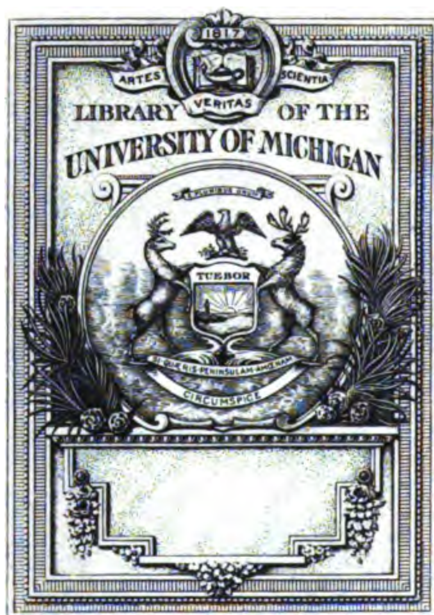

1817
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

HET LEVEN VAN WILLEM GEORGE FREDRIK Prince Van Orange, &c. &c. &c.

1.ste STUK.

MET PLAATEN.

Te Rotterdam, by J. P. van Ginkel.

1802.

NAAMLIJST

DER

INTEKENAAREN.

A.

Aa, (C. van der) Boekverkooper te *Utrecht*, 31 bestpapier, 25 ordinaire, 56 Exemplaaren.
Aartsen, (P.) Lieut. Coll. van het 8. Batt. der 8. halve brig. gew. Burgermagt, te *Middelburg*.
A. B. te *Dordrecht*.
Abrahams, (de Wed. Johannes) Boekv. te *Middelburg* à 2 bestp. 4 ord.
——— (de Wed. W.) Boekv. te *Middelburg*, 2 Exempl.
Acken, (Willem van) te *Rotterdam*, bestp.
Adriaansen, (A.) Beurtschipper van *Middelburg* op *Leyden*.
Agé, (J. F. Jacobs d') Boekv. in '*s Hage*, 2 bestp. 5 ord.
Aigremont, (Mevr. d') geb. Steengracht, te '*s Hertogenbosch*.
Alberda, (Jonkhr. Goosen Geurt) Heer van Dyksterhuis, te *Groningen*.
——— (Jonkh. O. Tamminge van) Heer van Rensema, te *Groningen*, bestp.
——— (G. van) Heer van Menkema, te *Groningen*.
Allaart, (J.) Apothecar te *Middelburg*.
Ameshoff, (Arnoldus) te *Amsterdam*, bestp.
——— (H.) *A's Zoon*, te *Amsterdam*.
Amya, (Mevr. Henrietta) geb. Krayenhoff, op de *Hooge Zwaluw*, bestp.
Anemaat, (P.) te *Sevenbergen*, bestp.
Appelteern, (Cornelis van) te *Rotterdam*.
Arntzenius, (Mr. H. J.) te *Groningen*, bestp.
Arrenberg, (de Erven G. A.) te *Rotterdam*, 3 bestp. 2 ord.
Aylva, (Baron van) te '*s Hage*, bestp.

B.

Baalen, (C. V. K. van) te *Goes*, bestp.
Baars, (Jacobus den) te *Vlaardingen*, bestp.

Backer, (C.) *Hendrikz.* te *Amsterdam.*
Backhuyzen, (G.) te *'s Hage*, 2 Exempl.
Baert, (T. van) te *Hoorn.*
Bakker, (Cornelis) te *Middelburg.*
Barbiers van der Sanden, (F. A.) te *'s Hage*, bestp.
Barre, (C.) Apothecar te *Rotterdam.*
Basel, (Johan Hendrik van) te *'s Hage.*
Basseleur, (Mr. S.) voorheen Gecommitteerde Staat in het Mindergetal, te *Leeuwarden.*
Batenburg, (J. P. van Imbyze van) weleer Capitein van een Corps Artilleristen, ten dienste van den Staat der Vereenigde Nederlanden, te *Emmerik.*
Bax, (Cornelis) *Jz.* voordeezen Capitein in dienst der vereenigde Nederlanden, te *Emmerik*, bestp.
Becius, (J. A.) Oud-Schepen en Raad der Stad *Middelburg.*
Beelaerts, (W. A.) te *Emmerik.*
Beeldemaker, (N.) te *Rotterdam.*
Bellinga, (H.) J. U. Stud. te *Groningen.*
Benth, (J. B.) te *'s Hage*, bestp.
Benthem, (S. van) Boekhand. te *Middelburg*, 32 Exempl.
Bentinck tot Schoonhoven, (V. R.) weleer Quartiermeester Generaal van de Troupes van den Staat der Vereenigde Nederlanden, Commandeur van de Order van den Duitschen Huize &c. &c. te *Utrecht*, bestp.
Berckhout, (Jacob) Oud-Burgemeester der Stad *Hoorn.*
——— (J.) Oud-Zee-Officier, te *Campen*, bestp.
Berg, (Klaas van den) te *Rotterdam.*
Berge, (Adriaan van den) te *Middelburg*, bestp.
Berlenbach, (A.) te *Leyden.*
Besanger, (S. van) te *'s Hage.*
Bettius, (J.) te *'s Hage.*
Beuningen (Mej. M. C. van) te *Utrecht.*
Bevere Esvelt, (L. de) Predikant te *Vlaardingen.*
Beyer, (F. J. de) te *Deventer.*
Bild, (B. van der) te *Goes*, bestp.
Blanken, (J.) Jansz. te *Brielle*, bestp.
——— (F.) ———
Bleecker, (Nicolaas) te *Amsterdam.*
Bles, (C. G.) Secretaris te *Zandert.*
Bloograaff, (C. van) te *Rotterdam*, bestp.
Blussé (A.) en Zoon, Boekv. te *Dordrecht.*
Bock, (D. de) te *'s Hage*, bestp.
Boddaert, (C. J. van den Helm) Griffier ter Thesaurie der Stad *Middelburg*, bestp.
Boecop, (C. van) op het *Holthuis.*
Boele, (Adrianus) te *Rotterdam.*

Boers

Boers en Merkenburg, Boekv. te *Brielle*, 2 Exempl.
Boetzelaar, (Jonkvrouwe van) te *'s Hage*, bestp.
———— Heer van Kyfhoek, te *'s Hage*, bestp.
Bolten, (Jan) te *Amsterdam*, bestp.
Bom, (Gerrit) Boekv. te *Amsterdam*, 12 Exempl.
Bonsema, (G.) Commis Provintiaal van Stad en Lande, te *Groningen*.
Bool, (Mej. de Wed. J.) te *'s Hage*, 2 Exempl.
Boon Mesch, (G. J. van der) te *Delft*.
Boon, (Jacob) Notaris te *Dordrecht*, bestp.
Borchaare, (S. van) te *Corinchem*, bestp.
Borgh, (F J. ter) Chirurgyn te *Groningen*.
Bos, (A.) Koopman te *Middelburg*, bestp.
Bosc, (C.) te *Valkenswaard*, bestp.
Bosschaard, (Mr. J. C.) te *Schiedam*, bestp.
Bothall, (Abraham) Boekv. te *Rott.* 4 Exempl.
Bouvink, (J. A.) Boekv. in *'s Hage*, 3 bestp. 2 ord. nu Everts.
Bowier, (M.) Oud-Pensionaris en Advocaat te *'s Bosch*.
———— (Abraham) Predikant te *'s Hage*.
Braam, (J. P. van) bevorens Vice-Admiraal van Holland en Westfriesland, te *Zwol*, bestp.
———— (Willem van) Lieut. Admiraal van Holland en Westfriesland, te *Amsterdam*, bestp.
———— (Pieter van) Boekv. te *Dordrecht*, 6 bestp.
Braams, (C.) geweezen Raad in het Hof van Braband en Landen van Overmaaze, te *'s Hage*, bestp.
Braassem, (David den) te *Rotterdam*, bestp.
Braber, (Kommer Arendse) Broodbakker te *Ooltgensplaat*, bestp.
Brauw, (C. de) Lieutenant-Generaal van de Infanterie, te *Montfoort*, bestp.
Brave, (W.) Boekverk. te *Amsterdam*, 14 bestp. 16 ord.

En 25 bestp. aan de volgende:

De Wed. C. Ploos van Amstel, Geb. Sonmans.
H. W. Kuhn.
J. P. Holthuizen.
N. E. Schele.
F. Abrahamsz.
P. Witzen Elias.
H. Tersmitten.
G. Methorst.
Mr. G. v. Minningen.
De Wed. H. Ameshoff, 2 Exempl.

} te *Amsterdam*.

P. Ameshoff.
Dl. de Bruyn.
A. Finman
A. E de Wit.
Joan Fredrik d'Orville.
A. van Ketwich.
Jacob Joosting *Pieterss.*
M. S. Hulst, Geb. van Aalst.
B. Kramer, Boekhandelaar.
Johannes Abraham Molster, 2 Ex.
Johannes Karel Forsbeek.
Mr. A. G. van Meurs.
J P. Lotz *Jansz.*
De Wed. F. W. Wolters.
Mr. P. A. Boetzelaar.
Johannes Blooker.
Elizabeth Reyzen en Cornelis Blooker.
H. W. Cramer.
Thomas Parker.
Cornelis van der Lingen.

} te *Amsterdam.*

F. Pont, Oud Raad en Burgemeester der Stad *Medenblik.*
Mr. Jan Spanjerd, te *Medenblik.*
N. Cosserus, te *Monnickendam.*
Hendrik Spiers, Mr. Metzelaar te *Westzaandam.*

Alsmede 55 ordinaire aan de volgende:

De Wed. Teding van Berkhout.
C. van Cuyk.
N. Calkoen.
't Leesgezelschap onder de Zinspreuk: *Die de waarheid mind, oeffene zich in dezelve.*
E. 't Hoen.
S. G. Gouda.
J. van Nuys Klinkenberg.
J. M. Ritter.
. . . Stavorinus.
J. Brondgeest.
C. H. Schryver.
Willem Kleinkoff.
Johannes Schutstal.
Johannes Dietz.
Hermanus Hulters.
Hendrik Lugard.

} te *Amsterdam.*

Het

Het Leesgezelschap onder de Zinspreuk: *Het doel van onzen Vriendenkring Is nut en Vriendschap onderling.* ——— *Hebt de waarheid en den Vrede lief.*
W. C. Bakker.
J. A. Tetting.
J. Frerie
A. E. Fahrmeyer.
J. A. Pauli.
H de Roo.
Marten Blom.
Jan Fiesler.
J. van den Brink.
H. Harwig, 3 Exempl.
H. Heytkamp.
Gerardus Eckholt.
J. van Coeverden.
Gerardus Frantzen.
T. Schooneveld, Kaagschipper.
G Wanschers.
J. H. C. Groenemeyer.
} te *Amsterdam.*
Cornelis Kikkert, op *Texel.*
A. van Maurik, Oud Raad en Burgemeester der Stad *Monnickendam.*
Theodorus Egbertus van Marle, Oud Burgemeester en Raad der Stad *Monnickendam.*
Het Leesgezelschap onder de Zinspreuk: *Tot nut en vermaak,* te *Monnikkendam.*
Jacob Tymon Lakeman,
Jacob van Waard, Med. Doct.
Adrianus van Dyk,
} te *Edam.*
Jacob Oly, Oud Raad der Stad *Medemblik.*
C. H. Schikking,
Barend Ilbrink,
} te *Meppel.*
J. Nodler, te *Nykerk.*
Jacob de Boer, te *Broek in Waterland.*
Jan Uurling, te *Woerden.*
P. Ram, Boekhandelaar te *Westzaandam.*
Johannes Duizer, Predikant te *Warnarshoof.*
J. Coopius Peereboom, te *Purmerent.*
D. H. van Nooten, Oud Burgemeester te *Schoonhoven.*
C. Visser, te *Medenblik.*
Brenders, (J.) te *Rotterdam*, bestp.
Bresser, (H.) te *Rotterdam.*
Breuwald, (S.) geweezen Zwitsersch Officier.

Brinkman en Klein, Boekv. te *Gouda*.
Broekhals, (J. H.) te *Rotterdam*, bestp.
Brouwer, (Jakop den) te *Vlaardingen*, bestp.
——— (M. N. Lutteken) te *Elburg*.
Brugghen, (J C. G. van der) Heer van Croy en Stiphout, te *'s Boseh*, bestp.
Bruin, (D. de) qq. te *Rotterdam*.
——— (M. de) Boekv. te *Amsterdam*.
Buitendyk, (M.) te *Maasdam*, bestp.
Bultman, (A. W.) te *Amsterdam*, bestp.
Burch, (Franc van der) *Willemsz.* Oud Burgemeester te *Delft*.
Burgh, (Mr. Daniel Gerard van der) Canonnik ten Dom te *Utrecht*, bestp.
——— (J. van der) en Zoon, Boekh. te *Amsterdam*, 6 Ex.
Burmania, (Jonkhr. U. van) te *Leeuwarden*.
Buyl, (Willem van) te *'s Hage*.
Buyt, (Petrus) Predikant te *Woerden*.
Bye, (Mr. P. J. de) A. L. M. en Advocaat te *Utrecht*, bestp.
Byland Stal, (... Graave van) te *'s Hage*.
——— (Otto Graave van) te *'s Hage*.
Bystra, (A.) Wynkooper te *Utrecht*, bestp.

C.

Cauuwen, (Lieven) te *Veere*, bestp.
Cahais, (G. M.) Boekv. te *Leeuwarden*, 10 Exempl. bestp.
Callard, (A. Q.) Oud Burgemeester te *Maastricht*, bestp.
Canisius, (W.) te *Goes*.
Cats, (Mr. Espoir) te *Leeuwarden*.
Catsman, in *'t Nieuwland*.
Changuion, (P.) Oud-Secretaris der Stad *Middelburg*, bestp.
Charlier, (Benjamin) te *Middelburg*.
Citters, (Mej. A. M. van) te *Middelburg*, bestp.
——— (Mevr. de Wed. van) geb. van Wermelskirchen, te *Middelburg*.
——— (Jan Cornelis van) te *Middelburg*, 2 Ex. bestp.
——— (Willem Aarnout van) te *Middelburg*, bestp.
Clark, (George) Koopman te *Rotterdam*, bestp.
Clein, (A. M.) Oud-Burgemeester te *Brielle*, bestp.
Cleveringen, (Mr. R. P.) Heer van Wirdum, te *Groningen*.
Cock, (L. A.) van Oyen te *'s Hage*.
Cole, (C. H. de) te *Gouda*, bestp.
Colff, (H. van der) te *Woudrichem*.
Collard, (J.) Advocaat te *Leer in Friesland*.
——— (J. S.) geweezen Paymeester te *Maastricht*, bestp.

Colom (Arnoldus) te *Amsterdam*, bestp.
Cop, (W.) te *Rotterdam*.
Cornel, (N.) Boekv. te *Rotterdam*, 20 Exempl.
Cornelis, (J.) Jacobsz. te *Steenwyk*.
Cortenbant (Johannes) Janszoon, te *Zwartewaal*.
Cortenbout (Bastiaan) te *Zwartewaal*.
Costa (A Suasso da) te '*s Hage*.
Court, (L. de) te *Rotterdam*.
Cremer, (J. H.) te *Arnhem*.
Creutz, (I.) te *Utrecht*, bestp.
Cunæus, (E. H. J.) te *Leyden*, bestp.

D.

Daalen, (Pieter van) te *Zwartewaal*.
Dalen, (M. G. Douariere van) geb. van Brakell, te *Nymegen*, bestp.
Dam (C. van) van Aarden, Med. Doct. te '*s Hage*.
Daniels, (A. J.) te *Leyden*.
Dankaarts, (H. S.) te *Middelburg*, bestp.
Dansberg, (Joh. Willem) te *Rotterdam*, bestp.
Dekker, (W.) te *Amsterdam*.
Diatz de Vivano (A. G.) te *s' Hage*, bestp.
Diederiks, (Hendrik) Boekv. te *Amsterdam*, 3 Ex. bestp.
Diepen, (W. van) te *Amsterdam*, bestp
Ditmar, (Barend) te *Rotterdam*, bestp. met een stel proefdrukplaaten.
———————— (D. H.) te *Rotterdam*.
Does, (C. van der) te *Nymegen*, bestp.
Doll, (de Wed.) Boekv. te *Amsterdam*, 4 bestp. 8 ord.
Dom, (Mauritz) te *Amsterdam*.
Dominicus, (Q.) te *Goes*, bestp.
Dongen, (Gysbert van) te *Gorinchem*, bestp.
——— (Johannes Pieter van) te *Middelburg*.
Donkersloot, (W.) Chirurgyn te *Rotterdam*, bestp.
Doodewaart, (A. van) te *Rotterdam*, bestp.
Doorn, (J. A. van) te '*s Hage*.
Dormaar, te *Middelburg*, bestp.
Dorper, (Engelbertus Marinus) Notaris te *Amsterdam*, bestp.
Dotter, (H.) te *Zaltbommel*, bestp.
Douespe, (W. de la) te *Amsterdam*.
Drevon, (Mevrouw de Douairiere de) geb. Dutry, Vrouwe van Heemstede, &c. &c. te '*s Hage*.
Dries (C. van den) en Zoon, Boekverkoopers te *Rotterdam*, 1 bestp. 4 ord.

Dronk, (A.) te *Goodschalkoord*, bestp.
Dryfhout, (Mr. A. G.) te *'s Hage*.
Dubbeling, (de Wed.) te *Rotterdam*, bestp.
Duermeyer, (Ary) Az. te *Rotterdam*.
Dupken, (J. F.) te *Rotterdam*.
Dura, (J. C.) te *Dordrecht*, bestp.
Durien, Heer van Bellingwier, te *Groningen*, bestp.
—— —— (P.) te *Groningen*, bestp.
Duvelaar (C.) van de Spiegel, te *IJsselsteyn*.
Duyveland, (Plemp van) te *Rotterdam*, bestp.
—— —— (C. J^r van) te *Rotterdam*.
Dyk, (L. C. van) Capt. Ingenieur te *Gorinchem*, bestp.
Dykers, (F.) te *Rotterdam*.
Dykman, (Jan) te *Rotterdam*, bestp.
—— —— (W.) te *Rotterdam*.
Dykmeyer, (Arnoldus) te *Amsterdam*.
Dykshaven, (Maarten) te *Vlaardinger-Ambacht*.

E.

Ebert, (J. M.) te *Amsterdam*, bestp.
Elemans, (M.) te *Rotterdam*, bestp.
Elgin, (J.) te *Rotterdam*.
Elsevier, (J. H.) Majoor te *Gorinchem*, bestp.
Emants, (Mr. Gerard) te *'s Hage*, bestp.
Emmius, (Mejuff. F.) te *Rotterdam*, bestp.
Emouts, (Mr. Johan) te *'s Hage*.
Engelberts, (J.) Med. Stud. te *Groningen*.
Engelenburg, (F. J.) te *Campen*, bestp.
Engelke, (J. C.) Ontvanger op de *Hooge Zwaluw*, bestp.
Engert, (C. M.) te *Amsterdam*.
Erkenswyk, (J. A.) Predikant te *Kloosterveen* in de Landschap *Drenthe*.
Es, (P. E. van) Chirurgyn te *Ridderkerk*, bestp.
Es, (A. van) te *Delft*.
Escury, (H. Baron Collot d') Heer van Sliedrecht, te *'s Hage*, bestp.
—— —— (Mr. H. Collot d') te *Rotterdam*.
Evera, (J. A. Jouw) te *Middelburg*, bestp.
Everts, (J. N.) te *Zutphen*.
Eysma, (S.) te *Rotterdam*, bestp.

F.

Fallee, (B. A.) Boekverkoopers in *'s Hage*, 1 bestp. 1 ord.
Feith, (Mr. F. G.) geweezen Commissaris Oud-Ontvanger te *Utrecht*.

Feltz,

Feltz, (L. O. W. van der) J. U. te *Groningen.*
Ferrand, (J. P.) te *'s Hage.*
Fesch, (J. W.) te *'s Hage.*
Fettich, te *Emmerik.*
Fifeaux, (E. J.) te *Monfter*, bestp.
Fledderus, (A.) Oud-Secretaris te *Steenwyk.*
Franke, (P.) te *Rotterdam.*
Fredriks (Willem) te *Rotterdam*, bestp.
Freyne, (B. du) te *Delft.*
Frieswyk, (B.) Predikant te *'s Hage.*
——— (H.) ——— *Groningen.*

G.

Gallis, (Mr. D.) Oud-Schepen te *Hoorn.*
Gabriels, (Cornelis) te *Amfterdam*, bestp.
Geelkerken, (J. C. van) te *Middelburg.*
Geerling, (W.) Notaris en Procureur te *Utrecht.*
Genootfchap *Kunst wordt door Oeffening aangekweekt*, te *Leyden.*
Gent, (B. van) te *Rotterdam*, bestp.
Gerlacius, (T. A.) Heer van Stedum, te *Groningen.*
Gerfonius, (G. J.) Koopman te *Groningen.*
Gey, (A.) Capitein van de Artillerie, te *Brielle*, bestp.
Gingéli, (Karel) te *'s Hage.*
Ginkel, (J. P. van) voor 35 Ongenoemden.
G. J. V., te *'s Hage.*
G. N. B., te *Utrecht.*
Gobius, (O. W.) Oud-Capitein ter Zee, te *Montfoort*, bestp.
Gosfe, (P. F.) Agent van Z. M. den Koning van Deenemarken, te *'s Hage.*
Goes, (J. van der) te *Amfterdam.*
Goor, (A. van) Boekv. te *Nymegen*, bestp.
Gra, (Jacob la) Commies te *Veere.*
Graadt, (G.) *Wilh. Fil* (voorheen ook Predikant te *S. Princeland*, thans te *Hedel* over het Fort *Crevecœur*, 4 bestp.
Graaf, (Mej. van de) te *'s Hage.*
Graafland, (Mr. P.) te *'s Hage.*
Graauwenhaan. (M. van) te *Delft.*
Gregory, (George John) Koopman te *Veere.*
Griffioen, (Mr. H.) te *'s Hage.*
Grinvis, (P.) Heere van Ouddorp, bestp.
——— (J. J.) te *Ouddorp*, bestp.
Groot, (François Cornelis de) te *Heukelom.*
Grootenray (P. J. C. van) te *'s Hage.*
Grootveld, (Willem) te *Montfoort*, bestp.
Gronden (W. R. van der) te *Hoorn.*
Grykes, (Bart Hendrik) te *Amfterdam.*

Gryze, (C. de) te *Ooltgensplaat*.
Guichart, (H.) te *Groningen*, bestp.
Gunningh, (Joh Herm.) te *'s Hage*.
Gyp, (J. van der) te *Rotterdam*, bestp.

H.

Haak en Comp., Boekv. te *Leyden*, 2 Exempl.
Haar, (L. H. B. van der) te *'s Hage*, bestp.
Haas, (Hugo de) *Nic. Zoon*, te *Rotterdam*, bestp.
——— (W. de) te *Ooltgensplaat*.
Haczakker, (Willem) te *Veere*, bestp.
Hageman, (Nicolaas) te *'s Hage*.
Halverhout, (C.) Stads-Chirurgyn te *'s Hage*, bestp.
Ham, (S. P.) Heere van Achtienhoven, te *Woerden*. bestp.
Happe, (C. de) te *'s Hage*.
Haren, (Mevr. C. W. van) Weduwe van Hogendorp, te *'s Hage*, 3 Exempl. bestp.
Harmans, (J. G.) te *Rotterdam*, bestp.
Hartingh Comans, (M. G.) Oud-Colonel by de Infanterie, te *'s Hage*, bestp.
Haud, (J.) Boekv. te *Alkmaar*, 1 bestp. 2 ord.
Haze Bomme, (Mr. Huib.) Oud-Burgemeester en Oud-Bewindhebber, mitsgaders Commissaris der Wisselbank te *Middelburg*.
——————— (L. H. de) te *Middelburg*.
Heekeren tot Suideras, (De Baron) weleer Lid der Edelen van Gelderland &c. &c. te *Emmerik*, bestp.
——————— Kell (De Baron) weleer Lid der Edelen van Gelderland, te *Emmerik*.
——————— (L. van) tot de Clok, te *'s Hage*, bestp.
——————— van Molencate, te *Zutphen*.
——————— (Gerrit Fredrik van) te *Vollenhooven*, bestp.
Heemstra, (C. S. van) te *Leeuwarden*.
Heerdt, (J. C. F.) tot Benthuys, te *Campen*, bestp.
Hees, (D. van) te *Wener*, bestp.
Heiden. (S. P. A. des H. R. Ryks Grave van) op den Huize *Laarwoud*.
Hein, (C. H.) Predikant op de *Goerdyk*.
Helderman, (J. W.) te *Rotterdam*.
Helmish, (P.) voor 't Leesgenootschap te *Dordrecht*.
Hemsdaal, (G. W. van) Boekv. te *Schiedam*, 4 bestp. 3 ord.
Hemsterhuis, (F. J.) Gezwooren te *Utrecht*.
Hendriksen, (J.) Boekv. te *Rotterdam*, 2 Exempl.
Heppenes, (S.) te *'s Hage*.
Herkens, (W.) te *'s Hage*.

Her-

Hertog, (N.) te *'s Hage.*
Heusde, (Johanna van) geb. Kloot, te *'s Hage.*
Heuvel, (E. van den) te *'s Hage.*
Hey, (Hendrik) te *Schiedam.*

Uit zucht voor Vader WILLEM'S *trekken;*
Zoo vriendlijk, zacht, zoo gul van aart,
Met liefde en 's Volks geluk gepaard,
Waar uit zijn deugden zijn te ontdekken,
Schrijf ik, vol vuur, uit zuivre min,
Blijmoedig voor een afdruk in.

HENDRIK HEY,
geremoveerd te *Schiedam.*

Heylidy, (H.) Chirurgyn en Breukmeester te *Utrecht*, bestp.
Hill, (J.) te *'s Hage.*
Hochepied, G. F. de) te *Montfoort*, bestp.
Hoen, (Mej. de Wed. 't) te *Zutphen*, bestp.
Hoekwater, (J. D.) J. U. Stud. te *Utrecht.*
Hofhout (Johannes) en Zoon, Boekv. te *Rotterdam*, bestp.
Hofstede, (S. S.) Predikant te *Breda.*
Hogendorp, (D. van) te *'s Hage*, bestp.
Hogerhuizen, (... van) van Freisenthal, Lieut. by het 1ste Regiment Prince van Waldeck, bestp.
Holscher, (P.) op het Fort *Uitermeer.*
Holsteyn, (P.) Boekv. te *Rotterdam*, 2 Exempl.
——— (F.) te *Utrecht.*
Hoog, (P. H.) voor 't Leesgezelschap te *Brielle.*
Hoogendorp, (P. D. van) te *Goes*, bestp.
Hoogstraaten, (A. v.) Boekv. in *'s Hage.*
Hoop, (G. J. van der) te *Utrecht*, bestp.
Hoorn, (J. C. van) te *'s Hage*, bestp.
Hoornbeek, (Abraham) te *Middelburg.*
Hopberger, (B. H. van) 1ste Lieut. van het 2. Batt. der 6. halve Brigade.
Horst Hebert, (H. van der) te *'s Hage*, bestp.
Hugenholtz, (Fred. Willem) Predikant te *Middelburg*, voor het Leesgenootschap.
Huizen, (Joh. ter) Gezworen te *Groningen.*
Hurgronge, (J. Snouck) te *Middelburg*, bestp.
——— (Mevr. Wed. de Heer Mr. K. S.) geb. Wybo, te *Middelburg*, bestp.
Hydenberg, J. van) te *'s Bosch.*
Hymans, (A.) te *Rotterdam*, bestp.

I.

Iddekinge, (P. G. van) te *Groningen.*
———— (S. F. van) te *Groningen.*
Idsinga, (B. D. van) Oud Raadsheer te *Groningen*, bestp.
———— (Mr. Johan) Old-Eerste en Presideerende Raad in den Hove van Friesland, te *Leeuwarden.*
Ingelse, (Andries) te *Middelburg.*
Itterfum, (L. A. van) te *Campen.*

J.

Jackson, te *Middelburg.*
Jacob, (S.) Lieutenant Colonel te *Maastricht*, bestp.
Janse, A. L.) te *Middelburg.*
Jansen, (Cornelis) te *Amsterdam.*
Jonge, (Bern.) te *Rotterdam*, bestp.
Jongeneel, (Ch.) voor het Leesgezelschap te *Rotterdam.*
Jongh, (J. de) Secretaris by de Marine te *'s Hage.*
———— (Matthys de) Landmeeter te *Bommel.*
Joosten, (D. H.) te *Rotterdam.*
Jorris, (V.) te *Ysselstein.*

K.

Kamince, (Willem Mathys) te *Middelburg.*
Kap, (Jan) te *Rotterdam*, bestp.
Keit Wiltens, (Mr. C. G.) te *'s Hage*, bestp.
Kempe, (R. van) te *Rotterdam.*
Kentie, (Cornelis) te *Gorinchem.*
Keuvenaar, in *'s Hage.*
Kien, (Mr. N.) weleer Ontvanger der Stad *Utrecht*, Deken van het Kapittel van St. Jan, aldaar, bestp.
Klaassen, (Guiljaam) te *Middelburg.*
Klerck, (M. C. de) te *Sevenbergen*, bestp.
———— (P.) Jacobszoon, te *Rotterdam.*
Kleynzwager, (Cornelis) Koopmansbode te *Veere.*
Klingelhefer, (J. H.) te *'s Hage.*
Klis, (J.) Boekv. te *'s Hage*, 5 Exempl.
———— (Willem) te *'s Hage*, bestp.
Klittenberg, (Anthony) te *Middelburg*, bestp.
Kloens, (Willem) Binnevader in 't Weeshuis te *Schiedam*, bestp.

Kloot,

Kloot, (Mej. de Wed. S. v. d.) te *Rotterdam*, bestp.
Knibbe, (...) in *'s Hage*.
Kniphuizen. (J. C. F. van In en) Heer van Hornhuizen, te *Groningen*, bestp.
Knyff, (Mevr. de) te *Leerdam*, bestp.
Kock, (H.) te *Campen*, bestp.
Koenen, (Mevr.) geb. Pauw, te *Rotterdam*.
Koningh (David) Bz. Boekv. te *Goes*, 2 bestp. 4 ord.
——— (D van Gysen) te *Rotterdam*, bestp.
Kok, (P. de) te *Groningen*.
Koot, (H.) Predikant te *Delft*, bestp.
Korving, (Arend) te *Sommelsdyk*, bestp.
Kramer, (Johan Eduard) Chirurgyn te *Middelburg*.
Kreemer, (H. G.) Logementhouder te *Groningen*.
Krieger, (W.) Boekv. te *Rotterdam*, 2 Exempl.
Krielraart, (A.) te *Rotterdam*, bestp.
Kromdyk, (Johannes) te *Ooltgensplaat*, bestp.
Kuyk, (A. van) te *Rotterdam*.
Kuyl, J. van) Jz. te *Delft*.

L.

Lagenhoek, (Ary) te *Ooltgensplaat*.
Lambrechtsen, (Mr. M. C.) te *Middelburg*.
Laman, (E. W.) te *Groningen*, bestp.
Lang, (C. de) Med. Doctor te *Middelburg*.
Lange, (J.) te *'s Hage*.
Larvy, (Adriaan) te *Middelburg*.
Laukester, (David) te *Veere*, bestp.
Laurentz, (P.) te *'s Hage*, bestp.
Leesgezelschap (Het) N. N. te *Utrecht*.
——— ——— onder de Zinspreuk *Otium sine litteris mors est*, te *Arnhem*.
——— *aan de Maas*, te *Nymegen*.
——— *in yver werkzaam*, te *'s Hage*.
——— te *Heerenveen*, bestp.
——— *Moderata durant*, te *Leeuwarden*.
——— *Diversité*, te *Dordrecht*, besp.
——— *Onderzoekt alle dingen, behoud het goede*, te *Delft*.
——— te *Huyzen*.
——— *tot Nut en Vermaak*, te *Oudewater*.
——— *Onderzoekt de Schrift*, te *Rotterdam*. (M. Wyt.)
——— *Onderzoek vermeerdert 't Verstand*, te *Middelburg*.
——— te *Voorburg*.
——— *Uwen tijd nuttig slijt*, te *Rotterdam*.
Leeuw, (G. de) Gz. te *Goes*, bestp.

Leen-

Leeuwen, (E. van) Boekv. te *Amsterdam*, 10 Exempl.
——— (J. Zeegelaar van) te *'s Hage*.
——— (J. Ruysch van) te *Amsterdam*.
Leeuwenberg (Philippus) te *Rotterdam*.
Lely van Oudewater, (J. van der) te *Delft*, bestp.
Lemmers, (Mr J. J.) te *Dordrecht*, bestp.
Lenshoek (P.) van) van Kerkwyk, te *Goes*, bestp.
Leuwestyn, (J. C.) Boekv. te *'s Hage*, 4 Exempl.
Lewe, (E. W.) te *Groningen*. bestp.
——— (E. J.) te *Groningen*, bestp.
Lexraven, te *Utrecht*.
Lidth de Jeude, (Mr. F.) Oud-Burgemeester te *Delft*, bestp.
Ligtenberg, (G.) te *'s Hage*, bestp.
Limburg Stirum, (Jonkhr. Fk. Th. E. Graave van) te *Leeuwarden*, bestp.
Löbenfels, (... van) Oud-Burgemeester te *Zaltboemel*.
——— (Mr. M. J. van) Richter en Amtman van *Boer en Lathum*.
Lohman, (Mr. W. H) Burgemeester te *Groningen*, bestp.
Loon, (C. van) te *Rotterdam*.
Losbregt, (Hendrik) op *de H. Zwaluw*, bestp.
Lozanne, (Jacobus de) te *Middelburg*, bestp.
——— (Petrus de) *Junior*, te *Middelburg*.
Lucas, (Jan) te *Rotterdam*,
Luitjes, (C. E.) te *Millingen*,
Lusson, (C.) te *'s Hage*.
Lynden tot de Park, te *Nymegen*, bestp.

M.

Maarsman, (G.) Boekv. te *Vlissingen*, 1 bestp. 7 ord.
Maclean (Charles) te *Klundert*.
Madern, (Johannes) te *Rotterdam*, bestp.
Magielse (J.) Pz. te *Goes*, bestp.
Maire, (M. J le) voor het Leesgezelschap te Leeuwarden, bestp.
Malta, (Johannes Philippus) te *Rotterdam*, bestp.
——— (Jan) te *Rotterdam*, bestp.
Manden, (E. J. van der) Oud-Bewindhebber der O. I. Comp. te *Middelburg*, bestp.
——— (J. J. van der) te *Middelburg*, bestp.
Marda, (Willem) te *'s Hage*, bestp.
Marl, (A. L.) Clercq ter Secretary te *Ouddorp*, bestp.
——— voor L. A. Kerkhoek, te *Ouddorp*, bestp.
Mariti, (...) te *'s Hage*.
Marmé, (J. W.) Médailleur, weleer Stempelgraveur van 's Lands Munt, te *Utrecht*, bestp.

Mar-

Martinius, (P. H.) te *Rotterdam*, 1 bestp. 1 ord.
Maurignault, (Mr. Daniel Pieter de) Oud Burgemeester te *Veere*.
Maure, (C. H.) te *Middelburg*, bestp.
Menkeren, (Adriaan van) te *Middelburg*.
Merwede, (R. A. W. van der) Oud-Burgemeester te *Campen*, bestp.
Meulen, (P. v. d.) Boekverkooper te *Dockum*, 2 Ex.
——— (Johannes van der) Metzelaar in '*s Hage*.
Meurs, (Jacob) Secretaris te *St. Michiels Gestel*.
——— (Izaak van) te *Rotterdam*, bestp.
——— (H. S. van) Hof-Majoor te '*s Hage*.
Mewes, (H. W.) Oud-Capitein en Onder-Majoor te *Middelburg*.
Meyaardt, (Tobias) Schoolhouder in 't *Nieuwland*.
Meyer, (J. J.) Oud-Vaandrig in Z. D. H. Regiment Orange-Gelderland te *Utrecht*..
Meyners, (Mr. G. F.) *Dez.* Oud-Raadsheer in den Hove van Vlaanderen te *Middelburg*.
Mieden, (C. Wouter van der) in '*s Hage*, bestp.
Modera, (Mr. J. A.) Advocaat te *Middelburg*.
Moens, (R. J.) Koopman te *Rotterdam*.
——— (Reinier) te *Rotterdam*, bestp.
——— (C. H.) te *Rotterdam*.
Mogen, (C. von) 1ste Lieutenant by het 1. Batt. Saxen-Gotha.
Molier, (G.) Gz. te '*s Hage*.
Monnier, (Jan) te '*s Hage*.
Mosman van Oosterwyk, (Mr. F.) Domeinraad van Z. D. H. den Heere Prince van Orange en Nassau &c. &c. te *Emmerik*, bestp.
Moude, (G. van der) Apothecar te *Utrecht*, bestp.
Moulin, (Cornelis du) te *Middelburg*, bestp.
Mourik, (W. van) te *Dordrecht*.
Moutaam, (Jacob) te *Veere*, bestp.
Mouton, (Z.) te '*s Hage*.
Munk, (Hendrik) te *Amsterdam*.
Munster, (W. van) te *Amsterdam*, bestp.
Musschenbroek, (Mr. J. W. van) Oud-Burgemeester der Stad *Utrecht*, bestp.
Mys, (David A.) te *Oudetong*.

N.

Nagel, (Mej. C. S. N.) te '*s Hage*.
Nap, (Jurjen Jans) te *Oostwelder Polder*.

Nau-

Raesveldt, (D. J. W. J. van) bevorens Collonel-Commandant van het Regiment Infanterie van den Generaal-Majoor Bentinck, te *Zwol*, bestp.
Ram, (Mr. H.) weleer Secretaris van de Finantie 's Lands van *Utrecht*.
Randwyk, (George, Grave van) te *Nymegen*, bestp.
—————— (S. W. ————) te *'s Hage*, bestp.
Rees, (R. van) te *Utrecht*, bestp.
—— (B. S. van) Boekv. te *Amsterdam*, 24 Ex.
Reigersman, (E. R.) weleer Lieutenant by het Oud Geldersch Regiment Infanterie van Z. D. H. den Heere Prince van Orange en Nassau, ten dienste van den Staat der Vereenigde Nederlanden, te *Utrecht*.
Reitz, (Mr. J.) Advocaat te *Middelburg*.
Remy, (F. W.) Oud-Schepen te *Rotterdam*, bestp.
Repelaar, (P.) Heer van Spykenisse, te *Dordrecht*, bestp.
—————— (J.) te *Dordrecht*, bestp.
Reynders, (J.) Med. Doct. te *Groningen*.
Riedel, (L. S.) Lieut. Colonel van het 4. Batt. Bat. Artillerie, te *Groningen*.
Riemersma, (E. E. B.) te *Rotterdam*.
Rietmulder, (W.) te *'s Hage*, bestp.
Robert, (A.) voordeezen Majoor in dienst der Vereenigde Nederlanden, te *Emmerik*, bestp.
Roelofs, (....) te *'s Hage*.
Roosendaal, (P.) te *'s Hage*, bestp.
Ros, (H. G.) Koopman te *Utrecht*, bestp.
R. (J.) te *Rotterdam*, bestp.
Roy, (de) Colonel, te *'s Hertogenbosch*.
Royen, (R. van) te *'s Hage*.
Ruiter (L. de) Joh. Zoon, te *Ooltgensplaat*, bestp.
Ruysenaars, (Dirk) te *Geertruidenberg*.
Ryn, (J. van) te *Rotterdam*.
Ryk, (Mej. H. C.) te *'s Hage*.
Rysterbergh, (Lucas Hendrik) op de *H. Zwaluw*, bestp.

Saar,

S.

Saar, (D. du) te *Leyden*, 2 bestp. 3 ord.
Sande, (Johannes Jacobus van de) Boekv. te *Middelburg*, 2 Ex.
Santheuvel, (A. van den) geweezen Schepen te *Maastrigt*, bestp.
——— (Mevr. de Wed. P. van den) Vrouwe van Driel, te *Dordrecht*.
Santen, (J. van) te *'s Hage*, bestp.
——— Boekv. te *Rotterdam*, 2 Ex.
Sarton, (W.) Koopman te *Rotterdam*.
Sanders, (Mevr.) te *Rotterdam*.
Schaagen, (Hendrik van) te *'s Hage*.
Schagen (Mr. Joan) te *Middelburg*.
Scharp, (J.) Th. Dr. & V. D. M. te *Rotterdam*, bestp.
Scheltinga, (C. van) Oud-Grietman van Ydaarderadeel.
Schimmelpenninck van der Oye, (G. D. Baron) te *Arnhem*.
Schönburg, (E. van) Med. Doct.
Schoor, (Frans van der) te *Dordrecht*, bestp.
——— (Leendert van der) te *Dordrecht*, bestp.
Schreyer, (J.) Rentmeester der Goederen van Mevrouw de Baronesse van Lynden tot Zwanenburg, te *Emmerik*.
Schutter, (....) weleer Lieutenant Collonel in dienst van den Staat der vereenigde Nederlanden, te *Emmerik*.
Schuylenburgh, (Mr. D. H.) te *Gorinchem*, bestp.
Seckeboller. (Andries) te *Veere*, bestp.
Sickinghe, (Mr. P. R.) Hoofdman te *Groningen*.
Siedses, (Pieter) te *Leeuwarden*.
Slabber, te *Goes*, bestp.
Slicher, (A. C. C.) te *Middelburg*, bestp.
Sligtenhorst (Erve H.) en van Rees, Boekv. te *Amsterdam*, 12 Exempl.
Sluytman, (J.) te *'s Hage*.
Sliggers, (....) Oud-Burgemeester te *'s Hage*.
Sligh, (C. van) Boekh. te *Leeuwarden*.
Sligtenhorst van Rees, (Bartholomeus) Boekverkooper te *Amsterdam*, 2 bestp.
Slingelandt, (Mevr. de Wed. B. van) Vrouwe van Slingelandt en Goidschalkoort, te *'s Hage*, bestp.
Sluis, (Mr. A. van der) te *Brielle*, bestp.

Sluys, (Schalk van der) op de *H. Zwaluw*, bestp.
Smaassen van Wettin, (Hubertus Adrianus) te *Dordrecht*
Smedeken, (P. W.) te *Zutphen*, bestp.
Smit. (Abraham de) te *Middelburg*, bestp.
——— (J. L.) te *'s Hage.*
Smits, (J.) J. Z. te *Dordrecht*, bestp.
——— (L.) te *Rotterdam.*
Snethlage, (F) Predikant te *Groningen.*
Snoeck, (J) te *Gorinchem*, bestp.
Snoek, (Cornelis van der) Chirurgyn in de *Ketbel.*
Societeit van Nederduitsche en Fransche Lecture te *Breda.*
Soemans, (G.) te *Zaltboemel*, bestp.
Soest, (M. M. van der) te *Rotterdam.*
Sorgen, (D. van) Advocaat te *Utrecht.*
Spaan, (F. A. van) J. U. Stud te *Utrecht.*
Sparwoudt, (J. P.) te *Rotterdam.*
Spengler, (De Generaal) te *Nymegen*, bestp.
Spiering, (Mev. J) te *'s Hage.*
Stadt, (E. van) Marktschipper van *Bommel.*
Stapbergen, (B. H. van) 1ste Lieut. van het 2de Batt. der 6. halve Brigade, bestp.
Star, (P. v. d.) Notaris, Procureur en Makelaar te *Utrecht*, bestp.
Steenlack (A.) te *Rotterdam*, bestp.
Stegwey, (L.) Boekv.) in *'s Hage.*
Steinmet, (J. G.) te *'s Hage.*
Sterk, (Mej. Maria) te *Delft.*
Stewart, (Alexander) Koopman te *Rotterdam*, bestp.
Stoel, (Willemyna van der) te *Rotterdam*, bestp.
Stollert, (C. L.) te *Rotterdam*, bestp.
Straaten, (Egbert van) te *Leeuwarden.*
Straubeugel, (E. J.) te *Zutphen*, bestp.
Superville, (D. J. de) te *Middelburg.*
——— (van Dusseldorp &c.) te *Middelburg*, bestp.
Suvaal, (Huybrecht) te *Veere*, bestp.
Swalm, (J. A.) Boekv. te *Amsterdam*, 2 Exempl.
Swan, (Henrica de) Wed. H. van Petten.
Swidde, (F.) Boekv. te *Middelburg*, 4 Exempl.
Swinderen, (R. de Marees van) te *Groningen.*
Sysen, (Mr. R. van) Gezwooren te *Groningen.*

Taets

T.

Taets van Amerongen, (G. L. M.) weleer Lid der Geeligeerde Staaten 's Lands van *Utrecht*, te *Emmerik*.
Teding van Berkhout, (Mej. A. M.) te *'s Hage*, bestp.
Teixeira, (B.) te *'s Hage*, bestp.
Tenthoff, (Hendrik) te *Rotterdam*, bestp.
Ters, (L. P. van) Heer van Langaerac, te *Dordrecht*, bestp.
Teunisfen, (Teunis) bestp.
Tevil, (Pieter) te *Middelburg*.
Thibaut, (Mevr. de Wed.) Geb. van Hoorn, te *Middelburg*.
Thieme, (H. C. A.) Boekverkooper te *Zutphen*, 13 Exempl.
Thierry (J.) en C. Menfing, Boekv. te *'s Hage*.
Thilo, (J. H. B.) Adjudant van het Regiment Gardes Dragonders van Zijne Doorl. Hoogh. den Heere Prince van Orange en Nasfau, Erf-Stadhouder der Vereenigde Nederlanden, &c. &c. &c.
Thoir, (J. van) Boekv. te *Leyden*, 10 Ex. bestp. 15 ord.
Tilburg, (A. van) te *Dordrecht*, bestp.
Till, (O. W. van) Oud Colonel bij de Hollandfche Gardes te voet, te *'s Hage*, bestp.
Timmers, (Hugo) Chirurgyn te *Lekkerkerk*.
Tinne, (J. A.) te *'s Hage*.
Toelaar, (R.) Weleer gequalificeerd Collecteur in de generaliteits Loterij te *Utrecht*.
Tombe, (J. F. des) Cannonnik ten Dom te *Utrecht*.
——— ——— Cavallerie Officier in Hesfen-Casfelfchen dients, te *'s Bosch*.
——— (R. des) Lieutenant-Colonel der Carabiniers, te *'s Bosch*.
Troost, (Gysbert) Pz. Koopman te *Rotterdam*, bestp.
Trumpi, (Hendrik) te *Dordrecht*.
Tuinzing, (P.) Boekv. te *Rotterdam*, 7 bestp. 9 ord.
Tusfenbroek, (Otto Willem van) te *Beert*.
Tuttel, (J. H) J. U. D. van *Steenwyk*.

U.

Udeman, (W. J.) te *Middelburg*.

V.

Vaeſen, (W.) te *Rotterdam*, bestp.
Valkenburg, (A. van) Junior, Apothecar enz. te *'s Hage.*
Veeren, (Jacob van) tot Sande, in *'s Hage*, bestp.
Veenkamp, (L.) Boekverkooper te *Groningen.*
——— (N.) Boekv. te *Groningen.*
Velde, (Cornelis van der) Predikant te *Woudſand*, bestp.
Velden, (Aalbert van der) te *Rotterdam*, bestp.
Velters, (Marinus) te *Woerden.*
Venhuizen, (Mr. L.) Raadsheer te *Groningen*, bestp.
Verbeek (de Wed. van J.) te *Rotterdam*, bestp.
Verblaauw, (Willem) Boekv. te *Gouda.*
Verbrugge, (B.) Wzn. te *Rotterdam*, bestp.
Verdonk, (A. N.) te *Rotterdam*, bestp.
Verlouw, (J. C.) Proponent, te *'s Hage.*
Vermaas, (Boudewyn) te *Oude Tonge.*
Vermande en Zoonen, Boekv. te *Hoorn*, 12 Exempl.
Vernede, (J. H.) Predikant bij de Walſche Gemeente te *'s Hage.*
Verveer, (P.) Jz. te *'s Hage.*
Verwey, (Bern.) Predikant te *Margkem.*
Veveld, (N. N.) te *Rotterdam*, bestp.
Vieweg, (C. A.) Boekv. te *'s Bosch.*
Vis, (Cornelis) te *Middelburg.*
Visch, (J.) Boekv. te *Utrecht*, bestp.
Vooren, (G. G. Albertus van der) te *Rotterdam*, bestp.
Voort, (Gilles van der) te *Amſterdam.*
Vorſter, (W.) te *Rotterdam*, bestp.
Vorstman, J. G.) C. S. te *Delft.*
Vos, (W. A. de) Kaarsſenmaaker te *Utrecht*, bestp.
Vosmaar en Zoonen, Boekv. in *'s Hage*, 9 bestp. 8 ord.
Vosmaer, (Vrouwe Quirina Adriana) Wed. D. Lulius, in *'s Hage*, bestp.
Vriendt, (Ads.) te *Sevenbergen*, bestp.
Vries, (Jan de) aan den *Vuilendam.*
Vryf, (J. F. de *Dockum*, 3 Exempl.

Wa-

W.

Waenen, (J. A. van) Corn. fil. Predikant te *Waarden*, bestp.
Wagenaar, (J. H.) te *Rotterdam*.
Wal, (van der) Boekv. te *Gorinchem*, 13 Exempl.
Walraven, (Gysbert) te *Schiedam*.
Warem, (Johannes Aarnouds de) te *Middelburg*.
Wassenbergh, (A. van) Conrector aan de Latijnsche Schoolen, voor 't Leescollegie van &c. te *Rotterdam*.
Weeninck, (G. J.) te *Utrecht*.
Werink, (Gerh.) Oud Gezworen, te *Groningen*.
Werff (Arend van der) van Zuidland, te *Dordrecht*, bestp.
——— (Christiaan van der) te *Dordrecht*, bestp.
Westra, (Sweitze) te *Leeuwarden*, 2 Exempl.
Westreenen, (W. H. J. van) te *'s Hage*.
Wickevoort Crommelin (J. J. H. van) te *Hoorn*.
——————— (J. H. van) te ———
Willekens, (C. H.) te *Middelburg*, bestp.
Wind, (Gerrit van der) te *Vlaardingen*.
Wingerden, (F. van) Notaris en Procureur te *Sliedrecht*.
Wissi, (Willem) Landman onder *Grypskerken* in *Walcheren*.
Woortman, (J.) Gezworen te *Groningen*.
Wouters, (Wouter Idskes) te *Sneek*.
Wynands, (Mej. de Wed. J. P.) Boekv. te *'s Hage*, 13 Ex. bestp. 19. ord.
——— (Mej. M. C.) te *'s Hage*.
Wyngaerds, (H. van) te *Rotterdam*.
Wyt, (H.) te *Rotterdam*.

Y.

Yserman, (Jan) te *Moordrecht*, bestp.
Yzendoorn, (P. van) Oud Burgemeester te *Rotterdam*, bestp.
Yzerworst, (W. van) Boekv. te *Utrecht*.

Zaal-

Z.

Zaalberg, (W.) Schoolhouder te *Leyden*.
Zander, (C. H.) Agent van den Vorst van Waldeck te *'s Hage*, 2 Exempl.
Zantwyk, (J. van) te *Rotterdam*.
Zeemans, (Jan) te *Rotterdam*.
Zegelke, Boekv. te *Amsterdam*.
Zetten, (J. van) Boekh. te *Z. Zee*, 7 Exempl.
Zinspreuk (..... onder de) *ter Nagedachtenis van den jeugdigen Held*, te *Middelburg*.
——— ——— ——— *Hulde aan de Dapperheid*, *ibid*.
Zuur, (P.) te *Rotterdam*.
Z. V B in *'s Hage*.
Zwyndregt, (van) te *Rotterdam*, besp.

VOOR-BERICHT.

Het gunstig onthaal welk wij van VOOR-BERICHT. *een aanzienlijk gedeelte van Nederlandsch Inwooners hebben mogen genieten, toen wij de Levens-Geschiedenis van den doorluchtigen Orange-Held het Publiek by Inteekening aanbooden, heeft niet anders kunnen te weeg brengen, dan dat wij gaerne zullen voldoen aan de van alle kanten zoo dringende instantien, om door eene aan het Werk gevoegde gedrukte Lijst der aanzienlijke Inteekenaaren hunne naamen te doen verëeuwigen en aan de Waereld te toonen, dat in*

VOOR-BERICHT. *weêrwil van alle wisſelvalligheden, in weêrwil van alle die Staatswoelingen, welken geheel Europa in het einde der jongſte altoos gedenkwaardige eeuw ſchier als overkropt hebben, Nederland nog menſchen heeft, die aan het voorleedene denken en die hulde aan een jeugdig Vorst toezwaaijen, welke afgeſtamd van het doorluchtig Huis van Orange en Nasſau, een zoo billijke aanſpraak op de liefde en achting van ieder Nederlander heeft!... Van een Vorst, die uit de zuiverſte grondbeginſelen voor zijn Vaderland ſtreed en het belang van deszelfs Burgeren, met de edelſte bedoelingen, onder de linker-borst droeg!*

Geenzints twijffelen wij of den Leezer zal bij het doorbladeren van het gantſche Werk hier en daar wel eens ſtil blijven ſtaan en

met

met afwislend gevoel en aandoening herdenken die lotgevallen welken een der edelſte ſtervelingen moest verduuren. — *Het* eerſte Stukje *zal ongetwijffeld reeds een diepen eerbied voor den deugdzaamen* FREDRIK *inboezemen;* — *bij het* tweede *en* derde *bewondering en gevoel tot in het hart doordringen, terwijl het* vierde, *wanneer wij den Held tot in Italien vergezellen, en zijne maatregelen, daaden en lotgevallen in dat Land afſchetſen, met die warme trekken, welke de door een gevoelig hart beſtuurde pen ter neêr ſtelde, heete traanen ten oogen uit zal doen rollen en langs gloeiënde wangen heen-vlieten!...* VOOR-BERICHT.

Alles echter in eene geregelde order willende beärbeiden, kunnen wij voor *het eerſte Stukje de bedoelde Lijst niet deelächtig doen*

worden, nadien 'er nog ſommigen onder de Inteekenaaren zich bevinden, wier naamen ons niet bekend zijn en waarvan de melding door de Heeren Boekverkoopers bij ons gewacht wordt, weshalven wij bij de uitgaave van het vierde *Stukje eene compleete Lijst zullen laaten volgen, om voor het gantſche Werk geplaatst te kunnen worden, met alle die waardigheden welken ons bij de opgave zullen toekomen, allen naar eene Alphabetiſche orde.*

Deeze korte vooräfſpraak noodzaaklijk achtende, ten einde aantetoonen, dat wij dankbaar en niet doof zijn voor de inſtantien van hun, die wij zoo zeer eerbiedigen, hoopen wij dat een algemeen genoegen zal genomen worden, dat bij het aangeweezene Stukje eerst de Naam-Lijst zal volgen, terwijl wij tevens die bede 'er bijvoegen, dat

dat bij het leezen van dit uit echte bronnen geputte Werk, die achting moge aanwasschen, welke geheel Nederland reeds voor meer dan eene Eeuw gevoelde voor doorluchtige Mannen, gesprooten uit een Huis, dat der Spaansche Dwinglandij ontzenuwde en hetzelve vrij maakte van die kluisters, welken bijgeloof en gouddorst onöphoudelijk smeeden!.... Met nog deezen hartelijken wensch, dat de Nagedachtenis van den braven WILLEM GEORGE FREDRIK, Prince van Orange en Nassau &c. &c. &c. *zoo diep in de harten der Nederlanders mag huisvesten, als tot hiertoe bij elke edele ziel het geval was — — ja zelfs, dat bij de ontdekking van zijne heerlijke deugden — onbegrensde menschenliefde — zucht voor Volk en Vaderland — behartiging van het* VOOR-BERICHT.

VOOR-BERICHT. *algemeen welzijn — dien braven Vorst bij ieder onzer Landgenooten, en Bewooners van hetzelve, op dien waaren prijs mag gesteld worden, als welke zijn edel caracter zoo zeer verdient.*

In deeze hoop is het, dat wij met den diepsten eerbied voor al wat edel — wat grootsch — wat onbevlekt denkt, de vrijheid neemen ons te noemen, de gehoorzaame Dienaars

SCHRIJVER
EN
UITGEEVER.

INLEIDING.

Zoo 'er immer eene eeuw geweest is, vrucht- INLEIDING.
baar in het voortbrengen van groote mannen, dan is het ongetwijffeld de jongst-verloopen *achtiende*, die daarvan zwanger heeft gegaan. — Lieden, naauwlijks aan de jaaren der kindsheid onttrokken, heeft men daaden zien verrichten, welke voorheen de grijze man van ondervinding naauwlijks ter uitvoer bracht. — Oostenrijkſche, Franſche, en Nederlandſche Legers, zag men door jonge Veldheeren aanvoeren, op eene wijze, die kunde en onverſchrokken moed aan den dag lag.

Het Leger des Roomſchen Keizers, gecommandeerd door den Aarts-Hertog KAREL, welk een roem verwierf hetzelve niet onder dien jongen held; — hoe veele ſchitterende daaden zag men de Franſchen niet verrichten, onder het geleide van BONAPARTE en andere jonge Generaals; — welk eene dapperheid lag het

INLEIDING. het Nederlandsche Leger niet aan den dag in de jaaren 1793, 1794 en het begin van 1795, toen hetzelve, onder het onmiddelijk bevel der twee jonge Prinsfen VAN ORANJE ftreed, van welke de oudfte den ouderdom van 21- en de jongfte die van nog maar 19 jaaren had bereikt!

Eerbied en bewondering moet het iederen onpartijdigen beöordeelaar inboefemen, wanneer hij een aandachtig oog flaat op de krijgsverrichtingen dier jaaren. — Een Hollandsch Leger, aan het oorlogs-vuur ongewoon, trekt ten ftrijde, tegen Soldaaten, die reeds drie jaaren de velden van Mars hadden doorkruist; — het trekt ten ftrijde, in een tijdftip dat derzelver vijanden het Vaderland reeds waren ingedrongen, en eenige fterktens ontweldigd hadden, welken zij dezelven eerst wederom moesten ontrukken, en van over den bodem doen verdrijven; — het verëenigt zich met Oostenrijkfche Krijgshelden, zonder in moed noch beleid te wijken voor oorlogs-mannen, welkers banieren overlaaden waren met lauren, die zij in de Turkfche en voorige oorlogen geplukt hadden; — het dringt, onder het geloei van kogels en gebulder der kartouwen, dóór tot over de Franfche grenzen; — het blijft onöphoudelijk aan de fpitze der verbondene

dene Legers, en ſtrijd met fieren heldenmoed INLEIDING. tegen Franſchen, die zelve zich niet konden onthouden hierover hun eerbied en bewondering toetezwaalën; — het is mede het eerſte dat door den dapperen COBURG tot de eer geroepen wordt om het ſterke *Quesnoij*, het geduchte *Maubeuge*, het door natuur en konst wel-voorziene *Landrecies* te helpen berennen, en twee dier Vestingen te doen bukken; — het valt mede het trotſche *Rijsſel* aan, 't welk het aan de zege-wagen des oorlogs kluistert; — het vernield de ſterke linie van *Lincelles*; — het trekt de vloed der *Sambre* over, die zich door het bloed der geſneuvelde en verminkte Helden reeds purper-verwig vertoonde, en laat bedaardheid van geest blijken, niettegenſtaande het gevaar zich aan alle kanten vertoont, en kanon- en musket-kogels alles dreigen te zullen vernielen; — het doet het benaauwde *Charlerois* ontzetten, door zich meester van de oevers dier rivier te maaken en ſtrijdt door de gantſche vlakte van *Vlaanderen*, op de bewonderingwaardigſte wijze; — in de bosſchen bij *Werwick* toont het zijnen vijanden, dat het niet eerder wijkt, dan voor dat de vlammen, met het ſchild des doods, reeds in het midden woeden, alle haare verſchrikkelijke uitwerk-

 zels laaten zien, en de koene Helden gebieden terug te trekken; — het verdeedigt het zwakke *Meenen* niet alleen, maar doet, als in één oogenblik, den ſtraat-weg in een geduchte borstweêring herſcheppen, zoo dat het doordringen der Franſchen niet weinig betwist wierd, hetgeen die krijgs-mannen op alle pointen ondervinden, waar Hollanders voor hun ſtaan!..... Ja, het wijkt niet, dan na dat haar tweede Opper-Hoofd, Held FREDRIK VAN ORANGE! het vijandlijk lood in de ſchouder treft — na dat een aanzienlijk getal ſtrijders zijn geſneuveld of verminkt — na dat derzelver Geälliëerden het wijken als noodzaaklijk beſchouwen!..... Toen ſnelt het naar de vaderlandſche boorden en doet zich daar ter beſcherming ſtellen en ten voormuur verſtrekken!

De afmatting, die de vermoeijenisſen van eenen veldtocht, in welken genoegzaam geen dag rust was, ieder Soldaat deed gevoelen, was niet in ſtaat zijn moed en ijver uit te blusſchen en hem lafhartig te maaken: neen! met dezelfde moed blijft hij ſtrijden en voet voor voet den vaderlandſchen grond betwisten: dat de grijze boorden der *Maas*, *Rhijn* en *Waal* hiervan getuigen!..... Met welk een helden-bloed zijn de oevers derzelven niet

niet bespat en de gestremde vloeden be- INLEIDING.
sproeid!.... Dat men de Verdeedigers van bijna alle de Vaderlandsche Frontieren beschouwe, de Helden BOËTZELAAR, DE BONS, KROPFF, Prins VAN HESSEN-PHILIPSTHALL en zoo veele anderen zich voor den geest brenge, dan zal men ongetwijffeld hun de eer niet weigeren, om met hunne doorluchtige Opper-Hoofden onder de voornaame Helden der achtiende eeuw geteld te worden!

Hoe hachelijk het voor de armée ware, om te vechten tegen den vijand, die van dag tot dag aangroeide en moedig op zijne overwinningen was, viel 'er echter geen gevecht voor, waar de Hollanders zich bevonden, of aan weêrskanten wierd de zege ten sterksten betwist. — In vereeniging met de dappere Hessische en Hanoveraansche krijgs-benden, daar het al te sterk afgematte en door onderscheidene ziektens aangetaste Engelsche Hulpcorps geen geduchten tegenstand konde bieden, uitgezonderd de zoo zwaare als lichte Cavallerie, posteerden de beide jonge Prinsen VAN ORANGE zich in een zoodanigen goeden staat, dat de Fransche Generaal PICHEGRU, zelfs toen hij *'s Hertogenbosch* en omleggende Forten had bemachtigd, nog zwaarigheid maak-

 maakte om verder door te trekken, nadien hij meer dan veertien dagen werkeloos bleef en ongetwijffeld nog langer in zoodanigen ſtaat gebleeven zoude zijn, bijaldien een beſluit der Franſche Regeering hem niet bevolen had om, het koste wat het wilde, voor half Januarij (1795) in het hart van Holland door te dringen. — Een bevel van dien aart alle redeneeringen moetende doen ophouden, drong de opëengeſtapelde macht met alle geweld door, dat hun, zoo als reeds aangemerkt is, door de verövering van *'s Hertogenbosch* te gemaklijker viel, nadien men van het Fort *Crevecoeur* het geheele omliggende Land, het welk geïnundeerd was, van het water konde ontlasten en zoodanig over de *Orter-Schans* het *Empelſche Veer*, waar eene ſterke Engelſche post ſtond, te forceeren en op die wijze de *Maas* in den rug krijgen, dat bij *Crevecoeur* ook gemaklijk op het Dorp *Hedel* viel, en uit dien hoofde de defenſie tot *Zalt-Boemel* geheel lam maakte. — De *Boemeler-Waard* verloor dusdanig mede haar grootſte kracht, vooral toen het Fort *St. Andries*, hoe ſchoon door weläangelegde Batterijen beſchermd, door de ſterke vorst mede zijn voornaamſte beſchutting zag weggenomen, hetgeen de daar nabij zijnde Kanonneer-booten in derzelver

man-

manoeuvres insgelijks te leur ſtelde, zoo dat de Franſchen, die aan de andere vleugel *Nymegen* voor hunne wapenen hadden doen bukken, de Gier-Brug en het Dorp *Lent* geforceerd, en nu hunnen marsch naar de Linie aan *de Grebbe*, die de Provincie *Utrecht* dekt, wendende, waar ook geene genoegzaame macht, zoo min artillerie als manſchappen, ter defenſie was, van alle kanten de rivier *de Waal* in hunne macht kreegen, niettegenſtaande bloedige gevechten vooräfgingen; het vermeesteren der rivier *de Linge*, hoewel bij het *Meeterſche* Tol-hek geen geringe ſtrijd geſchiedde, niet geheel ongemakkelijk viel, zoo dat aan die zijde alles was weggenomen, wat de voornaamſte verdeediging des Vaderlands aldaar uitmaakt. INLEIDING.

Gelijk het hier toeging was aan het andere verdeedigings-oord het geval insgelijks: Vestingen, die in het voorige jaar Verdeedigers binnen hunne muuren zagen, welken alles bezaten wat *Mavors* Zoonen waardig maakt, moesten één voor één voor de aan alle kanten ſterk toeſnellende Franſchen wijken: welke verlieſen als onherſtelbaar konden gereekend worden, nadien de hulp-benden door Capitulatien als anderzints ſterk verzwakt, en vooral de Engelſche, van welke men niet zeldzaam

INLEIDING. zaam onderscheidene op hunne geweeren ter aarde zag vallen en door de vermoeijenissen liever de keuze neemen, van zich gevangen te laaten neemen, dan het gros te volgen van hun leger, welk dwars door de Heide op *Overijssel* repliëerde, vervolgens geene zijde der rivier *de Eems* zogt, zoo dat het Hollandsch Leger geheel aan zich: zelven overgelaaten wierd.

Niet alleen was het dat deeze troupes op de verrichtingen der Franschen moesten letten, neen! op de inwendige gesteldheid des Vaderlands moest mede een aandachtig oog gevestigd blijven, nadien alles behalven eensgezindheid in hetzelve geädemd wierd, vermits de partij, die over den oorlog welke de Staat in den jare 1781 verplicht was tegen Engeland te moeten voeren, niet vergenoegd scheen over de wijze van uitvoering derzelve, nu wederom het hoofd opstak en zich zoo veel aanhangers zocht te maaken als mogelijk was. — De maatregelen die Hun Hoog Mogende namen, deeden wel zien, dat men van eene geheime inwendige correspondentie met de Franschen niet geheel onkundig was, doch het snoer waaräan zoodanige verstandhouding zich hechtte, scheen men niet te kunnen opspeuren. — Het inrichten van zoogenaamde

Lees-

Lees-gezelschappen baarde wel nadenken, INLEIDING. doch het geheim van derzelver oogmerken bleef in hunnen boezem bewaard, waarom men niets tegen dezelve, dan eene oplettende en naauwkeurige waarneeming konde ondernemen. — Dat het in *Amsterdam* was, waar veelen der hoofden te huis hoorden, veronderstelde men wel, doch de genoegzaame zekerheid ontbrak om hieröp vast te kunnen bouwen, in welke onzekerheid men bleef verseeren tot den 14 October 1794, toen eene commissie uit dezelve de Stads-Regeering van *Amsterdam* een Request van beklag, en zwaarigheden om verder het land te verdeedigen, overreikte, waardoor de omstandigheden meerder opgehelderd wierden, dan te laat, nadien het zaad reeds te diepe wortelen had geschooten, vermits in de gantsche Republick eene gecombineerde verstandhouding plaats greep niet alleen, maar het die partij volkomen gelukt was, om, zoo door persoonen als geschriften, het Fransche Gouvernement tegen de Stadhouderlijke Regeering voorïngenomen te houden, waartoe de in 1787 en laater uitgeweekenen het hunne mede niet weinig toebrachten, welk een en ander de afgezanten van Hun Hoog Mogende, de heeren BRANTSEN en REPELAAR,

maar

INLEIDING. maar al te duidelijk ondervonden, toen zij, met bewaaring van bovengemelde Regeering, een vergelijk met de Franſchen poogden te treffen, in welke zij, in weêrwil van alle poogingen, geenzints konden ſlaagen.

Den toeſtand des Vaderlands dus met een onzijdig oog beſchouwende, is het niet moeilijk zich de *criſis* voor oogen te brengen, in welke het Hollandsch leger zich bevond: door een op zijne overwinningen moedig zijnde vijand van buiten met geen rust gelaaten, door eene misnoegde menigte van binnen aangegrimd, vermeerderde de zorg in alle de hoeken van het nog overig gebleevene gedeelte des Vaderlands: wel is waar, men had aan de Verdeedigers een Hulp-corps Landzaaten toegevoegd, doch de ongeöeffendheid in de militaire exercitien en ongewoonheid aan het oorlogs-vuur, deeden de dappere Soldaaten weinig nut van deeze lieden trekken, dan alleen van min gevaarlijke posten te bewaaken.

Zoodanige geſteldheid, in welke het Vaderland zich nog nimmer zedert derzelver vestiging had bevonden, was geenzints het middel om den moed der twee doorluchtige Opper-Bevelhebbers te doen wankelen, maar integendeel om hunne waakzaamheid te vermeerderen, ten einde het lieve Vaderland,

het

hetwelk zij verdeedigden, nog van dat nut te zijn, hetgeen de zeer ver gezogte mooglijkheid in de aanweezig zijnde omstandigheden nog had overgelaaten!.... De Provincie *Utrecht* capituleerde reeds; het formidable des Lands was in handen der Franschen, toen Prins FREDRIK VAN ORANGE toonde die groote Held te zijn, welke iederen duim gronds door vuur en zwaard aan zijn partij wil betwisten, ten einde men niet anders konde zeggen, dan: *men won niets, dan duur gekocht!..* *Woerden* konde hij nog verdeedigen — dáár konde de Held, wiens Vooröuders door hunnen moed eene algemeene achting hadden verworven, aan zijn Vaderland nog doen zien, dat hij alles voor hetzelve veil had — waarom hij, in weêrwil dat de barre winter de wateren tot gebaande wegen had gevormd, de rust geheel verbande, nacht en dag zich werkzaam hield met oogmerk om op het laatste verdeedigings-punt te *staan* of te *vallen*.... en niet eerder het gevaarlijke zijner positie opgaf, dan, toen het Besluit van Hun Ed. Groot Mogende de Heeren Staaten van Holland en West-Friesland, die den 14 Januarij 1795 eene Commissie naar den Franschen Bevelhebber hadden gezonden om te capituleeren, *gebood* geen verderen tegenstand te

INLEIDING. bieden!.... Zoo dat Hij, met eene eerewonde en de harten zijner Soldaaten voorzien, met de achting der Ingezeetenen overlaaden, den 18 dier zelfde Maand, met het ſterk werkende gevoel in zijn binnenſte, in gezelſchap van Zijne Doorluchtige Ouders, Familie en Gevolg, van de oevers der Noord-Zee, bij *Scheveningen*, zijn Vaderland het laatſte vaarwel toeriep!!!...

Hartelijk gevoel doet hier de pen een oogenblik rusten; — de verdienste van den jeugdigen Held word bij deeze gewichtige *époque* nagedacht, wanneer wij hem bij deeze kort vooräfgaande Schets zullen vergezellen tot in *Engeland*. — —

In dat Rijk gekomen, was Hij nog verre van den moed te laaten zakken, om wederom met luister de intreede in zijn Vaderland te doen, weshalven hij zich ſpoedig bij de uitgeweekene Nederlanders, zoo militaifen als burgers, begaf, die eene bijëenverzameling in het Hoog-Stift *Osnabrugge* bewerkſtelligden en zich onder de onmiddelijke bevelen van den onvermoeiden FREDRIK VAN ORANGE ſchaarden.

Van de 2300 Officieren, die door de Omwenteling van 1795 casſatie of demisſie kreegen, en waarvan 475 onder de Bataaſche

ar.

armée op nieuws aanstelling ontvingen, be- gaven zich een getal van 900 buiten 's lands, bij welke een aantal Zee-Officieren zich ook voegde, hun alle onder het bevel van den bij hun hoog geschatten FREDRIK stellende, ten einde zijne oogmerken te helpen onder- schraagen. — Grootsch het vertrouwen zijner lotgenooten te bezitten, zag men den Vorst ook hier wederom werkzaam, dan eene Cabi- nets-ordre van Z. M. den Koning van Pruis- sen aan den Generaal VON SCHLADEN, ge- dagteekend *Berlijn* 4 *Augustus* 1795, verhin- derde dit voorneemen, zoo dat WILLEM GEORGE FREDRIK VAN ORANGE, die met aandoening vernam dat deeze Cabinets-ordre den 15 dier maand onder trommelslag en het geblaas der Jager-Hoorns binnen *Osnabrug* afgekondigd wierd, het voor hun ontzettende geval den 24 daaräanvolgende kenbaar maak- te, in eene Circulaire, die te kennen gaf, wat in zijn hart omging: welke stukken men ter behoorlijker plaatse zal leeren kennen.

Het rassemblement zich nu naar den om- streek van *Breemen*, in de Graafschappen *Diepholt* en *Delmenhorst* begeevende, met oog- merk om Prins FREDRIK, die toen in dienst van Zijne Keizerlijke en Koninglijke Majesteit was getreeden, in zijne tochten te volgen en

INLEIDING. onderling een Corps Husſaaren, benevens ligte Infanterie, Jagers en Artillerie te formeeren, deed men den jongen Vorst het aanbod het Opperhoofd daarvan te zijn, waarvoor omſtandigheden hem echter deeden bedanken.

Den rang van Lieutenant-Generaal nu bij het Keizerlijk Leger verworven hebbende, zag hij zich weldra tot den verëeringswaardigen ſtaat van Generaal en Veldtuigmeester verheffen en zoodanig het Opper-Commando van het Oostenrijksch Leger in Italien op zich neemen, in welke waardigheid hij ook niets onbeproefd liet om verdienste en achting te verwerven. — De Kaart van het Land waar hij was, en konde komen, te beſtudeeren, de gemoederen van zijn nieuw Leger te onderſcheppen, de vriendſchap der Ingezeetenen te winnen, en het vooröordeel, het welk voornamentlijk in dat Land heerscht, door een deugdzaam, zedelijk en menschlievend gedrag te verbannen, waren de eerſte verrichtingen van den jongen Opper-Bevelhebber, dien men nimmer ledig maar altoos werkzaam vondt, ſomtijds uuren lang in het vertrek de Land-Kaarten beoeffenende, om alles door eigen *practicq* te verkrijgen, wat de *theorie* alsnog weigerde, en niet had kunnen geeven. — Het leevende geſlacht heeft

heeft gezien, met hoe veel nut hij deeze
zijne uuren van ſtudie beſteedde, daar hij, in
deezen zijnen korten doch glorierijken loop-
baan, aan de door ondervinding in die land-
ſtreek geleerd hebbende Franſche Bevelheb-
bers, niets voorgaf: zijne Veldſlagen, zoo
of- als *defenſief*, wierden altoos wel gedirigeerd,
en ook deeze militaire hoofd-deugd mistte
hem hier niet; — geen post, hoe gering ook
in manſchappen, wierd door hem verzuimd,
maar altoos beſteed om op de meest nuttige
wijze te ageeren! — Toog het Leger ten
ſtrijde, deszelfs Bevelhebber had, tot de ge-
ringſte voorwacht toe, alles op het papier,
en zijne gewoone bedaardheid van geest, deed
hem op hetzelve niet ſchemeren, maar helder
zien, hetgeen zijne ondergeſchikte Officieren
van hem getuigden en bovendien zijn boe-
zem-vriend, de bij het Oostenrijksch Leger
zoo zeer beminde Aarts-Hertog KAREL....
Te recht betreurt derhalven de Vriend van
deugdrijke Helden, Hem, die bij het aanblik-
ken van den Dageraad reeds alles beloofde;
— die het heil van zijn Vaderland door eene
algemeene bevrediging in de harten der In-
wooners zogt te bewerken; — die als Over-
winnaar nimmer Barbaar wierd, door onge-
lukkige Inwooneren iets af te persſen, wat

ijver of geluk hun had gegeeven; — die tot Vader van zijne Soldaaten verstrekte, zoo lange zij naar de regelen van krijgstucht en wetten handelden; — die in zijn Leger altoos eene wel-gevestigde Maatschappij vertoonde, waarvan *Vlaanderens* en *Brabands* Ingezeetenen nog kunnen getuigen: — geen Hollandsch Soldaat was daar plunderaar; nooit schenner van Vrouwen, nooit baldaadig in het huisgezin, of hij wierd ten strengsten gestraft, hetgeen die weinigen hebben ondervonden, welke van het pad der eer en menschenliefde, die zoo nuttige hoofd-deugden in het hart van ieder redelijk sterveling, afdwaalden! — — Jammer dus, dat door eenen ontijdigen dood de jongste Zoon van Z. D. H. WILLEM V, de zoo verdienstelijke als deugdzaame FREDRIK VAN ORANGE, in zijnen loopbaan van eer gestuit wierd, nadien hij uit alle, zoo staat- als krijgskundige, talenten deed gelooven, dat hij zijnen Naam-genoot, den grooten FREDRIK II., in roem zoude nastreeven en in kunde evenaaren!...... In *Padua* wierd de draad zijns levens afgekerfd, op den 6 Januarij 1799 — *afgekerfd* op het onverwachtste, toen de dood alle hoop van bijstand door hem aan zijne aldaar nog aanweezig zijnde lotgenooten deed ontzeggen,

doch

BIJSCHRIFT

OP HET

POURTRAIT

VAN

ZIJNE DOORLUCHTIGE HOOGHEID

WILLEM GEORGE FREDRIK,

Prince van Orange en Nasſau &c. &c. &c.

Zoo blonk het manlijk oog in 't jeugdige gelaat
Van FREDRIK, die voor 't heil van eenen veegen ſtaat
Verminkt werdt in den krijg, en wien elk 't roemrijk reekent
Dat hem de Kunst — misvormd aan de armen — heeft geteekend. —
Misvormd? — Neen! wonden ſtaan aan elken Krijgsman ſchoon;
Maar nimmer ſchooner dan aan Nasſau's fieren Zoon,
Een Star van 't Vorstlijk huis, voor 't bukkend *Neêrland* glorie,
Een MAURITS in den Krijg, een TITUS bij Victorie:
De *Gauler* zelfs eert HEM, die groot was in zijn jeugd,
't Bewond'rend *Oostenryk* beloont die moed en deugd,
En HIJ, wien 't moordend zwaard noch kogel kon doen ſneeven,
Verloor, *uit menſchen-min*, in *PADUA* zijn leeven.

S.

VILLEM GEORGE FREDRIK

Prince van Orange en Nassau &c.&c.&c.

eizerlijk koninglijk Generaal en Veldtuigmeester

innen Padua, in Italien, overleeden den 6 Januar

oud Vijf-en-twintig Jaaren.

BERICHT VOOR DEN BINDER.

HET
LEVEN
VAN
WILLEM GEORGE FREDRIK,

Prince van Orange en Nassau &c. &c. &c.

EERSTE AFDEELING.

Geboorte. Caracter. Inhuldiging te Leeuwarden. *Anecdotes. Vertrek naar* Nijmegen. *Omwenteling. Terugkomst in* 's Gravenhage. *Geloofs-belijdenis. Oorlogs-Declaratie van de Franschen. Missive van Hun Hoog Mogende. Propositie van Z. D. H. Veldtocht van Prins* FREDRIK. *Overgang van* Breda *en* Geertruidenberg. *Nederlaag der Franschen.* Breda *en* Geertruidenberg *geblocqueerd.*

WILLEM GEORGE FREDRIK, jongste Telg uit het Huwelijk van Zijne Doorluchtige Hoogheid WILLEM V., *Prins van Orange en Nassau* &c. &c. &c. en Hare Koninglijke Hoogheid FREDERIKA SOPHIA WILHELMINA, *Kroon-Princesse van Pruissen*, wierd gebooren in *'s Gravenhage*, den 15 Februarij 1774. Geboorte.

Bij de eerste ontluiking der denkvermogens van deezen jongen Vorst, ontdekte men al- Caracter.

reeds

Caracter. reeds dat hij eene grootheid van ziel bezat, die bij eenen meer gevorderden ouderdom zeer veel belooven deed: vlug in denkbeelden, moedig in onderneemingen, ijverig om alles te onderzoeken en leeren wat nut konde aanbrengen, goedäartig jegens hun die oprecht en vertrouwelijk met hem verkeerden, doch ernstig en onbuigzaam, wanneer men hem poogde te verschalken, of om den tuin leiden, zoodanige hoofd-eigenschappen waren het, die ieder, welke hem kende, deed gelooven, dat hij een buitengemeen mensch zoude worden.

Met weinig moeite onderwees men hem in de schoone weetenschappen, onder welke echter zijne geliefkoosdste was, de kennis in de militaire konsten: geen oogenblik daagde voor hem op, in 't welk hem een uitspanning vergund wierd, of het soldaaten-spel was spoedig op de been, in welkers exercitien het een vermaak was hem te zien: met vuur richtte hij zijne gelederen in allerleij manieren, dan op het eene en dan wederom op het andere point, liet dezelven vervolgens op tegenövergestelde gelederen aanrukken, met een zoodanig beleid, dat hij dikwijls overwinnaar van hem was, die de zoogenaamde vijandlijke gelederen tegen hem aanvoerde, doch indien hij het ongeluk had van door onbedachtzaamheid overwonnen te worden, hetgeen zeldzaam gebeurde, ontdekte men in hem eene ontevreedenheid op zichzelven, dat hij zich had laaten overwinnen, terwijl hij ondertusschen zijnen overwinnaar prees, doch niet rustte, dan voor dat hij op zijn beurt zich ook wederom had laaten gelden.

den. Met veel oordeel ſprak hij menigmaal bij zoodanige gelegenheden over eene wezentlijke armee, met welk een nut men welgeoeffende krijgslieden konde gebruiken, en hoe veel een Veldheer kan te weeg brengen tot vermeerdering derzelve, bijaldien hij tot geene andere dan bedaarde en naar de regelen der konst en omſtandigheden afgemeetene regelen overſlaat. — Indien men hem de heldendaaden van zijne doorluchtige Voorouderen of andere groote Mannen in de geſchied-verhaalen zag leezen, ontdekte men in hem al dat enthuſiaſme, het welk een grootsch hart kan voortbrengen, daar hij de hoop dikwijls aan den dag lag *van ook eens zoo gelukkig te mogen zijn, dat doorluchtig helden-ſpoor met roem te bewandelen!* zoo dat zijne Voedſterheeren zich hieröver meer dan eens verwonderden, en alles aanwendden om zulk eenen vluggen geest alle ſtof tot voedzel te geeven, ten einde dezelve zich meer en meer mocht uitbreiden, om eens, met nut voor zijn Vaderland, dat geene te worden, waartoe niet alleen zijne geboorte, maar ook zijn grootſchen aanleg hem ſcheen verördend te hebben; en hier in heeft men geenzints eene teleurſtelling gezien, zoo als het vervolg deezer geſchiedenis zal aantoonen: *jong* viel de Vorst onder de ſlagen van het onverbidlijke noodlot, maar toen was hij reeds *oud* in daaden, onder welken men geenen kan tellen, die het kenmerk van gezond verſtand niet met zich voerden: rijpe beraadſlagingen gingen bij hem altoos vooräf, eer hij tot het verrichten eener zaak overging, ten ware, zoo als het geval meer dan eens in een veldtocht is, dat de plotzling Caracter.

op-

Caracter. opkomende omstandigheid het draalend redeneeren verbood, doch ook dan nog bezat de Prins eene tegenwoordigheid van geest, die hem en zijne lotgenooten altoos op de beste wijze redde. — Rust was zeldzaam bij hem te vinden, wordende geene grootere vijandin voor den mensch bij hem beschouwd, dan de gevaarlijke ledigheid: daarom zag men hem ook altoos werkzaam: in zijne eerste jeugd ging hij van de eene oeffening tot de andere over, onder welke de handeling met het geweer ook behoorde, waarin hij zoo handig was, dat hij den besten Soldaat niets voorgaf: dus bracht hij iederen dag door, tot dat de slaap hem bestormde. — In eenen verder gevorderden ouderdom verdween deeze heerlijke deugd geenzints, maar wierd van dag tot dag sterker, zelfs zoo, dat toen de Vorst reeds tot den rang van Generaal der Artillerie was opgeklommen, men zeer spoedig den Bevelhebber zoo wel de kennis van Constabel, Bombardier of Officier zag hebben, als die van Opper-Commandant. Met luidruchtige en veeltijds weinig beteekenende woorden onderrichtte hij nimmer zijne onderhebbenden, noch deed hun door een norsch gedrag de begaane misslagen onder het oog brengen; door voorbeelden onderwees hij, en door minzaame aanduidingen liet hij den misslag zien, welke men beging. Dusdanig weêrde hij veele gebreken, en deed de harten van den hoogsten tot den geringsten voor hem winnen, hetgeen bij de laatsten, geduurende het strijden tegen de Franschen, zoo sterk was, dat de meesten hem, op zijn twintigste jaar, reeds den naam van *Vader* gaven,

wel-

welke grootsche naam hem niet uit vleijerij Caracter.
gegeeven wierdt, maar uit het hart kwam, hetgeen men ten klaarsten zag in de affaire van den 13 September 1793, toen de onverschrokken FREDRIK, met heldenmoed strijdende, voor de sterke overmacht moest wijken, tot dat de Keizerlijke Generaal KRAY, met vier Esquadrons Hussaaren en Dragonders, den Vorst de verzeekering kwam brengen, dat de gantsche Oostenrijksche armee hem volgde en derhalven het avanceeren noodzaaklijk was. De Prins had zijne Soldaaten maar aan te zien, of terstond ging uit de Bataillons Hollandsche Gardes, *Gumoens*, *Busseck* en *Tengnagel* de eenpaarige kreet op: *Voorwaards, Zijn Hoogheid! Voorwaards, dappere Prins!....* De liefde bleek ten hoogsten, toen FREDRIK zich aan het hoofd deezer braave lieden stelde, en toen het op de vijandlijke Batterij los ging, was het: *Niet in het grootste gevaar, beste der Prinsen!...* Doch de jonge held was als naar gewoonte geheel onvertzaagd, en rukte met zijne helden door de moerassen op de Batterij aan. Men roept hem dringend toe, dan hij volgt de Hussaaren en Dragonders van KRAY, tot dat deezen door het Cartetschen-vuur overhoop geworpen wierden, en door het Corps van den Prins retireerden, door welk geval de Hollandsche Guardes van hunne cameraaden gescheiden waren. FREDRIK ziet geen Oostenrijksche armee opkomen en moet dus retireeren, toen hij in den linker-schouder gekwetst wierd. Naauwlijks zien zijne Soldaaten dat de Vorst geblesseerd is en aan den Generaal-Major Graaf VAN GOLOWKIN het com-

Caracter. commando overgeeft, met uitdruklijken last *om voor de dappere militairen zorg te draagen en in de beste mooglijke order te retireeren*, of men zag dezelven traanen van gevoel ſtorten, en elkander toeroepen: *Onze brave Generaal, Prins* FREDRIK, *is gekwetst!.... De Hemel geeve dat zijne wonde niet gevaarlijk zij, en hij zich ſpoedig weder bij ons vervoegen mag!....*

Deeze en andere trekken, die op hun plaats uitvoerig zullen behandeld worden, doen zien hoe bemind hij zich wist te maaken, en was dit wel te verwonderen van iemand, die, van zijn eerſte jeugd af, het zich tot een hoofd-eigenſchap maakte om het menſchelijke hart niet alleen te leeren kennen, maar door een beminnelijke behandeling hetzelve geheel te winnen? Waarlijk eene deugd, die veele menſchen niet willen leeren kennen, en die echter tot çieraad van dezelven zoo noodzaaklijk is!.... Bij den Vorst ſchitterde deeze hoedanigheid nog ſterker, door zijne liefde welke hij voor den Godsdienst gevoelde: deeze beminde hij op het voetſpoor zijner doorluchtige Voorzaten en Ouders niet weinig: door de betrachting van denzelven zag hij de reine zeden bewaard, de maatſchappij niet verpest, en de grendels geſchooven op de deuren dier ſchuilhoeken, door welken de ondeugd langzamerhand tot in het diepſte van 't menſchelijk hart binnenſluipt, hetzelve bevlekt, en dus aan het menschdom een haarer natuurgenooten onttrekt, die, ware deeze berokkenſter van alle kwaad niet doorgekroopen, anders in het midden derzelve gerust en met vrucht had kunnen leeven, en, zonder een hart vol

knaa-

knaaging, van dit aardsche verscheiden...... Caracter.
Weshalven de Prins, die dit zijn gevoelen op de overgeleverde voorbeelden van de vroegste eeuwen had gestaafd, niet gaerne met lieden te doen had, die vreemd, of liever wars van allen Godsdienst waren, en aan het zedelijke, het welk in het verlicht gedeelte der waereld geleeräard word, geen gehoor gaven: het gezelschap van dezen schuwde hij zo veel mooglijk, en wanneer het geval hem bij dezelve bracht, dan gaf hij hierover altoos zijn ongenoegen te kennen, bijaldien het gesprek tot dit schadelijk onderwerp overgebracht wierd.

De schoone Weetenschappen beminde hij in een zeer hoogen graad, en men kan van hem zeggen, dat, geduurende den tijd dat de Vorst zich binnen *Leyden* aan 's Lands Universiteit bevond, het studeeren niet om de leus maar wel degelijk ernst was. De Geographie of Aardrijks-kunde was echter zijne geliefkoosde studie, nadien hij de volkomene kennis derzelve in een Veldheer zeer noodzaaklijk beschouwde: menigmaal reisde hij in deeze oeffeningen het bekend gedeelte deezer oppervlakte rond, en vormde zich bij het raadpleegen der beroemdste Reizigers, een wel beredeneerd denkbeeld van de liggingen des Lands; de vruchtbaarheden van hetzelve; den aart en zeden der Inwooners, zoo dat de Prins in zijn studeer-vertrek de gantsche waereld doorkruiste, niet zeldzaam in zijne verbeelding zich dan in *Asia*, dan wederom in *Africa*, *America* of *Europa*, bevindende.

Bezitter van zoodanige schoone hoofd-deugden, had hij die van ouderliefde nog bij dezelven. In den hoogsten graad beminde hij

Caracter. zijne doorluchtige Ouders, over welks lot, voornamentlijk in het gedenkwaardig jaar van 1787, zijne kinderliefde hem dikwijls de traanen ten oogen uitperste, wanneer hij zijnen Heer Vader peinſende, en met het gevoel van zijn hart op het gelaat gedrukt, door de Zaalen van zijn Hof zag heen en weder wandelen, of hem te *Nijmegen* met een veelbeduidend oog ten hemel geſlagen ontmoette, en deze hem het gewicht te kennen gaf welk den Vorst op het hart drukte: diepe zuchten hoorde men bij zoodaanige onäangenaame en het kinderlijk hart treffende ontmoetingen van den jongen Prins afgaan, en hem daarbij ſomtijds uitdrukkingen ontglippen, uit welken men genoegzaam konde opmaaken, dat die zuchten niet altoos uit enkel medelijden hun oirſprong hadden, maar dikwijls wel eens iets meer dan zulks te kennen gaven...... Met zijnen Broeder, de Heer Erf-Prins VAN ORANGE, hield hij een vriendſchappelijken ommegang, en zijne Zuster, de tegenwoordige Erf-Princesſe van het Hertogdom *Brunswijk-Lunenburg*, lag hem zeer na aan het hart, die wederkeerig hem ook ten ſterkſten achtte, waarvan de treffende aandoening dier Vorstinne, bij het hooren dat haar Broeder verre van zijn Vaderland den loop zijns levens, *zoo ontijdig*, had geëindigd, ten doorſlaandſten blijk was verſtrekkende.

Den behoeftigen wel te doen, was bij den jongen Vorst een groot vermaak: nimmer verhief zich de klaagſtemme van den nooddruftigen tegen hem of dezelve wierd gehoord; en voor een Soldaat, die bij het betrachten van zijn plicht een helden hart bezat, gevoel-

voelde hij de grootste achting, hetwelk menig braaf verdediger heeft ondervonden, die onder zijne bevélen ten strijde toog, en van welken eene genoegzaame eenpaarige getuigenis is opgegaan „ dat Prins FREDRIK onder „ den Militairen-rok het menschlievendste hart „ had woonen, en nimmer anders handelde „ dan naar de inspraak van dat deugdzaame „ hart!"...... Waarlijk een schoon bewijs van deugd voor een opperhoofd van zijne onderhebbende cameraden!...... Zoodanige getuigenis heeft hij ook menigmaalen verworven van bewooners dier streeken, langs welken hij met zijne colonne trok; niets was hem aangenaamer dan dat de dag-raporten orde te kennen gaven; zijn grootste vermaak was zijne Soldaaten een onbesprooken en geregeld gedrag te zien houden; en het genoegen lag op het gelaat van den Vorst geschilderd, indien hij bij het heentrekken de deelneeming der Burgeren zag, en de begeerte hoorde uiten van nog langer bij hun te mogen blijven. Caracter.

Hiervooren aangehaald zijnde, welk een achting Prins FREDRIK VAN ORANGE voor heldhaftige Soldaaten gevoelde, blijkt mede uit het geval hetwelk een Grenadier van het eerste Bataillon van den Genéraal-Major VAN DOPFF, met naame SMIT, ontmoette: deeze dappere krijgsman bij *Mesfines*, in de Castelenije van *Iperen* gelegen, op de voorpost staande, wierd bekroopen door vijf Franschen: dezelve om den hoek eener Molen *één* voor *één* komende kruipen, ontdekte de dappere Grenadier de *eerste*, die hij ter neder schoot: ontbloot nu van een scherp gelaaden

Caracter. geweer, trekt hij den fabel of er nog meer mochten komen: de *tweede* komt en de fabel van SMIT velt hem ter aarde; den *derden* wedervaart hetzelfde lot, na dat hij eerst de moedvolle Grenadier twee vingers had afgehouwen, nu komt een patrouille, die van de voorwacht was afgezonden op het schot.... Men vraagt SMIT de oirzaak van zijn schieten, en het antwoord was: *voor mijne voeten leggen* DRIE *Franschen dood, en deeze drie Franschen hebben mij niets anders dan* TWEE *vingeren gekost!*...... Aan de voorwacht gekomen, ontfangt de commandeerende Officier hem zeer minzaam — is gevoelig over zijnen moed, en geeft kennis van het geval, aan zijnen Bevelhebber, Prins FREDRIK VAN ORANGE. Deeze komt, bewondert den Grenadier en schenkt hem *vriendschap* en *belooning!*...... Dusdanige trekken verëeren hem, die door zijne kunde en geboorte een hoogen rang in deeze waereld bekleede; — zij deeden hem alle harten, *die hem kenden*, aan zich snoeren, en het was dus niet ten onrechte, dat men de zoo schrandere als menschlievende en waare deugd-beloonende Vorst tot in de grootste gevaaren volgde, gelijk iedere Soldaat met hem zoo greetig deed.

's Prinsen Hoofd-caracter nu ter neder gesteld hebbende, dat hem overal deed eeren, en éven zoo min vleijende als overdreeven, maar, integendeel, naar waarheid geschetst is, zal ieder, wiens hart voor *waare grootheid* klopt en den jongen Held, hetzij al- of niet heeft leeren kennen, een gevoel inboezemen, dat zijne nagedachtenis betreurt, hem onder de verdienstelijkste waereldlingen rangschikt

en

en dikwijls een wensch doen uitboezemen, dat dit çieraad van Orange-Vorsten nog onder de reie der leevenden woonde. — Bestendig heeft hij, tot aan zijn dood, naar deeze zijne bovenstaande eigenschappen geleefd, en onvermoeid werkzaam geweest om dezelve met meer en meer nut te gebruiken. — Beledigingen konde hij niet verdraagen, doch wachte zich ook zorgvuldig die aan anderen, het zij aan hem ondergeschikt of niet, te doen wedervaaren: hij beschouwde zulks beneden de menschelijke waardigheid, welk gevoel van eer hem reeds van zijn vroegste jeugd af kittelde, geevende hij in zijn *vierde* jaar hiervan alreeds een opentlijk bewijs. Caracter.

In den jaare 1777 met zijne doorluchtige Ouderen, Broeder, Zuster en verder gevolg binnen *Leeuwarden* komende, alwaar omtrent ter dier tijd de installatie van zijnen Heer Vader, als Erf-Stadhouder en verdere hooge Charges, geschiedde, was de vreugde algemeen, en bijna ieder zag men zich beijveren om dit aanzienlijk Gezelschap alle mogelijke eerbewijzingen aan te doen. Eere-Poorten, Vreugde-Vlaggen en Illuminatien gaven *uitwendig* te kennen, wat de Stichters *inwendig* gevoelden. De Stad zich nu nog schitterender vertoonende, dan anders bij Kermis-tijden, nadien van alle kanten eene groote menigte volks was toegevloeid, zoo hadden een aantal Kramers hiervan mede gebruik gemaakt, en hunne waêren in tenten ter koop geveild. — Deeze rijen wierden door de Vorstelijke Familie mede bezocht, toen de kleine FREDRIK (dus noemde men te dier tijd den Held) nieuwsgierig wat er al zoo te koop

Bezoek van de doorluchtige Familie te *Leeuwarden*.

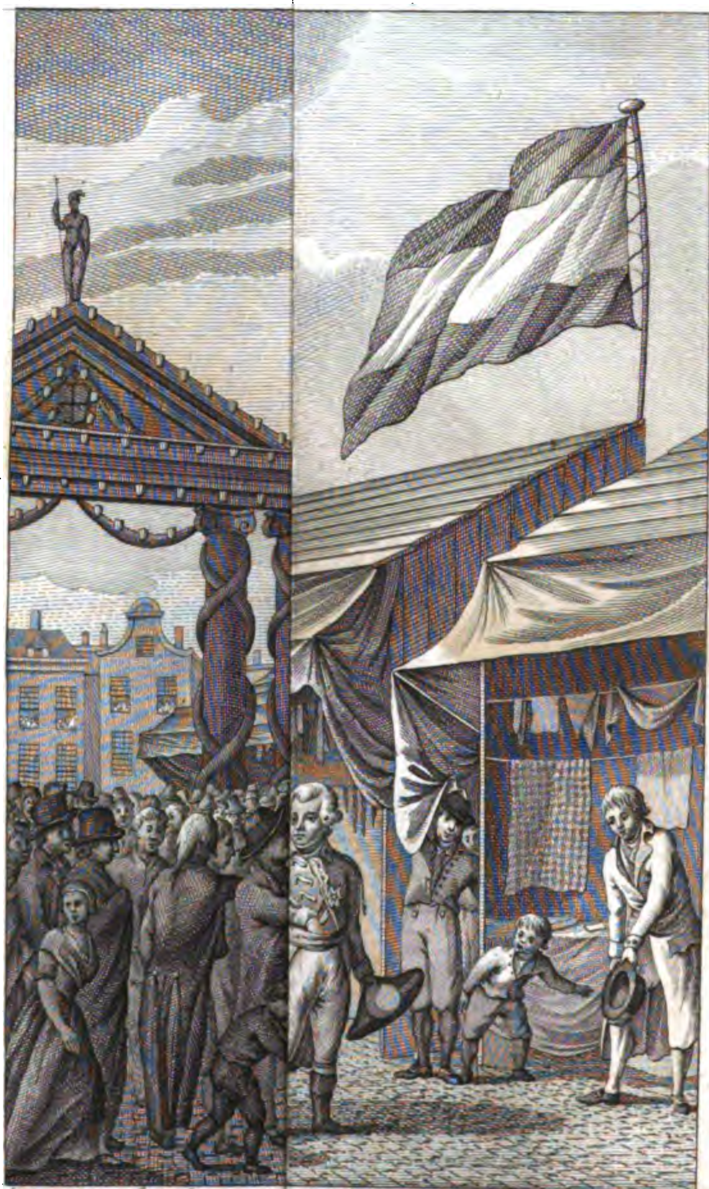
Ontmoeting van den kleine FREDRIK

 was

binnen die Stad. was, zijne handen aan iets floeg, hetwelk de Kramer, ongetwijffeld niet weetende dat het de jonge Prins VAN ORANGE was, hem, op eene niet zeer beleefde wijze, gebood van zijn handen er af te houden, hetgeen hij zoo euvel opnam, dat hij bij het werpen van een bedreigenden blik op de Kramer, onvergenoegd tot zijne Ouders liep en zich beklaagde, dat hij als jongeling zoo norsch behandeld wierd, hetgeen hij vermeende dat tegen de rechtvaardigheid was ftrookende: dan weinig troost op zijne klacht krijgende, daar men hem deed zien, dat de man meester over zijn goed was, en daarom de vrijheid had een ieder, wien het hem behaagde te gebieden, van er af te blijven, was de jonge Prins, hiermede maar half te vreeden: iemand die goederen te koop prefenteerde, begreep hij dat ook moest dulden, dat dezelven door de aanfchouwers aangeraakt wierden, en dat men daarom een kind, dat niets anders deed dan zijne nieuwsgierigheid te voldoen, ook niet op zulk eene onbeleefde wijze mocht afzetten, zoo dat hij, na het toonen van een zwart gezicht op den onvriendelijken Kramer, heen ging en bij de komst in den zoogenaamden Prinfen-Tuin, toen door de heer SEMLAR bewoond wordende, nog bij zich-zelven over het ongelijk murmureerde, fchetzende de nevensgaande afbeelding de historie in zijne waare gedaante, waarbij men alleen ten oogmerk heeft om de Leezer eens, in zijne gedachten, terug te leiden op die dagen toen minder onrust, meerder vrede en eensgezindheid in de meeste Nederlandfche harten woonde, hetgeen zich zoo klaarblijklijk bij genoeg-

Aanwijzing der Plaat.

zaam

C. Groeneveld del. E. J. de Huyser sculp. 1802.

Ontmoeting &c., bij gelegenheid der Installatie te Leeuwarden.

zaam elken *Fries* liet zien, die verheugd bij het herdenken den Kleinzoon te ontmoeten van hunnen geliefden Stadhouder JOAN WILLEM FRISO, welke in een tijd de teugels der wet van *Friesland* en *Groningen en Ommelanden* in handen had, toen de vijf overige Provincien eene Stadhouderloose Regeering begeerden, en ook werkelijk verkreegen; — die zich in den oorlog tegen de Franschen sterk verzette, en als een Held voor de veiligheid van zijn Vaderland streed, in het midden van welken ijver de briesschende golven van het *Stryensche Sas* hem inzwolgen en zoo aan zijn werkzaam en bij zeer veelen nuttig beschouwd leven een einde maakte!.... Verheugd de Familie te zien van een Zoon van WILLEM KAREL HENDRIK FRISO, die in 't jaar 1747 de Stadhouderlijke waardigheid van gantsch Nederland aannam, en kort na die aanneeming het bij hem zoo doorstraalende genoegen smaakte den lang gewenschten Vrede wederom binnen zijn Vaderland te zien terug keeren — zag de grijsäard vergenoegd, op zijnen wankelenden staf, met zijnen achtbaaren kruin, deeze plechtigheid aanschouwen...... De vader herïnnerde zijn kroost, welke diensten de Orange-Vorsten aan Nederland hadden beweezen en vermaande hetzelve, dat daar zij met de jonge Telgen van dat doorluchtig Huis opwiesschen, het hun plicht zoude worden, van bij eenen meerder gevorderden ouderdom, voor derzelver veiligheid te waaken, terwijl de maagden-stoet, van hunne moeders vooräfgegaan, door, aan die sexe gewoone, eerbewijzingen te kennen gaven, met welk een blakend vuur hunne har-

Dood van JOAN WILLEM FRISO.

Verheffing van WILLEM KAREL HENDRIK FRISO tot Stadhouder van geheel Nederland.

harten brandden voor de doorluchtige Familie, welke onder de hartelijkste toejuichingen, na ook van Frieslands Gymnasium, te *Franeker*, door de kinderen van *Minerva* alle hulde toegezwaaid te zijn, onder de hartelijkste toejuichingen van Frieslands Ingezeetenen, die Provincie wederom verliet.

Vervolg van Prins FREDRIK zijn Caracter.

Men verschoone deezen uitstap, waarvan de Schrijver zich onmooglijk konde onthouden, daar hij bij het schilderen van den jongen Vorst op deszelfs Voorouderen dacht, en zich zijn Vaderland in die tijden voor oogen stelde.... Keeren wij nu terug tot den jongen FREDRIK, van wien de hier vóórter neêrgestelde anecdote alleen is geschied, om aantetoonen welk een gevoel van waarde hij reeds in zijn eerste kindsheid bezat, en hoe diep dat gevoel bij hem wortelen heeft geschooten, en hetzelve aan anderen die hem omringden trachtte eigen te maaken, zal ieder wel gezien en ondervonden hebben, die eene gemeenzaame of verre verkeering met den jongen Vorst gehad hebben...... Door zichzelven te kennen, en te weeten te waardeeren, begreep de Prins dat men ook de verplichting leerde, wat men aan anderen verschuldigd was, en hoe derhalven de waarde en eerbied gevoeld wierdt bij persoonen die door de wet boven anderen hunner natuurgenooten gesteld waren. De uitoeffening van dit gezag trachtte hij, zoo als hier vooren reeds is aangemerkt, geenzints op onbescheidene of barsche manieren te verrichten, maar veelëer zachtzinnig, doch tevens dringende, zoo dat zijne bescheidene bevélen en vriendelijke onderrichtingen of vermaaningen

meer

meer afdeeden, dan die van anderen, wanneer zulks door hun op eene tegenövergestelde wijze gebezigd wierdt. Caracter.

Reeds is aangemerkt dat FREDRIK VAN ORANGE, van zijne eerste kindsheid af, geene veröngelijkingen, hem aangedaan, konde verdraagen, en, even zoo walgelijk als zulks voor hem was, stond het hem insgelijks tegen de borst, indien hij dezelven aan anderen zag doen, daarin berispte hij zoo wel de voornaame als geringere persoon, waarvan het volgende tot overtuiging zal strekken.

De Prins zich in 1793 binnen *Meenen* bevindende, achte het noodzaaklijk van zelve eene schriftelijke ordre, vergezeld met een der Officieren, aan de Ordonnance, zijnde een Husfaar van het Regiment van den Colonel van HEECKEREN, overtereiken. — De Husfaar nog afgemat van de kloppartij die hij 's daags te vooren met de Elzasfcher Husfaaren hadt gehouden, lag gerust, nevens zijn Paerd, op het plein te slaapen, toen de Vorstelijke Generaal met zijn Adjudant hem het bevelschrift wilde ter hand stellen. — Stooten aan de stével van den Husfaar hielp niet, hij ronkte door: *Opgezeeten, Husfaar!* kwam niet eens ter ooren van den gerust te slaapen liggenden krijgsman, waaröp de Officier onverduldig wierdt, die onder het doen van eenige bedreigende woorden, de Husfaar niet zeer vriendelijk heen en weder schudde, toen de Prins bij het ontwaaken van dien man, den Officier te gemoet voerde: „Zacht, „zacht, Mijn Heer! de man vocht gisteren „in een hevigen strijd; hij is daarvan nog „vermoeid en derhalven men behandele hem

 „be-

Caracter. „ beter: ik heb aanschouwer geweest dat „ onder zijn Husfaaren-Pels een Helden-hart „ zit!".... Zich vervolgens tot den Husfaar wendende, zegde de Prins: „Cameraad! „ voldoet spoedig aan de bezorging: er is „ veel haast bij." — Het vriendelijke van zoodanige recommandatie werkte meer op den Husfaar dan de minder beleefde wakker-maaking van den Officier, nadien hij met uitwrijving zijner beide oogen en het gevoel van leedweezen dat hij nog sliep toen de Prins reeds wakker was, schoon die 's daags te vooren mede deel in het gevecht hadt genomen, opzat, als een wind, onder het maaken zijner referentie, heen vloog en blijhartig zijne ordres volbracht, aan zijne Cameraaden verhaalende, het goedhartig onthaal van den algemeen beminden Prins, die door dusdanige handelwijze aller harten aan het zijne boeide, en met zijne Wapen-Broeders niets ondernam, of de oprechtste bereidwilligheid heerschte in het midden.

Zoodanig kenschetste de Vorst zich altoos, daar hij in deezen de voetstappen van den grooten FREDRIK II., *Koning van Pruissen*, volgde, en zich nimmer vergat, waar dat de eerbied of het gezond verstand moest gelden, of waar de subordinatie te pas kwam. — Verwaarloozing van krijgstucht ondervond bij hem den zelfden afkeer als verwaarloozing in zeden of caracter: beiden beschouwde hij niet alleen als verderffelijk, maar bovendien onoverkomelijk om uitteroeijen, wanneer men dezelven de eerste paden reeds heeft laaten passeeren.... Een dusdanig edel gevoel deed hem alles gemaklijk maaken: In zijn gezel-

schap

ſchap woonde geen afkeer, en in zijn Leger regeerde zeer weinig de ſtok. De oprechtheid van FREDRIK en de zoo minzaame als ernstige houding van denzelven, weêrden beiden, waar hij zich bevond! Caracter.

Opmerkzaam in alles, ontving hij in het ſchool, dat geduurende zijn korten levensloop rijk in ondervinding was, geene geringe lesſen, maar integendeel zulke op de ervaaring gebouwde inprentingen, dat hij reeds vroeg door ondervindingen geleerd was. — Van zijne kindſche jaaren overgaande tot eenen verder gevorderden ouderdom, nadien men uit de eerſte alleen maar behoort te trekken, wat tot aanduiding van het hart kan dienen, beſchouwen wij den jongen Held in dat gedenkwaardig tijdſtip, toen het zaad van tweedracht zich in zijn Vaderland meer en meer verſpreidde. — Het oprichten van gewapende Burger-Corpſen; — de meer en meer toeneemende geſchillen in de Hooge en mindere Collegien, aan welken het Beſtuur des Vaderlands was toevertrouwd; — de hand over hand toeneemende beſchuldigingen tegen den Voedſter-Heer van zijnen Heer Vader, de Hertog van BRUNSWIJK-WOLFFENBUTTEL; — de daardoor mede opgaande klachten tegen het Beſtuur van zijnen Heer Vader zelve, niettegenſtaande dezelve aan de ſouveraine Collegien onderworpen was; — de ruimſchootſche geſchriften die tot vermeerdering van dit alles zich wijd en zijd verſpreidden, zelfs de inmenging van ſommige Leeräaren tot voortplanting, wierden bij hem beſchouwd als zoo veele voorboden, welken een naakend gevaar deeden duchten en het Vaderland blootſtellen

Gedachten van Prins FREDRIK VAN ORANGE opzichtelyk de onlusten die zich voor het jaar 1787 lieten zien.

aan

Caracter. aan twisten, die niet anders dan tot een compleete scheuring onder de harten der Ingezeetenen konde overslaan, zoo dat hij reeds vroeg het denkbeeld koesterde om den weg van vereëniging te zoeken, en het vuur, dat in den beginne minder gevaarlijk is om uit te blusschen dan bij eene verdere verspreiding, op het gezag der wetten en die der reden, in derzelver loop te stuiten. — Meermaalen hoorde men hem deeze zijne stelling uiten. Scheuring in een Land, dat midden tusschen machtige Mogendheden ligt, achtte hij ten hoogsten nadeelig voor het algemeene welzijn, nadien hij wel bewust was, dat de scheurende partijen beiden niet machtig genoeg waren om het hoofd boven te krijgen, dan zich in den arm van een buitenlandsche macht te werpen, en hoe veel voordeel het hem na aan het hart liggende Vaderland hierbij weleer hadt gevonden, heeft de geschiedenis van Nederland op sommige tijdperken ten duidelijksten geleerd, derhalven niets kwam hem heilzaamer — niets hem aangenaamer voor, *dan eene algemeene bevreediging:* daardoor bleef de Staat onafhanglijk, en het geluk van ieder Ingezeeten bewaard, daar uit het tegenövergestelde niets anders dan afhanglijkheid en rampen der Burgeren, moest gebooren worden; en in zoodanig gevoelen beruste zijnen Heer Vader ook', hetwelk, indien de taak die alhier opgelegd is, zulks toeliet, mede zoude aangetoond worden, doch nu aan de beärbeiding van een ander Geschiedschrijver blijft overgelaaten, die men hoopt dat eens zal doen leeren kennen, met welk een ijver hieräan is geärbeid geworden. — Eéne over-

's Vorsten zucht tot eene algemeene bevrediging.

Aanwijzing dat 's Prinſen Heer Vader, Z. D. H. WILLEM V. de bevrediging in aller harten ſterk beminde.

overtuigende trek kan men zich echter niet onthouden hier ter neder te ſtellen, uit welke men zal kunnen zien, dat Z. D. H. WILLEM V. door eene *algemeene bevreediging* het heil van Neêrlandsch Burgeren mede zocht te helpen bevoorderen en welke hierin beſtaat: Toen de onlusten zich al meer en meer begonnen te laaten zien en eene compleete ſcheuring niet meer raadzelächtig ſcheen, wilde Z. D. H. alles beproeven, wat de mooglijkheid nog aan de hand bood tot weêring derzelve, waarom Hij beſloot aan de Heeren Staaten der respective Provincien eene rondgaande Misſive te zenden, die in *'s Gravenhage* op den 26 April 1784 geſchreeven en verzonden wierd en waarin men deeze pasſage ontmoet:

Aanhaaling uit eene Circulaire van Z. D. H.

„ Dat Hoogstdezelve met genoegen zoude
„ zien, dat alles wat tot de Conſtitutie dee-
„ zer Landen eenigzints relatif is, met een-
„ dragt en onderlinge harmonie, zoodanig
„ mag worden gedefinieerd, dat alle gelegen-
„ heid tot verwijdering daar uit voortſprui-
„ tende eens voor al wierde voorgekomen en
„ geprévenieerd: met eene welmenende aan-
„ bieding teffens van alles, wat in deszelfs
„ vermogen is, om te concurreeren tot de
„ reviſie en examinatie van alles, wat betrek-
„ kelijk is tot den inwendigen ſtaat van de
„ zaken der Regeringe dezer Landen en tot
„ verbetering van den innerlijken ſtaat van
„ de geheele Republicq." &c.

Korte beſchouwing van 's Lands toeſtand

In alle de voorſtellen en adviſen van Hooggemelden Vorst vredelievende neigingen doorſtralende, toonde Prins FREDRIK van deeze gevoelens niet ontäart te zijn. — De ontzet-

ting

tot den jaare 1787. ting van den Hertog VAN BRUNSWIJK-WOLFFENBUTTEL beschouwde hij als een stap die in de gevolgen andere zoude doen geboren worden. Hij misgiste zich niet, en men heeft gezien, dat twee gewapende Legers van één Land tegen elkanderen het uiterste deeden duchten; — dat de separate Vergaderingen van Provinciale Souvereinen alle middelen van vergelijk uit een schroefden; — dat zelfs het ontzeggen van het Commando van 's *Gravenhage* op naam der Staaten van Holland en West-Friesland, en hetgeen de gantsche Vorstelijke Familie naar *Nymegen* deed vertrekken, zoo veele zaaken waren die door eene plotslinge bersting moesten verdwijnen.

Vertrek der Vorstelijke Familie naar *Nymegen* en het gevoel van den jongen Prins over hetzelve.

'*s Gravenhage* dan door de Vorstelijke Familie verlaaten en *Nymegen* tot het verblijven door Hoogstdezelve verkoosen wordende, bespeurde men dat in den jongen Vorst een hartstocht werkte, welke deed zien dat hij uit het bloed van ORANGE was gesprooten. — Afgetrokken, schoon nog maar *twaalf* jaaren oud, wierp hij dikwerf een veelbeduidend oog op den toestand des Vaderlands, en toonde reeds vroeg de lotgevallen te kennen, aan welke de menschen onderworpen zijn. — Men ontdekte ook toen, dat in de neteligste gevallen de bezadigdheid hem immer zoude bijblijven, en voor het heil des Vaderlands bij hem niets te dierbaar zoude geacht worden. — Het krijgshaftige aanzien waarin geheel het Vaderland zich vertoonde, deed hem beurtelings bedroeven en verrukken. — Stelde hij zich voor oogen de rampen die hieruit voor de Ingezeetenen onvermijdlijk moesten ontstaan,

ſtaan, en hoe de inwendige Oorlogs-vlammen, het middel tot vernieling van hun Have en Erf konde worden, dan was hij nimmer opgeklaard maar inwendig ontwaarde men in hem eene droefheid die den edelen menſchenvriend zoo zeer kenſchetst!.... Doch, hoorde hij onder de Officieren van *attaqueeren* of andere militaire termen ſpreeken, dan verdween dit gevoel *voor een oogenblik* en men zag in hem de volkomene Krijgsman weder. Caracter.

Niet voorneemens zijnde eene politieke beſchouwing of opſpooring te doen, aan welke zijde de gerechtigheid behoort, nadien, in de eerſte-plaats, Neêrlandsch Ingezeetenen door ondervinding zelve de beöordeeling kunnen doen, en, in de tweede plaats, zulks tot het leven van den algemeen geächten Held niet behoort, leeren wij zijn gedrag in *Nymegen* verder kennen, waar hij eene minzaame verkeering onderhield, zoo dat ieder Burger dier Stad den jongen FREDRIK eene vuurige toegenegenheid ſchonk, en elken Militair, die aldaar aanweezig was, hem zoo hartelijk over zijne vriendelijkheid beminde, hetgeen in 't Camp nabij *Zeist* mede plaats hadt, dat men geſtadig het gezelſchap van den jongen Vorst zogt. — Dit ook zag men bij de komst van een Pruisſisch Leger: onderſcheidene Officieren dier Natie betoonden hem de hartelijkſte hoogachting, hetgeen de Opper-Bevelhebber van dat Leger, de regeerende Hertog van BRUNSWIJK-LUNENBURG, hem mede niet weigerde, maar integendeel de vleijendſte lofſpraak bij meer dan eene gelegenheid van hem deed en het zich tot een genoegen rekende, in gezelſchap van den jongen Prins te zijn. Liefde en achting voor den jongen Vorst.

Be-

De Prins zijn zucht tot verdere bemind maaking.

Bemind dan bij ieder, gevoelde hij het aangenaame welk daarin gelegen legt, en dit deed hem veel van dat onaangenaame verzachten welke zijne liefde voor Vaderland, Ouders en Ingezeetenen deed gevoelen. — Hij bevlijtigde zich meer en meer tot eigen-maaking dier talenten, welken den mensch zoo beminnelijk als nuttig voor het oog der waereld doen ſchitteren en geacht maaken!

Komst van een Pruisſisch Leger en verandering van den toeſtand des Vaderlands.

De komst van het Pruisſisch Leger ondertusſchen de gedaante des Vaderlands veränderende, keerde de jonge Prins VAN ORANGE, met zijne doorluchtige Ouders en verdere Familie, wederom naar *'s Gravenhage*, waar de werkzaamheden van zijnen Heer Vader niet gering wierden, en de wensch van Prins FREDRIK zich liet hooren, *dat het Vaderland nu door verſtandige maatregelen aan geene verdere ſchokken mogt blootgeſteld en de liefde der Ingezeetenen algemeen worden!....* Het émigreeren buiten 's lands wierdt niet gaerne door hem gezien en de gevolgen hebben geleerd, waarom zijn hart daartegen gevoel hadt!

Guarantie van Pruisſen en Engeland.

Intusſchen de Staat zich meer en meer naar het toenmaalig Regeerings-ſtelzel verzeekerende, daar zij in den jaare 1788 een Verbond aanging met Hunne Majesteiten de Koningen van Pruisſen en Engeland, bij welke de toenmaalige Regeeringsform en de Stadhouderlijke Waardigheid geguarandeerd wierdt, was men mede bedacht, de verdere Opvoeding der twee jonge Prinsſen VAN ORANGE te volmaaken, waaräan zij onvermoeid hunnen tijd beſteeden. — In het ſchool der Weetenſchappen nu in kalmer tijden terug gekeerd, zag men Prins FREDRIK groote vorderingen maa-

Voortzetting der Opvoeding van de jonge Prinsſen.

maaken; en het was den 12 Januarij 1790 dat hij zijne Belijdenisse des Geloofs bij de Hervormde Christelijke Kerk in handen van den Heere JOHANNES ISAÄC GUICHERIT, *Predikant van de Walsche Gemeente en Hof-Prediker in 's Hage*, met het reinste gevoel van waaren Godsdienst aflegde, welke Wel-Eerwaarde Heer, getroffen over het zedige, waarin Prins FREDRIK zich vertoonde, hem niet konde onthouden, om, na aflegging der Geloofs-Belijdenisse, in het begin zijner aanspraak hem deezen lof toetezwaaiën: Geloofs-Belijdenis van Prins FREDRIK.

„ Ontvang, Doorluchtige Vorst! mijne Gelukwensching en mijne Heilbede: Hoe veel recht geeft 'er mij de stap niet toe, welken Gij zoo even gedaan hebt? De voorrechten van UEd. geboorte; de opvoeding die Gij ontvangen hebt; *de uitmuntende hoedanigheid van geest en hart*, met welke het Opperweezen U zoo mildelijk begaafd heeft, en *de groote verwachting, welken gij ons doet opvatten, zijn zekerlijk onwaardeerbaare voordeelen.*" Begin der Aanspraak van Do. GUICHERIT aan den Prins.

De Zede-lessen die den Vorst daar op gegeeven wierden, heeft hij ten vollen betracht, zoo wel als de schoone lofspraak van dien Godvruchtigen Leeraar, *dat Prins* FREDRIK *het waardig is, om in alle standen het gebied te doen eerbiedigen, welk den Godsdienst toekomt; en om door zijn voorbeeld te toonen; dat de Krijgsdienst, zoo edel, zoo roemrijk in zich zelf, door dien Godsdienst nog veredeld wordt en dat de eersten niet onbestaanbaar is met de voorschriften en bevelen van den tweeden!....* Waar het lot hem ook voerde, het zij van Ouders — van Vaderland verlaaten — de Troost bleef hem Zedelijke Betrachtingen van den Prins.

1790. bij — en deeze Troost rustte in het vertrouwen op GOD, en de betrachting zijner heilige Leer, volgens de gronden van het Euangelium, welkers nuttigheid hij ook aan anderen deed gevoelen, die *of* met hem Lotgenooten waren, *of* door andere omstandigheden dien Troost noodig hadden!

Des Vorsten liefde voor het Vaderland en zijne pogingen om aan hetzelve nuttig te zijn.

Aan den plicht als Christen nu voldaan hebbende, weigerde hij zijn Vaderland dien plicht mede niet, welke hetzelve van haare Kinderen vorderde. — Met allen ernst lag hij zich daarop toe wat tot nut van hetzelve konde verstrekken. — In het Militaire blonk hij welhaast uit en bekleedde spoedig een' aanzienlijken rang onder de Hollandsche Guardes te Paard, toen aan de andere zijde meerdere zaaken gebeurden, die zijne doorluchtige Ouders genoegen gaven, vermits den 14 October 1790 binnen *'s Gravenhage* het Huwlijk voltrokken wierdt tusschen de jonge Princesse VAN ORANGE met Zijn Hoogheid den Heer Erf-Prins VAN BRUNSWIJK-LUNENBURG, welk gelukkig voltrokken Huwlijk den 1 October des volgenden jaars door een tweede gevolgd wierdt, nadien alstoen binnen *Berlijn* de Erf-Prins VAN ORANGE in den Echt trad met FREDERICA LOUISA WILHELMINA, *Kroon-Princesse van Pruisſen*, door welke Verbintenisſen het Huis VAN ORANGE *en* NASSAU deszelfs aanzien niet gering in *Duitschland* zag vergrooten.

Huwlijk van de Princesse VAN ORANGE met den Erf-Prins VAN BRUNSWIJK.

Echtverbintenis van den Erf-Prins VAN ORANGE met een Kroon-Princesse VAN PRUISSEN.

Beschouwing van den algemeenen toestand in 1792.

Prins FREDRIK nu in zijn agttiende jaar zijnde, naderde de tijd met rasse schreeden in welken de grootheid, doch ook tevens de rampspoed, in zijnen loopbaan geöpend wierdt. — De Vereenigde Nederlanden, wel is waar, lui-

ſluimerden nog onder de zagte vleugelen des 1791.
Vredes, maar het onweêr liet zich alreeds
aan den horiſont zien. — Frankrijk was niet
alleen toen in volle gisting, maar zelfs werkelijk in Oorlog met een Geälliëerde van
den Staat, den Koning van Pruisſen: — de
onlusten zag men in dat Rijk toeneemen; het
Koningſchap eerst paal en perk ſtellen, en
daarna vernietigen. Men zag er meer dan te
vooren den geest ademen, die de uitgeweekene Nederlanders bezielden, terwijl hunne
Legers beurtelings overwinningen maakten en
verlieſen ondergingen; — men zag de Franſche Legers, onder welken een aantal Nederlanders zich hadden gevoegd, dichter aan de
Vaderlandſche Grenzen rukken en zelfs een
pasſage over deszelfs grondgebied bewerkſtelligen. — De jonge Vorst gevoelde met andere doorzichtige Mannen wat hiervan het
eindelijke gevolg zoude zijn, nadien alle de
werkzaamheden die men uit dat Rijk hadt
gadegeſlagen; en de pogingen der Nederlanders, die zedert 1788. toen het Leger onder
de bevelen van den Prins VAN CONDÉ bij
Givet was nedergeſlagen, niets hadden geſpaard om met behulp van den gewapenden
arm Nederland intedringen, deeden ook niets
anders gelooven, dan dat hun oogmerk nog
hetzelfde was. — Hierom was het dat de
aandacht van Hun Hoog Mogende derwaards
gewend wierdt, ten einde men door vroegtijdig te neemene maatregelen, ſchoon die
nog niet in het openbaar geſchiedden, eenige
voorzorg daarſtelde.

Langzamerhand regelde men de Armee van 1793.
den Staat op den voet van Oorlog: Militaire

1793. cantonnementen wierden in het Sticht van *Utrecht* aangelegd; — bijna alomme maakte men de Guarnisoenen in beweeging; — den Erf-Prins van Orange zag men in Januarij 1793 een reis naar Duitschland aanneemen, in welk ongunstig Jaargetijde, door zoodanige personadien, zeldzaam min gewichtige reisen worden ondernomen: alle welke en andere maatregelen van voorzorg, het toekomstige deed zien, dat niet te vergeefs genomen waren, vermits op den eersten Februarij deszelfden jaars, de Fransche Nationale Conventie aan den Koning van Engeland en den Stadhouder der Vereënigde Nederlanden den Oorlog verklaard wierdt, door het volgende Decreet:

Oorlogs-Declaratie der Fransche NationaleConventie aan den Koning van Engeland en den Stadhouder der Vereënigde Nederlanden.

„ De Nationaale Conventie overweegende, „ dat de Koning van Engeland niet heeft opgehouden, om zedert den 10 Augustus bewijzen zijner kwaadwilligheid en verknochtheid aan de coalitie der despooten te geeven; dat hij zijnen Ambassadeur uit Frankrijk terug geroepen en van dat oogenblik af opgehouden heeft eenige officieele correspondentie te voeren, terwijl hij hierbij nog geweigerd heeft de Nationale Conventie, den Uitvoerenden Raad en den Afgezant van Frankrijk in Engeland te erkennen;

„ Overweegende, dat hij getracht heeft de „ maatregelen van den Franschen Koophandel „ te stremmen; dat hij twee Schepen, die „ voor Frankrijk met Graanen beladen waren, heeft doen neemen; dat hij den omloop der Fransche Assignatien heeft doen „ verbieden; dat hij de Verbonden heeft doen „ schenden door het invoeren van een Bill, „ die de zich in Engeland bevindende Fran-

„ schen

„ schen aan de aanstootelijkste Inquisitie on- 1793.
„ derwerpt, zoo mede door het verleenen
„ van bijstand aan de uitgeweekenen;
„ Overweegende, dat hij de Opperhoofden
„ der muiters heeft opgenomen; dat hij met
„ hen eene aanhoudende correspondentie on-
„ derhoud; dat hij insgelijks correspondeert
„ met de oproerigen in de Fransche Colonien;
„ dat hij toebereidzelen heeft doen maaken
„ tot eene aanzienlijke Wapening ter Zee en
„ daarbij zijne Land-troupes heeft doen ver-
„ meerderen, welk oogmerk van Wapening
„ zelfs in het Parlement is geheim gehouden;
„ Overweegende, dat hij een esquader naar
„ de Schelde heeft gezonden, om de werkin-
„ gen der Franschen in de Belgische Landen
„ te belemmeren; dat hij bevel heeft gegee-
„ ven aan den Franschen Afgezant, om bin-
„ nen agt dagen uit Engeland te vertrekken;
„ dat hij door een schijnheiligen rouw zijne
„ verknochtheid aan LOUIS CAPET [*dus*
„ *noemde men den ongelukkigen Koning van*
„ *Frankrijk*, LODEWYK XVI.] heeft aan den
„ dag gelegd; dat hij vijandlijke besluiten in
„ zijnen Raad heeft genomen en nieuwe toe-
„ bereidzelen tot den Oorlog heeft gemaakt;
„ eindelijk dat hij zijne misdaadige Verbinte-
„ nissen met den Keizer en den Koning van
„ Pruissen heeft aan den dag gelegd, door
„ een Tractaat, hetwelk in den loop der
„ maand Januarij is gepasseerd;
„ Overweegende, dat de Stadhouder der
„ Veröenigde Nederlanden met de Vijanden
„ van Frankrijk gehandeld heeft; dat hij de
„ Patriotten heeft verdrukt en maakers van
„ valsche Assignatien in vrijheid doen stellen;

 „ dat

1793. „ dat hij eene Wapening heeft bevolen om „ zich bij Engeland te voegen, zoo mede „ eene geld-leening geöpend en den uitvoer „ van levensmiddelen en koopmanschappen „ naar Frankrijk verboden;

„ Overweegende dat alle deeze omstandigheden doorslaande bewijzen van vijandlijkheden zijn, die aan Frankrijk de hoop om den Vrede te bewaaren geheel doen verliezen, decreteert het volgende;

„ I. De Nationaale Conventie verklaart „ in den Naam der Fransche Natie, dat zij „ in Oorlog is met den Koning van Engeland „ en den Stadhouder der Vereënigde Nederlanden.

„ II. De Nationaale Conventie beveelt „ den Uitvoerenden Raad, alle de macht van „ Frankrijk onmiddelijk te deploïjeeren, ten „ einde de aanvallen afteslaan en de zekerheid en onafhanglijkheid der Fransche Republiek te behoeden.

„ III. De Nationaale Conventie geeft volmacht aan den Uitvoerenden Raad, om „ met zoodanig oogmerk over de geheele „ Zeemacht der Republiek te beschikken, „ met herroeping van alle de te vooren genomene besluiten, door welken deszelfs „ operatien zouden kunnen belemmerd worden."

Noodzaaklijkheid van den Staat der Vereënigde Nederlanden tot den Oorlog.

Op bovenäangevoerde redenen de Staat ten strijde gedrongen, achtte men in de Vergadering van Hun Hoog Mogende het noodzaaklijk de Heeren Staaten der respective Provincien hiervan kennis te geeven, door eene ampele missive, op den 10 Februarij geschreeven, welkers inhoud als eene wederlegging der

der Fransche aantijgingen en aanwakkering tot heldhaftige verdeediging diende en den volgende origineele inhoud behelsde: 1793.

„ *Edele Mogende Heeren!*

Missive van Hun Hoog Mogende aan de Staaten der respective Provincien.

„ Wanneer wij door de berichten van de
„ Consuls van den Staat geïnformeerd wer-
„ den, van het embargo op de Scheepen
„ toebehoorende aan Ingezetenen van deese
„ Republicq, gelegd in de Fransche en Vlaam-
„ sche Havens, wisten wij niet aan welke
„ oorsaak deese onvoorziene mesure moest
„ toegeschreeven worden; maar wel haast
„ heeft deese plaats gemaakt voor de grootste
„ verwondering en indignatie, toen wij uit
„ de publicque papieren vernamen, dat de
„ Fransche Natie, of liever haare tegenwoor-
„ dige Bestuurders, een Decreet hadden uit-
„ gevaardigd van zulk een buitenspoorigen
„ inhoud, dat de Historie der Volkeren geen
„ voorbeeld opleeverd van een stap zoo vol
„ van onkunde, en onregtvaardigheid, als die
„ welke op naam van het Fransche Volk,
„ ten opzigte van het onze gedaan word.

„ Het Decreet waarop wij het oog hebben,
„ schijnt gemaakt te zijn den 1. deeser maand,
„ en behelst:

„ Dat de Nationaale Conventie in naam
„ van de Fransche Natie verklaart, *in oorlog*
„ *te zijn met den Koning van Engeland en den*
„ *Stadhouder der Vereënigde Nederlanden*, en
„ de redenen van deese sonderlinge Oorlogs-
„ verklaaring werden opgegeeven daarin te
„ bestaan, *dat de Stadhouder handeld met de*
„ *Vijanden van Vrankrijk; dat Hij de Fran-*

1793. „ *sche Patriotten onderdrukt; dat Hij in Vrij-*
„ *heid doet stellen de Maakers van de valsche*
„ *Assignaten; dat Hij Schepen equipeert om*
„ *dezelve met die van Engeland te voegen; dat*
„ *Hij een Geldleening geöpend heeft; dat Hij*
„ *de Commercie met Vrankrijk belemmert:* Deese
„ omstandigheden (word gezegd) zijn open-
„ baare Hostiliteiten, die aan Vrankrijk geene
„ hoope laaten van den vrede te conserveeren;
„ op deese gronden is niet alleen de
„ Declaratie van Oorlog tegen den Stadhouder
„ gedaan, maar dezelve is immediaat gevolgd
„ van voorbereidzels tot Hostiliteiten,
„ niet tegens den Prins Erfstadhouder (wiens
„ Vorstelijke Staaten in Duitschland geleegen
„ zijn) maar tegen deese Republicq, en tegen
„ de Eigendommen harer goede Ingezetenen.

„ Geheel Europa, Edele Mogende Heeren!
„ moet verbaast staan, welk eene aanëenschakeling
„ van absurditeiten te zien voorkomen
„ uit den Boezem van eene Vergadering,
„ die zig opdoed, als de Wetgevers,
„ de Verligters, de Hervormers van hare
„ Natie te zijn, en die hare principes aan
„ andere Natien, als de uitvloeisels van Wijsheid
„ en de source van Menschelijk Geluk
„ aanprijst.

„ Oorlog te verklaaren aan den Stadhouder
„ der Veréënigde Nederlanden, die geen Souverein
„ is van deesen Staat, maar een Illustre
„ Personage, aan deesen Staat geattacheerd,
„ door de hooge waardigheden welken Hij in
„ denzelven bekleed, onder de Souvereiniteit
„ van de Staaten der Provincien, wier vereeniging
„ de Souverainiteit van het Bondgenoodschap
„ representeerd, wat is dat an-

„ ders

„ ders dan de diepste onkunde te toonen aan- 1793.
„ gaande de Regeering van een Staat, van
„ welke men oordeeld, belediging ontfangen
„ te hebben? Maar reflecteeren wij op de
„ geällegueerdste oorsaaken van deese Oorlogs-
„ Verklaaring, dan kunnen wij dezelve niet
„ aan onkunde toeschrijven, maar aan den
„ geest van overheersing, geweld en alge-
„ meene verwoesting, welke de stappen van
„ veele Leden der Nationale Conventie be-
„ stuurt. — Immers (uw Edele Mogende
„ weten het, en ieder Ingezeten weet het
„ met ons) Immers is er geen enkelde van
„ deese redenen, die den Prins Erfstadhouder
„ zoude aangaan, schoon ze al met de waar-
„ heid overëenkomstig waren, maar sommige
„ van die redenen zijn van allen grond van
„ waarheid ontblood, en voor zoo verre er
„ eenige zijn, welke materieel waarheid zijn,
„ en alleen valsch in applicatie, zoo zijn
„ het zaaken van dien aart, dat een Inde-
„ pendente Mogentheid daar van aan geen
„ vreemde Regeering rekenschap verschuldigt
„ is; — of zouden de Leden der Nationale
„ Conventie zig beleedigt agten, dat deese
„ Republicq Scheepen armeerde, en prepara-
„ tien maakte tot hare verdeediging? Dat
„ deese of geene Provincie om daartoe in
„ staat gesteld te worden een Geldleening
„ opende? De overige geällegueerde oorsaa-
„ ken zijn loutere onwaarheden, het zijn ver-
„ digtsels, alleen uitgevonden om aan daaden
„ van geweld een schijn van regt te geeven.
„ De Republicq heeft (zoo weinig als den
„ Stadhouder) niet gehandeld met vijanden
„ van Vrankrijk: zij heeft alle mogelijke om-

1793. „ zigtigheid gebruikt omtrent het admitteeren
„ der Emigrées, en het is alleen uit confide-
„ ratie van geen prætext tot geschil aan de
„ Fransche Regeering te geeven, dat wij soo
„ wel als Uw Edele Mogende niet hebben
„ kunnen voldoen aan den wensch van onse
„ harten, en het gevoel van medelijden, dat
„ het lot dezer ongelukkige Menschen ons
„ heeft geïnspireerd: aan de andere kant,
„ waar zijn ergens de Fransche Patriotten ge-
„ opprimeerd? In tegendeel zij zijn mogelijk
„ veel te zagt behandeld, in evenredigheid
„ van het kwaade zaad, dat veelen van hun
„ onder de Ingezetenen van dit Land hebben
„ verspreid: voorts weten wij niet dat er-
„ gens in dezen Staat Fabricqueurs van val-
„ sche Assignaten zijn losgelaaten, wanneer
„ die misdaad beweezen was; maar integen-
„ deel weeten wij dat er Corporeele Straffen
„ zijn geïnfligeerd, zoo dra aan den Rechter
„ was gebleeken, dat de beschuldiging reäli-
„ teit had, en dat zij niet alleenlijk was op-
„ geworpen door de Fransche Regeering als
„ een prætext om sig van Persoonen en Pa-
„ pieren meester te maaken, die zij om an-
„ dere reedenen oordeelden te moeten ver-
„ volgen.

„ Herinneren wij ons nu, Edele Mogende
„ Heeren! te gelijk met deeze ongerijmde
„ voorwendzels, hoedanig de conduite van
„ deezen Staat geweest is geduurende de
„ troubles in Vrankrijk, en hoedanig die van
„ het Fransche Gouvernement ten onsen op-
„ zigte; — de Republicq heeft de stiptste
„ Neutraliteit in agt genomen, heeft aan de
„ Fransche Regeering bij alle gelegentheid
„ ver-

„ verzeekerd, dat zij zig niet de inwendige 1793.
„ troubles van dat Land direct nog indirect
„ niet zou bemoeien.

„ De Beſtuurders der Franſche Natie, heb-
„ ben van hunnen kant, en in Engeland, en
„ alhier, doen verzeekeren, dat zij die Neu-
„ traliteit ook ſouden respecteeren; onder-
„ tusſchen is tegen de trouw der Tractaaten
„ en in een tijd dat de Republicq aldaar
„ geen magt had om het te beletten, haar
„ Territoir op de Schelde door gewapende
„ Scheepen geviöleerd; ondertusſchen heeft
„ de Franſche Conventie toegelaaten, dat
„ injurieuſe petitien tegen deezen Staat en
„ desſelfs Gouvernement in haare Vergade-
„ ring zijn gedaan en met goedkeuring beänt-
„ woord. Ondertusſchen permitteerd die-
„ zelfde Vergadering, dat onder hare beſcher-
„ ming zig ophouden eenige Nederlanders,
„ die openlijk zeggen een *Comité Revolutio-*
„ *naire Batave* uittemaaken en onder dien titul
„ de Republicq vervullen met geſchriften,
„ waarvan de ſtoutheid evenredig is aan de
„ ongerijmtheid; en eindelijk terwijl Europa
„ zig verwonderde over het geduld van deze
„ Republicq en over hare complaiſances voor
„ Vrankrijk, breekt de Franſche Regeering
„ alle banden los, en declareerd den Oorlog
„ in ſchijn tegen de Perſoon van den Stad-
„ houder, maar in reäliteit tegen de bezittin-
„ gen der Ingezetenen van den Staat.

„ Het ſmert ons dat wij alle deze omſtan-
„ digheden ter kennis van Uw Edele Mo-
„ gende moeten brengen; een vreedzame Re-
„ publicq, die niemand offenſie zoekt te
„ geeven, die niemands eigendommen tot

„ haare

1793. „ haare vergrooting begeerd, die zig met alle „ omſigtigheid in de ſtormen van Europa gedraagd, word eensklaps gedreigd met den „ verwoestenden ſtroom, die reeds zoo veele „ Landen in haare Nabuurſchap overweldigt „ heeft; — Wat is er nu voor ons te doen? „ Dit, Edele Mogende Heeren! ons vertrouwen te ſtellen op den God onſer Vaderen, „ die deze Republicq uit kleine beginzelen „ heeft groot gemaakt en dikwijls miraculeus „ bewaard; en voorts met kloekmoedigheid, „ ſtandvastigheid en bedaardheid, de middelen „ ter verdeediging te gebruiken, die den Staat „ en Kragt van het Land ons in handen ſal „ geeven.

„ Het is maar ſeer onlangs geleeden, dat „ de Bondgenooten zig op nieuw plegtig verbonden hebben, om de waardigheden van „ Erf-Stadhouder, Capitein en Admiraal Generaal te houden voor een Esſentieel deel „ der Conſtitutie en Regeeringsvorm van den „ Staat, en aan malkander dezelve te guarandeeren, aanneemende niet te zullen gedoogen dat in een der Provincien van deeze „ heilzaame en voor de Rust onöntbeerlijke „ Grondwet ooit of ooit worde afgeweeken.

„ Het oogenblik om de Guarantie in kragt „ en nadruk te præsteeren is nu gekomen; „ — de Franſche Conventie verklaard den „ Oorlog aan Zijne Hoogheid den Stadhouder, „ als ware dezelve de Conſtitutioneele Souverein; de Geſchriften en Redenvoeringen „ van de Beſtuurders dier Natie zijn vervuld „ van de ingebeelde noodzaaklijkheid, om „ onſe Conſtitutie te hervormen, en geen „ Stadhouder, die zij voor Souverein houden

„ in

„ in den Staat te erkennen; zij zoeken daar 1793
„ door het Nederlandsche Volk, hetwelk zij
„ weeten afkeerig te zijn van een Eenhoofdig
„ Bestuur, aftescheiden van den Stadhouder,
„ en het eeuwig verdervend zaat van Twee-
„ dragt in het Land te strooijen, om hetzelve
„ zoo veel te gemakkelijker te kunnen aan-
„ vallen en uit te plunderen; — Is dit soo,
„ Edele Mogende Heeren! gelijk men er niet
„ aan te twijffelen heeft, laat ons dan als
„ een eenig man ons verëenigen rondom de
„ Constitutie: deze Constitutie heeft een vrije
„ Staats-Regeering en een Erf-Stadhouder,
„ maar geen Opper-Vorst; — Laaten alle
„ Ingezeetenen die eenig belang stellen in de
„ bewaaring der Godsdienstige en Burgerlijke
„ Voorregten die zij in dit Land genieten,
„ hart en handen in een slaan, om zig zel-
„ ven en hunne bezittingen te verdeedigen
„ tegen het onregtvaardig geweld; — laat
„ niemand, hoedanig zijne denkwijze ook zij,
„ zig voorstellen, dat hij meer dan een an-
„ der de algemeene wanörden, berooving,
„ verwoesting en moord zal ontkoomen, die
„ de gevolgen zijn van eene omkeering in
„ een Land. Ongetwijffeld zijn er menschen
„ in deeze Republicq, die door het misbruik
„ van den schoonen naam van *Vrijheid*, en
„ door een bedriegelijk schilderij van *Gelijk-*
„ *heid* uitgelokt, deze harsenschimmige stelzels
„ als begeerlijk aanzien, maar laat de zooda-
„ nige slegts het oog vestigen op alle Natien,
„ die zig aan die denkbeeldige volmaaktheid
„ vergaapt hebben, en laat hen onderzoeken
„ of die Natien zedert dien tijd Wijzer,
„ Deugdzamer, Beschaafder, zijn geworden,
„ of

1793. „ of de Nationale Welvaard daardoor is toe-
„ genomen, of de inwendige Rust en Veilig-
„ heid daardoor is bevestigd; dit onderſoek
„ zal zekerlijk niet gunstig uitvallen, maar
„ laat hen daartegen conſidereeren, dat deze
„ Republicq onder de Conſtitutie van haar
„ Regeering, zoo lange jaaren gelukkig en
„ welvaarend is geweest, en dat dezelve
„ mitsdien een onderwerp is, gewigtig ge-
„ noeg om beſchermt te worden.

„ Wij beſluiten deeze, Edele Mogende
„ Heeren! met de exhortatie bij al wat eer,
„ pligt en belang van een Nederlander eischt,
„ dat Uw Edele Mogende alle mogelijke mid-
„ delen gelieven aantewenden tot eene kloek-
„ moedige Verdeediging, wanneer den Staat
„ Vijandelijk wordt aangevallen, en teffens
„ dat Uw Edele Mogende ernſtige meſures
„ zullen neemen, op dat onder faveur der
„ Buitenlandſche Vijandelijkheden de inwen-
„ dige Rust niet worde getroubleerd, zoo
„ doende kunnen wij onder Gods zegen hoo-
„ pen dat onze middelen van defenſie, ge-
„ voegd met de hulp onzer getrouwe Geäl-
„ liëerden, in ſtaat zullen zijn, om een on-
„ rechtvaardigen aanval af te weêren.

„ Waar mede" &c.

Werkſtelligheid der Franſchen om den Oorlog tegen den Staat te doen beginnen.

De Vereenigde Nederlanden door deezen maatregel der Franſche Nationale Conventie in dringende omſtandigheden gebracht zijnde, nadien de Franſche leger-benden, toen door DUMOURIER aangevoerd wordende, tot nabij de grenzen des Vaderlands waren doorgedrongen, zoo dat het hun gemakkelijk viel voet op het Nederlandſche Erf te kunnen zet-

zetten. — In dit tijdſtip, waarin de Franſchen door de pen en wapenen zig den weg tot de overwinning zochten te baanen; waarin de geest der Ingezeetenen niet vrij van verdeeldheid was, en de gistingen van voor- en in den jaare 1787 wederom ſterker kwamen opbruisſchen; waarin den Staat op haare eigene hulpbenden (een corps Pruisſchen uitgezonderd) ſlechts konde reekenen; in dat tijdſtip trad Prins FREDRIK VAN ORANGE op het ſchitterend tooneel der helden, en toonde ras door daaden wat men van zijne geboorte af aan reeds van hem verwachtte „ Het Vaderland te beſchermen (zoo ſprak hij) eischt „ niet alleen mijn plicht, neen! de inſpraak „ van mijn hart, zoo zeer aan Nederland „ verknocht, gebied het mij op zulk eene „ dringende wijze, dat ik met den warmſten „ iever hetzelve gaê verdeedigen!"..... Met ſnelle ſchreeden verliet die Vorst den 24 Februarij *'s Gravenhage*, dien eigen avond *Nymegen* nog bereikende, op welken dag hem eenige artilleristen uit dezelve reſidentie volgden en naar *Gorinchem* marcheerden, die 's daags daaräanvolgende door alle aangekomene corpſen gevolgd wierden. — Onvermoeid te *Nymegen* de Anſpachſche en andere militairen die zich aldaar bevonden daadlijk in ſtaat van marcheeren gebracht zijnde, toefde de jonge Held geenzints, maar ijlde de dag daaräanvolgende naar *Venlo*, waar hij in den namiddag aankwam, en een mondgeſprek hield met den aldaar commandeerende Generaal-Major der Pruisſchen, den Baron VON PIRCH, welke tot dien tijd de Stad en Environs met zulk eene dapperheid verdeedigd had. — Twee uuren

1793.

Prins FREDRIK VAN ORANGE vertrekt naar *Nymegen*.

Vertrek der artilleristen en andere troupen uit den *Haag* naar *Gorinchem*.

Komst van Prins FREDRIK te *Venlo*.

1793.

Hoogstdezelve arriveert in het Pruisfische Hoofdkwartier te Kempten.

Overgaan van Breda.

uuren rust waren de Prins te lange: één uur, waarin hij nog alle mooglijke informatien inwon, was reeds genoeg, toen hij naar het Pruisfisch Hoofd-kwartier, te *Kempten*, vertrok en zich daadelijk bij den commandeerenden Generaal, den Hertog VAN BRUNSWYK, vervoegde, van waar hij den volgenden dag wederom naar *Nymegen* afreisde, toen hij de voor zich niet aangenaame tijding reeds had, dat de Stad *Breda*, onder commando van den Grave VAN BYLAND, zich bij capitulatie aan de Franschen had overgegeeven.

De jonge Prins verzameld een Corps d'Armee in de nabijheid van Grave.

Prins FREDRIK alles willende aanwenden, wat het vermogen gebood, om dit en andere verliesen te herstellen, verzamelde oogenbliklijk een Corps d'Armee bij de Vesting *Grave*, om hetzelve te gebruiken daar waar de omstandigheden het vorderden. De Generaals VAN MÖNSTER, VAN DER DUIN VAN 'S GRAVENMOER, en VON WARTENSLEBEN, hadden hier onder hem het bevel, daar hij met medewerking deezer en andere Krijgslieden gezorgd had, dat er Soldaaten, zoo Artillerie, Cavallerie als Infanterie en Jagers uit *Nymegen*, *'s Hertogenbosch*, *Arnhem* en omliggende plaatsen waren aangerukt. — De jonge Vorst voor het eerst nu campeerende, lag alle gezonde *tactique* aan den dag, die men bij mooglijkheid van een zoo jong en alleen door de *practicq* geleerd hebbende Officier konde verwachten: op alles sloeg hij acht, waar de beweeging des Vijands gade moest geslagen worden, en men zag duidelijk dat zijn voorneemen geen geringer oogmerk had, dan om *Breda* uit de handen der Vijanden te ontweldigen, waarvan zijn gantsche plan zwanger ging.

Des

Des Prinſen heer Broeder, de ERF-PRINS VAN ORANGE, nog uitlandig zijnde, nadien deeze laatſte met den Keizerlijken Generaal en Veldtuigmeester Prins VON COBURG en verdere aanzienlijke Perſoonen te *Frankfort* eene conferentie had, welke zoo wel tot de verdeediging van dit Land, voornamentlijk naar den kant van *Maastricht*, ten oogmerk diende, als de aanlegging, bewerking en uitvoering der overige militaire operatien, zoo verzuimde de onvermoeide FREDRIK niet, om door een verdubbelde zorg dit afzijn te vergoeden, welk afzijn tot den 2 Maart bleef voortduuren, toen gemelden Heer Erf-Prins in *den Haag* arriveerde, die bij zijn arrivement het genoegen ſmaakte, den Hertog VAN YORK, als Commandant-Generaal der Britſche Landmacht, in de Reſidentie te ontmoeten, welke laatſte, met het Fregat *de Syréne* uit Engeland overgekomen zijnde, bevel van den Koning en het Parlement had, dit Land, met de hem natezendene Britſche Soldaaten, te helpen verdeedigen en de Vijanden te doen vertrekken, waarvan de Ambasſadeur, Mylord AUCKLAND, den 5. daaräanvolgende, per Misſive aan den heer Griffier FAGEL kennis gaf, waarbij Zijn Excellentie verzeekerde, dat tot ſecours *drie* Regimenten zouden ingeſcheept worden en tevens, dat onderſcheiden gewapende Schepen uitgerust wierden; met oogmerk om herwaards te ſtevenen, die binnen weinig dagen hier konden zijn, en zich bij de te *Rotterdam* en elders gereed gemaakte Schepen zouden voegen.

1793.

Conferentie van den Erf-Prins van Orange te *Frankfort* met den Prins von Coburg.

Terugkomst van dezelve in *den Haag* en aankomst van den Hertog van York.

Kennisgeeving van den Engelſchen Ambasſadeur aan den Griffier Fagel omtrent het oogmerk van Engeland.

Deeze verzeekering Hun Hoog Mogende meer en meer gerust ſtellende, waren zij

1793. niet minder te vreeden, over de schrandere maatregelen die Prins FREDRIK geduurig nam. — Naauwlijks zijne Soldaaten, tot het Observations-leger behoorende, bij elkander verzameld hebbende, en den kans nog niet schoon ziende om *Breda* te heröveren, te meer daar *Geertruidenberg*, hoezeer zich hardnekkig verdeedigd hebbende, nu ook bij capitulatie was overgegaan, wierp de Vorst met de hiervooren gemelde Generaals en de 4000 Anspachsche Troupes zich binnen *Gorinchem*, ten einde van daar het ontworpen plan, om de Franschen van alle kanten te benaauwen, de krachtdaadigste onderssteuning mede te helpen geeven. — De *Willemstad* nu benaauwd; de *Klundert* genomen; *Breda* weg, en *Geertruidenberg* in handen des Vijands; *Venlo* gebombardeerd; het sterke *Maastricht* berend, was dit nog geenzints dat geene wat het ergste gevaar konde doen duchten...... De Franschen hadden hunne vrienden in het midden des Lands, en deezen waren het, welken den snoer hechteden van hun, die door de gebeurenis van 1787 vermeenden niet naar de regelen van rechtvaardigheid behandeld te zijn....... DUMOURIER, dezelfde die door zijne Wapenbroederen naderhand voor een Verrader wiérd uitgekreeten, deeze had een *Manifest* uitgevaardigd, in welke de Stadhouder, Zijne Doorluchtige Hoogheid WILLEM V., sterk gegispt wierd; waarin hij hem een dwingeland noemde; een verbreeker der alliantie, die in den jaare 1782 met Frankrijk was aangegaan, die, zedert,. ten kosten des Nederlandschen Koophandel, de Engelsche begunstigde en de *Kaap de Goede Hoop*, het eiland Cei-

Overgave van *Geertruidenberg*.

Prins FREDRIK werpt zich binnen *Gorinchem*.

Poging van Dumourier en beschuldigingen tegen den Stadhouder.

Ceilon, benevens de gantſche Indiſche Commercie aan die natie overgaf ..... Dit *Manifest* won veld bij bovengenoemde perſoonen, die in het geheel geen ooren hadden naar het geen Hun Hoog Mogende hiervan avançeerden, waaromtrent in de volgende pasſages gezegd word: 1793.

„ De auteur van het meergemelde ſtuk begint met den Heer Erfſtadhouder deezer Vereenigde Nederlanden afteſchilderen als een Dwingeland en Verdrukker van 's Lands goede Ingezeetenen, en als met geene andere Macht bekleed, dan die van Capitein-Generaal. Men kan niet wel een dieper onkunde toonen aangaande deze Regeeringsform, volgens welke de aanzienelijke Bediening van Capitein-Generaal en die van Erfſtadhouder, met welken beide de Heer Prince van Orange bekleed is, twee gantsch verſchillende en afzonderlijke Waardigheden zijn: en wat betreft de wijze op welke de Prins Erfſtadhouder, de Macht, aan hem in die betrekking toevertrouwd, uitoeffend, beroepen wij ons op het getuigenis van alle onze Landgenooten. Wie van dezelve zal in gemoede durven beweêren, dat de aart der Erfſtadhouderlijke waardigheid, het voor den geenen, die daar mede bekleêd is, mogelijk maakt, de Ingezetenen te verdrukken en in de Slavernij te houden; en is er daar en boven eenig Inwoonder van deeze Gewesten, indien hij niet door den geest van Partijſchap ten eenemaal verblind is, die niet hulde doet aan den goedäartigen en beminnelijken inborst van een Vorst, wiens perſoneel Ca-

Wederlegging op de beſchuldiging door Hun Hoog Mogende.

1793. „ racter, zoo wel als zijn Bestuur, steeds
„ gekenmerkt is geweest door zagtheid, ge-
„ matigtheid en de stipste naauwgezetheid in
„ het vervullen zijner plichten. Even onge-
„ rijmd en belagchelijk zijn de verdere be-
„ schuldigingen tegen Hem ingebragt. — Hoe
„ heeft de Heer Prins van Orange in het
„ jaar 1782. kunnen doen verbreeken eene
„ Alliantie met Vrankrijk, welke toen nog
„ niet exteerde en eerst in het jaar 1785.
„ gesloten is? Wie heeft ooit in goeden
„ ernst beweert of gelooft, dat Hij den
„ Koophandel der Engelschen, ten kosten
„ van den onzen, zoude hebben kunnen be-
„ gunstigen, daar zulks geheel en al buiten
„ den kring van zijn vermogen is? En daar
„ toch den Koophandel een veld opend,
„ ruim genoeg voor de nijverheid der beide
„ naauw verbonden Natien? Wie is er ein-
„ delijk onder ons, die heeft hooren gewaa-
„ gen van het overleeveren aan Engeland
„ van de Kaap de Goede Hoop, en het Ei-
„ land Ceilon? Wie ziet dus niet, dat alle
„ deze verwijten loutere verdigtsels zijn, en
„ hoe kunnen die als waarheid worden opge-
„ geeven in een Geschrift, bestemd, om aan
„ de geheele Waereld rekenschap te geeven
„ van de beweegreedenen, die een zooge-
„ naamd Gemeenebest hebben aangezet, om
„ den onverantwoordelijksten Oorlog aan te
„ doen aan eenen vrijen en onäfhanglijken
„ Staat?

„ Het is eene even zoo verkeerde wijze,
„ dat vervolgens in het Geschrift, dat wij
„ voor oogen hebben, gesprooken word van
„ de Omwenteling van het jaar 1787: eene

„ ge-

„ gebeurtenis, die door Vreemdelingen, of 1793.
„ door Vijanden van onze Conſtitutie, zoo
„ zeer ten onrechte word afgeſchilderd, als
„ eene daad van geweld en overheerſching;
„ het zij een ieder bekend, dat hetgeen op
„ dat tijdſtip is geſchied, geen ander oogmerk
„ had, dan de oude en wettige Conſtitutie
„ van deeze Republicq, onder dewelke zij is
„ opgericht, uit kleine beginſelen groot ge-
„ worden en zoo lang gelukkig en bloeijend
„ geweest, en die door toedoen van eenige
„ weinige heerschzugtige Lieden met een ge-
„ heele omkeering bedreigd wierd, te herſtel-
„ len en aan dezelve een nieuwe vastigheid
„ te geeven." &c.

De wederlegging van het Manifest word in dit Staats-ſtuk verders met vuur behandeld en eindigt met deezen wensch: „ De goede „ Voorzienigheid, die dit Gemeenebest zoo „ meenigmaalen uit de dringendſte gevaaren „ gered heeft, bewaare haar genadiglijk voor „ zulk eene *Verlosſing* en zulke *Vrienden.*" Slot der wederleg- ging.

De jonge Vorst van Orange zig nog in *'s Hage* bevindende, toen Hun Hoog Mogende deeze wederlegging het licht deeden zien, ontveinsde niet dat zoodanige demarche hem trof, gelijk hij, te velde reeds getrokken zijnde, niet minder zijn gevoel aan den dag lag, toen men hem verwittigde, dat op het vooren aangehaalde ſtuk, zijn Heer Vader in de Vergadering van Hun Hoog Mogende de navolgende *Propoſitie* had gedaan: Verge- noegdheid van Prins FREDRIK.

„ *Hoog Mogende Heeren!* Propoſitie van Z. D. H. Willem V. in de

„ Het gewigtig aandeel in de publicque
„ administratie, hetwelk mij in mijne onder-

 „ ſchei-

1793. „ ſcheidene politicque en militaire betrekkingen
„ door uwe Hoog Mogende en de Heeren
„ Staaten der reſpective Provincien is toe-
„ vertrouwd, verbiedt mij het ſtilzwijgen te
„ bewaaren, in de omſtandigheden, waarin de
„ gemeene zaak des Vaderlands zig bevindt.

Vergadering van Hun Hoog Mogende.

„ Uwe Hoog Mogende hebben zekerlijk
„ recht gedaan aan mijne gevoelens en ge-
„ draagingen, wanneer zij dezelve zoo in
„ eene Misſive aan de Staaten der Provin-
„ cien, als in de Declaratie op het Manifest
„ van den Generaal DUMOURIER tegen den
„ laster en leugentaal der Vijanden hebben
„ gevindiceerd; maar ik ben ſchuldig aan Hun
„ Hoog Mogende, aan de Staaten der Pro-
„ vincien, aan de Nederlandſche Natie, voor
„ dewelke mijne Voorouders hun bloed ge-
„ ſtort hebben, ik ben ſchuldig aan de ge-
„ trouwe Geälliëerden van den Staat, die
„ in dit criticque oogenblik tot hulp zijn
„ toegeſchooten, om met ons voor de Repu-
„ blicq te ſtrijden; ik ben ſchuldig aan ge-
„ heel Europa, welke het oog op deezen
„ onrechtvaardigen aanval geſlagen heeft, en
„ ik ben niet minder ſchuldig aan mijzelven,
„ om niet alleen openteleggen mijne bedoe-
„ lingen, maar ook de gronden van mijn
„ vertrouwen.

„ De Staat is geattacqueert op de onrecht-
„ vaardigſte wijze van de Generaliteits-Landen
„ zijn geënvadeerd: op het onverwagtſte
„ hebben de wapenen der Vijanden een
„ voortgang gehad, die zig tot binnen de
„ ſtemmende Provincien zouden kunnen uit-
„ ſtrekken, en waarvan de gevolgen onbere-
„ kenbaar zouden zijn.

„ Deeze

„ Deeze zijn, Hoog Mogende Heeren! de 1793.
„ gevaaren die ons reeds drukken, of nog
„ boven het hoofd hangen: Ik wil dezelve
„ geensints ontveinsen: Ik wil zelfs mij niet
„ vleijen, dat de reeds geleedene verliesen de
„ laatste zullen zijn: Het is niet ongewoon,
„ dat deeze Republicq, in het begin van
„ eenen Oorlog zwaare schokken ondergaat,
„ maar onder deeze rampen beurt zij het
„ hoofd op, even als of de verliesen haaren
„ ijver opwekken, haaren moed ondersteunen,
„ en haare kracht verdubbelen moesten.

„ Zoo weinig als men het gevaar mag
„ ontveinsen, zoo weinig moeten ook de
„ voordeelen en hulpmiddelen van den Staat
„ miskend worden: De geheele gesteldheid
„ van het Land, doorsneeden met Rivieren,
„ Canaalen en Meiren, levert avantages die
„ eenen Vijand het Terrein kunnen betwis-
„ ten, zelfs al waren zijne succesſen nog
„ grooter: De Trouw en Vaderlandsliefde
„ der Ingezetenen is geen minder sterkte van
„ een Burger-Staat; De Troupen van de
„ Republicq zijn vol moed en branden om
„ hunne krachten, ter verdeediging van Haard-
„ steeden en Altaaren, te beproeven; De Zee-
„ lieden zijn nog van denzelfden geest be-
„ zield, die de Nederlanders altoos met zoo
„ veel eer heeft doen uitmunten op de Zee,
„ hun eigen Element, daar zij zoo dikwijls
„ den overmoed van eenen Vijand hebben
„ gefnuikt: Eindelijk mag ik vertrouwen,
„ dat niet alleen Geälliëerden van den Staat,
„ maar alle machtige Mogendheeden, hunne
„ krachten met ons vereënigen zullen, om
„ het geweld en onrecht van de Grenzen van

 „ deeze

1793. „ deeze Republicq te weeren: maar aller„ meest, Hoog Mogende Heeren! ſtel ik mijn „ vertrouwen op den Almachtigen Beſtuurer „ der waereld, die Nederland uit kleine be„ ginſelen heeft groot gemaakt, als door ge„ duurige wonderwerken bewaard, en den „ arm van mijne dappere Voorzaaten geſterkt „ heeft: Die God is de Eeuwig leevende: „ Zijne Almacht, Zijne Wijsheid, Zijne „ Goedheid is dezelve, en Hij wil nog zijn „ de Hulp der geenen, die op Hem vertrou„ wen.

„ Op deeze gronden ſteunende, verklaar ik „ voor het oog van de gantſche waereld, „ dat ik, wel verre van den moed te laaten „ zinken, tot mijn laatſte oogenblik voor de „ Defenſie van den Staat zal blijven waaken: „ Dat, gelijk reeds een gedeelte van mijn „ Goed en Domeinen door den Vijand geöc„ cupeerd is, ik het overige nog veil hebbe, „ voor den dienst van den Staat, zoo wel „ als mijn bloed en leven: In deeze gevoe„ lens ben ik opgevoed; zij waren de ken„ merken van mijne Voorouders, en derzel„ ver doorluchtige voorbeelden hebben de „ Princes, mijne waarde Gemalinne, en ik, „ aan onze Kinderen ingeprent, en zij blaa„ ken reeds van denzelven ijver, om dat lof„ lijk voetſpoor te betreeden.

„ Laat de Natie zig opmaaken, laat de„ zelve zig met mij verëenigen tegen een „ Vijand, die haare Vrijheid, Onafhanglijk„ heid en Bezittingen belaagd, zij zal mij „ altoos, hoope ik, aantreffen in de loop„ baan van Eer en van Liefde voor het Va„ derland; en, daar ik geene andere groot„ heid

1793.

„ heid kenne of zoeke, dan die van het „ Vaderland, zal ik mij gelukkig achten, in„ dien de Hemel mijne poogingen daartoe „ dienstbaar belieft te maaken en te zegenen."

Betrachtingen van Prins Fredrik over de verkeerde stappen van Dumourier.

Met ernst, met gloeijende Ouder-liefde, staarde Prins FREDRIK op de woorden van zijnen Vader, en met niet minder genoegen beschouwde hij de maatregelen, welken men tot de verdeediging des Vaderlands bewerkstelligde. — Zeer wel gevoelende dat DUMOURIER aan eenen verkeerden kant de Republicq had aangetast, daar zijn leger van achteren en ter zijden door de Keizerlijke legers bedreigd, en van vooren door de Nederlandsche macht bewaakt en afgewacht wierd. De passage over de Rivieren was hem niet minder moeilijk, ja bijna onmooglijk gemaakt, doordien dezelven gegarneerd waren van gewapende vaartuigen. — Den verdienstelijken Vice-Admiraal KINGSBERGEN, die eene gegronde kennis der water-defensie heeft, nam met den Engelschen Commandant BERKLEY, de onvermoeidste voorzorgen ter bewaaring van den *Bies-Bosch* en het *Hollandsch Diep*, terwijl den schranderen Schout-bij-nacht MELVILLE niet minder zorg droeg; en daar eenen BOETZELAAR de *Willemstad* commandeerde; daar de Hertog VAN YORK bij *Dordrecht* de wacht hield en den Erf Prins VAN ORANGE zig aan het hoofd der *Hollandsche* armee had gesteld, brandde FREDRIK van verlangen om met de Vijanden handgemeen te worden.

Schets van de defensie des Vaderlands.

Beschouwing der macht van Dumourier.

DUMOURIER, die met een macht van 60,000 mannen dit Land was ingedrongen, had een gelijk getal in de Belgische Landen achtergelaten, voornamentlijk moetende die-

1793. nen om tot een Obſervations-Leger te verſtrekken. — De Geällieerden, wilden zij de Franſchen geheel verdrijven, beſlooten, uitgenomen voor alsnog de Hollandſche armee, om offenſiv te ageeren; de Pruisſiſche Trouppes ſloegen met de gevelde bajonet de bedekking nabij *Roermonde* geheel uit een en namen die plaats ſtormenderhand in, terwijl de Keizerlijken bij *Aldenhoven* hun mede de nederlaag gaven. — Eene groote ſlag moest nu ter beſlisſching dienen en dit gevoelde DUMOURIER als zeer noodzaaklijk, waarom hij den 18. Maart des ochtends ten 7 uuren de Keizerlijke armee bij *Racour* aangreep, eene valſche attacque eerst op deszelfs rechter-vleugel doende, van waar zij zich ſpoedig lieten afſlaan. Nu rukte men tegen de linker-vleugel der Oostenrijkers, met de hevigſte woede en eene geduchte Artillerie, DUMOURIER geſtadig aan het hoofd van 30,000 mannen zijnde. Lange vocht men met de grootſte hardnekkigheid en heldenmoed aan wederzijden, tot dat de Franſchen door de linkervleugel heenſloegen en eenige wanordre daarin maakten. — Nu was de beurt aan het Keizerlijk *Corps de reſerve*, door den Generaal en Veldtuigmeester CLAIRFAIT gecommandeerd wordende, terwijl de Hoofd-armee door den Prins VON COBURG aangevoerd was. Met hardnekkigheid greep dit Corps de Franſche overwinnaaren aan, hetgeen meerendeels door de Infanterie moest geſchieden, doordien het terrain de Cavallerie verbood te ageeren. — Ten drie uuren vocht men wederzijds nog met eene verdubbelde woede, terwijl dan de Keizerlijken en dan wederom de Franſchen aan-

Inneeming van Roermonde.

Bataille tusſchen de Oostenrijkers en Franſchen bij *Racour*.

aanvallers waren : — dan ten vijf uuren begon het Fransche Leger, schoon in goede ordre, te wijken, waarop den moed der Keizerlijken aangroeide en hun Leger voorwaards drong; de Vijand week meer, door welk wijken het terrein der Keizerlijken voordeeliger wierd en nu vloog de Cavallerie met losfen teugel op den Vijand los, hieuw op dezelve in, verwekte daardoor wanördre, zoo dat zij volkomen geslagen wierden, hun meer dan tweeduizend mannen deeden verliesen en 28 kanonnen afnamen, betaalende de Keizerlijken deeze winst zeer duur door een important getal aan dooden en gekwetsten. — DUMOURIER herstelt echter spoedig de ordre, hervat den volgenden dag een gevecht, verliest hetzelve, doet geregeld retireeren en verlaat zoodanig *Tirlemont*, waar de Oostenrijkers 's daags daaraanvolgende binnenrukten, zoo dat deeze laatsten, welken van den 15. af reeds door de Franschen geharceleerd waren geworden, nu in een veel voordeeliger positie geraakt waren en het Hoofdkwartier te *Tirlemont* overbrachten.

1793.

Nederlaag der Franschen.

Volkomen retraite der Franschen.

DUMOURIER door deeze en andere nederlaagen eene verdere retraite onderneemende, verliet hij ook *Leuven*, vervolgens *Brussel* en scheen zich op het Fransch territoir te willen neêrslaan.

Verlaating van *Leuven* en *Brussel*.

Deeze veel afdoende bataille, bracht de Fransche Krijgsmacht, die zich in en bij dit Land bevond, in de engte, te meer daar zij den 23. dier maand tusschen *Coubeck* en *Pellenberg* mede geslagen wierden, hetgeen op de hoogte nabij *Leuven* gelegen is. Hier was hun verlies nog aanzienlijker, en het gevecht niet

Slag op de hoogte van *Leuven* en nederlaag der Franschen.

1793. niet mirder heet dan bij *Racour* : eerst wierden de Keizerlijken terug gedreeven, die den bloedigen ſtrijd hervatteden, blijvende het gevecht toen lange twijffelachtig, wanneer de Franſchen over *Wolerve* terug trokken en daardoor *Bruſſel* zoo wel als *Mechelen* ontruimden. —

Verlaating van *Mechelen.*

De verdere veröveringen der Geallieërden, en hetgeen de Veldtocht overigens in *Braband* en *Vlaanderen* medebrengt, ter zijner behoorlijker plaatſe verſchuivende, keeren wij terug naar het Hollandsch Leger, dat nu in volle activiteit is, en dat geene zoekt te heröveren, wat te vooren, eer de macht nog aanwezig konde zijn, was verlooren. — Den Erf-Prins VAN ORANGE trok aan het hoofd eener colonne van *Gorinchem* voorwaards; Prins FREDRIK toefde mede niet, daar hij zijn Hoofdkwartier binnen *Heusden* en vervolgens te *Sprang* vestigende, van de verdere operatien hielp beſtuuren.

Den Erf-Prins en Prins Fredrik van Orange rukken voorwaards.

Nu achtte men het noodzaakelijk het beleg voor *Breda* en *Geertruidenberg* te ſlaan, waar bij de jonge Held commandeerde. — De Franſchen nog willende beproeven, of de kans des Oorlogs hun wederom mocht aanlagchen, waagden nu en dan eenige uitvallen, doch waarvan zij het nadeel ondervonden, nadien zij beſtendig wederom binnen de Vesting gedreeven wierden. — Prins FREDRIK hadt al te goede voorzorgen genomen, daar hij de *concert* met den Hertog VAN BRUNSWYK handelende, niet eerder een vast beleg voor de hiervooren genoemde Sterktens had geſlagen, dan, na dat opgemelde heer Hertog, die de Pruiſſiſche Troupes commandeerde, het

Beleg voor *Breda.*

C. Groeneveld del. C. J. de Huijzer sculp. 1804.

Schermütz aan welkers hoofd
Prins hen, op de Bredasche

het bericht had ontvangen, dat de Keizerlijke 1793.
Generaal MYLIUS *Antwerpen* bij verdrag had
ingenomen, welke overwinning de Pruisſiſche
Troupes uit hun Cantonnement naar den kant
van *Hoogſtraaten* voorwaards deed trekken,
toen FREDRIK VAN ORANGE met zijn gantſche Cordon den 28. Maart insgelijks opbrak en meergemelde Vestingen 's daags daaraanvolgende blocqueerde, zijn Hoofdkwartier te *Ginneke* houdende, zijnde dat van den Erf-Prins in *het Haagje.* — Menige haïrkloverijen hadden hierbij plaats; waarvan geene der geringſte was, die, welke in tegenwoordigheid van den jongen Held gebeurde, *waarvan nevensſtaande Plaat de gebeurtenis nog doet herïnnëren*, en aan de tegenwoordig geweest zijnde perſoonen het geheugen verlevendigen, hoe de Hollandſche Guardes te voet het convoij van één millioen ponden Hooij en duizend zakken Haver oplichtten, hetwelk de Franſchen in *Breda* meenden te voeren. Vervolgens zullen de Huzzaaren van *Heeckeren* en andere Cavalleristen, benevens de Soldaaten van *Plettenberg* nog kunnen zien, hoe zij met den jongſten Telg van WILLEM V. ſtreeden, die te midden der Huzzaaren met heldenmoed vocht, en onder de vijandlijke Cavallerie het voor geenen zijner Wapenbroederen opgaf; de Soldaaten zullen bij dit tafreel met aandoening nog ſtaaren op het ſneuvelen van den Capitein SPREE en vier anderen hunner Cameraaden, terwijl de Huzzaaren het vergenoegen zullen ſmaaken, dat het graveernaald hun verëeuwigt, over de koene daad, dat zij hunnen Generaal FREDRIK VAN ORANGE onder de vijandelijke Cavalle-

Verövering van *Antwerpen.*

De Pruisſchen rukken voorwaards.

Aanwijzing der Plaat.

rie

1793. rie van daan haalden; de ſtrijders allen zullen bij het aanſchouwen van 't *Liesbosch* zich nog herinneren het gevangen neemen van de zich aldaar ingeworpen hebbende Franſchen, ten getale van meer dan honderd mannen. — Verlustigt men zich hierïn, dat dan de man van *territoriaale* en *militaire* kennis zijn aandacht mede vestigt op de ordre, die Prins FREDRIK bij deeze berenning aan zijne onderhebbende Manſchappen gaf en welke dus is:

Ordre van Prins Fredrik omtrent de cantonneering tot het Belegeren noodzaaklijk.

„ *Hoofdkwartier te* Sprang, *den* 28 *Maart* 1793.

„ LYSTE *van de Kantonneerings-Kwartieren, zoo als dezelve zullen worden betrokken den* 29 *Maart* 1793.

INFANTERIE.

Tetteringen, . .	2 Bataillons Koninglijke Pruisſiſche en Anſpacſche Troupen.
Ter Heyde, - -	1ſte Batt. *Gumoëns* en het 2de Batt. zoo dra hetzelve door het Batt. *Randwyk* en dat van *Stockar* zal worden afgelost.
Bavel, . . .	1ſte Batt. *Pabſt*, de Anſpachſche Jagers.
Dorst en Zwaluwe,	1ſte Batt. *Breydenbach*; 1 Comp. N. N.
Oosterhout, - -	Batt. Markgraaf *Baden*; 1 Batt. *Bedaulx*.
Ginneken, - -	1 Batt. *Plettenberg*, 1 Batt. *Quadt*.
Waalwijk, - -	1 Batt. *Welderen*.

Ma-

Maden,	-	't Detachement Jagers van *van Dam*. 1793.
Beek,	-	1 Batt. *la Calmette.*
Etten,	-	1 Batt. Nasſau Uſingen, 't Regiment *Westerloo.*
Halteren,	-	1 Batt. *Dopff.*
Leur,	-	1 Batt. Orange Gelderland.
Haagje,	-	1 Batt. *Zwitzers*, 1 Batt. Hollandſche Guardes.
Dusſen,	-	1 Batt. *Petit*, N. N.

CAVALLERIE.

Etten,	-	2 Esquadrons Dragonders *Byland.*
Leur,	-	Guarde Dragonders.
Oosterhout,		2de Esq. *Hesſen Philipsthall.*
Teteringen,		1ſte Esq. Husſaaren.
Haagje,	-	2de Esq. Husſaaren.
Ginneken,		1ſte Esq. *Hoeuft*, 1 Esq. *'s Gravenmoer.*
Bavel,	-	1 Esq. *'s Gravenmoer.*
Raamsdonk,		2 Esq. van *Thuyl.*
Beek,	-	2 Esq. *Hesſen Casſel.*

„ De 5 Twaalfponders van *Loon-op-Zand* zullen naar *Oosterhout* getransporteerd worden, om 9 uuren zal zich te *'s Gravenmoer* bevinden het eerſte Batt. *Gumoëns*, het Batt. van den Markgraaf *Baden*, het Batt. *Bedaulx*, 2 Esq. *Hesſen-Philipsthal*, het Esq. Husſaaren en het Detachement *van Damſche* Jagers, en zullen van daar met de Anſpachſche Brigade, na hunne bijzondere cantonneerings-kwartieren marcheeren.

„ Om 9 uuren zullen zich te *Dongen* bevinden, de Batt^s. van *Pabst*, *Quadt* en *Plettenberg* en het Esq. van *Hoeuft*, en zullen van

1793. van daar met het 2de Esq. Husſaaren, na hunne bijzondere cantonneerings - kwartieren marcheeren: tot transporteering der zwaare artillerie, zal de Landgraaf van *Hesſen-Darmſtad*, de noodige bedekkinge uit de Batt'. van *Quadt* en *Plettenberg* commandeeren, dewelke zich daarna bij hunne respective corpſen zullen voegen.

„ Om 8 uuren zal het 2de Esq. van *Thuyl*, van *'s Gravenmeer*, naar *Raamsdonk* marcheeren: onder geen voorwendzel hoegenaamd, zal men iemand naar *Breda* en *Geertruidenberg* laaten pasſeeren.

„ 't Hoofdkwartier van Z. H. den Heer Erf-Prins VAN ORANGE zal morgen in *het Haagje* zijn, alwaar het Parool om 5 uuren zal uitgegeeven worden.

„ De Generaal Prins FREDRIK VAN ORANGE zal zijn kwartier te *Ginneken*, de Lieut. Generaal VAN MÖNSTER in *'t Haagje*, de Generaal-Major VON WARTENSLEBEN te *Raamsdonk*, de Generaal-Major VAN DER DUIN te *Ginneken*, de Generaal - Major Prins van HESSEN-DARMSTAD te *Etten* neemen, en de Generaal-Major VAN REITZENSTEIN te *Teteringen*.

„ De geheele Bagage zal agter de Colonne marcheeren.

„ De Generaal-Major Prins van HESSEN-DARMSTAD zal een Wagtmeester, 1 Corporaal en 12 man van de Cavallerie om 8 uuren aan het Hoofdkwartier te *Sprang* zenden tot dekking der Bagage.

(*was get.*)

P. F. VAN ORANGE.

Dus-

Dusdanige naauwkeurige ordre gaf den zoo 1793.
ſchrandere als moedige FREDRIK altoos, — —
en zoo als reeds is aangemerkt, nimmer wierd
bij hem eene enkele post, zoo wel in het
avanceeren, retireeren als blocqueeren vergeeten, hetgeen hem al zeer jong een oud Generaal deed worden

Capitulatie van *Breda* en *Geertruidenberg.*

Breda en *Geertruidenberg* door het Leger van den Staat nu geblocqueerd zijnde, zag men deszelfs Opper-Bevelhebbers verdere preparatien maaken, om wanneer die Vestingen niet wilden bukken, als dan met geweld dezelven daartoe te noodzaaken, waartoe men echter niet dan in het uiterſte geval wilde komen, aangezien het Vaderlandſche Vestingen waren en men de Eigendommen van derzelver Ingezeetenen niet gaerne aan een Belegerings-vuur wilde wagen. Niettegenſtaande deeze zorge voerde men van de Voorposten bij *Gorinchem* het zwaar Belegerings-geſchut naar *Geertruidenberg*, hetwelk naar *Breda* mede plaats hadt. — De Franſche armee ondertusſchen nederlaag op nederlaag in de Belgiſche Landen ondergaande, zoo dat DUMOURIER de partij koos om die Provincien geheel te verlaaten en tevens aan de Commandanten van *Breda* en *Geertruidenberg*, zijnde de Generaal FLERS en den Collonel TILLY, te doen weeten, dat zij zich op de best mooglijke wijze moesten zien te redden, begreepen die Officieren het uiterſte niet te moeten waagen, maar tot eene Capitulatie te komen, die den *tweeden* April ook getroffen wierdt en volgens welke de Franſchen die Vestingen verlieten met ſlaande trom, vliegend vaendel, brandende lont, met hunne veldſtukken en mi-

1793. militaire effecten voorzien en tot *Rijsfel* geëscorteerd wordende.

Stoutmoedige daad van eenige Zee-Officieren.

Het Land nu geheel ruim zijnde, daar *Heusden*, de *Willemstad* en aan de andere zijde *Lillo* en *Liefkenshoek* ook waren verlost, tusschen welke Forten de Zee-Officieren W. O. BLOYS VAN TRESLONG, WOLTERBEEK, HOELANDS, DE VRY, LOBRIE en RIVERI, op bevel van den Capitein HARINGMAN, de stoutheid hadden, van onder het schrander beleid van eerstgemelden kundigen Zee-Officier in de nacht van den 21 Maart, met gewapende Chaloupen de Fransche Kanonneerboot *Lucie*, gewapend met drie vier-en-twintig-ponders en vier draai-basfen, benevens het aldaar liggende Wachtschip, voerende agt stukken kanon, onder een hevig vuur uit de Batterij van *Lillo*, van daar weg te haalen en voor *Bath* te voeren.

Prins Fredrik trekt op naar Vlaanderen.

Maastricht mede buiten gevaar zijnde, wierdt op het Congres, hetwelk men te *Antwerpen* hieldt, en waarbij Z. D. H. met zijne twee zoonen, de beide jonge Prinsfen VAN ORANGE mede tegenwoordig waren, noodig geöordeeld, de Franschen geen rust te laaten maar hun op de hielen te volgen. — Niemand konde dit plan beter behaagen dan Prins FREDRIK VAN ORANGE, weshalven die Vorst den 18 April uit zijn Hoofd-Kwartier te *Princenhagen* opbrak en naar *Hoogstraaten* marcheerde, met oogmerk om met zijne onderhebbende Colonne van 7000 mannen van daar *Vlaanderen* in te rukken, om de Oostenrijkers, Pruisschen en Engelschen te versterken en met dezelve de concert te ageeren, hetgeen dan ook werkelijk volbracht wierdt;

spoe-

ſpoedig door de gantſche Armee gevolgd 1793.
wordende, houdende den Erf-Prins VAN
ORANGE proviſioneel zijn Hoofd-Kwartier te
Oosterhout.

Prins FREDRIK nu in de avant-garde der Gevecht bij *Halluin*.
Hollandſche Armee zijnde, leed het niet lange
of hij was met de Franſchen handgemeen,
daar hij tot *Halluin*, nabij *Meenen*, geävanceerd zijnde, een Fransch corps ontmoette,
welk hij ſloeg en daardoor bewerkte, dat het
Dorp *Warneton*, benevens de boord van de
Rivier *de Lys*, door de Franſchen verlaaten
wierdt. — De wakkerheid, die in al het
ſtrijden door den jongen Prins onderhouden
is, openbaarde zich hier reeds ten vollen,
vermits hij verneemende dat de Franſchen
wederom met eene geduchte macht en niet
minder aanzienlijke artillerie voortrukten, niet
gaerne de glorie welke de Colonel VAN QUADT
in de affaire bij *Halluin* hadt behaald, door
eene nederlaag wilde uitdooven, waarom hij
zichzelfs aan het hoofd ſtelde en naar *Meenen*
ijlde, om de pogingen der Franſchen gade
te ſlaan, niet in de Stad, neen! maar aan
het hoofd van een Piquet Cavallerie en Jagers naar de zijde van het Dorp *Roncq*, in
het gezicht der Vijanden, wien de Vorst gewislijk, na verſterking te hebben bekomen,
zoude aangevallen hebben, bijaldien zij aldaar
post hadden blijven houden, doch door hun
retireeren uit de nabijheid was zulks onnoodig.

De Veldtocht nu geöpend zijnde, was er Slag tusſchen de Oostenrijkers en Franſchen.
meer dan een treffen tusſchen de wederzijdſche Legers voorgevallen, terwijl de Oostenrijkers reeds eene generaale attacque langs de

1793. gehcele linie van de Franschen hadden ondervonden, die zeer heet toeging en lange onbeslischt bleef, uit hoofde men van beider zijde met de grootste hardnekkigheid streed, doch ten laatsten ten nadeele der Franschen afliep, zoo dat deezen in hunne linien bij *Famars* terug weeken, hetgeen de beste partij was welke men konde kiesen, daar door die linie *Maubeuge* nog beschermd wierdt en alle de andere pointen door de geälliëerden bezet waren, gelijk de Prins VON WURTEMBERG de Vesting *Condé* mede, zoo veel mooglijk, hadt omçingeld.

Den Erf-Prins van Orange rukt voorwaards.

Ter deezer tijd brak de tweede Colonne der Hollandsche Armee uit hun cantonnement bij *Oosterhout* ook op, en marcheerde den 8 en 9. Meij in twee divisien, onder de onmiddelijke bevelen van den Heer Erf-Prins VAN ORANGE en den Lieutenant-Generaal VAN MÖNSTER, naar *Vlaanderen*.

Vriendschappelijke handelwijze van Prins Fredrik jegens zijne Soldaaten.

Prins FREDRIK niets verzuimende om met zijne divisie al dat nut te verrichtten, welk in zijn vermogen was, nam bij zijn Leger alles, zelfs in oogenschouw en bewees aan zijne Soldaaten een zoodanig beleefd en vriendelijk gedrag, dat de fatigues; welken aan den Oorlog gehecht zijn, genoegzaam deed vergeeten, en, wanneer er voor den marsch zoodanig geïntentioneerden mochten geweest zijn, alle denkbeeld tot desertie verbande. — Zeldzaam levert de geschiedenis op, dat wanneer een Armee uit eigene in vreemde Landen rukt met het oogmerk om den Krijgs-God *Mars* te dienen, niet te weeten of het geluk aan de zijde zal blijven, of er gevaaren, honger en kommer zullen opdagen, en

of

of het lot al of niet balſtuurig zal zijn, of men verminkt terug zal keeren, in handen des Vijands vallen, aldaar goed of ſlecht behandeld zal worden, dan wel of het meêdoogenlooze lood den levens-draad zal afkerven en of men het Land, waaruit men trok, dus niet weder zal zien: dat zulk een Leger, uit onderſcheidene natien zamengeſteld, geen Deſerteurs heeft, en echter was dit het geval bij de diviſie van den jongen Vorst, daar hij op zijne gantſche marsch maar *drie* manſchappen verloor en met al de overigen in vol vertrouwen tegen den Vijand opmarcheerde. 1793.

Vriendſchap tusſchen de twee jonge Vorsten, Karel van Oostenrijk en Fredrik van Orange.

Des Vorsten vriendſchap voor den Aarts-Hertog KAREL en deeze wederkeerig voor hem, hadt in dit tijdſtip mede plaats, daar zij elkanderen te *Bruſſel* met die hartelijkheid rencontreerden, dat men volſtrekt geene geveinsdheid, hetgeen anders dikwerf het geval is, daarbij konde ontdekken; en men kan zeggen, dat deeze vriendſchap nimmer uit de harten der twee jonge Helden geweeken, maar altoos bijgebleeven is, het geen voor het belang der Soldaaten te wenſchen ware, dat altoos het geval bij hunne Opper-Hoofden was, vermits eensgezindheid onder dezelven veel mindere verlieſen en meerdere voordeelen oplevert, dan die tweedracht, welke bij gecombineerde Legers niet zeldzaam ontmoet wordt!....

Een oogwenk over de omſtandigheden.

In de Veldtochten tegen de Franſchen was deeze behoefte nog noodzaaklijker geworden, vermits men tegens eene Natie optrok, die door geestdrift aangevuurd, allêén volgens dat grondbeginſel ſtreed. Het waren niet allêén Soldaaten die volgens eene geregelde Oorlogs-

 tac-

1793. tactique vochten, maar het waren ook Burgers welken het plan van defensie op allerleije manieren uitvoerden, waarvan de Geälliëerden onder het bevel van den Hertog VAN BRUNSWIJK-LUNENBURG nog zoo kort te vooren, bij hun dringen in het Land, het doorslaandste bewijs hadden ondervonden. — Daarenboven moest men tegen linien aanrukken, aan welken de genie geene moeite hadt gespaard: men moest Vestingen aanvallen, die door natuur en konst geducht en daarenboven Legers attacqueeren, wiens getallen verbaazend waren, wél is waar men hadt Bevelhebbers bij dezelven ontmoet, die hun waren afgevallen, dan men hadt ook te gelijk gezien, dat door dat afvallen het gros staan bleef en met hardnekkigheid, waartoe de geestdrift een der grootste drijfveêren is, hun voorneemen poogden doortedringen.

Verstandige handelwijze van Prins Fredrik. De operatien derhalven met eenpaarig overleg te bestuuren en het hart van den Soldaat geheel te winnen, zulks geboden volstrekt de omstandigheden, die Prins FREDRIK genoegzaam gevoelde om er na te handelen. — Jong in de velden van *Mars* ploegende, ontvong hij zeer gaerne lessen van oudere Krijgshelden: hij achte de Keizerlijke en Pruissische Bevelhebbers en poogde hunne plannen met de uiterste naauwkeurigheid uittevoeren, wel weetende dat men door gehoor-geeving wijs en door doof te blijven aan mannen van ondervinding nimmer tot dien verrukkenden stap komt. — Naar deezen stelregel richte hij zich onveränderlijk en hoe was het dan te verwonderen, dat ieder hem hoogachte? Dat zelfs zijne Vijanden hem allen lof toezwaaiden?

DAM-

DAMPIERRE, zederd het verlaaten van DUMOURIER, nu het Opper-Commando over de Fransche Armee van het Noorden op zich hebbende, daar de Generaal LA ROQUE de voorhoede commandeerde, wierdt uit het binnenste des Lands alles te wapen geroepen wat tot versterking konde verstrekken. — Dag en nacht arbeide de nieuwe Bevelhebber om de verwarring in het Leger te doen verdwijnen en toen zulks gelukt was begon men wederom te denken om *offensiv* te gaan ageeren, doch waaruit men geen voordeel trok, nadien zij in den eersten aanval reeds, die op zes onderscheidene plaatsen, bij *Rysſel*, *Fleurs* en *Commines*, geschiede, terug gedreeven wierden, zoo als zij ook de hoogtens van *Hausin*, die *Valenciennes* bestrijken, verlooren, daar hun dezelven met de bajonet ontweldigd wierden. Insgelijks deed men hun het Bosch van *Raismes* verlaaten, zoo dat het krijgs-geluk de Geälliëerden geheel toelachte en hun tot belegeren van Vestingen gemaklijker maakte, vooral toen de Engelsche en Hanöveraansche Armee, gevoegd bij de tweede divisie der Hollandsche, in de nabijheid was aangekomen, en de hier na volgende affaires bij *Hasnon* volbracht was.

1793.

Dampierre als Opper Generaal der Fransche Armee van het Noorden.

Gevecht bij *Rysſel*, *Fleurs*, *Commines* &c.

In deeze eerste voordeelen hadt de Colonne van Prins FREDRIK geen gering aandeel, daar dezelve tegen de Fransche Voorposten aanstiet en uit dien hoofde daaglijks in gevecht was, voornamentlijk aan den kant van *Rousbrugge* en *Popperingen*, bij welkers eerste aanval den Heer LA BONTÉ van het Regiment *Waldeck* den dappersten tegenstand bood en de post behield tot 's anderendaags toen de

Situatie van Prins Fredrik en onderscheidene attacques.

1793. groote overmacht hem op *Iperen* deed retireeren, welk' laatste de Capitein HESSELBERG insgelijks verplicht was te doen.

Veelvuldige gevechten. Zulke geringe voorvallen moesten het gevolg zijn van meer voornaame, daar den Erf-Prins met allen spoed voortrukte om zich bij *Doornik* te legeren en Prins FREDRIK zulks reeds voor *Meenen* hadt bewerkstelligd, die het sein maar afwachte om aantevallen, hetgeen de Generaal CLAIRFAIT begon, met de Franschen uit het Bosch te *Hasnon*, voor zoo verre zulks nog door hun bezet was, te verdrijven, bij welke gelegenheid een zeer bloedig gevecht plaats hadt even als in dat van *Vicogne*, waar de Engelschen het eerst de Batterijen bestormden en dra door de Keizerlijken en Pruisschen gevolgd wierden, toen de vernieling zich algemeen verspreide en de zege twijffelachtig scheen aan wat zijde haar te voegen. — Nu vloog de Generaal DAMPIERRE zelfs aan het hoofd der Franschen en rukte met dezelven in drift voorwaards; de Geälliëerden betoonden niet minder heldenmoed en hunne Jagers maakten een verschriklijk vuur: DAMPIERRE geeft niet op, maar vecht met alle die woede, welke het uiterste poogen medebrengt, tot dat een Hauwitzer-Kogel hem de eene dije wegslaat, waaraan hij 's daags daaraanvolgende, den 9. Meij, binnen de muuren van *Valenciennes* overleed! Zijn opvolger houdt nog vol, doch moest het eindelijk opgeeven, toen de Franschen overhoop geworpen en hunne Versterkingen overmeesterd wierden, niet zonder gering verlies, hetgeen niet te verwonderen is, daar de Franschen bij hunne onvertzaagdheid

Kwetzen en overlijden van den Franschen Generaal Dampierre.

heid met eene zeer ſterke macht bij *Orchies* ſtonden en zich overal gezucht verſchanst hadden. — In dit woedende tijdſtip, wierden de Voorposten van Prins FREDRIK mede aangevallen, doch die ook met leeuwen-moed vochten en hunne poſitien behielden, welk alles een beroemd Officier van dien gewichtigen dag deed zeggen: „ Ik weet in waarheid „ niet, aan welken der Natien de meeste lof „ moet toegezwaaid worden: allen hebben „ geſtreeden als helden: iedere Bevelhebber „ heeft bij kurde moed aan den dag gelegd, „ en geen Soldaat is door laſhartigheid aan„ getast!" De Hertog VAN YORK was bij de Engelſchen tegenwoordig; CLAIRFAIT was aan de ſpitze der Oostenrijkers; KNOBELSDORFF, wiens Adjudant nevens hem doodgeſchooten wierd, week nimmer van zijne dappere Pruisſen en FREDRIK VAN ORANGE geen voet van de moedige Hollanders!

1793.

Lofſpraak over den moed der Soldaaten.

Het gewicht deezer overwinning vierde men in *Brusſel* zeer plechtig, door het losſen van 't Kanon; het ſpeelen en luiden der Klokken en het houden van een *Te Deum*, terwijl ondertusſchen de gecombineerde Legers hunne verdere Krijgs-Operatien, nu minder belemmerd, gingen voortzetten, onder welken het plukken der eerſte Lauer nu voor den Nederlandſche Opper-Bevelhebber en zijne dappere Soldaaten bewaard was.

Te Deum in Brusſel over de Zegepraal.

Den 22. Meij de Heer Erf-Prins VAN ORANGE zich in ſtaat achtende om volkomen met zijn Leger te kunnen ageeren, beſloot hoogstdezelve den Post van *Mouchin*, die niet gering in ſterkte was, te overmeesteren, waarom de diſpoſitie tot eene attacque

Gevecht bij *Mouchin.*

1793. aan vier zijden gemaakt wierdt, ſtellende den Erf-Prins zich-zelfs aan het hoofd der linker-vleugel, die van de zijde van *Doornik* afkwam, terwijl de Generaal-Major VAN 'S GRAVENMOER met een ander gedeelte den weg nam achter het Dorp *Ere* op *Rum*, en van daar naar *Sartin* op *Rum* en *Fevrie* voortrukte, alwaar hij met het eene gedeelte zijner divisie op het bepaalde uur de *Cense de Beren* moest aangrijpen en met het andere zich in het Bosch van *Fliris* ſchuil houden, om op het ſignaal, ten 2 uuren te geeven, te kunnen attacqueeren. — De tweede diviſie, aangevoerd door den Generaal, Graaf VON WARTENSLEBEN, nam den weg op *Tantignies la Degoûtiere* in het Bosch de *l'Annon*, waar dezelve een Brug over de Rivier ſloeg en die pasſeerde, ten einde dusdanig de bepaalde attacque te kunnen effectueeren. — De derde diviſie geleide zijn Hoogheid den Heer Erf-Prins zelve langs *Ere* over *Wilemeau* naar de Hoeve *la Folie*, waarna de Generaal-Major Prins VON WALDECK met een ander gedeelte tegen *Aix* en *Sameon* marcheerde. — De Keizerlijke Colonel-Graaf VON HOHENZOLLERN rukte nu aan met twee diviſien Keizerlijke Cavallerie, twee Escadrons van *Hesſen-Casſel*, benevens de twee Grenadier-Bataillons van *Breidenbach* en *Plettenberg*, langs de ſteenweg bij *Orchies*, om dusdanig den Vijand, wanneer hij uit *Orchies* of *Aix* mocht komen, te obſerveeren. Inmiddels avanceerde den Generaal-Major Graaf VAN GOLOWKIN met de twee Bataillons Hollandſche en Zwitserſche Guardes, met oogmerk om het Dorp *Orchies* aan de zijde en van achteren aan te grij-

grijpen, hebbende ten dien einde de Veldſtukken bij zich. — Nu ſtootte zijn Hoogheid zelve op een Franſche Voorpost, die door Hoogstdezelve omcingeld en gevangen gemaakt wierdt, waarna de geheele attacque begon, welke lang en bloedig was, hetgeen voornamentlijk hieraan is toeteſchrijven, dat de Franſchen door Spionnen van alles onderricht waren en dus gereed ſtonden, toen de Troupes den aanval begonnen. — De Generaal VON REITZENSTEIN maakte inmiddels eene valſche attacque langs den kant van *Rum*, waardoor de Franſchen genoodzaakt waren eene diverſie te maaken zoo dat het gros der Troupes hierdoor de handen meer ruim kreeg, doch niettemin eenen hardnekkigen tegenſtand ontmoete, die echter niet verhinderde, dat men den Post overmeesterde en het Dorp *Mouchin* bezette, terſtond daarop de gantſche Colonne wederom in orde van Bataille ſchaarende, langs den ſteenweg bij *Orchies* afzakkende, met oogmerk om het Pruisſiſche Corps, dat met hunnen Generaal VON KNOBELSDORFF, niet verre van *Hasnon* aan het vechten was, bijſtand te bieden. — Nu was het dat de linker-vleugel der Colonne eene hevige kanonnade van den Vijand moest verduuren, hetgeen den Erf-Prins halte deed houden, terwijl Hoogstdezelve niet lange daar na naar de zijde van *Marchiennes* trok en aan den Lieutenant-Generaal VAN MÖNSTER de ordre zond om het Steedje *Orchies* tot de overgaaf te ſommeeren. — Daadlijk wierp die Bevelhebber een Batterij op, die met eenige Kanonnen en Hauwitzers beplant wierdt en daarop terſtond aan het

1793.

Inneeming van *Orchies*.

'wer-

1793. werken ging. Eenige Hauwitzer-Grenaden in de Stad geworpen zijnde, zond men ter sommatie een Officier en Trompetter naar de Stad, dan deeze vonden de Franschen niet meer, maar het Steedje geheel verlaaten, zoo dat zonder verdere hindernissen daarvan bezit genomen wierdt.

Geduurende deeze attaque sneuvelde de dappere Brigade-Major VAN SCHWARTZENBERG, bij het Regiment Guardes te Paerd dienende, terwijl de Colonne nog eenige andere dooden en geblesseerden hadt.

Prins Fredrik trekt over de *Lys.*

Prins FREDRIK van het voorneemen zijn's Broeders onderricht, en 's avonds te vooren raport ontvangen hebbende, dat de Vijand naderde, bleef mede niet werkeloos, maar brak met zijn Leger voor *Meenen* op, trok de Rivier *de Lys* over en sloeg zich in de nabijheid van *Halluin* neder, om zoodanig voortekomen, dat wanneer men uit *Rysfel* een uitval mocht willen onderneemen, men dan eerst met zijne Colonne aan den gang moest, voor dat men den Erf-Prins in zijne operatien konde stremmen. — Ras woedde ook hier het vuur des Oorlogs ten sterksten. Het Batailloon van den Colonel VON ZILLNHARDT wierdt te *Tourcoing* door een sterk corps Franschen, door den Generaal LA MARLIERE aangevoerd, geättacqueerd, dat moedigen wederstand bood: reeds waren meer dan honderd mannen van dat Batailloon door de vijandlijke kogels ter neder geveld, toen hetzelve nog niet week; het vuur vernielt omtrent nog zoodanig getal, toen het eerst op wijken bedacht was: men retireert eerst in zoo veel mooglijke ordre, doch de Franschen

Gevecht te *Tourcoing.*

ſchen ſtooten hun in den rug en veele Inwoonders ſchieten op hun uit de huizen, toen er niets anders overſchoot, dan zich door de vlucht te redden...... De jonge Prins VAN ORANGE ſtelde zich inmiddels aan het hoofd zijner Wapen-broederen en valt het Dorp *Roncq*, waar de Franſchen eene ſterke poſitie hadden, met helden-moed aan: Razernij bezielt beide partijen: ſchuimende vecht men; drie Escadrons Husſaaren van den Colonel *van Heeckeren*, benevens eenige Jagers en het Bataillon van den Colonel *van Quadt*, die in het holſte des nachts naar *Roncq* waren opgemarcheerd, ſtaan in een verſchriklijk vuur; hun Commandant VAN QUADT ontvangt het vijandlijk lood in den ſchouder en men ziet hem zwaar gewond wegvoeren, dan zulks maakt geen verwarring: de Krijgslieden blijven pal ſtaan en zien FREDRIK VAN ORANGE tot bijſtand aanſnellen. Hier moest men den jongen Vorst gezien hebben: moed gepaard met beleid was geheel bij hem aanweezig: zijn voorbeeld volgen alle de Soldaaten en na een ſtrijd van dertien uuren ziet men de Armee van den Staat meester van het Slagveld, Prins FREDRIK *Roncq* overweldigen, en midden door de lijken van Vrienden en Vijanden, welker eerſte getal meer dan *vierhonderd* was, hetzelve bezetten, toen de Vorst *de Lijs* weder overtrok en zich op nieuw voor *Meenen* ſchaarde, bovendien het genoegen hebbende dat door het wijken der Franſchen het Bosch van *Granville* ook in zijne handen was!

1793.

Overwinning van Prins Fredrik van Orange nabij *Roncq*.

De Franſchen ondertusſchen nieuwe proeven willende onderneemen tegen de Colonne van den jongen Held, rukten den 25. Meij op

Maatregelen over eene te duchtene

1793. op *Kortrijk* aan, dan FREDRIK VAN ORANGE zendt hun het 2de Bataillon van *Gumoens* te gemoet, doet zijn Leger vervolgens opbreeken, de Bagage oppakken en zich in ordre van Bataille ftellen, welken maatregel het plan der Franfchen verijdelde en den jongen Prins gerust zijn voorig Leger deed betrekken.

affaire bij *Kortryk.*

Gevangen-neeming van eenige perfoonen te *Tourcoing.*

Niet te vreeden dat men in de affaire van den 23. tegen de rechten des Oorlogs aan, in *Tourcoing* uit de huizen door Burgers gefchooten was op Hollandfche Soldaaten, wierdt eerst geresolveerd dat Vlek te verbranden, dan confidereerende dat de onfchuldige hier met den fchuldigen zoude lijden, vergenoegde de Prins zich dat de voornaamften dier perfoonen gepakt en gevangelijk naar *Maastricht* getransporteerd wierden.

Met welk een moed het Hollandsch Bataillon van *Zillnhardt* in *Tourcoing* den Vijand wederftand boed, kan men opmaaken uit de woorden van den Prins VON SAXEN-COBURG, Opper-Bevelhebber der Oostenrijkfche Armee, welke zegt: „De post *Tourcoing*, die maar „door één Bataillon en een Esquadron bezet „en door eene Colonne van *Vierduizend* „mannen geättaqueerd was, wierdt door de „Hollanders, *naa eene verdeediging van vijf* „*uuren*, verlaaten; de Vijand, *hoewel twee*„*maal afgeflagen*, den aanval hervat hebben„de, moest men voor de overmacht wij„ken: de Inwoonders vuurden mede op de „Hollandfche Troupen *en meer dan de helft* „*dier braave Bezetting is daar bij omgekomen.* „*De rest heeft zich met den degen in de vuist* „*er moeten doorflaan!*

Misfive van den Prins von Coburg.

„Dit

„ Dit klein voordeel heeft de Vijand zee- 1793.
„ duur gekocht. Het verlies dat de Hollan-
„ ders geleeden hebben doet hun de grootste
„ eer aan, uit hoofde der standvastigheid en
„ moed, met welken die heldhaftige Soldaa-
„ ten den aanval van een Vijand, die zóó
„ overmachtig in getal was, hebben doorge-
„ staan:"

Ook was FREDRIK VAN ORANGE ten hoogsten aangedaan op het hooren van dit geval. Hij was nog te Paerd toen hem zulks bericht wierdt, wanneer hij zich niet konde onthouden eén traan van gevoel te storten, onder deezen gil: *Mijne ongelukkige doch braave Soldaaten!* Anecdote.

De dag van den 23. was ondertusschen bewaard voor nog meer gewichtige gebeurenissen, daar men de Franschen, die nu door CUSTINE aangevoerd wierden, uit het Camp van *Famars* en de hoogten van *Anſin* wilde verdrijven, om zoodanig het beleg voor *Valenciennes*, *Quesnoy* en *Maubeuge* mooglijk te maaken. *Zestig* Esquadrons Cavallerie, benevens *Zes-en-dertig* Bataillons Infanterie, zoo Keizerlijken, Engelschen en Hanöveraanen, behalven een aanzienlijk getal Jagers, rukken in den morgen ten 6 uuren voorwaards. De Huzzaaren van *Barco* geraaken ras in een engagement met de Fransche Cavallerie: men strijdt woedend, daar dan de Keizerlijke- en dan wederom de Fransche Cavallerie op elkanderen inhakken: ten laatsten wijkt de Fransche Cavallerie, toen die van *Barco* op eene Schans losstuiven, dezelve tourneeren en overmeesteren: nu was het gevecht algemeen; men vocht den gantschen dag

Custine Opper-Bevelhebber der Fransche Noord-Armee en Slag op de hoogten van *Anſin*.

1793. dag met de grootste hardnekkigheid, wijkende de Franschen eerst tegen den avond, toen zij het gewichtig Camp van *Famars* en de niet minder belangrijke hoogtens van *Anfin* verlieten, die 's daags daaräanvolgende, uit hoofde dat men geene eerdere kondschap er van hadt, beiden door de Geälliëerden bezet wierden, daar de Franschen zich achter *Bouchain* retireerden.

Inneeming van het Camp van *Famars*.

Belegering van *Valenciennes*.

Valenciennes wierdt hierop dra omçingeld en de Voorstad ingenomen; *Condé* met meer nadruk belegerd, hetgeen *Quesnoy* en *Maubeuge* mede stond te gebeuren, terwijl het Engelsch Leger gedeeltelijk naar den Zeekant afzakte om aan de kant van *Duinkerken* zich met de Franschen te engageeren en in geval van hierin wel te slaagen, die Stad te belegeren.

De overwinning hadt echter deezen dag zeer veel menschenbloed gekost: geen spoor was er te vinden of men zag gantsche stroomen daarvan; de Velden waren bezaaid met lijken en de Hospitaalen opgepropt met gekwetsten! De woede deed beiderzijds weinig krijgsgevangenen neemen, maar al wat er voorkwam ter neder sabelen, zoo dat wanneer men de dooden op *drieduizend* begroot, zulks niet te hoog geschat zij!

Manmoedig en wijs gedrag van den Hollandschen Colonel Cornabé.

Na dit verlies poogden de Franschen aan eene andere zijde vergoeding te zoeken, door een inval in West-Vlaanderen: een corps van ongeveer 4000 mannen was hiervoor bereekend, die eerst een goede *duizend* mannen Hollanders over hoop moesten werpen: dan de Colonel CORNABÉ, die deeze laatsten commandeerde, kwam hun voor en lag hier

zoo-

zoodanige militaire talenten aan den dag, dat men hem niets konde doen noch afneemen. Begrijpende van niet tegen deeze macht bestand te zijn en het secours niet konde komen, trok hij op *Nieuwpoort* en vervolgens op *Ostende*, zoo veel mooglijk zijne troupes in geslootene Colonnes laatende marcheeren, om de Cavallerie het inhouwen te beletten. — Van die plaatsen ontvangt hij versterking, avançeert weder en dringt op nieuw tot zijne positie te *Veurne* door, op welke wijze hij de Franschen in hun doordringen belemmerde. 1793.

Kleine attacques uitgezonderd, hield de Armee der Geälliëerden een weinig rust, terwijl met overleg van den Generaal en Chef der gecombineerde Armeën, de beide jonge Prinsen VAN ORANGE schikkingen maakten om hunne stellingen te veränderen: ten dien einde brak den Erf-Prins den 6. Junij 's morgens ten 3 uuren uit het Leger bij *Doornik* op, met hetzelve over *Templeuve*, *Nechin* en *Leers* naar *Watrelos* marcheerende, waar Hoogstdezelve 's avonds ten 7 uuren aankwam. — Inmiddels marcheerde de dappere Generaal-Major VAN REITZENSTEIN met zijne Brigade, voorzien van Cavallerie en Artillerie, op *Lannoy*, welke plaats door denzelven geforçeerd wierdt, toen men daar post vatte. Den Erf-Prins hiervan bericht ontvangende, brak 's daags daaräanvolgende andermaal met zijn Leger 's morgens ten 3 uuren op, den marsch op *Meenen* richtende, waar dien Vorst zijn Hoofd-kwartier nam en het Leger voor die Stad sloeg, rechtsch *Meenen*, linksch *Kortrijk* en de Rivier de *Lys* in het Centrum hebbende. — *Moucron* en *Aalbeek*

Verändering in de stellingen der Armee van de beide jonge Prinsen van Orange.

Inneeming van *Lannoy*.

1793. te gelijker tijd met een half Esquadron Cavallerie en een gedeelte Infanterie bezettende.

Korte herinnering over den Inhoud deezer eerste Afdeeling.

Den jongen Held nu als kind, opwasſchend jongeling en als een man beſchouwd hebbende, die dat geene ontwikkeld, wat de natuur en de leiding in den boezem gevestigd heeft, hebben wij gezien, dat hij, als *Kind*, gevoel van waarde met menſchenliefde te zamen wist te paaren, en die geenen te eerbiedigen, welken die grootſche beginzels met hem bezielden. — Als *opwasſchend Jongeling*, zag men hem de fraaije weetenſchappen omhelzen, eene blaakenden ijver voor den Godsdienst hebben, en met een rein hart de Belijdenisſe des Geloofs uitſtorten, als een waar Christen en Aankleever van den Gereformeerden Godsdienst. — Als een *Man* heeft men hem het waerelds tooneel op zien treeden, die bij de warmſte ouder-liefde, het gantſche hart van Vaderlandsliefde in zich deed ontvlammen, die als een vuur-ſtraal naar de oorden des gevaars ſnelde, en manmoedig den Vaderlandſchen grond verdeedigde, welke in de nabijheid van een talrijke Franſche Armee, met een gering Leger te velde bleef, die van alle kanten, op de wagen der ſnelheid voortgedreeven, oogenſchouw nam en niets door traagheid of beſluiteloosheid, veelminder door wispeltuurigheid, verzuimde: — aan het einde deezer EERSTE AFDEELING zien wij hem reeds in onderſcheidene gevechten buiten het Vaderland uitblinken; — wij zien hem genoegzaam altoos aan de ſpitze zijner Wapen-Broederen en met roemrijke Lauren praalen, die de aanzienlijke Vestingen *Breda* en *Geer-*

trui-

truidenberg den jongen Orange-Held het eerst 1793.
om zijnen schedel vlochten!

Met zijne verdiensten nu bekend wordende, Besluit.
die bij het vervolg der Geschiedenis meer en meer in de oogen van elk onpartijdigen schitteren zullen, twijffelen wij niet of ieder, wiens hart voor gevoel en waare grootheid vatbaar is, zal een heete traan ten oogen uitrollen, wanneer hij zoo veele kundige en dappere mannen voor het Vaderland gesneuveld en verminkt ziet; — wanneer hij op deeze eerste beschouwing op de gevolgen den aandacht vestigt; — ja wanneer hij, onder de zoo veelvuldige lotgevallen, ook zijne oogen naar het verre *Italien* wend, en zich herïnnert den dood van WILLEM GEORGE FREDRIK VAN ORANGE, in den morgen zijns levens, dien men geenzints, naar den loop der natuur, verwachten konde. — Hij zal bij al die treurige herïnneringen, gewislijk ook den jongen Held, die in de volste beteekenis van het woord *mensch* was, beweenen en met RECHTVAARDIGHEID en VERWACHTING, welken op het *Tijtel-Vignet* aan de zijden der Graf-Tombe staan, beurtelings bedroefd en beurtelings van schrik bevangen zijn, dat een der ranken van den *Orange-Boom* zoo ontijdig en akelig, verre buiten zijn Vaderland — verre van Ouders en Familie — ter aarde stort, op...... Dan laaten wij den sluijer deezer gebeurenis nog bedekt doen houden, en op zijn tijd er van aanroeren wat de waarheid er van kan verhaalen. — — Dat wij dan in de TWEEDE AFDEELING den Held deezer Geschiedenis, in vereëeniging van de Geallieërde Machten,

1793. buiten het hem zoo geliefde Nederland, binnen hetwelk hij niet eer terugkeert, dan na dat hij door een vijandelijke kogel gekwetst wordt, in zijnen roemvollen loopbaan nafpeuren!..... Laaten wij hem daar verder bewonderen en zij, die onder de flagen van het onverbidlijk noodlot bukken, een zijner hoofddeugden, van niet alleen in *voorfpoed* maar ook in *tegenfpoed* GROOT te zijn, eigen maaken.

EINDE DER EERSTE AFDEELING.

N O T A.

Het hoofd deezer *Eerfte Afdeeling* eindigende, *Breda* en *Geertruidenberg* geblocqueerd, gelieft men te leezen: Breda *en* Geertruidenberg *geblocqueerd en ingenomen. Verdere Krijgs-bedrijven in* Vlaanderen.

HET LEVEN VAN WILLEM GEORGE FREDRIK

Prince Van Orange,

&c. &c. &c.

11.de STUK.

. MET PLAATEN.

Te Rotterdam,

by J. P. van Ginkel.

1802.

HET LEVEN VAN WILLEM GEORGE FREDRIK,

Prince van Orange en Nassau &c. &c. &c.

TWEEDE AFDEELING.

Inleiding. Beschouwing van den algemeenen toestand van Europa, *opzichtelijk de Krijgs-bedrijven in* 1793. *Krijgs-Operatien in* Vlaanderen. *Kwetzen van Zijne Doorluchtige Hoogheid* WILLEM GEORGE FREDRIK, Prince van Orange en Nassau &c. &c. &c. *op de hoogte van* Werwick. *Aankomst van Hoogstdezelve te* Rotterdam, *als mede in* 's Gravenhage. *Verdere voortzettingen der Krijgs-Operatien in* Vlaanderen, *tot het betrekken der Winter-Kwartieren. Besluit van het Jaar* 1793.

Reeds bij de EERSTE AFDEELING, met het dappere Nederlandsche Leger in deszelfs glorierijken loopbaan tot diep in *Vlaanderen* gekomen zijnde, ontwaêrde men al rasch, dat de jonge Prinsſen VAN ORANGE geen gering 1793. Inleiding.

aan-

1793. aandeel in den *Vlaanderschen* Veldtocht namen, en dat Dezelven, met Hun heldhaftig Leger, al dat geene toebragten, wat men van kundige en dappere Officieren en Soldaaten kan verwachten; en, in waarheid, de Hollanders toonden dat zij in de Krijgs-tactique ook konden gelijk staan, met hun die door het lot reeds veele jaaren vroeger in de Oorlogsvelden gevoerd waren; — zij toonden dat de waare heldenmoed in hunne koene harten niet minder dan in die hunner Bondgenooten huisvestte: — op de gevaarlijkste posten pal staan; — nimmer te bezwijken, hoe zeer de overmacht ook mogt komen aanstuiven, en met schrander beleid de operatien bestuuren, zulks zag men altoos van de Opper-Bevelhebbers des Nederlandschen Legers.

Beschouwing van den algemeenen toestand van Europa, opzichtelijk de Krijgs bedrijven in 1793.

De kans des Oorlogs, voornamentlijk tot in het midden der maand September van dit jaar, den Geälliëerden meer en meer toelagchende, trachtten de doorluchtige Orange-Vorsten in gemeenschap met andere onsterfelijke bevelhebbers dat Krijgs-geluk verder uit te breiden en waar aan men rusteloos arbeide. — Beschouwen wij slechts zeer kort den geheelen toestand van zaaken van dit jaar 1793, *waarmede deeze* TWEEDE AFDEELING *eindigt*, en daadlijk zien wij, dat in weêrwil der serieuse poogingen aan de zijde der Franschen, de Vestingen *Valenciennes*, *Condé*, *Quesnoij* en *Maubeuge* belegerd en de meesten dier Sterktens overwonnen wierden; — dat men de Linien van *Weissenau*, *Zahlbach* en *Kostheim* heröverde; — dat het geduchte *Mentz* door de Pruissische Troupes belegerd wierdt en niettegenstaande de Fransche Generaal HOU-

CHARD

CHARD het *Tweebrugsche* inrukte; niettegenstaande hij de Pruisichen van den *Carlsberg* terug dreef en door de Linien van *Altdorff* tot het 'Klooster *Hambach* heên brak, men echter op den 29. Julij die Vesting noodzaakte tot eene zoodanige Capitulatie, dat de ammunitie, en het geen tot de Vesting behoorde, in handen der Overwinnaars viel, en het Fransche Guarnisoen zich moest verbinden om geduurende de tijd van 12 maanden niet tegen de Geälliëerden te dienen. — Wij zien den Franschen Generaal BEAUHARNOIS (wiens Gemalinne thans in huwlijk is met den Eersten Consul der Franschen NAPOLEON BONAPARTE) was min gelukkig in zijne poogingen, daar hij door de Duitschers, zoo wel op den 18. als 22. Julij, geslagen wierdt; — de Oostenrijksche Generaal WURMSER slaat de Franschen den 27. dier maand tot *Weissenburg* terug; — men doet HOUCHARD den *Carlsberg* ruimen en hem naar *Fransch-Lotharingen* retireeren; — men rukt tegen *Landau* aan, en dat in een tijdstip in welke Frankrijk alles behalven rust ademde; waarin de Guillotine alléén de uitbarsting verhinderde; waarin de Gevangenissen opgepropt met menschen waren, die dagelijks door het moord-zwaard hun rampzalig leven eindigden; waarin *twaalf* Generaals gedeeltelijk gedemitteerd en gedeeltelijk in hechtenis gezet waren; onder welke zich ook CUSTINE bevondt, die nog zóó kort te vooren gantsch *Duitschland* als het ware *scheen* te willen overwinnen, en nu onder het mes der Guillotine zijn loopbaan lafhartig zag beperken; — in een tijdstip dat de Opstand in veele Departementen tegen de Conventie 1793.

1793. niet meer duifter was, en in het Rijk zelve eene Armee van Gewapende Konings-gezinden zich bevondt, die onder de naam van *Christelijke en Koninglijke Armee* geene geringe bekommernisfen door fommige fuccesfen verwekte, waar van de Veldflagen van den 15, 17 en 18. Julij geene der geringften waren, nadien zij, in vier Colonnes verdeeld, op de hoogte van *Vihiers* hun partij dé nederlaag toebrachten. — Ziet men hierbij de onlusten in *Provence*, *Languedoc* en langs de *Rhône* en *Loire*, waar men, zoo wel als in *Normandie*, jacht op de Jacobijnen maakte; befchouwt men daarbij het geheel in opftand zijnde land in de *Vendee* en de verliezen der Conventioneelen bij *Rochelle* en *Sables d'Olonne*, hoe veele redenen waren zulks niet voor de Geälliëerde Mogendheden om te vertrouwen dat hunne fuccesfen met een zoodanigen uitflag zouden bekroond worden, als zij zich voorftelden!

Ook het Leger der Spanjaarden behaalde geene geringe voordeelen: den 25. Junij zag men de trotfche Vesting *Bellegarde* voor de moed van den Generaal RICCARDO bukken; en hoewel de Franfchen met hun Leger bij *Perpignan* eenig voordeel op de Spanjaarden behaalden, zoo belette dit echter niet, dat deeze laatften den 30. Julij *Rousfillon* en den 4. Augustus *Ville Franche* innamen en te gelijk *Mont Louis* bedreigden, waardoor de Franfchen tot het veränderen hunner ftellingen genoodzaakt wierden.

De Engelfchen mede niet ongelukkig zijnde, bemachtigden onder den Admiraal HOOD de Stad en Haven van *Toulon*, waar zij 18 Schepen

pen van Linie en een aanzienlijk getal Fregatten van de Franschen in handen kreegen. — Te vergeefs poogde op dat tijdstip (31. Augustus) de Fransche Generaal CARTEAUX die gewichtige Zee-plaats te heröveren: hij wierdt door de Engelschen en Spanjaarden terug geslagen en zoodoende in zijn voorneemen verhinderd. 1793.

Bij deeze succesfen die aan den Rijn niet verminderende, daar de Generaal WURMSER welke zich met zijn Leger tegen *Landau*, *Weissenburg* en *Tweebruggen*, aan de kant van de *Saar*, gewend hadt, op den 20. Augustus de Franschen in hunne verschansingen bij *Insheim* en *Rülsheim* aangreep, en hen uit dezelve verwijderde. — De Franschen mochten den dag daarïanvolgende eene attacque op het Oostenrijksch Leger doen, zulks verhinderde niet, dat op den 26. dier maand *Lauterberg* opgeëischt en gebombardeerd wierdt, en de Linien van *Bergzabern*, waar de Franschen post hadden, eenen schok ondergingen.

In *Parijs* niet zeer te vreden zijnde, dat de Legers geen beteren voorspoed behaalden, was het op voorstel van BARRERE dat alles te wapen geroepen wierdt; — dat men eene Revolutie-Armee van meer dan 70,000 mannen, waar onder 12,000 Artilleristen, formeerde, om dezelve op alle gevaarlijke pointen te gebruiken; en dat men de Legers, vooral die van het *Noorden*, de *Rhijn* en *Moesel* bijna eens zoo sterk maakte, en het bevel aan de onderscheidene Generaals zondt van aan alle kanten te attacqueeren, hetgeen dan den 12. September ook volvoerd wierdt, daar men de Duitschers, van *Straatsburg* af

 tot

1793. tot *Luxemburg* toe, met hevige woede aangreep. De Hertog VON BRUNSWIJK weêrstond den aanval bij *Pirmasenz*, de Prins VON HOHENLOHE bij *Tweebruggen*, de Generaal KALKREUTH bij *Neuenkirchen* en de Generaal WURMSER bij *Lauterburg*. Weinig voorbeelden leverde *toen* de geschiedenis van deezen zoo gedenkwaardigen Oorlog nog op, van een dusdanig hardnekkig gevecht: telkens zag men de Fransche Corpsen met versche manschappen versterken en dan nieuwe aanvallen onderneemen; het verschriklijkste artillerie- en musquet-vuur vernielde een groot aantal strijders, en de Duitschers verduurden alles met eene bewonderenswaardige dapperheid, zoo dat, toen men van vechten moede en de velden met duizende doode- en verminkte helden bezaaid waren, de Franschen geen voet gronds hadden gewonnen, nadien de wederzijdsche Legers in hunne standplaatzen terug trokken.

Hoe woedende ook hunne aanvallen op *Vlaanderen* waren, zal men genoegzaam kunnen afmeeten, wanneer men slechts deeze afdeeling heeft doorbladerd. — In *Duitschland* zagen zij zich echter in hun plan bedroogen, nadien de Generaal KALKREUTH den 26. September de Franschen bij *Würzbach* aangreep en hun tot *Blieskastel* terug dreef. — Insgelijks noodzaakten de Hertog VON BRUNSWIJK en Prins VON HOHENLOHE de Vijand hun Leger bij *Hornbach* te verlaaten, waarbij kwam, dat den 28. September de Generaals KNOBELSDORFF en KALKREUTH de Franschen eene zoodanige neep toebrachten, dat zij over de *Saar* terug moesten trekken.

Bij

Bij zoo veele progresſen, wierdt het oog 1793.
op *Lauterburg* en *Weisſemburg* geſlagen: hier was het waar de Franſchen in de beroemde Linien hun hoofd-leger hadden gevestigd, met een zoodanig geducht aanzien, dat veelen het voor onöverwinlijk beſchouwden: desniettegenſtaande moesten de Geälliëerde Duitſchers den aanval onderneemen, hetgeen den 12. October dan ook begonnen wierdt. De Prins VON WALDECK trok over den *Rhijn*, om met zijne Pruisſchen de Franſchen in de rug te komen, inmiddels begon de grijſe WURMSER de hoofd-aanval, en nu wierdt het gevecht algemeen, dat ten nadeele der Franſchen uitviel, nadien zij zich genoodzaakt zagen, hunne vermaarde ſtellingen te verlaaten en de retraite over *Hagenau* aanteneemen, zoo dat de Linien van *Weisſemburg* en *Lauterburg* in handen van de overwinnaars kwamen. Te vergeefs poogde de Vijandlijke Colonne bij *Lembach* tot bijſtand aanterukken; doordien de verſtandige maatregel van den Hertog VON BRUNSWIJK zulks geheel belette, uit hoofde dezelve 's daags te vooren over *Ramsbrunn* tot *Lembach* was voortgedrongen en daardoor de zich aldaar bevindende Vijanden in bedwang hield: welke manoeuvre niet weinig tot de overwinning van den dag toebracht.

De Armee van het *Noorden* onder deszelfs nieuwen Bevelhebber JOURDAN, was meer gelukkig, zoo als ter gepaster plaatſe zal aangetoond worden, doch aan de Spaanſche Grenzen bleef het Krijgs-geluk al immer aan de zijde der Spanjaarden: hoezeer de Franſchen bij *Alcudes* eenig voordeel genooten, konde

 zulks

1793. zulks niet opweegen tegen de progressen die het *Cataloniſche* Leger in hunne verſchanſingen bij *Perpignan* behaalde, vermits zij den 22. September de Franſchen ſloegen en terug deeden wijken, hetgeen ten gevolge hadt, dat *Campredon* mede in het begin der volgende maand heröverd wierdt en het hoofd-treffen welk de Vijand den 15. October tegen de Spanjaarden ondernam, ten zijnen nadeele uitviel en de ſlag van den 2. November, welke ruim 6 uuren duurde, mede gelukkig voor de Spanjaarden was, welke voordeelen den opmerkzaamen beſchouwer de maatregel van het Hof van *Spanje* zeer deed bewonderen, toen hij zag, dat men den Generaal RICÇARDO van het Leger verwijderde en het Opper-Commando aan eenen anderen overgaf! —

De Konings-gezinden hielden het omtrent dit tijdſtip, in weêrwil van een hevig bombardement, vrij hardnekkig in *Lijon* uit, en dachten aan niets minder dan aan eene overgave, uit hoofde de toevoer langs de *Rhône* vrij was en men derhalven de Vesting konde bombardeeren: echter kwam men in het begin van October tot een verdrag, dan de menschheid ijst, wanneer hij de gruwelen beſchouwt, die deeze ongelukkige Stad bij de bezetting door de Belegeraars onderging: — de moordtooneelen konden niet genoeg door de Guillotine verricht worden — door het Kanon wierden de ongelukkige veröordeelden bij hoopen ter dood gebracht, daar men wederom anderen dier ellendelingen in de *Rhône* wierp en hun meêdogenloos liet verdrinken, — veelen der Gebouwen wierden deerlijk verwoest, — de vlammen woeden rondom, zoo dat *Lijon* ter-

eerder naar het oude *Troijen* geleek dan naar eene bloeijende Koopſtad!!! 1793.

Ook *Toulon* moest eindelijk bukken: het waren de Generaals DUGOMMIER en LAPAIJGE die alle de Sterktens veröverden en de twee voornaamſte Forten *Attigue* en *St. Catharine* op den 17. December ſtormenderhand innamen, zoo dat de Admiraal HOOD het als noodzaaklijk beſchouwde om alle Koopvaardij- en Transport-Schepen uit de Haven te doen vertrekken en dezelve bij het Fort *Lamaigue* te laaten ankeren. — Voor dat dien Vlootvoogd deeze ſchoone Stad verliet, gebeurde er nog eene verſchriklijke ſlachting, vermits de Konings-gezinden met de Patriotten binnen de Stad zoodanig aan elkanderen kwamen, dat meer dan 5,000 menſchen ter aarde geveld wierden: hierbij het bombardement welk de Belegeraars van buiten zeer heftig onderhielden, leverde zulks het akeligſte tafreel op: een groot gedeelte der Stad in brand, de meeste der Franſche Schepen door de Engelſchen in ligter laaije vlammen geſtoken, het gejammer en ellende aan alle hoeken, zieoaar den toeſtand in welken den Admiraal HOOD het ongelukkige *Toulon* verliet en de Franſchen den 19. December er bezit van namen!!!

Trotsch op deeze overwinningen, wilde men zulks algemeen uitbreiden: het waren de Generaals PICHEGRU en HOCHE, die niets onbeproefd lieten om de Geälliëerden aan den *Rhijn* en *Moezel* te teisteren en het benaauwde *Landau* te ontzetten: daaglijks wierdt de Generaal WURMSER aangegreepen en zoodanig geharceleerd in de maanden November en December, dat die Veld-Overſte aan den

1793. Keizer schreef „ dat bijaldien *Landau* zich, „ niet spoedig overgaf, hij in de noodzaak- „ lijkheid zoude zijn het beleg te doen op- „ breeken en zich van die plaats te verwij- „ deren" hetgeen dan ook geschiedde, nadien de Franschen met stroomen Volks op den 22. December de Pruissen bij *Lembach* en de Oostenrijkers bij *Wördt* met eene zoodanige onstuimigheid aanvielen, dat de Oostenrijksche Generaal HOTZE zich genoodzaakt zag om te retireeren, hetgeen de Generaal WURMSER insgelijks verplicht was te doen, hunne stellingen op de hoogte van *Weissemburg* neemende, vanwaar zij in diezelfde maand mede verdreeven wierden, en die schoone Linien aldus wederom in handen der Franschen geraakten niet alleen, maar zij zich bovendien meester maakten van het gantsche district tusschen *Hagenau* en *Worms*, zoo dat, niet alleen *Landau* ontzet, maar door het aanmerklijk verzwakken der Oostenrijksche Armee, ook een groote streek Lands in hunne handen viel, hetgeen in de volgende operatien, die bij de DERDE AFDEELING naauwkeurig en kort, *als eene voorafgaande beschouwing*, zullen medegedeeld worden, blijken zal.

Zoodanig de uitslag der Oorlogs-bedrijven zijnde, was dit jaar nog te merkwaardiger door de gebeurenissen die in Frankrijk als het ware elkanderen opdrongen. — Den 21. Januarij eindigde de goedhartige doch ongelukkige Koning van Frankrijk, LOUIS XVI, op een Schavot zijn leeven; — in het laatst van maart veränderde de driftige DUMOURIER in denkbeelden, en verklaarde, „ dat „ hij zonder de Conventie het Vaderland voor-

„ voorgenomen hadt te redden; dat hij zich 1793.
„ aan 745 dwingelanden, die enkel Konings-
„ moorders waren, niet bekreunde en dezelve
„ een affchuw in zijne oogen waren; dat hij
„ het aanweezen van het opgerichte Revolu-
„ tie-Tribunaal niet langer dulden wilde;
„ dat hij binnen drie weeken zich voor den
„ Koning en Tegen-Omwenteling zoude doen
„ gelden" waarbij hij voegde „ van Republiek
„ en Vrijheid is hier niet meer de vraag, drie
„ dagen heb ik daar aan geloofd, doch het
„ is fpotternij: men moet het Vaderland red-
„ den; een Koning ten throon verheffen en
„ Vrede maaken!" In Junij wierdt de heftigfte voorftander der Jacobijnen, MARAT, doorftoken; in October wierdt MARIA ANTOINETTE, Koningin van Frankrijk, door de Guillotine van haar leven beroofd, daar in diezelfde maand 20 Reprefentanten op gelijke wijze de dood vonden, waaronder BRISSOT, dezelfde die met zoo veel vuur op den 1. Februarij de Oorlogs-Declaratie tegen deezen Staat uitfprak en door zijne redevoering de Franfchen tegen den Koning van Engeland en Neêrlandsch Stadhouder trachtte inteneemen!.... In November onderging ook hetzelfde lot de Hertog VAN ORLEANS, die zich met den naam van ÉGALITÉ hadt doen herdoopen, en een dier geenen was, welke *voor de dood* van zijnen Broeder ftemden!.... In deeze maand was het mede dat de Bisfchop van Parijs, GOBET, met andere Priesteren in de Nationaale Conventie verfcheen en aldaar plechtig zijne waardigheid nederlag, onder verklaaring, *dat hij geene andere Godsdienst, dan die der Vrijheid*

hadt!

1793. *hadt!*.... Het was in de maand te vooren, dat men de *Christelijke Tijdreekening* verwierp en eene geheele andere daarstelde!.... Het was in November dat op bevel alle Kerken gesloten en de Priesters, op veräntwoording van hun Persoon, voor de rust veräntwoordelijk gesteld wierden..... Ja het was in deezen tijd, dat men kampte of de *Leer der Natuur*, dan wel die der *Vrijheid*, als de heerschende zoude beschouwd worden..... waarin de Ongodisterij heuren zetel scheen te willen vestigen en die door onze Vooröuderen zoo zeer geëerbiedigden Godsdienst ten eenemaal scheen verpletterd te worden!.... Keeren wij nu, na deeze korte beschouwing, tot het heldhaftig Leger der Orange-Helden terug, hetwelk na de inneeming van *Lannoij* in zoo verre deszelfs stelling veränderde, dat Prins FREDRIK VAN ORANGE zijne positie bij *Meenen* verliet en met Hoogstdeszelfs Colonne op *Iperen* voortrukte, alwaar hij eenige Keizerlijke hulp-troupen bij zich hadt, die echter spoedig bevel ontvingen zich bij den Pruisfischen Generaal VON KNOBELSDORFF te voegen. — Te zwak hierdoor geworden om zijne positie, die vlak voor den Vijand was, dusdanig te kunnen soutineeren, gaf de Prins zijnen Heer Broeder hiervan kennis, die hem ter versterking toezond 800 man Infanterie, 3 Esquadrons Cavallerie, eene Divisie Jagers en de Vrijwilligers van BÉON.

Prins Fredrik trekt van *Meenen* op *Iperen*.

Gevecht bij *Watrelos*.

Nu was de tijd niet verre meer af, dat het Hollandsch Leger moest aanvallen of aangevallen worden. — Den 10. Junij in den vroegen morgen ten 5 uuren ontfing de Colonel GEUSEAU te *Watrelos* reeds een bezoek van

van circa 3000 Franſchen, die hem aanvielen en binnen kort omçingelden. Deeze zoo ſchrandere als moedige Krijgsman drong echter de Franſchen terug, die daarna van alle kanten het Dorp forceerden. Hier moesten de Hollanders de bajonet gebruiken, door welke manoeuvre, met hunnen Commandant aan het hoofd, de Franſchen terug gedreeven wierden: dan om 8 uuren rukten deeze laatſten wederom voorwaards en ſcheenen de Colonel met zijne manſchappen te zullen overmeesteren: doch deeze verliest zijnen moed even weinig als zijne gewoone bedaardheid en bewerkte door eenen gezwinden maatregel, dat de Franſchen andermaal wijken. Nu komen zij ten derdenmaale en vallen met meerder hevigheid aan dan de twee voorige reiſen. De Colonel in zijne poſitie nog ſtaande, biedt den hevigſten wederſtand, en toen hij zag dat zulks op de Franſchen werkte, commandeert hij, *voorwaards!* Naauwlijks dit woord geſprooken hebbende, ziet men zijne troupes met drift op den Vijand invallen, die retireerden, en tot onder het bereik van hun kanon vervolgd wierden. 1793.

De Generaal-Major VAN REITZENSTEIN hadt twee dagen te vooren bij *Lannoij* ook aan den gang geweest, doch deed door zijne gewoone heldhaftigheid de Franſchen tot *Lampoupan* repousſeeren: hebbende het geluk hun den 10. wederom te verdrijven. Terugdrijving der Franſchen bij *Lannoy.*

De Franſchen niettegenſtaande deeze kleine verlieſen meer en meer aangroeijende en digter op de Hollandſche troupes dringende, beſloot de Heer Erf-Prins om zulks verder voortekomen, weshalven Hoogstdezelve den 11. Hevig gevecht naar de zijde van *Werwick.*

in

1793. in den avond met zijn Leger opbrak en zich naar den kant van *Werwick* wendde. De Prins VAN WALDECK genoot de eer om de voorhoede te commandeeren en het eerst op den Vijand aantevallen. Met woede aanvaardt hij deeze onderneeming, zonder eenigzints op zelfs-behoud te denken: zijne Soldaaten blaast hij al dat vuur in, hetwelk tot eene zoo gewichtige als gevaarlijke onderneeming nuttig is: hij roept hun toe: *Kinderen laat op deezen dag zien dat gij Nederlanders zijt!* de Soldaaten van de Bataillons van *Quadt*, *Darmſtad* en de Grenadiers van *Plettenberg* met de Jagers van *Bijland* en *Laudon*; benevens Keizerlijke en Hollandſche Husſaaren, volgen hem manmoedig onder een verſchriklijk cartetſchen-vuur van twee Batterijen: de Vorst vliegt er in vollen ren tegen in, toen twee Vijandlijke Kogels hem van het Paerd deeden ſtorten, en zwaar aan den ſchouder en in den rug kwetsten, waaraan die verdienstlijke Vorst dan ook overleed!.... Prins FREDRIK aan het hoofd van een andere Diviſie, werpt eene Batterij op en doet dezelve vaardig werken tegen de hevige kanonnade der Franſchen; hij attacqueert zelfs met geen minder heldenmoed aan de zijde van het Dorp, detacheert de Generaals VAN MÖNSTER en GOLOWKIN naar *Roncq*, aan den kant van *Lincelles*, om den zich aldaar in groot getal bevindenden Vijand te obſerveeren; de Generaal VAN 'S GRAVENMOER onderhoudt de communicatie tusſchen *Halluin* en *Roncq* met *Bousbeek*. — Het ſchieten wordt nu als overboodig beſchouwd — de bajonet is het middel tot de overwinning; — men drijft de Vijand te-

Dood van de Prins van Waldeck.

Gezwinde maatregel van Prins Fredrik en overwinning.

terug, na twee uuren met hun aan den gang 1795.
geweest te hebben. De moedige Soldaaten van *Quadt* geeven geen kwartier, niet egenſtaande hun Opperhoofd ter aarde was geſtort: zij dringen door een vernielend cartetsch-vuur heenen; hunnen dapperen Capitein NAGELL treft het Vijandlijk lood, dat hem zwaar blesſeerde; hun Vaendrig HOGENHUIZE ontfangt mede een kogel en ſterft!.... Veelen hunner Cameraaden liggen reeds dood of verminkt ter aarde, het laatſte wedervaart den Kwartiermeester-Generaal KNOCH en hunnen Lieutenant VON COTZHOUSEN, doch hun moed bezwijkt niet, zij blijven doordringen en de Colonne vermeestert de Post: de dappere Capitein VAN HOEY houdt het kanon gaande; de Lieutenant en Vaendrig VAN WINDSHEIM en CROMMELIN, de Sergeant SCHINTZ en Corporaal DE RUITER blinken uit in heldenmoed en doen de zucht naar eer in hunne Wapen-broederen volkomen werken, en zoodanig voegde de zege zich bij hunne wapenen, toen Prins CHRISTIAAN VAN HESSEN-DARMSTAD met het commando van *Werwick* door FREDRIK VAN ORANGE gechargeerd wierdt: na welkers volvoering en ordre gegeeven te hebben van *Halluin* en *Roncq*, waaruit men te vooren hadt moeten wijken, weder te bezetten, de Prinsſen VAN ORANGE hunne poſitien op nieuw hernamen.

Dat wij hier een oogenblik ſtil ſtaan bij zoo veele gewichtige en bloedige gevechten en het caracter van Prins FREDRIK VAN ORANGE leeren kennen omtrent zijne Soldaaten. — Wanneer de Vorst in een Bataille hadt

Nadere ontwikkeling van het gedrag van Prins Fredrik

1793. hadt geweest, was zijn eerste zorg dat aan zijne manschappen een rantsoen verkwikkenden drank ter versterking wierdt gegeeven, en zulks liet hij ook zoo veel mooglijk uitvoeren, wanneer men aan het strijden ging. Dit bevolen hebbende, beijverde hij zich om de respective lijsten der dooden, gekwetsten en verminkten in te winnen, waarna hij zijnen Heer Broeder, als Commandant-Generaal, het raport overzond, schoon hij niet toefde het voorloopige daadlijk den Chef te doen geworden, daar de Prins mede eene onmiddelijke zorg nam, dat de voorwachten in volkomen activiteit waren. Hierna ging hij met een zijner Adjudanten door het Leger; groette zijne Soldaaten vertrouwelijk en sprak gulhartig met hun: vondt hij er die onder zijne oogen in het strijden uitgemunt hadden, dan was het gemeenlijk, onder het geeven der hand: *Cameraad, dat was een heete affaire: indien ik u niet bij mij hadt gehad, daar gij door eene uitsteekende bravure uwe spitsbroeders ook uitlokte, zoude misschien de kans verkeeken zijn geweest!* Gewoonlijk sprak hij met zoodanig persoon overluid, ten aanhooren van een ieder, en gaf hem daarenboven niet zelden een geschenk. — Deeze manier van handelen vormde ieder Soldaat tot een Held, hetgeen zoo sterk aangroeide, dat men ten laatsten niet konde zien, dat den een boven den ander uitmuntte. — De Husaaren beminde hij zeer, en wanneer hij zijne brave Hollandsche Guarde-Dragonders zag, konde hij zich niet onthouden, door de verrukking die hij gevoelde, dikwijls een hartige en hun eer aandoende uitdrukking van dezelve te doen,

Jegens zijne Soldaaten.

doen, hetgeen dikwijls zoo vleijende was, als 1793.
de redeneering van den Poolschen Generaal
der Democraaten, KOSCIUSZKO, toen hij
zijne Soldaaten lafhartig en daarentegen de
Boeren moedig zag, hetgeen hem tot veräch-
ting zijner Soldaaten een Boeren-gewaad deed
aantrekken. Men kan zich verzeekerd hou-
den, dat de jonge Prins het zeer veel zoude
hebben gekost, bijaldien hij den militairen rok
zijner Guarde-Dragonders hadt moeten schu-
wen, daar hij er altoos eer in stelde, wanneer
hij door deeze dappere Cavalleristen begeleid
wierdt. — Tot verdiende lof dier Dragon-
ders dient de invloeijing deezer passage, ter-
wijl wij nu weder tot de Krijgs-verrichtingen
overgaan.

Bombardement op *Valenciennes.*

Alle de Troupes nu tot het beleg voor *Valenciennes* aangekomen zijnde, zoo wel als de zwaare artillerie, terwijl het werk tot de Loopgraven volbracht was, begon men in tegenwoordigheid van Held KAREL, *Aarts-Hertog van Oostenrijk*, den 13. Junij op den voormiddag die Stad uit *twee-honderd-agt-en-zeventig* stukken kanon te beschieten. Het beleg wierdt gecommandeerd door de Generaal FERRARIS, een zoo dapper als uitsteekend krijgsman; — de kundige Ingenieur LA FIT, die met roem bij de Turken gediend hadt, bevond zich mede voor de Vesting, die een dapperen tegenstand bood. — Alle de Paralellen en Batterijen, zelfs tot onder de Glacis, waren reeds in volle werking, toen men het van binnen nog niet opgaf en het was eerst den 28. Julij, toen een gedeelte der Stad in de assche lag en de meeste werken waren vernield, dat *Valenciennes* capitu-

Capitulatie van *Valenciennes.*

 leerde

1793. leerde en het Guarnisoen den 1. Augustus met krijgseer uittrok, daarna ontwapend wierdt en toen op het woord van eer om geduurende den Veldtocht niet tegen de Geallieërden te mogen dienen, hun Vaderland introk. — Den 11. dier maand was *Condé* op eene nadeeliger voorwaarde overgegaan, daar alles krijgsgevangen wierdt genomen. De Krijgs-operatien op het Veld bleeven middelerwijl de Geällieerden immer gunstig, aan de zijde van *Rysfel*, daar men aan den kant van *Luxemburg* eenig nadeel leed. Een geduchten aanval der Franschen verduurde de Generaal VON SCHRÖDER zeer lange in zijne positie bij *Arlon*, door vier Vijandlijke Colonnes, ieder van meer dan 6000 mannen, die stoutmoedig op de Oostenrijksche artillerie aanrukten, doch waarvan twee Colonnes staande gehouden wierden, terwijl de twee anderen de positie poogden te omvleugelen en de communicatie met *Luxemburg* aftesnijden. Vijfmaalen drong men met de bajonet op de Colonnes in, terwijl het kanon mede zijn werking deed, doch vruchteloos, zoo dat de Generaal, wilde hij zich niet van *Luxemburg* afgesneeden zien, moest retireeren en de wijk naar die Vesting neemen, de Franschen van zijne positie meester laatende, die het kort daarna wederom verlieten.

Overgang van *Condé*.

Gevecht bij *Arlon*.

Onderscheidene gevechten tusschen de Hollanders en Franschen.

De Erf-Prins en Prins FREDRIK VAN ORANGE hadden ondertusschen in hunne stellingen weinig rust, nadien de Franschen genoegzaam geen dag zonder vechten lieten voorbijgaan. Den 22. Junij verzamelden zy zich in groote getallen, onder de onmiddelijke beveelen van den Generaal CUSTINE, met

oog

oogmerk om op de Armee van den Staat 1793.
eene generaale attacque te onderneemen en
hun uit de wel-geördonneerde ſtellingen te verdrijven: dan de Colonel VAN GEUSEAU van hun voorneemen door zijne ſpiönnen onderricht, gaf aan zijn Opper-Bevelhebber hiervan kennis, tevens er bijvoegende, dat daar hij in de voorhoede lag men hem eerst overhoop zoude werpen, weshalven hij eenige verſterking verzocht, hetgeen hij door het zenden van twee Bataillons en eenige Cavallerie dan ook erlangde. CUSTINE doet echter zijn voorneemen niet ter uitvoer brengen, alleen eenige ſchermutzelingen tusſchen de Voor-posten geſchiedende: dan de Post te *Watrelos*, die de Colonel VAN GEUSEAU defendeerde, te gevaarlijk geächt wordende, replieerde dezelve op *Tourcoing*, waar hij tot den 5. Julij eene geruste poſitie hadt, wanneer Prins FREDRIK VAN ORANGE in dien nacht bij hem komende, de Colonel deed verwittigen dat men generaal zoude recognosceeren, en er derhalven wel wat te doen konde vallen, hetgeen ook gebeurde, daar men naauwlijks met het Front tot aan *Lincelles* en *Bondues* was genaderd, of de Franſchen kwamen onder een hévig vuur uit hunne retranchementen, zoo dat men handgemeen geraakte, hetgeen de diviſie van de Colonel VAN GEUSEAU voornamentlijk te beurt viel, die de Vijand tot onder het kanon van *Mouveaux* terug deed wijken, de aldaar ſtaande Windmolen afbrandende en eenige krijgsgevangenen maakende. — De diviſie van de Prins VON HESSEN-DARMSTAD, die tegen de retranchementen van *Blaton* aanrukte,

Gevecht bij *Lincelles*, *Bondues* en *Blaton*.

1793. wederſtond insgelijks een hévig vuur, het-
— welk voornamentlijk uit de Batterijen geſchiedde, waardoor de Troupes genoodzaakt waren terug te trekken. — Prins FREDRIK VAN ORANGE vocht aan het hoofd der Cavallerie met zijn gewoon beleid en dapperheid, moetende de Vijand voor hem wijken, na dat men ter wederzijden eenige manſchappen hadde verlooren.

Aanval op *Nieukerk* De Post te *Nieukerk* wierdt den volgenden dag door een ſterk corps Franſchen hévig aangevallen. De Keizerlijke ſchildwacht, die op de markt ſtond, ſchoot men overhoop, en toen rukte men op de Laan, achter het Dorp, aan, waar de Keizerlijken zich bevonden. Tot driemaalen moesten de Franſchen retireeren, doch telkens met drift wederom aanvallende, weeken de Oostenrijkers voor een korten poos; doch op bekomene verſterking waren zij op hunne beurt aanvallers en verdreeven de Franſchen tot in derzelver retranchementen van *Sceaux*.

Gevecht bij *Oost-Capel*. Den 7. was het dat de Major UZ, van de Husſaaren van *Blankenſtein*, de Rivier de *Yzer* pasſeerde en in de retranchementen alarm verwekte, te gelijkertijd dat de Major BACHIENE op *Oost-Capel* aanrukte, waar een hévig gevecht plaats hadt: de Vijand wierdt met de gevelde bajonet uit vijf retranchementen verdreeven, waarbij de Compagnie van den Capitein HESSELBERG, tot het Regiment van *Orange-Gelderland* behoorende, den grootſten lof behaalde. Echter was de poſitie, uit hoofde van de al te ſterke macht der Franſchen aan die zijde, te gevaarlijk om er zich in te ſoutineeren, zoo dat men de

ver-

verschansfingen vernielde en daarna op *Beveren* terug trok. 1793.

Onöphoudelijk waren de schermutzelingen die bij het Hollandsch Leger voorvielen, geen morgen daagde er genoegzaam op, of alles was in beweeging, hetgeen den 10. tot een ernstig gevecht hadt kunnen komen, bij gelegenheid dat eenige Troupes van den Staat, zijnde Jagers en Vrijwilligers, hout gingen hakken: doch de moedige wederstand welken de Voorwacht aan een corps van 500 mannen bood, liet de overige Troupes tijd om zich in gereedheid te stellen, toen de Franschen met verlies terug weeken, aan de zijde der Hollanders ook eenige dooden en gekwetsten zijnde, onder welke laatsten een Capitein van *Plettenberg* en een Lieutenant der Jagers van *Byland*, zijnde de heeren HUGENPOTH en WALDHAUER. Veelvuldige schermutzelingen.

De Franschen gestadige versterkingen ontvangende, daar geduurige requisitionairen aan kwamen, en bovendien geïnformeerd zijnde, dat de Geälliëerde Armee, zoo door nieuw aankomende Engelschen als Oostenrijkers en Hollanders, insgelijks versterking ontvongen, daarbij het gewicht der positien kennende, in welke de Armee van den Erf-Prins VAN ORANGE stondt, besloot hun Opper-Bevelhebber om eene generaale attacque op de geheele uitgestrektheid der Hollandsche Armee te zullen doen: ten dien einde liet hij het grootst gedeelte van zijne macht derwaards trekken, en begon zijn plan te laaten werken met op den 23. alle de Voorposten op een en hetzelfde tijdstip aan te vallen. — Het Generaale attacque der Franschen op de geheele Linie van het Leger der Prinsfen van Orange.

1793. Bataafsche en Luiksche Legioen moest in de voorhoede een begin aan het gevecht maaken, hetgeen zij met veel onstuimigheid ook begonnen, met *Bousbeek*, *Roncq*, *Halluin* en *Werwick* aan drie kanten te gelijk aantevallen. — Deeze onderneeming, welke in de gevolgen zeer geducht hadt kunnen worden, trok den gantschen aandacht der Hollandsche Opper-Bevelhebbers tot zich. De Erf-Prins was met zijn geheele Colonne reeds in beweeging; Prins FREDRIK rukte al aan; en de nu door Hun Hoog Mogende tot Generaal-Major bevorderde dapperen GEUSEAU stond met zijne troupes te *Tourcoing* in volkomen slag-orde. De Bataillons van *Breidenbach* en Zwitzersche Guardes rukten met artillerie voorwaards op *Halluin* en *Bousbeek*, om de rechter-flancq te dekken; een Bataillon van *Hessen-Darmstad*, benevens een Esquadron van *Hessen-Cassel*, marcheerden naar het Bosch van *la Grauville*, om de aldaar zijnde Vrijwilligers te ondersteunen, toen zij tot voorbij de Veldwacht der Guarde-Dragonders voortrukten en hun op de plaats der geretireerd zijnde videtten-post stelden; de Colonnel VAN LYNDEN trok met eenige Huzzaaren en Ruiters van *Philipsthal*, benevens drie Compagnien Zwitzers van *Hirsel* op *Commines*, om de Franschen den overtocht over de *Lys* te betwisten; intusschen waren de posten bij *Lincelles* reeds zoo gelukkig van den Vijand te hebben terug gedreeven en door de Prins VON HESSEN-DARMSTAD over de Ponton-brug, bij *Commines* over de *Lys* leggende, gerepousseerd, hetwelk de Generaal-Major VAN GEUSEAU

bij *Tourcoing* mede was gelukt, zoo dat door het wijken der Franſchen het gros der Armee in geen engagement geraakte. 1793.

In deeze affaire was het dat de dappere SLOET VAN GRIMBERGEN, Cornet onder de Cavallerie van *Thuil van Zeeroos-kerken*, door het ontvangen van twee kogels, waarvan een in de borst, doodelijk gekwetst en van veelen zeer betreurd wierdt, daar hij een Officier was, die in zijne jeugd zoo veel dapperheid als militaire talenten aan den dag legde, dat het deed verwachten, van een allernuttigst Officier voor zijn Vaderland te zullen worden!

Raads-Vergadering in het Hoofdkwartier van de Prins von Coburg.

De Vesting *Valenciennes* nu hebbende moeten bukken, welkers belegering de hoofd-operatien ſtremde, hielden de Opper-Bevelhebbers in het Hoofdkwartier van de Prins VON SAXEN-COBURG, te *Herin*, eene Raads-Vergadering, hoedanig het plan verder te zullen regelen, en nu was het dat algemeen eene gewichtige affaire verwacht wierdt. Ook aan de zijde der Franſchen verwachte men zulks, nadien de Gedeputeerden bij hunne Armee van het Noorden eene dringende Misſive aan de Nationaale Conventie ſchreeven, die hunnen toeſtand als zeer gevaarlijk affchilderde en op verſterking inſteerde, vermits wanneer nog verdere verlieſen geſouffreerd wierden, *Quesnoy*, *Rysſel* en *Maubeuge* gevaar zouden loopen een gelijk lot als *Condé* en *Valenciennes* te zullen ondergaan en het gantſche Camp van *Magdelaine* aan overmeestering onderhevig wezen. — Alles wat men derhalven tot tegenweêr konde doen, wierdt niet achtergelaaten, zoo dat een bloedige ſtrijd de

Netelige toeſtand van het Franſche Leger.

 beide

1793. beide Legers scheen te bedreigen, hetgeen ook gewislijk het geval zoude geweest zijn, indien de Franschen op het aanrukken der Geälliëeerden niet, uit hunne stellingen in het Camp van *Cæsar* naar *Arras* waren geretireerd en zoodoende het plan verijdelden om door twee Colonnes van vooren en een van agteren aangegreepen te worden, waarvan de Spionnen hun een juist bericht hadden gegeeven.

Heldendaad van de Capitein Bruce, met zijne Hollandsche Soldaten.

Omtrent dit tijdstip was het dat de Capitein BRUCE, tot het Regiment van *Dopff* behoorende, met zijne Grenadieren van *Dopff* en *Thouars* een uitsteekende daad bewees, die Prins FREDRIK VAN ORANGE als een voorbeeld van alle de Officieren ten hoogsten roemde. Dees Officier te *Reningelst* post hebbende; ontvangt bericht dat een Colonne van *duizend* Franschen op hem aanrukten en reeds in de nabijheid waren: daadlijk doet hij alles onder het geweer komen en in postuur stellen. De Colonne verschijnt en valt de Capitein aan. Een onöphoudelijk vuur wierdt hieröp door hem ten secuursten gedirigeerd; lang staat hij in een hevig vuur, doch wijkt geen voetbreed, dat de Franschen verbaasde en tot terugwijken deed besluiten. De Capitein niet te vreeden met zijn post gedefendeerd te hebben, commandeert zijne Grenadieren van voorwaards te dringen, hem zelfs aan de Vleugel stellende; de Franschen wijken verder, doende de Capitein hun veel afbreuk: tot het Dorp *Dranoutre* vervolgt hij hun, toen hij in eene rustige houding terug marcheerde en zijn voorige post te *Reningelst* wederom bezette.

Eene

Eene andere uitſteekende daad hadt mede 1793.
plaats, die Zijne Doorluchtige Hoogheid, de
Heer Erf-Prins VAN ORANGE, in een Misſive aan Hun Hoog Mogende ten hoogſten roemde, en welke deezen inhoud heeft:

„ *Hoog Mogende Heeren!*

Misſive van de Erf-Prins van Orange.

„ Het ſtrekt mij tot een bijzonder genoe„gen, dat ik wederom in ſtaat ben Uw „Hoog Mogende een nieuw bewijs van het „goed gedrag onzer Trouppen mede te dee„len, en wel voornamentlijk van die, wel„ken zich bij de volgende Affaire bevonden „hebben.

„ De Keizerlijke Major VAN UZ (te *Pope„ringen* het Cantonnement commandeerende) „was onderrigt geworden, dat op den 11. Au„gustus tegen middernagt de Vijand voorne„mens was, om uit *Steenvoorde* met een ſter„ke Colonne het Dorp *Poperingen* te attac„queeren: dienvolgens wierden dispoſitien „gemaakt om den Vijand dit te beletten en „overzulks denzelven in drie Colonnen te„gen te gaan, welke 's nagts om 1 uur uit„marcheerden; de Keizerlijke Capitain SPAUER „commandeerde de regter-, de Capitain BACH „de middelſte- en de Capitain HAUGER de „linker Colonne.

„ Bij eerstgemelde Colonne, waarbij ook „een Veldſtukje à 3 pond was, bevond zich „de Capitein BECK en Vaandrig DE ROOS, „met eene Compagnie van het Grenadier„Bataillon *Bysek*, en bij de Colonne van „den Capitain HAUGER hadt zig vrijwillig „gevoegd de Vaandrig DE RONDE, van het

 „ Re-

1793. „ Regiment Orange-Gelderland, met 1 Sergeant en 20 Musqetiers, vermits deeze laatste alleen op Patrouille gezonden waren.

„ Deeze drie Colonnen namen derzelver positie tusschen *Abele* en *Poperingen*, en wel zoodanig, dat de Colonnes van de regter- en linker-vleugel zo laat als mogelijk door den Vijand zouden ontdekt worden.

„ Dit was van zoo een gelukkig gevolg, dat terwijl de middelste Colonne begon te attacqueeren, de Vijand zig door de twee andere Colonnen in de flancq en van agteren omçingeld vond.

„ Dezelve tragtte op te marcheeren, doch dit was naauwlijk half volbragt of de Hussaaren van *Blankenstein* reedden en houwden er tusschen in, waardoor de Vijand, hoewel driemaal sterker in getal, ten eenemaal geslaagen wierd, en wel zoodanig, dat tweehonderd dooden, waaronder tien Officieren, op het Slagveld bleeven, en één Collonel, zijnde de Commandant van *Steenvoorde* zelfs, benevens vier Officieren, en twee-en-negentig zoo Onder-Officieren als Gemeenen, Krijgsgevangen gemaakt.

„ Het hier vooren gedetailleerde toont genoeg aan de dapperheid der Trouppes, en volgens getuigenis der Keizerlijke Officiers zelfs, hebben de Capitain BECK en Vaandrig DE ROOS de Grenadiers van *Brakel* zoo wel aangevoerd, dat deeze door derzelver onverschrokkenheid niet weinig toegebragt hebben tot het verlies, dat de Vijand ondergaan heeft.

„ Met geen minder lof spreekt de Capitein HAUGER van de bravoure van den Vaan-

„ drig

„ drig DE RONDE, en den Sergeant KOLEN 1793.
„ van het Regiment Orange-Gelderland, die
„ den Vijand mede met veel fucces in de
„ regter-flancq geättacqueerd hebben: *gemelde*
„ *Vaendrig heeft drie mannen eigenhandig ge-*
„ *dood, waarvan twee op hem geschooten, en*
„ *een op hem geketst hadden.*" &c.

Zoodanige en andere uitfteekende daaden lieten niet na om het Hollandsch Leger bij de Geälliëerden bemind te maaken, zelfs boezemden zij de Franfchen eerbied in. — Bijzonder gevoelde men eene achting voor Prins FREDRIK VAN ORANGE, waarvan de volgende verhaalen tot overtuiging kunnen dienen: In eene hévige fchermutzeling bevond deeze Vorst zich aan het hoofd der Cavallerie, en waagde zich zeer verre, zelfs tot onder het bereik der Franfche Jager-Busfchen: deezen gaven vuur en ontdekken dat Prins FREDRIK zich onder de Cavallerie bevindt, men houdt op van vuur op hem te geeven en men roept elkander toe: *Schiet op dat Piquet niet, de jonge Prins* VAN ORANGE *bevindt er zich onder, en de ze Vorst heeft een te edel caracter en bezit daarenboven te veel heldenmoed, waarvan wij de blijken dikwerf gezien hebben, om in een zoo nietsbeduidende affaire van het Paerd geschooten te worden!* Geen Busch wierdt onder die troup meer naar den Vorst losgebrand en men was verheugd de Prins in tijds ontdekt te hebben.

Anecdotes.

Eene andere historie liet mede zien hoe zeer die Vorst door Franfche Officieren geacht wierdt. In een gevecht waarbij de jonge Prins moest retireeren, wierdt het huis in welken hij gelogeerd was geweest ten prooi der

1793. der Fransche Partijgangers. Eenige Scherpschieters komen in de kamer in welke FREDRIK zijne studie scheen gehad te hebben, waar men een Atlas ontdekte, daar de Kaart van *Vlaanderen* in opengeslagen lag: Men gelooft algemeen dat deeze Atlas aan WILLEM GEORGE FREDRIK VAN ORANGE toebehoort en terstond beschouwt men dezelve met eerbied. Een Officier onder hun geeft zijne begeerte te kennen er bezitter van te zijn, dan een uitgeweeken Nederlander, als Lieutenant-Colonel onder de Jagers dienende, is hem hier in tegen en zegt *lange getracht te hebben een gedachtenis van den jongen Held te mogen bezitten!....* Ondertusschen, *aan wie den Atlas?* De Schieters houden *vendu* en *de Kaarten worden voor vrij wat hooger prijs aan den Franschen Officier verkocht, dan zij immer waarde hadden!....* Deeze eerbied hadt deszelfs oirsprong niet alleen aan zijne heldendaaden, maar ook aan het getuigenis der krijgsgevangenen, die FREDRIK eenpaarig roemden en openhartig betuigden *met hem, om zijn menschlievend gedrag, bereid te zijn tot in den dood te willen gaan?*

Gevechten bij *Tourcoing* en *Lannoy*. Vriend en Vijand derhalven een diepen eerbied voor den jongen Held gevoelende, laat zelfs voor hem, die zijn Vijand zoude *willen* zijn, geen twijffel over, of zijn uitmuntend gedrag, zoo in edelmoedigheid als activiteit, hadt zulks ten vollen verdiend. — Zijne Soldaaten, ten minsten, deeden door daaden aan deeze verdiensten hulde, nimmer toonden zij eenige misnoegdheid op hunnen Bevelhebber, hoe ongelijk zij dikwijls ook in het strijdperk moesten kampen: hiervan gaf de attacque

van

van den 13. Augustus nog een doorslaand bewijs, daar de overmacht der Franschen, die van twee kanten in den vroegen morgen op de post van *Tourcoing* kwamen aanrukken, geenzints de overwinning konden behaalen, uit hoofde zij na een gevecht van vijf uuren genoodzaakt waren terug te trekken, gelijk zulks te *Lannoy*, alwaar de Major WALLENFELS het bevel voerde, mede plaats hadt, waar zij te vergeefs door het verhak en de doorsnijding poogden heen te dringen: een klein getal Jagers met ruim een honderd Infanteristen, die niet meer dan één veldstukje bij zich hadden, houden hun tegen, niet alléén, maar doen hun tot den terugtocht noodzaaken. 1793.

Ondertusschen door zoodanige en andere bezoeken het Nederlandsch Leger, hoe moedig in het strijden en hoe schrander bestuurd, zeer verzwakkende, en men daarbij onderricht zijnde, dat eene zichtbaar aangroeijende macht der Franschen het voorneemen hadt, met de uiterste woede de Hollandsche Linien aantegrijpen, wierdt het als zeer noodzaaklijk beschouwd, versterking te doen aanrukken, weshalven de Hertog VAN YORK met de Engelsche, Hanoveraansche en Hessische Troupes opbrak, en zich in den omtrek van *Tourcoing* en *Roncq* nedersloeg, hetwelk door 15000 Oostenrijkers mede gedaan wierdt. Verandering der stelling van de Hertog van York.

Het was nu het tijdstip in hetwelk men het noodzaaklyk achtte, den Vijand een treffen te bieden; — de Heer Erf-Prins VAN ORANGE dacht nu de gelegenheid te hebben, om door een ernstigen aanval zijne Soldaaten van die onöphoudelijke aanvallen te verlossen, Gevecht te *Lincelles, Blaton, Boendues* en *Mouveaux*.

1793. sen, met welke zij zoo lange waren geteisterd geworden, weshalven Hoogstdezelve, met overleg van de Hertog VAN YORK, benevens de Keizerlijke en Pruisfische Officieren GOMEZ en SCHÖLER, den 18. Augustus opbrak, in twee Colonnen, zichzelfs aan het hoofd der eene en de Prins VON WALDECK aan die der andere stellende. — Met onverschrokkenheid marcheerden de Hollandsche- en Zwitzersche Guardes tegen het hevig vuur der Vijandlijke Batterijen van *Lincelles* aan en overmeesteren dezelve. De Franschen, hoe zeer terug gedreeven, beschouwen deeze post als te gewichtig, om het hier bij te laaten, weshalven zij, bij het verneemen dat de Heer Erf-Prins in zijn Leger bij *Meenen* was terug gekeerd en slechts eene bezetting onder het bevel van de Generaal-Major VAN NOSTITZ in de overwonnen post hadt gelaaten, die uit de Grenadier-Bataillons van *Breidenbach* en *Plettenberg*, benevens het Bataillon van *de Schepper* en twee Esquadrons Guarde Dragonders bestond, met eene geduchte macht kwamen opmarcheeren en na een vernielend gevecht zich wederom meester van de post maakten. — Nu rukten drie Bataillons der Engelschen aan, die de Vijanden aangreepen en de post stormenderhand heröverden. — Ook deezen zouden zich niet hebben kunnen soutineeren, waarom het Bataillon Zwitzers *van May*, benevens dat *van Welderen* en twee Esquadrons der Guarde toesnellen en den post behouden.

De Prins VON WALDECK veröverde de post te *Blaton*, zonder eenen zoo sterken tegenstand als te *Lincelles* te ontmoeten. Hij liet

liet aldaar, onder het bevel van de Gene- 1793.
raal-Major VAN DRACHSTADT, de post bezetten, door deszelfs eerste Bataillon met dat van *Nassau-Usingen*, bij zich hebbende twee Esquadrons van *Hessen-Cassel* en *'s Gravemoer*. — Doch ook deeze post wierdt door eene sterke Colonne Franschen aangegreepen, met eene zoodanige hévigheid, dat men geraaden vondt, schoon al vechtende, van dezelve te retireeren.

De Graaf VAN BYLAND was intusschen met eene Colonne vooruitgemarcheerd en drong tot in *Bonduës* door, forceerde twee Retranchementen, doch het Kanon reeds niet door het tweede gevoerd kunnende worden, vergenoegde hoogstdezelve zich hiermede.

Inmiddels hadt de Generaal-Major VON GEUSEAU op het oog de Vijandlijke post te *Mouveaux* uit *Tourcoing* te attacqueeren, doch dezelve over de *Ryssclsche* weg marcheerende, daar de Colonel PFISTER zulks over *Hautcarlier* deed, vondt men de Franschen aldaar zoo sterk en zoo wel verschanst, dat men het geraaden oordeelde van dit voorneemen af te zien, zoo dat men terug trok, toen men in den namiddag een ernstig bezoek van de Franschen zelve ontving, met eene zoodanige overmacht, dat men aan het Hoofdkwartier versterking vroeg, hetgeen dan ook door de twee Bataillons der Hollandsche Guardes bewerkstelligd wierdt, waarna men zich in de post soutineerde en de Franschen terugtrokken, zoo dat die twee Bataillons 's daags daaräanvolgende wederom naar hunne voorige standplaats terugkeerden.

Wierdt

1793. Wierdt in deezen alles met beleid ondernomen, niet minder voorzichtig gedroeg zich de Colonel VON HORN, welke aan het hoofd van het vijfde Bataillon *von Waldeck* eene voortreflijke ſtelling nam, buiten het Dorp *Roubaix*, om den Vijand niet alleen in oogenſchouw te houden, maar zelfs om, wanneer hij niet kwam opdaagen, aantegrijpen, hetgeen dan ook door hem bewerkſtelligd wierdt en bij die gelegenheid den Vijand terug deed wijken. Met één Bataillon niet beſtand om een veel talrijker Vijand aanhoudend het hoofd te kunnen bieden, ſnelde het tweede Bataillon *von Waldeck* ten bijſtand, hetwelk daadlijk wierdt aangevallen en zoo lange vocht, tot dat de Ammunitie geheel verſchooten was, in welk oogenblik de Overſte VON HAAKE zijne Wapen-Cameraaden het middel der bajonet voorſlaat, om zoodanig het plukken van lauren compleet te maaken, welke voorſlag, de Colonel waardig, niet alleen wierdt aangenomen, maar bovendien door de Krijgs-kreet: *men baane zich door de bajonet den weg tot de overwinniug!* getoond wierdt, dat het geheele hart van den Soldaat 'er in toeſtemde...... Nu velde men de bajonet en ſtormde op den Vijand in, hetgeen dezelve in eene zoodanige verwarring bracht, dat hij in het Dorp achter *Roubaix* gejaagd wierdt. De Colonel VON HAAKE, vergenoegd met deeze zegepraal, keert naar het opgemeld Steedje terug; dan aan de linkerzijde van hetzelve wederom hoorende ſchieten, roept hij tegen zijne dappere Waldekkers: *Cameraaden! gebruiken wij ook de bajonet op de linkerflancq van den Vijand!....* Naauwlijks

Stoutmoedige daad van de Colonel von Haake.

lijks hoort de Soldaat zulks, of zijn geweer ligt reeds geveld en dringt met veel ſucces tegen den Vijand in, in welke eer het Bataillon *van Randwyck* mede mogt deelen, die met en benevens eenige Artilleristen eene uitſtekende heldenmoed aan den dag lagen. 1793.

Dusdanig eenen algemeenen aanval, die in den beginne zich niet zeer voordeelig liet zien, en welke vooral naar den kant van *Lincelles* zeer moeilijk was, aangezien de Franſchen eene ongemeene groote Redoute in bezit hadden, die op eene hoogte bezijden de groote weg gelegen was, en het front van het Dorp ter defenſie hadt, daar bovendien zeer ſterke met paliſſaden voorziene werken, nog meer geduchtheid aan dezelve leverden, terwijl de flancquen door geboomte en grachten gedekt waren — — zoodanig eene ſtoutmoedige onderneeming konde niet anders dan de Armee van den Staat mannen ontrukken, die de eer des Vaderlands boven hunne veiligheid ſtelden..... De dappere Generaal-Major VAN NOSTITZ verloor alhier zijn roemvol leven, hetgeen de Majors FELTZ en MULLER, benevens de Capitein VAN SONNEBERG en nog *vier* andere waardige Officieren insgelijks wedervaarde.... De heldhaftige Collonels VAN BURMANIA en CORNABE; de niet minder moedige Lieutenant-Colonel HARTING, met de Majors PANNEBOETER, BELLANGE en HERRENSCHWANDT, gelijk ook de Capiteins FRANCISCUS *Grave* VAN BYLAND, VAN QUAD, *Grave* VAN GOLTZ, DE VREE *Senior* en BOM met nog andere *dertien* verdienstlijke Officieren, worden door het Vijandlijk lood gebleſſeerd, terwijl de

Sneuvelen, kwetzen en gevangen neemen van onderſcheidene verdienstelijke Officieren.

1793. Lieutenant-Colonel BRYDENBACH, de Capitein-Ingenieur BERG met nog *drie* andere Officieren in handen des Vijands valle .... Veele Onder-Officieren sneuvelen of verminken hier mede voor dat Land, voor welkers eer en behoud zij ten strijde waren getoogen; doch alle deeze verliesen hadden het voordeel, dat de werken van *Lincelles* vernield wierden en men den Franschen een geduchte neep toebracht.

Prins Fredrik rukt voorwaards op *Cisoing.*

Prins FREDRIK VAN ORANGE tot hiertoe bij *Iperen* gelegerd zijnde en met alle die schranderheid en moed, welke den Vorst zoo eigen was, dien post bewaakende, in weêrwil der menigvuldige Vijandlijke aanvallen, wierdt den 21. Augustus naar eene nog gewichtiger post, zijnde die te *Cisoing*, geroepen, vanwaar de Pruisfische Lieutenant-Generaal VON KNOBELSDORFF opbrak, om zich bij het gros der Armee van de Koning van Pruissen te voegen. — Ten dien einde marcheerde Hoogstdezelve derwaards, onder zich hebbende *zes* Esquadrons Cavallerie van *Orange-Vriesland*, *Tuyll van Zeerooskerken* en *Hessen-Philipsthall*, met en benevens de Grenadier-Bataillons van *Buseck*, *Rechteren* en *Tengnagel*, als mede de Veld-Bataillons van *Dopff*, *Gumoens* en *Welderen*. — Niet toereikende met eene zoo geringe macht om een zoo uitgestrekt terrain, als de Generaal VON KNOBELSDORFF beslagen hadt, met succes te bezetten, gaf de Vorst daadlijk hiervan, in zeer minzaame termen, kennis aan de Prins VON SAXEN-COBURG, welke *beloofde* dat een aanzienlijk corps Oostenrijkers, onder het commando van de Lieutenant-Generaal DE

BEAU-

BEAULIEU bij de divisie van de Prins zoude gevoegd worden. 1793.

De twee divisien van de Armee van den Staat nu verder van elkanderen verwijderd zijnde; zag de Heer Erf-Prins zich genoodzaakt zijne stelling te veränderen; weshalven Hoogstdezelve de Garnisoenen van *Veurne*, *Nieuwpoort*, *Dixmuiden* en *Iperen* tot zich trok, de Rivier *de Lys* voor zich stelde; de linkerflancq aan *Meenen* bracht en met de rechtervleugel de Voorposten *Werwick* en *Commines* ondersteunde. De Erf-Prins van Orange verandert de stelling van zijn Leger.

Niet lange was men in deeze nieuwe stellingen, of de Franschen kwamen de twee doorluchtige Opper-Bevelhebbers een bezoek geeven, nadien zij met eene macht aanrukten van meer dan *twintig-duizend* mannen op de Colonne van Z. D. H. de Heer Erf-Prins VAN ORANGE, die uit niet meer bestond; dan *agt* Esquadrons Cavallerie en *veertien* Bataillons Infanterie, benevens eenige Jagers en Artilleristen; welke door de onophoudelijke gevechten alle gantsch niet compleet waren: de Franschen zich in *drie* divisien verdeelende, poogden met de eene, die, buiten eene talrijke Artillerie, meer dan *tien-duizend* mannen sterk was, de gewichtige post van *Tourcoing* te overmeesteren en begonnen ten dien einde de Plaats te bombardeeren met Houwitzer-Grenaaden; hetwelk onderscheiden Huizen zwaar beschadigde: lange bood de Generaal-Major VON GEUSEAU den hevigsten tegenstand, dan na *vier* uuren met de uiterste standvastigheid gevochten te hebben, — na genoegzaam alle de ammunitie te hebben verschooten, — na dat de Franschen reeds tot in de Huizen Gevecht bij *Tourcoing*, *Roncq*, *Halluin* en *Werwick*

H 2 ge-

1793. gedrongen waren, — ja na dat de Hollandsche Cavallerie reeds op eene colonne, die van de zijde van *Blancfour* kwam, moest inhouwen, en welke ten oogmerk hadt de troupes van de Generaal-Major te tourneeren, — na dit alles zag de dappere Generaal zich genoodzaakt te retireeren, in hetwelk de heldhaftige Cavallerie geene geringe diensten bewees, daar dezelve eenige verwarring onder de Franschen bracht, hetgeen oorzaak was, dat nog *twee* stukken kanon en *één* ammunitie-wagen van hun wierdt genomen en de troupes in de beste ordre op *Moucron* replieerden, die vervolgens hunne stelling namen tusschen *Aalbeek* en *Kortryk*.

Eene andere Colonne der Franschen, uit niet minder dan *zes-duizend* mannen bestaande, viel de Voorpost bij *Roncq* aan, die veel te zwak zijnde, echter nog poogde zich te soutineeren, dan te vergeefsch! het rétireeren tot op de Steenweg was allernoodzaaklijkst, alwaar men meerder dienst konde te weeg brengen, met de troupes van de Colonel VAN BYLAND, die het in *Roncq* ook niet langer konden uithouden, in derzelver rétraite te ondersteunen.

De derde Fransche Colonne, die circa *vierduizend* manschappen sterk was, trachte naar de zijde van *Halluin* doortedringen, dan hier houden de brave manschappen stand en verdeedigen de Post zoo wel, dat zij de Franschen beletten van hun voorneemen ten uitvoer te brengen.

Het alarm nu algemeen zijnde en het gevaar aan alle kanten dringender wordende, snelde de Heer Erf-Prins derwaards aan het hoofd

hoofd van één Esquadron *Hollandsche Guardes*, 1793.
de Bataillons *Hollandsche* en *Zwitzersche Guardes*, het Bataillon van *Saxen-Gotha* en dat van *Bedaulx*, spoedig gevolgd wordende, door nog één Esquadron *Guardes* en de Bataillons van *Hohenlohe*, *Raesfeld*, *Nassau-Usingen* en het eerste van *Waldeck*.

De Zwitzers ter observatie naar *Boesbeek* gedetacheerd wordende, rukte de Erf-Prins op *Roncq* aan, om hetzelve te herneemen, weshalven de kanonnade ras een aanvang nam en de Bataillons *Hollandsche Guardes*, *Bedaulx* en *Saxen-Gotha* rechts, terwijl die van *Raasfeld* en *Nassau-Usingen* links marcheerden, om het Dorp te omçingelen, bij welke gelegenheid de dappere Grenadiers der *Hollandsche Guardes*, onder aanvoering van de Lieutenant-Colonel HAREL, met onverschrokkenheid tegen den Vijand inliepen en dezelve één stuk kanon afnamen. — De Grenadiers van *Raasfeld*, door een twintigponder begeleid, maaken zich meester van de Steenweg die op *Roncq* aanloopt, waarna deeze lieden met hun stuk geschut naar *Roncq* marcheeren en van daar met dezelve onder de Vijandlijke Colonne speelen, hetgeen verwarring veröorzaakt en den Franschen doet retireeren.

Nu was de beurt aan *Werwick*, hetgeen Zijn Hoogheid hévig attacqueerde en door de Franschen met hardnekkigheid gedéfendeerd wierdt, doch ook hier behaalden de Bataillons van *Brydenbach*, *Wartensleben* en *May*, met één Esquadron van *'s Gravenmoer*, de overwinning, terwijl de Colonel DE LARREY met zijne Grenadiers aan de kant van de Rivier *de Lys* den Vijand zeer ernstig observeerde.

1793. Het eerst geleeden verlies nu wederom herſteld zijnde, hadt Held FREDRIK VAN ORANGE mede niet weinig moed en ſchranderheid noodig om zich in zijne nieuwe ſtelling te ſoutineeren, vermits op dien zelfden morgen eene overmacht van Franſchen met veel onſtuimigheid op hem kwamen aanrukken, die *Lannoy* van alle kanten attacqueerden en de Post *Willem* mede poogden te overweldigen. — Prins FREDRIK geenzints gewoon om door eenen woedenden aanval zijne dapperheid noch bedaardheid van geest te verlieſen, doet onverwijld de Bagagie inpakken en het Camp opbreeken, de Bataillons van *Buſeck*, *Rechteren* en *Welderen*, benevens *twee* Esquadrons van *Heſſen-Philipsthall* gelastende in allen ſpoed de Post *Willem* te onderſteunen, terwijl de Bataillons van *Dopff* en *Gumoens*, met *één* Esquadron van *Heſſen-Philipsthall* naar *Templeuve* worden gedetacheerd, om van daar den Vijand te obſerveeren, inmiddels de Post, waar het Bataillon van *Gumoens* hadt geſtaan, door dat van *Tengnagel* bezet wordende, daar *één* Esquadron van *Orange-Vriesland* door *Sailly* avançeerde.

Gevecht van Prins Fredrik bij *Lannoy*.

Voor dat deeze maatregel ten uitvoer gebragt wierdt, commandeerde de Colonel VAN TUYL de Posten *Willem*, *Cherang*, *Gruſon* en *Bouvines*, die niet meer dan *twee* Esquadrons zijner Cavallerie en ruim *vierhonderd* mannen Infanterie bij zich hadt, met de uiterſte bravoure, daar hij niet alleen den Vijand ſtaande hield, maar hem zelfs eenigzints terug dreef, doch zoo ras is opgemelde verſterking niet aangekomen, of de dappere FREDRIK ſtelt zich aan het hoofd derzelve, rent tusſchen

G. Groeneveld del.　　　　G. Brouwer sculp.

Gevecht van Prins Fr[illegible]gustus 1793.

Sailly en *Lannoy* op een der flancquen van den Vijand met de Cavallerie in; doet het front en de overige flancq door Infanterie en Cavallerie attacqueeren en drijft den Vijand op de vlucht!.... *Ondankbaar zoude men aan de verdiensten van den altoos hooggeschatten* FREDRIK VAN ORANGE *zijn, wanneer zoodanige daaden niet door de graveer-naald vereeuwigd wierden. De schoon jonge doch groote* ORANGE-VORST *heeft te veel plaats in het hart van* DANKBAARE *en op* REDENEN DENKENDE *Nederlanders verkreegen, zoo dat zij zekerlijk met eerbied op de naevensstaande Plaat zullen staeren en den jongen Held aan het hevigste vuur — aan de grootste gevaaren blootgesteld ziende, zonder op iets anders te denken, dan de eer van zijn Vaderland, de glorie zijner Soldaaten, de behoudenis van zijn doorluchtigen Vader en het geluk der Burgeren, hem al die achting, al die liefde, al dat vertrouwen, ja zelfs* TRAANEN *schenken, welken zijne uitmuntende hoedanigheden zoo zeer verdienen!!!....* 1793. Aanwijzing der Plaat.

Niet minder moedig volvoert de Major TIMMERMAN het bevel van den onverschrokken Prins: hij stuift met het het tweede Esquadron van *Hessen Philipsthall* op een Bataillon Franschen los, houwt er een partij van neder en neemt hun twee kanonnen met eenige manschappen en paarden af!.... Het Esquadron *Orange-Vriesland* zoude het zelfde geluk genooten hebben: met losseu teugel snellen zij op een ander Bataillon Franschen, dan voor eene breede sloot komende, die hun onbekend was, moesten zij blijven staan en hun voorneemen laaten vaaren. Heldhaftige daad van de Major Timmerman.

1793. De Oostenrijkers die bij de Prins ſtonden, wierden mede aan drie kanten aangetast, doch BEAULIEU *hierop bevel geevende den Vijand tegen te gaan, wierdt hij aldaar ook toen gerepousſeerd.*

Overwinning door Beaulieu.

Overdenking.

In het afgetrokkene laat de verbeelding voor de niet aanwezig geweest zijnde zich geenzints krachtig genoeg voor oogen ſtellen, met welk een heldenmoed overal geſtreeden wierdt. De Colonne van de Heer Erf-Prins overtrof zich-zelven; deszelfs doorluchtige Opper-Bevelhebber gaf in alles ſchitterende voorbeelden; en de Colonne van Prins FREDRIK ſtreed met alle die woede, welke men immer van Krijgslieden kan verwachten. De Prins zelfs vocht ſchuimende, doch vergat in deezen geest-drift niet, om door allerhande verſtandige en zeer wel uitgevoerde manoeuvres zijn Volk te bewaaren en de Posten te ſoutineeren. — Alles zelfs in oogenſchouw neemende en door krachtige redenen en treffende voorbeelden den moed in het hart van den Soldaat bewaarende, was zulks geen geringe oorzaak, dat zijne zwakke Colonne niet alleen tegen eene veel ſterkere *ſtond*, maar dezelve daarenboven *terug dreef.* — Moed en beleid der twee doorluchtige Orange-Vorsten; kunde en dapperheid der Officieren en cordaate welwillenheid der Soldaaten, brachten op deezen gewichtigen dag te weeg, dat de voordeelen, die andere ſtrijders der Geällieëerden, waar onder ook de Hertog VAN YORK, *drie* dagen te vooren hadden behaald, geenzints wierden verlooren, noch hunne poſitien gevaarlijker gemaakt..... Jammer maar, dat zoo veele waardige Helden op deezen dag gedood

of

of verminkt wierden..... Jammer dat de Lieu-tenant-Colonel VON PABST en *de Graaf* DE GOYON, de Capiteins 'HARSCHER en ARNOUD, de Cornet VAN DENEKEN, met zoo veele andere dappere mannen, sneuvelden; — dat de Majors VON MEISSNER, DE WALLUST en TSCHARNER (welke laatste in 's Vijands handen stierf) onder meer verdienstlijke Officieren verminkt wierden, doch die hun troost daarin vonden, dat het wonden waren, die hun eer aandeeden en de achting van ieder verwierven, welke bezeften uit welke drangredenen de Krijgsman was te velde getrokken.

1793. Sneuvelen en blesseeren van eenige dappere Officieren van den Staat.

Hadden de opgemelde en andere strijders eere-wonden op het veld van MARS verkreegen, niet minder roem verwierf de Lieutenant-Generaal Vorst VON WALDECK; zoo ook de Generaal-Majors Prins VON HESSEN-DARMSTAD en Graaf A. VON WARTENSLEBEN; de Generaal-Kwartiermeester VAN BENTINCK; de Colonels Prins VON NASSAU-WEILBURG, Grave VAN BYLAND, Colonel der Jagers, en Grave VAN BYLAND, Adjudant-Generaal, VAN TUYLL, VON STRAUBENSEE en VON BUSECK; de Lieutenant-Colonels Grave VAN STIRUM, Prins VON REUSS en Grave VAN RECHTEREN-LIMBURG; de Majors VAN GRAEVESTEIN, TIMMERMAN, VAN DEDEN en DE BEYER; de Brigade-Majors Graaf VAN HOGENDORP en WEBER, met nog een aantal andere onschatbaare Officieren: allen toonden hunne Opper-Bevelhebbers waardig te zijn, zoo wel als hunne onderhebbende manschappen, die door derzelver heldhaftige gedraagingen, de bewondering van allen de Geälliëerden tot zich trokken.

Aanwijzing van Officieren die zich zoo zeer hebben doén uitmunten.

1793. Hoezeer Held FREDRIK VAN ORANGE voor het behoud der positien geen gering aandeel hadt, leide men af uit de woorden, die de Heer Erf-Prins in zijne Missive aan Hun Hoog Mogende, de Heeren Staaten-Generaal, liet invloeijen en welke aldus zijn:

Lof van den Erf-Prins omtrent Prins Fredrik.

— — — „ Bij deeze geleegenheid kan ik „ niet nalaaten, het regt aan mijn Broeder „ te laaten wedervaaren, met te erkennen; „ dat door zijne wel ingerigte en gepaste „ manoeuvres, de Vijand niet alleen belet is „ geworden zich van *Lannoy* meester te maa„ken, maar nog daarenboven met veel ver„lies terug gedreeven is, *niettegenstaande des„zelfs groote overmagt.*"

En, waarlijk, deeze lofspraak was geenzints zonder fundament, nadien de jonge Prins een zoodanige heldenmoed liet blijken, dat een voornaam Pruisisch Officier dezelze van dien aart opentlijk beschouwde, *dat geen Officier onder de gantsche Pruisische Armee het den Vorst zoude kunnen verbeeteren, zoo wel in dapperheid als schrander overleg.*

Een oogwenk op Frankryk.

Met wat ernst ondertusschen de Nationaale Conventie der Franschen de krijgs-operatien poogde doortezetten, deed hun decreet van den 23. Augustus ten vollen zien, waarbij alle de Franschen onder de wet van een altoosduurende oproeping gesteld wierden; — waarbij men het middel gebood, met oogmerk om den geestdrift geheel te doen werken, om wanneer de jonge lieden te velde trokken, Vaders, Moeders, Kinderen, Vrijsters op de publicque plaatzen te brengen en aldaar zoodanige redeneeringen te houden, die men geschikt oordeelde om den te velde trek-

ken-

kenden geheel in haat voor het Koningſchap 1793.
en de Geälliëerde machten te doen ontvlammen; — waarbij alle de boven de jaaren zijnde mannen van hunne haardſteden wierden geroepen, om zich naar de werkplaatſen te begeeven, in welken men de Geweêren vervaardigde; — waarbij de Vrouwen naar de Hospitaalen wierden ontbooden, om de gekwetſten optepasſen; terwijl wederöm anderen zich onledig moesten houden, tot het maaken van kleederen en tenten; — waarbij men gebood, dat de grond der kelders moesten worden gewasſchen, om 'er het ſalpeter uit te kunnen haalen; — waarbij men eindelijk alle die maatregelen nam, welken konden dienen om alle mooglijke veêrkracht bij te zetten, tot doordringing van dat geene, welk men onder de naam van *Vrijheid* poogde te verkrijgen.

Redeneeringen in de Volks-Vergaderingen; — zwarte tafreelen tegen de *Bourbons* ophangen; — met hatelijke couleuren de oogmerken der Geälliëerde Mogendheden afſchilderen; — door publieke feesten den haat tegen Adel en Geestlijkheid in het hart te prenten, dit waren, onder anderen, zoo veele middelen, welken konden dienen, om de jonge lieden het gevaar gering en de roem groot afteſchilderen, welken men op het Oorlogsveld konde behaalen. — Stroomen van Volk kwamen tot de Noord-Armee, die nu door de Generaal HOUCHARD gecommandeerd wierdt en die het plan formeerde, om door een generaale aanval *Fransch-Vlaanderen* niet alleen te heröveren, maar zelfs op vreemd grondgebied zijne krijgs-operatien voorttezetten.

Duin-

1793. *Duinkerken* was het voornamentlijk, op welke deeze nieuwe Bevelhebber zijn oog gevestigd hadt: deeze Plaats, die door de Hertog VAN YORK in de engte gebracht wierdt, moest men ontzetten, het mogte dan kosten wat het wilde. — De fommatie (a) door de Hertog gedaan, klonk te vreemd

Belegering van *Duinkerken.*

(a) De woordelijke inhoud der fommatie en het daarop volgende antwoord zijn van deezen inhoud:

Hoofd-kwartier van de Gecombineerde Armee voor Duinkerken, den 23. Augustus.

MIJN HEER!

Het zij u bekend, dat de onder mijn commando ftaande Armee voor uwe poorten is. Uwe zonder voorname verdeediging zich bevindende Stad, kan geen weêrftand bieden aan de triumpheerende wapenen, die ik oogenbliklijk tegen dezelve zoude kunnen gebruiken, bijaldien ik het onvermijdlijk bederf eener bloeijende Stad wilde en doof was voor de menschlijkheid en edelmoedige inboezemingen, tot het verlangen om menfchen-bloed te fpaaren.

Derhalven, Mijn Heer! fommeer ik U, om de Stad *Duinkerken* overtegeeven aan Zijne Groot-Brittannifche Majefteit, voor en alëer dat ik tegen dezelve die aanzienlijke Oorlogs-macht gebruik, welke ter mijner difpofitie ftaat en order tot de werkzaamheden geeve; tevens er bijvoegende, dat ik gehoor zal geeven aan de vóörflagen welken gij aan mij mocht doen, en die geen letzel zouden toebrengen aan de achting en eer der Britfche wapenen, zoo min als aan de belangens van Groot Brittannien en hare Geälliëerden.

Een uitftel van 24 uuren wil ik u wel toeftaan, om over de tegenwoordige fommatie te delibereeren.

(get.) FREDRIK, *Hertog* VAN YORK.
Commandeerende de gecombineerde Armee voor Duinkerken.

ANT-

vreemd in de ooren, dan dat men niet met 1793.
alle macht van den kant van *St. Wynox* de Belegerden tot bijstand zoude komen en zulks moest spoedig geschieden, vermits de Engelsche Schout-bij-nacht MACBRIDE reeds met eene aanzienlijke Vloot van Bombardeer-Schepen, Canonneer-Booten en andere formidable Vaartuigen, van *Portsmouth* was vertrokken, om van den Zeekant *Duinkerken* met nadruk aantetasten. — Van alle kanten viel de Generaal HOUCHARD het Leger van de Hertog VAN YORK aan, hetgeen ten gevolge hadt dat de Hertog zijn voorneemen moest laaten vaaren, met het beleg een einde maaken en zelfs met verlies van eenige Artillerie tot *Veurne* terug trekken (b).

Opbreeking van het Beleg.

Hier-

ANTWOORD.

Duinkerken den 23. Augustus.

Generaal! Met het vertrouwen der Fransche Republiek begeeven, heb ik uwe sommatie tot de overgave eener gewichtige Stad ontvangen. Ik beäntwoord u dezelve met te verzekeren, dat ik dezelve zal weeten te verdeedigen met de braave Gemeenebest-gezinden welke ik de eer heb te commandeeren.

(get.) OMEARE
Generaal de Brigade.

(b) De Missive welke de Heer JAMES MURRAY aan den Heere DUNDAS, eersten Secretaris van Staat, schreef, was van deezen inhoud:

Veurne den 9. September.

MIJN HEER!

Het is met zeer veel leedwezen dat ik u heb kennis te geeven van de ongelukkige gebeurtenis eener attacque,

1793. Gevecht bij *Iperen* en *Ryssel*. Hierdoor de handen der Franſchen ruimer wordende, daar de moed door een dusdanig gewichtig voordeel mede niet weinig aangroeide, konde het niet anders, of eene alge-

que, welke de Franſche Armee gedaan heeft op die van de Veld-Marſchalk FREYTAG op den 8 deezer: laatstgemelde was, gelijk ik de eer heb gehad u te berichten, geposteerd te *Hondscoten*, hebbende zijn rechter-vleugel langs het canaal en de linker uitgeſtrekt naar *Leyrel*.

Den Vijand hadt 's avonds te vooren eenen aanval gemaakt in welke hij was afgeſlagen, maar op genoemden dag alle pointen aanvallende, gelukte het hem onaangezien de grootſte pogingen van dapperheid bij de troupes en van bekwaamheid bij de Generaal WALMODEN, die dezelven toen commandeerde, het centrum zijner Armee te overweldigen: hij retireerde achter het kleine canaal, welk van *Bulſcam* naar *Steenkerk* zich uitſtrekt. Het verlies is zeer aanmerklijk geweest: Zijne Koninglijke Hoogheid heeft als nog geene naauwkeurige opgaaf ontvangen; ook zijn er geene verdere bijzonderheden ter hand gekomen. Onderſcheidene brave Officieren zijn geſneuveld. Het gantsch verlies in de verſchillende gevechten wordt op omtrent 1500 mannen geſchat, zoo geſneuveld, gekwetst als verminkt. Dat van den Vijand is buiten twijffel grooter geweest. *Drie* ſtukken Kanon en tusſchen de *twee-* en *driehonderd* gevangenen zijn genomen geworden Ik verneem, dat de Hanoverſchen het zelfde getal van Kanonnen verlooren hebben.

Den 7. zondt Z. K. H. twee Bataillons Hesſen tot bijſtand aan de Generaal WALMODEN, doch die hulp niet genoegzaam bevindende, zag hij zich in de noodzaaklijkheid om zijn gantſche macht bij een te brengen; met verlaating der poſitie, die hij bij *Duinkerken* genomen hadt. *Twee-en-dertig* der zwaare Belegeringsſtukken en gedeeltelijk de Ammunitie wierdt agter gelaaten, vermits er geen mooglijkheid was dezelve mede te voeren. Het Leger marcheerde gisteren avond en ſloeg zich deezen morgen neder bij *Addinkirchen*.

Het

gemeene aanval moest hiervan het gevolg zijn, 1793. waarmede men den 10. September reeds een aanvang maakte, met *Iperen* aantetasten, doch waarin de Franschen niet zeer gelukkig waren, na-

Het blijkt dat de Vijand tot deeze onderneeming zijne macht bij een hadt verzameld: uit ieder oord van het Land, uit de Rhijn- en Moesel-Arméën en bijzonder uit die welke het Camp van *Cæsar* bezet hebben gehad: zij wierden aangevoerd door de Generaal HOUCHARD, die bij *Rexpoede*, volgens het verhaal der krijgsgevangenen, zonder dat men kan verzekeren in hoe verre zulks met de waarheid is strookende, eene doodlijke blessure heeft ontvangen.

In de retraite van den nacht van den 6. waren Z. K. H. Prins ADOLF en de Veldmarschalk voor een korte poos in Vijandlijke handen; eene patrouille te paerd, die zich in hun front hadden behooren te vinden, een anderen weg genomen hebbende, kwamen zij in het Dorp *Rexpoede*, door hetwelk een der Colonnes moest passeeren, maar dat te dier tijd door den Vijand was bezet. Z. K. H. wierdt ligt gekwest met een sabel, aan het hoofd en den arm, doch ik heb het genoegen te melden, dat er geene kwade gevolgen te vreesen zijn. De Veldmarschalk ontfing eene wonde aan het hoofd en ik kan gelukkig er bijvoegen éven zoo ligtelijk. Echter is hij zedert buiten staat geweest, van het bevel over de Armee te voeren. Capitein OUSLER, een van Z. K. Hoogheids Adjudanten, wierdt gedood, en een ander Capitein, WANGENHEIM, zwaar gekwetst.

Uit deezen toestand wierden Z. K. H. en de Veldmarschalk gered, door de onverschrokkenheid en tegenwoordigheid van geest van de Generaal WALMODEN, die bespeurende dat de Vijand in het bezit van *Rexpoede* was, daadlijk een corps bij een bragt, zonder verzuim de plaats aantaste en hun met groot verlies er uit dreef.

Ik moet nog herhaalen, dat niets de manhaftigheid en welwillenheid der Troupes in deeze op elkander volgende gevechten konde overtreffen. De Lieutenant-Generaal, Sir WILLIAM ERSKINE, commandeerde de ach-

1793. nadien zij tot *Bailleul* terug geslagen wierden, zijnde hun twee dagen te vooren, door de Oostenrijksche Generaal BEAULIEU, mede geen gering nadeel bij *Rysfel* toegebracht.

Slag bij *Quesnoy* tot nadeel der Franschen.

Om echter de proef aan alle kanten te doen, vielen de Franschen den 12. dier maand de rechter- en linker-vleugel van het Oostenrijksche Observations-Corps voor *Quesnoy* aan, hunnen weg met 6,000 mannen en 18 stukken kanon over *Villers* en *Couchy* neemende, ten einde dusdanig de rechter-vleugel met succes aantegrijpen, doch de dappere KINSKY houdt op de Voorpost stand en blijft, in weêrwil van het hevige kanon-vuur, meer dan twee uuren onverschrokken pal staan, toen de Generaal Graaf VAN BELLEGARDE met vier divisien Huzzaaren van *Keizer* en *Nassau* ter hulp toeschoot en de Post gesoutineerd wierdt. — Linksch marcheerden de Franschen door het Bosch van *Mormal* over *Preux-au-Bois Fontaine Berlaimont Pont-sur-Sambre* en *Bettignis* waar zij met veel onstuimigheid op de Oostenrijksche linker-vleugel aanvielen, doch wierden moedig teruggedreeven, dat weldra aan alle kanten plaats hadt, zoo dat het verlies der Franschen, die *en massa* en

achterhoede en men is veel aan zijn beleid en krijgskunde verschuldigd.

De Vijanden deeden in den nacht een uitval, en een andere in den avond van den 8, in welke beiden zij terug geslagen wierden, zonder veel verlies aan onze zijde.

Ik heb de eer te zijn, uw ootmoedigste Dienaar

J. MURRAY

Gen. Adjudant.

en *en quarré* met de Cavallerie op de flancquen 1793
retireerden, wel op 3,000 mannen, zoo aan
dooden, gekwetsten en gevangenen gereekend
kan worden.

Het oogmerk hierdoor verijdeld om *Quesnoy*, dat zich bij Capitulatie hadt overgegeeven, te heröveren, namen de Oostenrijkers bezit van die Vesting, terwijl het Guarnisoen als krijgsgevangen naar de Staaten van Zijne Keizerlijke en Koninglijke Majesteit, ingevolge het tweede Articul der Capitulatie, getransporteerd wierdt.

Overgaaf van *Quesnoy*.

Deeze twee op een gevolgde nadeelen, waarbij nog kwam de overgave eener zoo gewichtige Vesting als *Quesnoy*, deeden veelen verönderstellen, dat de Franschen eenigzints van hun voorig plan zouden afwijken, dan, in plaats van zulks, beproefden zij aan alle hoeken en bij iedere gelegenheid de kans des Oorlogs, zoo als dezelve ook op den gewichtigen dag van den *dertienden September* plaats hadt, dezelfde dag op welke de dappere Prins FREDRIK VAN ORANGE door het Vijandlijk lood op het slagveld gekwetst wierdt en er niet verre af was, om zelfs in Vijandlijke handen te geraaken.

Reeds den 12. in de na-middag kwam de tijding aan het Hoofd-kwartier van de Heer Erf-Prins VAN ORANGE, dat de Franschen hunnen marsch op *Wyschaate* en *Iperen* richten en zij de Post te *Messines* met eene formidable artillerie en overmacht van manschappen hadden aangetast, zoo zelfs, dat de zoo dappere als krijgskundige Generaal-Major, Prins CHRISTIAAN VON HESSEN-DARMSTAD, het noodzaaklijk oordeelde dien Post

Gewichtige slag op den 12. en 13. September, op de hoogte van *Werwick* &c.

1793. te doen ontruimen en op *Houtem* te repliëeren, hetgeen de Opper-Bevelhebber des Nederlandschen Legers deed besluiten om daadlijk een Bataillon van het eerste Regiment *Waldeck*, benevens een Esquadron der kloekmoedige Guarde-Dragonders, naar *Werwick* te zenden, ten einde de positien aldaar te kunnen behouden.

Prins CHRISTIAAN VON HESSEN DARMSTAD het gewicht voelende, welk in het behouden der Post van *Messines* gelegen was, stelt zich-zelven aan het hoofd zijner onderhebbende manschappen; en, na zijne Krijgslieden met al die minzaamheid — al die openhartige redeneeringen, welken dien braven Vorst zoo eigen zijn, — te hebben aangesprooken, rukt hij op de Vijand aan, die met een geduchte macht op *Houtem* voorwaards kwam. — Niet te vreeden de Franschen aan deeze zijde in oogenschouw te hebben genomen, is hij daadlijk bedacht om aan de rechter-zijde van *Werwick* hun aantetasten, hetgeen met een zoodanig succes door dien verdienstlijken Vorst volvoerd wierdt, dat de Vijand moest wijken en het terrain in des Prinssen macht laaten, welke overwinning de jonge DARMSTADSCHE Held eene blessure koste, die hem zeer veel smert heeft veröorzaakt, doch met dat geduld gedraagen wierdt, als men van een braaf Officier kan verwachten, die, getrouw aan zijn Vaandel en ten sterksten verknocht aan zijn Opper-Bevelhebber en braave Soldaaten, daarvoor alles verduurt, wat de rampen des Oorlogs immer kunnen medebrengen!

Kwetzen van de Prins von Hessen-Darmstad.

De

De Heer Erf-Prins VAN ORANGE wel voorziende, dat de geheele aan dien kant zich bevindende Fransche macht op de Armee van den Staat zoude stooten; detacheerde bij zijne terugkomst van *Wewelghem*; (waar Hoogstdezelve, over de bestuuring der te neemene maatregelen met de Oostenrijksche Generaal DE BEAULIEU; die met eene Colonne Keizerlijken over de *Lys* was geävanceerd, een mondgesprek hadt gehouden) Prins FREDRIK VAN ORANGE naar de kant van *Werwick*, bij zich hebbende de Generaal-Major VAN GOLOWKIN, met de Hollandsche en Zwitzersche Guardes, gelijk mede de Grenadier-Bataillons van *Brydenbag* en *de Lannoy*, en een Esquadron Guardes te Paard. — — De jonge ORANGE-Held naauwlijks met deeze manschappen opmarcheerende, boezemt hij hun al dat helden-vuur in, als welke ieder Soldaat in deeze gevaarlijke expeditie moest bezielen; — minzaame verkeering van de zoo deugdzaame als menschkundige Prins doet de Militair op niet anders denken, dan de voetstappen van zijnen doorluchtigen voorganger te volgen..... Met vreugde treed hij het gevaar te gemoet en het is dus, dat Held FREDRIK VAN ORANGE aan de rechter-zijde van *Werwick*, met zijne braave manschappen, arriveert en zich ter neder slaat.

1793.

Prins Fredrik rukt naar *Werwick*.

Naauwlijks hier gekomen en het kwetzen der Prins VON HESSEN-DARMSTAD verstaan hebbende, begeeft hij zich rustig, hoezeer het gevaar ten vollen gevoelende, tot zijne Soldaaten en doet hun onder het oog brengen, „ dat daar men verplicht was dien „ nacht onder den blooten hemel te vernach-

 ten

1793. „ ten, ieder zich zulks moest getroosten, als „ geschiedende hetzelve om in alles de Vijand gade te slaan; hun in derzelver ondernemingen tegenstand te bieden en dusdanig glorierijk op de Posten van eer, die ter behouding van *Godsdienst* en *Vaderland* verstrekten, pal te staan..... Dat ook HIJ, éven als altoos, in dit ongemak zoude deelen, ten einde ook een dier geenen te zijn, waaröp het Vaderland *met recht* roem konde draagen!"..... Te diep was de eerbied — te hoog de achting — ja te groot huisveste het gevoel van plicht in het hart van iederen Soldaat, dan dat hij doof op zulke heerlijke woorden zoude kunnen zijn: zonder morren strekt hij zich op de aarde ter neder, om zoodanig van de vermoeijenissen eenigen adem te scheppen: ook Vorst FREDRIK ziet hij in het lot deelen en in dusdanigen staat blijft men de Vijand inwachten.

Midlerwijl rukten de Franschen op *Halluin* en *Roncq* aan, waar zij de Voorposten forçeerden, een groot gedeelte van het Regiment *van Brakel* omçingelden, oplichten en zich meester van hunne Post maakten, toen zij van het Kasteel van *Halluin* ook aan alle zijden, zoo wel te *Roncq* als te *Halluin* zelve, hunne overwinningen trachten voorttezetten, doch waarin de Jagers van *Byland*, de Vrijwilligers van *Mathieu*, benevens eenige Huzzaaren van *Heeckeren*, hun tegen kwamen niet alleen, maar hun zelfs tot de terugtocht noodzaakten en met behulp der Bezetting van *Halluin*, benevens de Bataillons van *May* en *Wartensleben*, die de Heer Colonel CONSTANT aanvoerde, zich in hunne positien

tien ſtaande hielden, nadien de Vijand, onder een hagelbuî van Hauwitzer-Grenaaden, tot achter het Kasteel rétireerde. 1793.

Een zoo ernſtig begin, deed het algemeen vermoeden ontſtaan, dat in de gevolgen hardnekkige en verwoede aanvallen zouden plaats hebben, waarom men de gantſche nacht aan alle zijden een waakzaam oog hieldt, doch waarin niets voorviel, dan enkele musquetſchooten van Voorposten: doch 's morgens van den 13. kwamen de Franſchen reeds voor vijf uuren met eene zeer geduchte macht op *Werwick* aanrukken, waarop terſtond de Generaal-Majors VAN 'SGRAVENMOER, ROUSE en C. VAN WARTENSLEBEN, met twee Esquadrons Guarde Dragonders en Guarde te Paard, benevens de Bataillons *van Brakel*, *de Schepper*, het eerſte van *Gumoens* en *Saxen-Gotha*, naar de Steenweg van *Iperen*, tot bij *Gheluwe*, voortrukten, ten einde het in dat Dorp bevindende Esquadron Guarde Dragonders, met het Bataillon van *Bedaulx*, in hunne onderſcheidene poſitien te onderſteunen.

Ten *half zes* uuren ſpeelden de Vijandlijke Kanonnen en Hauwitzers reeds aan alle kanten op *Werwick*, dat ſpoedig door een hévig Musquet-vuur gevolgd wierdt. — Gaf Held FREDRIK VAN ORANGE immer proeven van zijne militaire talenten, blonk immer het helden-vuur ſchitterend door, dan was het waarlijk op deezen dag. — Zoo als aangevoerd is, dat die Vorst met zijne Colonne onder den blooten hemel vernachte, was Hij ook ſpoedig tot wederſtand gereed. — De eerſte décharge uit het kanon doet de Prins reeds te Paard vliegen en aan het hoofd zijner brave Algemeen gevecht.

 Sol-

1793. Soldaaten op de Vijand aanrukken. — Razernij bezielt dra alle de ſtrijders en de dood ſchijnt thans woedender verſlindingen te willen aanrichten, dan te vooren. — Tot tweemaalen ſlaat de moedige FREDRIK de Franſchen terug en vecht meer dan *drie* uuren lange, in een zoodanig geweldig vuur als men, geduurende de Veldtocht, nog niet gezien hadt.

De Franſchen ziende, dat hunne ſtelling dusdanig geen voordeel op de troupes van den Staat konde behaalen, détacheerden eene ſterke Colonne van hun af, met oogmerk door dezelve de rechter-vleugel van Prins FREDRIK te tourneeren. Dan de op alles acht geevende Vorst ontdekt ſpoedig hun voorneemen en deed, om ook dit plan te verijdelen, door de Generaal-Major Graaf VAN GOLOWKIN zijn front rechts veränderen, daar hij te vooren reeds order hadt gegeeven, om de Brug over de *Lys* te verbranden.

De overmacht echter doet alle militaire talenten overtreffen: eene conſiderable artillerie hadt de Vijand behulpzaam geweest om onder bedekking derzelve van *Commines*, langs de *Lys*, in het Dorp te dringen, daar hij zich in de Huizen wierp en uit dezelve een verſchriklijk vuur op de troupes aanrichte, zoo dat de Graaf VAN GOLOWKIN, wilde hij hier de Soldaaten bewaaren, die met weinig vrucht daar konden werkzaam zijn, het beſluit nam, zich meer in de nabijheid van het Dorp te begeeven: doch ook hier vindt hij het terrain door de Vijand geforçeerd, weshalven hij met zijne Brigade, onder een onöphoude-

lijk

lijk vuur, langzaamerhand tot de retraite 1793. overgaat, doch hetgeen niet zeer verre geschiede, vermits de Oostenrijksche Huzzaaren-Generaal KRAY, met *vier* Esquadrons Huzzaaren en Dragonders, in vollen galop kwam aanrennen en de verzeekering gaf, *dat de gantsche Keizerlijke Armee hem volgde*, weshalven hij Prins FREDRIK VAN ORANGE verzocht, nogmaals een aanval op de Vijand te doen. —

Hoezeer de aarde reeds bedekt was met de Lijken van Vrienden en Vijanden; — hoezeer de jammer-kreet van verminkte krijgshelden zich van rondömme liet hooren; — ja, hoezeer de vermoeijenis op het gelaat van iederen krijgsman ten duidlijkſten te zien was, daar de geduurige marsſchen en contramarsſchen, die tegen een zoo overmachtige partij noodzaaklijk waren, aanleiding toe hadden gegeeven — het aller-inneemend oog van den terecht beminden FREDRIK, doet alles vergeeten en ieder toont zich bereid, om hunnen Bevelhebber op nieuw in de grootſte gevaaren te volgen..... Het waren de Bataillons Hollandſche Guardes, *Gumoens*, de Grenadiers van *Buſeck* en *Tengnagel*, die de eer genooten Held FREDRIK VAN ORANGE aan hun hoofd te zien. Met onverſchrokkenheid rukt de Prins met deeze manſchappen op de Vijand los en valt op eene Vijandlijke Batterij aan, toen men door eene moeras pasſeerde, om langs dien kant nader op de Vijand te ſtooten. De Generaal KRAY pasſeert met zijne Cavalleristen insgelijks door de moeras, dan eene décharge uit 's Vijands kanon, die men met cartetſchen hadt doen laaden, werpt zijne Huzzaaren en Dragonders

1793. overhoop, welke zich toen op de Hollandsche Bataillons wierpen en door deeze zoo overhaaste als onbedachte rétraite niet weinig toebrachten tot eene korte verwarring, vermits *alléén daardoor* de dappere Hollandsche Guardes, die met eene onbegrijplijke standvastigheid de Vijand onder de oogen zagen, geabandonneerd en met geen gering verlies tot wijken gebragt wierden!

Kwetzen van Prins Fredrik van Orange.

FREDRIK VAN ORANGE op de verzekering van de Generaal KRAY nog al blijvende hoopen, *dat de geheele Keizerlijke armee weldra tot bijstand zoude aanrukken*, poogt met de uiterste standvastigheid zijn terrain te behouden. — Met vergeeting van zelfs-behoud, verdeedigt hij zich heldhaftig in de grootste gevaaren, toen eene Vijandlijke musquet-kogel de schitterende ORANGE-HELD eene zwaare wonde in de linker-schouder toebracht, in het oogenblik, dat de Generaal-Major Graaf VAN GOLOWKIN zich niet verre van de ter aarde stortende Prins bevondt; die, beklemd over het lot zijner fiere Soldaaten, *geene Keizerlijke armee, in weêrwil der stelligste belofte, ziende komen opdaagen*, met vergeeting zijner eigene smerte, op het dringendste, bij 't overgeeven van het Comman. do, de Generaal-Major beval, op de best mooglijke wijze te rétireeren, hetgeen dan ook, in weêrwil van een nog aanhoudend verschriklijk Vijandlijk kanon- en musquettenvuur, in eene geregelde order *en exchiquèr* volbracht wierdt. — —

Aanwijzing der Plaat en kort verslag der

De konst ook hier hebbende willen beproeven, om door het stout pençeel en welbestuurde graveernaald eene daad te vereeuwigen, die het Nederlandsche hart, welke op

waare

C. Groeneveld del. C. J. de Huyzer sculp 1822

Bataille v. H. Willem George Fredrik

k.

waare verdienſten prijs ſtelt, zoo zeer heeft getroffen en nog treft, doet ons zien, aan welk gevaar Held FREDRIK *zich heeft blootgeſteld, die, door de wonde ter aarde ſtortende, van de dappere Wachtmeester* STENGER *en zijne vier bij zich hebbende Huzzaaren opgebeurd en in een Chais, waarvoor het Paerd van de Doctor van het Regiment, geholpen wierdt, waarmede die getrouwe manſchappen de gekwetſte Vorst tot* Rousſclaar, *drie uuren van* Meenen, *hebben vergezeld, alwaar de lijdende Prins voor het eerst is verbonden kunnen worden, doch ook daar voor de vervolging der Vijanden niet veilig zijnde, moest Prins* FREDRIK VAN ORANGE, *ondanks de hévige pijn der wonde, te Paerd ſtijgen en, om onbekend te weezen, met een Huzzaaren-Mantel omwonden en een Mutz van dezelve op het hoofd te hebben, tot* Thielt *voortrijden, van waar een Rijtuig de fiere Telg van* ORANGE *tot* Brugge *voerde, alwaar de Prins voor het eerst eenige ververſching genoot en ten tweedenmaale verbonden wierdt. Hier zich weder in zijn eigen gewaad vertoonende, zet Held* FREDRIK *zijn reis naar* Sluis-in-Vlaanderen *voort, nog altoos met een bloedend hart, wat het lot zijner Krijgs-cameraaden mogt zijn: — Met eerbied ſtaért derhalven de dankbaare zoon van* CIVILIS *op nevensſtaande Afbeelding, waar men zich, bij de ſmert van de jonge Prins, de woede eener Veldſlag kan voor oogen ſtellen, die,* ware de Oostenrijkſche armée in tijds opgekomen, *een geheel andere uitſlag dan nu zoude gehad hebben. Met gevoel ziet men gantſche ſchaaren voor een alles-vernielend vuur wijken: Men ziet andere Helden nog door de bajonet het uiterſte beproeven, terwijl men de vlammen wo-*

1793. — Reis van Prins Fredrik van Orange tot *Sluis-in-Vlaanderen.*

1793. *dende uitwerkſelen ziet verrichten, en de onſterf-lijke Generaal-Major* VAN GOLOWKIN, *van de verminkte Vorstelijke Generaal* FREDRIK, *met de aandoening op het gelaat geſchilderd, een gebiedend afſcheid neemen, ten einde de troupes van den Staat door zijne zorg voor verdere onheilen te bewaaren en met eer uit het vuur des Oorlogs te redden......* Vervolgen wij nu het verdere der bataille, in welke de Colonne van Prins FREDRIK, door het ſchrander beleid van de Generaal-Major VAN GOLOWKIN, zeer gelukkig gered wierdt, zijnde het vooral aan de goede orde, die in het Regiment Zwitzerſche Guardes heerschtte, te danken, dat de rétraite volkomen en rustig gedekt wierdt, nadien zij aan den uitgang des Dorps geposteerd waren om de arrière-guarde te formeeren, eene zoo goede contenance betoonden, dat de Vijandlijke Cavallerie het geenzints raadzaam vondt om te onderneemen van hun aantevallen.

Vervolg der Bataille.

Was het vuur op deeze Colonne zeer verſchriklijk geweest, het woede mede niet weinig op de Voorposten van *Halluin*, *Roncq* en *Bousbeek*. — De Generaal-Major A. VAN WARTENSLEBEN marcheerde in de nacht, op bevel van de Heer Erf-Prins VAN ORANGE, met de Bataillons van *Nasſau-Uſingen* en *Raasfeld*, Grenadiers, naar *Halluin*, om de vijf aldaar versch opgeworpen rédoutes met de zich aldaar bevindende twee Bataillons te bezetten; doch daar dezelve nog zonder palisſaaden en maar in zoo verre voltooid waren, dat men er ter naauwernood kanon in konde planten, was men nog destemeer bedacht, om door het uitzenden van patrouilles volko-men

men op zijn hoede te zijn. — Ras naderde de 1793.
Vijand van twee kanten, toen het Bataillon van *Thouars* uit de werken van *Meenen* kwam aanrukken en zich voor het rétranchement te *Bousbeek* in postuur ſtelde.

Te vergeefs poogde de Vijand aan de zijde van het Kasteel te *Halluin* doortedringen, vermits zij door de dappere Vrijwilligers en Huzzaaren terug geſlagen wierden, terwijl men het Kasteel in brand ſchoot.

Even weinig gelukte het de eerſte Vijandlijke Colonne, die met zwaar geſchut den aanval op de rédouten bij *Roncq* begon, nadien ook dezelve manmoedig tegen gehouden wierdt. — Eene andere Colonne, die van *Linçelles* kwam opmarcheeren, déploijeerde zeer ſpoedig, en begon met kanon en hauwitzers de attacque op de rédoute, ter rechter-zijde van *Halluin*. Hier was het, waar het kanonnen-vuur met dat der musquetten aan wêerskanten hévig woede; en daar Zijne Doorluchtige Hoogheid, de Heer Erf-Prins VAN ORANGE, klaarblijkelijk de overgroote meerderheid des Vijands zag, zond Hoogstdezelve naar de Oostenrijkſche Bevelhebber DE BEAULIEU om bijſtand, doch *zulks kwam niet*. Herhaalde reiſen wordt zulks in zeer dringende bewoordingen, en met melding van den toeſtand, aan dien Generaal door Zijn Hoogheid gedaan, *dan er kwamen van dien kant geene troupes en derhalven moesten de Hollanders* ALLEEN *aan de ſpitze van het vuur blijven, terwijl de Keizerlijken ondertusſchen in hun Campement bij* Wewelghem *zeer gerust waren!....* Geenzints belette dit onbegrijplijk draalen, dat de Hollandſche Colonne alles beproefde

wat

1793. wat de mooglijkheid aan de hand konde geeven: Met hardnekkigheid verdeedigde men zich te *Halluin* en in de rétranchementen voor *Meenen*. — Meer dan eens moest de Soldaat, zoo wel als de Artillerist, met nieuwe Ammunitie verzorgd worden. — Met leeuwen-moed verdeedigden de dappere helden hunne posten, en het was niet, dan na dat eene derde Colonne der Vijanden kwam aanrukken en zich mede in het gevecht engageerde; *na dat men van half zes tot genoegzaam elf uuren te vergeefs op Keizerlijke bijstand gewacht hadt;* na dat de rédoute *de revers* stormenderhand was ingenomen!.... Eerder was het niet, dat de dappere Verdeedigers van den Staat weeken en hunne rétraite namen, die, door de enge passage van de *Meenensche* Dijk en Draaibrug, voor de Infanterie zeer moeilijk was, waarbij nog kwam, dat onderscheidene Ammunitie-Wagens en Affuiten, gevoegd bij eene menigte gedoode en gekwetste Paerden, de weg zeer belemmerde en geen gering onheil teweeg brachten.

Rétraite der Hollandsche Armee.

De Vijand de Troupes ziende wijken *en geen versterking voor hun gewaar wordende*, vervolgde hen met rasse schreeden, zoo zelfs dat men verplicht was door de naauwe Straaten van *Meenen* te rétireeren, alwaar de Heer Erf-Prins VAN ORANGE zijne brave manschappen zoo veel mooglijk trachte te faciliteeren, door een zes-ponder op de Vijand van de Markt te doen speelen, om dus de rétraite met meer zekerheid langs de *Kortrijksche* Straat te neemen en op *Wewelghem* zich bij de Oostenrijkers te voegen: dan al vechtende buiten de Stad komende, bespeurde men wel dra, dat

dat de Vijand aan de overzijde van de Rivier 1793.
de *Lys* eenig kanon hadt geplant, waarmede men, zoo wel als van de wal van *Meenen*, een geducht vuur op de rétireerende Troupes maakte, zoo dat zij, onder eene gestadige vervolging, de wijk over *Morseele* op *Kortrijk* maakten.

De Generaal-Major VAN GOLOWKIN trachte, even gelijk als de Generaal-Major VAN 'S GRAVEMOER, de rétraite op *Meenen* te bewerkstelligen, als zijnde zij van het verlaaten dier Stad geheel onkundig, doch de Franschen aan alle kanten met zwaar geschut in de bosschen zijnde, konde dit voorneemen niet uitgevoerd worden, zelfs zoude laatstgemelde Generaal-Major met zijne Manschappen bijna omçingeld en in de pan gebakt zijn geworden, bijaldien Hoogstdezelve, met de Colonel der Cavallerie VAN OYEN, het besluit niet hadde genomen, hun met de sabel in de vuist door de Vijand heen te slaan, hetgeen die onsterflijke Helden dan ook ondernamen, doch in welk vechten, de onvertzaagde Generaal-Major VAN 'S GRAVENMOER, drie onderscheidene wonden ontving, zijn Paerd onder hem wierdt dood geschooten en hij zoodanig in 's Vijands handen geraakte, die hem gevangelijk naar *Rysel* transporteerden, welk lot eenige andere zijner Manschappen insgelijks wedervoer, doch de rest baanden zich een weg en namen eene geregelde rétraite op *Iperen*, alwaar de Troupes van de Generaal-Major W. VAN DER DUIN, het Regiment van *Bedaulx*, eerste Battaillon van *Gumoens*, een gedeelte der Regimenten van *Brakel*, *de Schepper* en *Saxen-Gotha*, met en benevens

een

1793. een Esquadron Guarde Dragonders, onder het bevel van de Generaal-Major DE SAUMAISE, insgelijks aangekomen waren. — Alle welke Troupes zeer veel hun behoud te danken hebben, aan de goede contenance van de Generaal-Major VAN GOLOWKIN, terwijl hij zich bij het bevinden dat *Meenen* door de Franschen bezet was, dwars over de straatweg van *Iperen* op *Dadizele* in order rétireerde, niettegenstaande de Franschen een gestädig kruisvuur op hem maakten, waardoor zoo wel als door de Troupes van de Bevelhebbers REITZENSTEIN en 's GRAVENMOER, bij welke een Corps Pruisschen waren; die mede op de *Iperſche* Steenweg een goede positie hadt genomen, de Vijand wierdt staande gehouden en de rétraite zeer gefaciliteerd: hetgeen echter het Bataillon van *Hohenlohe*, dat bij *Bousbeek* aan de Rivier *de Lys* geposteerd stondt om de Vijand te observeeren, niet konde wedervaaren, wordende gemeld Bataillon gedeeltelijk in de pan gehakt en gedeeltelijk gevangen genomen.

Dusdanig was den uitslag deezer gewichtige en niet minder bloedige affaire, die, men herhaale zulks nog eens, ware de Generaal DE BEAULIEU opgekomen; ongetwijffeld een geheel anderen uitslag zoude gehad hebben. — Jammer, dat bij dit zoo weinig vermoedde verlies, het Vaderland zoo veele braave Helden verloor; — jammer, dat zoo veele deugdrijke Mannen verminkt wierden, die met het beste hart de Staat dienden, en wier grootste vermaak het was, hun voor Dezelve en hunnen dierbaaren Vorst opteöfferen!..... Nog treurt de bezadigde Vriend van edele

daa-

daaden, om de dood der navolgende verdienstvolle Officieren, wier naamen men niet beter aan de vergetelheid heeft weeten te onttrekken, dan met hun te ſtellen in het Leven van die ſchitterende Orange-Held, welke ook op deezen noodlottigen dag, midden in het Vijandlijk vuur verminkt, en die zoo zeer, hoedanig de geest van partijzucht ook woelde, in zijn Vaderland bemind wierdt; en welker *ontijdig* uitëinde de deugdzaame Batavier nog daaglijks traanen ten oogen uitperst, gelijk hij ook mede om het verlies der volgende achtingswaardige Perſoonen doet: 1793.

Lieutenant-Colonels: De Graaf VAN STIRUM, dienende bij het Regiment Hollandſche Guardes te voet; VAN TENGNAGEL, bij het Regiment van *Baden* behoorende, benevens de Baron VAN GROEVESTEIN. Sneuvelen van onderſcheidene Officieren.

Major: de Graaf VAN LEININGEN.

Capiteins: D'ANGLEFORT en D'OZENNE.

Lieutenants: VAN VOERST, EYMANN, CARDOLL, VON BERGA, DAMES, VROLYK, TAUENSTEYN en ESCHER.

Vaendrigs: VAN PLETTENBERG, BILSTEIN en VON KLEIN.

Chirurgijn-Major: SNELLER.

Gaf de dood der voorenſtaande mannen, met nog 131 Onder-Officieren en Gemeenen, een diep gevoel op het Vaderlandsch gemoed, niet minder trof hetzelve de wonden, aan welke het zoo gaerne balzem gaf, van de hier na te noemene Helden:

Generaal-Majors: A. GRAVE VAN WARTENSLEBEN, VAN DER DUIN VAN 's GRAVENMOER en Prins VON HESSEN-DARMSTAD. Kwetzen van eenige Officieren.

Co-

1793. *Colonels*: MUYSSON, GUMOENS, STETGUER en VAN RAESFELDT.

Lieutenant-Colonels: Prins VON SOLMS en VAN LYNDEN.

Major: DE MILLY.

Capiteins: VAN VOERST, BRUCE, de Heeren BECK, van de Regimenten *de Bons* en *Brakel*, BACKER, ROMLING, ABERSON, CLEVE, EYMANN, A. VAN HOOFF, JANSSENS, GREBEL, SPÖNDLY, VON BUSECK, Graaf VON UXTEULL, ALBERTI, en VON LOEWENSTEIN, als Adjudant-Generaal bij de Vorst VON WALDECK ageerende.

Lieutenants: FAGEL, VAN HEEMSKERCK, DE PELLIZARI, WURSTEMBERGER, DE RUMPHI, VOIGHT, RUPERTUS, HÜMMEL, TH. THILEMANS, STURLER, SLUYTER en TSCHARNER.

Vaandrigs: VON EICHSTORF, SARTORIUS, VON PFAFFENRATH, NUSCHELER, LUCK en EERLACH.

Vermiste Officieren. Even zoo als men met rouwe de wonden der opgenoemde perſoonen, met nog 399 Onder-Officieren en Gemeenen, gewaar wierdt, niet minder bekommering verwekten de volgende Vermisten:

Colonel: VAN LYNDEN.

Lieutenant-Colonels: PIETERMAAT, VAN HAREN *Senior* en VAN LOM.

Capiteins: EFFINGUER, CUNCELL, SULLIVAN, VON DRACHSTÄDT, POELL, ERNST, VON BASSEWITZ, TSCHARNER en WYTTENBACH.

Lieutenants: De Baron VAN HEECKEREN TOT OVERLAAR, LAMSWEERDE, MAY, MULLER, SCHMIDT, RAGAY, FRAME,

SOU-

SOUTERMAISTER, LOUSBERGHS en BERGIER. 1793.

Vaendrigs: D'ESTIENNE, CHRISTIAANS, BROERS, FISCHER, SICCAMA, BUFF en ROSE.

Adjudant: JACOBI.

Chirurgijns-Major: SEBASTIAN en BRANDLY, met en benevens nog 864 Onder-Officieren en Gemeenen, gezweegen van het geheele Bataillon van de Lieutenant-Colonel Graaf VON HOHENLOHE.

De jonge Orange-Held, met eene verbaasende smert aan zijne op deezen dag bekomene wonde, nu te *Sluis-in-Vlaanderen* gearriveerd zijnde, zorgde men daadlijk, te midden in gevoel-volle aandoeningen, dat de vervoering van Hoogstdezelve op de meest gemaklijke wijze, naar *'s Gravenhage* konde gedaan worden, weshalven men een *Vlaandersche* Schuit in gereedheid bragt, in welke de Vorst, onder geleide van twee Geneesheeren, zich begaf en daarmede op Zondag den 15. September te *Rotterdam* aanlande en in het Logement van de Castelein J. DE KOK zijn verblijf nam. Vertrek van Prins Fredrik uit *Sluis-in-Vlaanderen*.

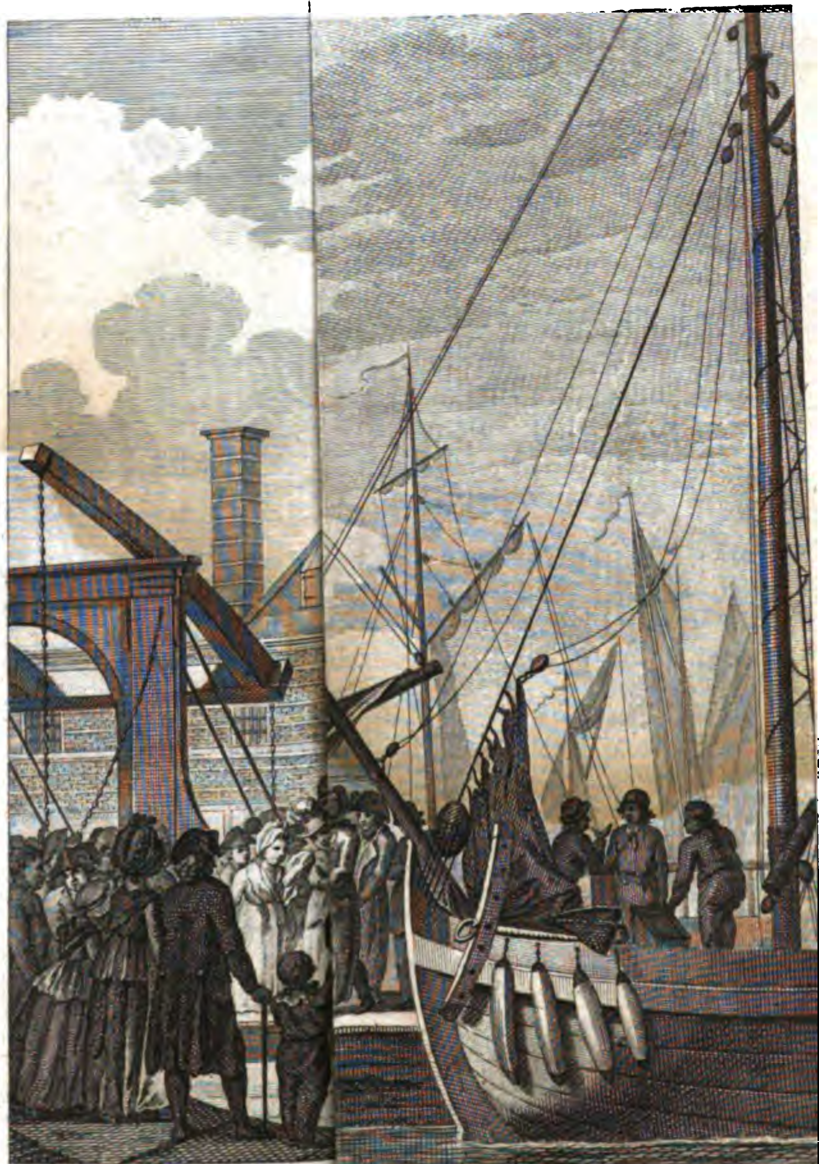
Hoe gemeenzaam het Caracter van Prins FREDRIK VAN ORANGE was, leide men ook wederom hieruit af: De Vorst aan land gekomen zijnde, hadt men het voorneemen Hoogstdezelve naar het *Klein Schippers Huis* te geleiden, uit hoofde men zulks voor het aanzienlijkste beschouwde, dan dit verneemende, vroeg de Prins, wijzende op het Huis van de Castelein DE KOK, *welk Logement hetzelve was?* En toen hem zulks gezegd wierdt, antwoorde de Vorst: *Wel nu!* Aankomst van de Prins te *Rotterdam*.

1793. *dan kunnen wij daar immers ook wel ingaan!* Op welk gezegde de Prins daadlijk, door de zamengekomene meenigte, welke met het treffendste hartzeer het ongeval van hunnen zoo geliefden Orange-Vorst beschouwden, het Huis van den genoemden Castelein instapte, die, ook deeze eer verdient die man in dit Geschied-verhaal, zich beijverde, dat genoegen en gemak aan de lijdende Vorst te bezorgen, als welke in zoo korte en onverwachte oogenblikken mooglijk was.... *De Konst heeft ook hier willen beproeven, om het hart van elke Nederlander gevoelig optewekken. Zij schetst de Held uit de Schuit gekomen op het* Helvoetsluissche *Hoofdje, aan de Spaansche Kaay, terwijl zij eene menigte van* Rotte's *Inwoonderen den Beschouwer voor oogen maalt, die, allen aangedaan over de smert, welke eene sterk getroffene wonde, hoe ligt men dezelve ook in den beginne beschouwde, den onsterflijken* FREDRIK VAN ORANGE *veröorzaakte, zoo gaerne de pijn hadden willen leenigen. Gevoel en Eerbied staêren derhalven op nevensstaande Afbeelding: zij doen iederen Nederlander mede hierïn zien, wat ook deeze Telg uit het Doorluchtig Huis van Orange, onder zoo veele anderen, voor dat Land leeden, welker Inwoonders, nog zóó kort geleeden, hun, om derzelver schitterende daaden, de diepste en zoo wel verdiende achting toezwaaiden!*

Aanwijzing der Plaat.

Vertrek van de Vorst van *Rotterdam* naar *'s Gravenhage* en aankomst aldaar.

De Vorst onverwachtsch dus in *Rotterdam* gekomen, konde het ook niet anders, of, niets was in gereedheid om Hoogstdezelve oogenblikkelijk naar *'s Gravenhage* overtevoeren: dan het was de zoo sterk aan het Doorluchtig Huis verkleefde Heer en Mr. J. VAN DER HEIM, welke een met vier Paerden bespan-

G. Groeneveld del. C. Brouwer sculp.

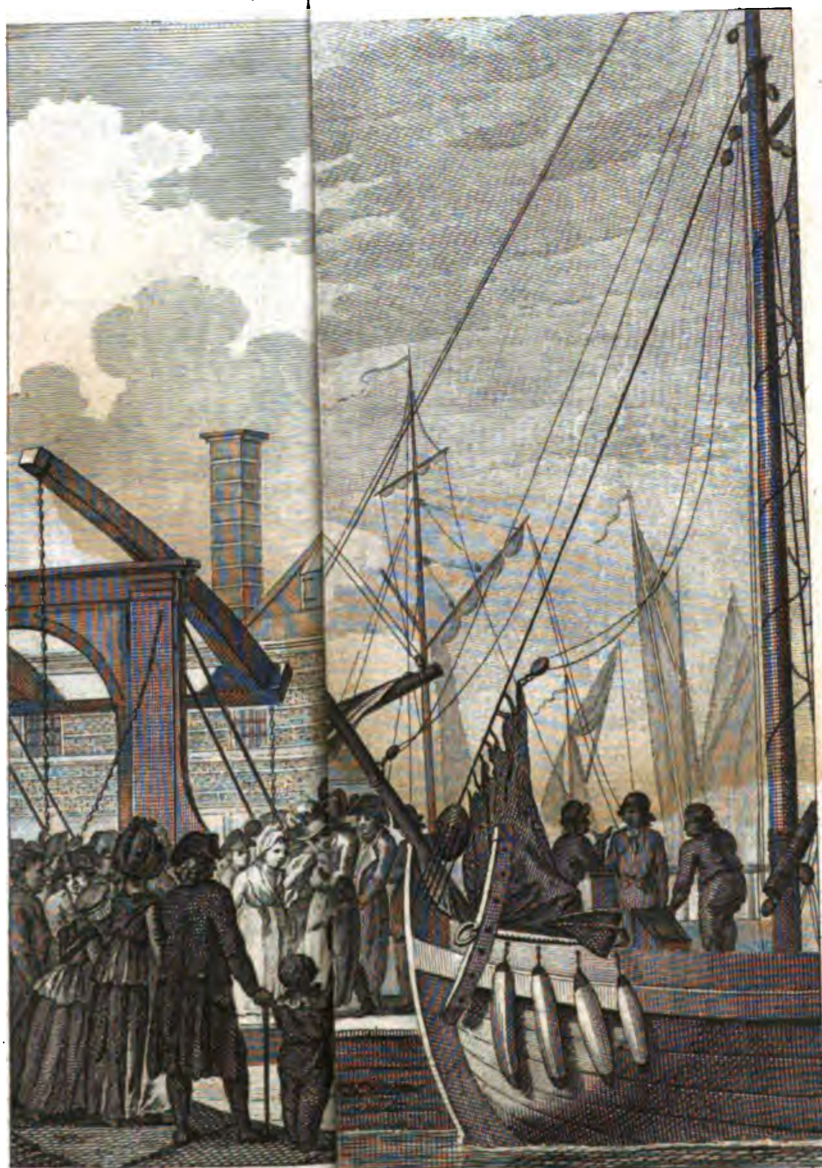
Aankomst van Z.D. Rotterdam, na deszelfs kwetzen,

1793. *den kunnen wij daar immers ook wel ingaan!*
Op welk gezegde de Prins daadlijk, door de zamengekomene meenigte, welke met het treffendste hartzeer het ongeval van hunnen zoo geliefden Orange-Vorst beschouwden, het Huis van den genoemden Castelein instapte, die, ook deeze eer verdient die man in dit Geschied-verhaal, zich beijverde, dat genoegen en gemak aan de lijdende Vorst te bezorgen, als welke in zoo korte en onverwachte oogenblikken mooglijk was.... *De Konst heeft ook hier willen beproeven, om het hart van elke Nederlander gevoelig optewekken. Zij schetst de Held uit de Schuit gekomen op het* Helvoetsluissche *Hoofdje, aan de Spaansche Kaay, terwijl zij eene menigte van* Rotte's *Inwoonderen den Beschouwer voor oogen maalt, die, allen aangedaan over de smert, welke eene sterk getroffene wonde, hoe ligt men dezelve ook in den beginne beschouwde, den onsterflijken* FREDRIK VAN ORANGE *veröorzaakte, zoo gaerne de pijn hadden willen leenigen. Gevoel en Eerbied staëren derhalven op nevensstaande Afbeelding: zij doen iederen Nederlander mede hierin zien, wat ook deeze Telg uit het Doorluchtig Huis van Orange, onder zoo veele anderen, voor dat Land leeden, welker Inwoonders, nog zóó kort geleeden, hun, om derzelver schitterende daaden, de diepste en zoo wel verdiende achting toezwaaiden!*

Aanwijzing der Plaat.

Vertrek van de Vorst van *Rotterdam* naar *'s Gravenhage* en aankomst aldaar.

De Vorst onverwachtsch dus in *Rotterdam* gekomen, konde het ook niet anders, of niets was in gereedheid om Hoogstdezelve oogenblikkelijk naar *'s Gravenhage* overtevoeren: dan het was de zoo sterk aan het Doorluchtig Huis verkleefde Heer en Mr. J. VAN DER HEIM, welke een met vier Paerden bespan-

C. Groeneveld del: C. Brouwer sculp:

Aankomst van Z.D. Rotterdam, na deszelfs kwetzen,

ſpannen Koets naar den gekwetſten Orange-Vorst toezondt, met welke Hoogstdezelve dan ook naar 's *Gravenhage* vertrok en aldaar den eigen avond, zeer gelaaten, bij zijne Doorluchtige Ouderen arriveerde, die, ten ſterkſten met een Ouderlijk hart aangedaan, hunnen zoo geliefden FREDRIK beweenden en inmiddels zorgden, dat in de wonde den zoo verkwikkenden balzem gegooten wierdt, door daadlijk alle gemak te verſchaffen en de lijdende Prins de kundigſte en voorzichtigſte Artzen toetevoegen. 1793.

Bij de eerſte beſchouwing konde men niet alles ontdekken, wat de musquet-kogel hadt teweeg gebracht, dan men zag wel dat eene diep getroffene wonde, de in zijn lot geduldige Prins eene groote pijn moest veröorzaaken: ieder was intusſchen reikhalzend nieuwsgierig, welke ontdekkingen de Geneesheeren gedaan hadden, toen de dag daaräanvolgende, van dezelven een Bericht onder de oogen van het publiek verſcheen, dat daadlijk voor een gedeelte deed zien, welke uitwerkzelen het Vijandlijk lood op Prins FREDRIK hadt, en welk Bericht in de volgende woorden vervat was: Examinatie der Geneesheeren.

HOF-BERICHT.

Op de Orange-Zaal den 16. September 1793.

„ Zijne Doorluchtige Hoogheid de Heer
„ Prins FREDRIK VAN ORANGE EN NASSAU, op
„ Vrijdag door een doorgaande Musquet-Ko-
„ gel eene Vleesch-Wonde hebbende gekree-
„ gen in het bovenſte gedeelte van den *reg-* Berichten onzichtelijk de Wonde van Prins Fredrik van Orange.

1793. „.ter arm (c) en op Zondag alhier geärri- „ veerd , is op heden , Maandag morgen , „ uitgenomen eene ligte koortze , verder vrij wel.”

De daaröp volgende berichten deeden ten vollen zien, hoezeer Held FREDRIK VAN ORANGE aan de wonde en noodwendige operatien leed: den 17. bleef de pijn voortduuren; den 18. onderging de Prins eene nieuwe ínſnijding in de wonde; den 19. was de pijn eenigermaate minder; den 20. ligte men alle ingeſchootene ſtoffen, benevens de ingezakte musquet-kogel, die als een vasten wrong zich in de zilvere draaden der épaulette, benevens het ſtukje laken van de rok, hadt gewikkeld, uit de wonde; den 21. genoot de Prins, echter bij voortduuring van zwakheid, meerder rust; den 22. en 23. ligte men eenige fragmenten uit de wonde, terwijl dezelve gunſtiger begon te ſtaan; den 24. en 25. bleef alles nog immer gunſtig; den 26. onderging de Prins wederom eene inſnijding en genoot daardoor zeer geringe rust; den 27. haalde men een ſtukje van het geſchooten opper-armbeen uit de wonde; den 28. bracht de Vorst zeer pijnlijk door; den 29. openbaarde zich een nieuw opkomend gezwel aan de wonde; den 30. deed men bij de Prins eene

(c) Het officieel Bericht van de Heer Erf-Prins VAN ORANGE EN NASSAU aan Hun Hoog Mogende de Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, de blesſure aan de *linker* ſchouder opgeevende, is het op credit van Hoogstdezelve dat zoo in de afbeelding als materie, de kwetzing ook als zoodanig is opgegeeven.

eene ruime infnijding langs de arm ter zijde 1793
van de borst; den 1. October haalde men
wederom een fragment uit den arm, terwijl
het gezwel veele etterftof ontlaste; den 2.
ontdekte men de hévigheid van de fchoot al
meer en meer; den 3. verminderde zich de
pijn; den 4. kwam er eenige beweeging in
den arm; den 5. kwam er wederom een ftukje
been uit de wonde; van den 6. tot den 12.
continueerde de Prins in aanwinning van
krachten en geneezing; den 13. en 14. onderging Hoogstdezelve, met onbegrijplijke tranquiliteit van geest, de doorfnijdingen der veretteringen, die door de woede des Kogels, in de nabijheid van de gewonde arm, langzamerhand waren veröorzaakt; van den 15. tot den 17. genoot de Vorst eene aanhoudende rust; den 18. geraakte op nieuw een fchilfertje in de wonde los; van den 19. tot den 26. bleef de geneezing al immer voortduuren, wordende nu en dan eenige fragmenten uit de wonde gehaald, zoo zelfs dat er nog maar twee kleine ftippen in dezelve bleeven vastzitten; van den 27. October tot den 10. November bleef de wonde langzaamerhand aan het geneezen en hadt in dien tijd zich wederom van twee fchilfertjes ontlast; den 11. ontdekte men dat de wonde zich nog niet fpoedig, uit hoofde van het ontblootte gebeente, zoude fluiten; van den 12. tot den 18. bleef de hoop op herftel al immer voortduuren, te meer daar het laatfte ftukje van 't gekwetfte opper-armbeen, nu ook was losgeraakt. — Met een meer dan begrijplijk geduld, gedroeg Prins FREDRIK VAN ORANGE zich in deeze niet zeer aangenaame

 om-

1793. omſtandigheden, zoo zelfs, dat de Vorst bij eene beſtendige goede humeurs-geſteldheid, al dat geene met moed onderging, wat de Geneesheeren ter herſtelling nodig oordeelden. Lange laboreerde de Prins aan zijne kwetzure en het was eerst den 9. December, dat het *Hof-Bericht* melde, *dat er nu niet meer dan tijd gevraagd wierdt ter volkomene geneezing*, zoo dat de brave Orange-Vorst onder geſtadige ſmerten zich bijna *drie maanden* gedompeld zag, en waarvoor? voor de eer zijn's Vaderlands; de vervulling zijner duure plichten en de roem van dat Huis, welk, zedert lange vermaard, zoo veel aanſpraak heeft op de achting van ieder Nederlander.

Herinneting. Voor oogen, hoe wel kort, geſteld hebbende, wat de deugdzaame FREDRIK na de rampſpoedige dag van den 13. September leed, niet alléén aan de ſmert zijner wonde, maar bovendien aan het hartzeer welk Hij onöphoudelijk gevoelde, van niet in het bijweezen zijner brave manſchappen te kunnen zijn, om verder *door daaden* zijne achting voor het zoo ſterk bedreigd wordende Vaderland te kunnen aan den dag leggen en tevens in de gevaaren te kunnen deelen, welken de dappere bezoldigden van den Staat al immer verduurden, daar zij daaglijksch eenen overmachtigen Vijand de ſpitze moesten bieden en niet zelden op hunne eigene krachten alléén verplicht waren te ſteunen. Deeze ſchets dan te hebben gedaan, vleit men zich niet ten onrechte of veelen zullen een ſtille traan aan Held FREDRIK VAN ORANGE ſchenken, die tot op zijn laatſte ademtocht, ten minſten tot zoo lange het denkvermogen de Vorst bijbleef,

aan

aan Zijne Landgenooten dacht en de vuurigste wenschen voor derzelver aloude welvaart uitboezemde. 1793.

Ondertusschen hadt de Veldslag van den 12. en 13. September ten gevolge, dat de Heer Erf-Prins de stelling van het leger veranderde en met hetzelve over *Deinse* naar *Gent* marcheerde; waar Hoogstdezelve zich achter de *Schelde* nedersloeg; de troupes, die zich bij het gros der Armee niet hadden kunnen voegen, bijëen verzamelde en naar *Iperen* bevél zondt, dat de zich aldaar en elders bevindende corpsen met allen spoed naar de Armee moesten marcheeren. — De Oostenrijksche Generaal DE BEAULIEU hadt *nu* met zijn corps de Stad *Kortrijk* gedekt, terwijl de Hanöversche Veld-Marschalk FREYTAG zijne positie tusschen *Veurne* en *Rousselaar* nam en de Prins VON COBURG met een aanzienlijke macht aanrukte om de gedreigd wordende Landen te dekken en de onderscheidene corpsen te ondersteunen.

Veränderingin de stelling van het Leger.

Even zoo als het bijna met alle zaaken gaat, ging het ook hiermede: de rollende geruchten hadden de gantsche Armee van den Staat reeds vernield; geheel *Vlaanderen* in handen des Vijands gesteld en de rétraite op het Vaderland regelrecht verkondigd, weshalven Z. D. H. de Heer Prins Erf-Stadhouder het besluit nam, om alles in eigen persoon te onderzoeken, hetgeen die Vorst dan ook verrichte; zich op de omstandigheden naauwkeurig informeerde; met Zijnen doorluchtigen Zoon en andere Hooge Officieren de meest voorzichtigste regelingen maakte, terwijl Zijne zorg, die de Vorst altoos voor Zijne onderdaa-

Vertrek van Z. D. H. de Heer Prins Erf-Stadhouder naar het Leger.

1793. daanen heeft doen blijken, zoodanige maatregelen daarstelde, als welke de tijdsomstandigheden het beste gedoogden. Inmiddels voor deeze verrichtingen schreef Hooggemelde Vorst aan Hun Hoog Mogende, als een communicatie van Hoogstdeszelfs voorneemen, de navolgende Missive:

„ *Hoog Mogende Heeren!*

Missive van de Heer Prins Erf-Stadhouder aan H. H. Mog.

„ Zoo ras als ik vernomen hebbe de tijding
„ van het voorgevallene op den 13. deezer,
„ hebbe Ik niet nagelaaten, om Mij te in-
„ formeeren naar de situatie waar in zich het
„ Leger van den Staat bevond, en Ik kan
„ het genoegen hebben, van U Hoog Mog.
„ voorloopig kennis te geeven, dat het ver-
„ lies, zoo aan Manschap en Paerden, als
„ Artillerie, veel minder is, dan het zich in
„ den beginne liet aanzien, waarvan U Hoog
„ Mog. een gedetailleerd Rapport (d) zullen
„ ontfangen, wanneer de respective Corpsen,
„ die in de slag zijn geweest, de lijsten van
„ derzelver verlies zullen hebben ingegeeven
„ en dat daar uit een generaale lijst zal kun-
„ nen worden geformeerd. Ik agte evenwel
„ nodig, om zelve onder oogenschijn te nee-
„ men den staat waarin het Leger zich be-
„ vind, en ben daarom van intentie voor
„ eenige dagen naar het Leger te gaan, ten
„ einde des te beter te kunnen oordeelen van
„ deszelfs situatie, en van het geene tot her-
„ stel

(d) Het gedetailleerd raport, omtrent de gebeurenis, komt in den zin volkomen overeen met het hier voorengaande verhaal der bataille.

„ ſtel van deszelfs geleeden verlieſen zoude 1793.
„ kunnen werden gedaan. Ik hebbe van
„ Mijn pligt geagt U. Hoog Mog. hier van
„ kennis te geeven, en neeme deeze gelee-
„ genheid waar, om Mij en Mijn Huis in
„ derzelver vriendſchap en geneegenheid aan
„ te beveelen, en den zeegen des Almagti-
„ gen (e) over het lieve Vaderland en over
„ Uwer Hoog Mog. zwaarwigtige deliberatien
„ op het vuurigſte toe te wenſchen."

(*get.*)

W. PR, V. ORANGE.

Den 22. deezer Maand was het dat de Heer Prins Erf-Stadhouder de inſpectie over het Leger van den Staat nam, hetwelk toen deszelfs ſtelling hadt genomen, met de rechter-vleugel aan *Mellen*, de linker aan *Lemberghen* en het front voor *Gentrode*. — Minzaame onderhoudingen, vriendſchaplijke betuigingen en gulhartige geſprekken, die de Vorst, zoo als altoos, ook hier liet blijken, werkten niet weinig op het hart van ieder Soldaat, die niets vuuriger wenschte, dan om zich over het geleeden verlies te wreeken en op nieuw te toonen, dat de Verëenigde Nederlanden een Leger hadden te velde gebracht, welke

Inſpectie van Z. D. H. over het Leger bij *Mellen*.

(e) Geenzints beſchouwe de Lezer deeze woorden als een enkele uitdrukking: Zij die dagelijks bij de Prins Erf-Stadhouder verkeerden, hebben Hem dikwijls in vuurige en uit het hart voortkomende gebeden, met gevouwen handen, zich Hemelwaarts zien wenden, ten einde God te ſmeeken over het geluk van Zijn Vaderland, de bloei van deszelfs Ingezetenen en de onderſchraaging zijner Goddelijken bijſtand aan hun, die het Roer van Staat in handen hadden.

1793. welke bij het betrachten eener goede discipline, de uiterste gevaaren voor de glorie hunner wapenen manmoedig wilde braveeren!....

Lofspraak omtrent de waardige Nederlandsche Krijgshelden.

Tot lof der dappere Officieren die op deeze gewichtige dagen commandementen hadden gehad; — tot roem van ieder subaltern Officier en tot eer van elken onverschrokken Soldaat, behoort vooral aangestipt te worden, dat hunnen Capitein-Generaal de grootste lofbetuigingen over *hun* gedrag uitboezemde, daar de Vorst verklaarde, ten uitersten te vreede te zijn, over de gehoudene manmoedige contenance en hartelijk leedweezen aan den dag lag, over de teleurstelling (f) welke de operatien hadden ontmoet, tevens verzekerende in alles voor de goede onderhouding der troupes te zullen zorgen, als een Vader voor hun te waaken, zoo dat de Kinderen des Vaderlands geen berouw zouden gevoelen, over dat geene, welk het behoud van *Godsdienst*, *Vaderland* en *Rechten* zoo nadruklijk vorderde....

Terugkomst van Z. D. H. in *'s Gravenhage*.

Met de uiterste naauwkeurigheid alles mede hebbende helpen beraamen, beval Hoogstdezelve de zorg van het Nederlandsche Leger wederom aan Zijnen doorluchtigen Zoon en ver-

(f) Genoegzaam zal de Leezer gezien hebben, waar die teeurstelling moet gezogt worden, en omtrent welke men nog met aandacht gade slaat, dat Zijne Hoogheid de Heer Erf-Prins zelfs zegt „ dat Hij bij het *veelvuldig* vraagen van sécours aan den Generaal BEAULIEU „ van de Oostenrijkers *hoopte* ten eersten gesecondeert „ te worden" en verder „ dat Hoogstdezelve, *na van* „ *half zes tot half elf uuren op sécours gewacht te* „ *hebben*, tot de rétraite verpligt was!"....

verdere commandeerende Officieren; verliet 1793.
hetzelve, in de verzeekering van door de ondergeschikte manschappen ten hoogsten bemind te worden en rétourneerde aldus den 3. October in 's *Gravenhage*, waar de zorgvolle Prins zich mede niet onledig hield, maar met de respective Staats- en Militaire-Collegien de maatregelen ter instandhouding van het wettig gezag hielp daarstellen.

Hoe zeer de Heer Prins Erf-Stadhouder voor het onderhoud der Weduwen en Weezen geneigd ware te zorgen, leide men bij zoo veele andere doorslaande bewijzen af, uit de volgende mondelinge aanspraak, die Hoogstdezelve in de Vergadering van Hun Hoog Mogende den 21. October van Zijne lippen liet vloeijen en welke woordelijk aldus is:

Zorg der Orange-Vorsten voor de Militaire Weduwen en Weezen.

„ *Hoog Mogende Heeren!*

„ Ik hebbe ontfangen eene Missive van „ mijn oudsten Zoon (g), gedateert te *Gontreuil*

Voordracht van

(g) De Missive van de Heer Erf-Prins, waar van Zijne Doorluchtige Hoogheid de Heer Prins Erf-Stadhouder gewag maakt, was van deezen inhoud:

„ *Doorlugtige Vorst en Heer!*

„ De gevoelens van waare deelneeming in het droevig „ lot van verscheide Weduwen en Weezen, wiens Echt- „ genooten en Vaders in deezen Veldtogt voor 't Va- „ derland gesneuveld zijn, doen mij de vrijheid gebrui- „ ken van aan Uw Hoogheid bij deezen in bedenking „ te geeven, of Hoogstdezelve niet zoude kunnen goed- „ vinden ten hunnen opsigte eenen voorslag bij H. H. M. „ in deliberatie te brengen, ten einde door het verlee- „ nen van Pensioenen, aan deeze ongelukkigen eenige „ verligting en ondersteuning, waarop zij, mag men „ zeg-

1793. „ *treuil* den 10. deezer, waar bij hij mij „ verzoekt omme aan Uwe Hoog Mogende „ voorteſtellen, om aan de Weduwen en „ Weezen, wiens Echtgenooten en Vaders „ in dezen Veldtocht voor 't Vaderland geſneuvelt zijn, door 't verleenen van eenige „ Penſioenen eenige verligting en onderſteuning te doen wedervaaren. Ik heb niet „ willen afzijn aan dit verzoek te voldoen, „ en aan Uw Hoog Mogende de gemelde „ Misſive te communiceeren; en teſſens te „ proponeeren om deeze zaak in deliberatie „ te neemen, en oordeele, dat de menschlievendheid niet alleen maar ook 's Lands „ dienst vordert, dat die geene, welke hun „ leeven voor het Vaderland exponeeren, „ zoo te water als te lande, die gerustheid „ hebben, dat Zijlieden komende te ſneuvelen of te vergaan, derzelver Weduwen „ niet aan gebrek worden geëxponeerd."

Z. D H. in de Vergadering van Hun Hoog Mogende.

Welke

„ zeggen, aanſpraak hebben, zouden kunnen wedervaaren. De bewustheid van Uw Hoogheids menschlievende denkwijze, ſtrekt mij tot een waarborg, dat „ Hoogstdezelve mijne vrijpostigheid niet kwalijk duiden „ zal, en doet mij teſſens hoopen, dat Uw Hoogheid „ de middelen wel zal gelieven in 't werk te ſtellen, „ die naar Hoogstdeszelfs goedvinden ter bereiking van „ het voorſz. doelwit eenigſints dienſtig zijn kunnen.

„ Waarmede de eer hebbe mij met den diepſten eerbied te noemen

Doorlugtige Vorst en Heer!

Hoofdqr. te *Contreuil* den 10. Oct. 1793.

Uw Hoogheids
Onderd. en Ootm. Dienaar en Zoon
W. FR. ERF-PRINS VAN ORANGE.
Comm. Gen.

Welke de Orange - Vorst zoo zeer eer 1793.
aandoende voordracht in handen van de Heer
Prins Erf - Stadhouder gesteld wierdt, om
Hoogstdeszelfs consideratien en advis te erlangen, en naderhand dan ook de bedoelde
uitwerking verkreeg.

Dusdanige maatregelen konden geen andere uitwerkzelen hebben, dan de dapperheid der Krijgslieden ten top te doen stijgen, hetgeen bij iedere gelegenheid zoo sterk bij de Nederlandsche Armee doorschitterde en waarvan de Oostenrijksche Generaal - Veldmarschalk Prins VON COBURG zich zoo zeer overtuigd hieldt, dat dien Vorst in vleijende bewoordingen de *onvertzaagde Nederlandsche Helden* de eer aanbood, om het trotsche en door natuur en kunst sterke *Maubeuge* mede te helpen berennen: aan welker omçingeling men den 23. September, onder het bevél van de Graaf VON COLLOREDO, een aanvang maakte en de Hollanders geen gering aandeel in het beleg namen, die, zoo wel als de gantsche Geällieerde macht, uit hoofde der kort te vooren behaalde overwinning, bij *Kortrijk*, nu de handen wederom ruimer hadden gekreegen en derhalven met de geheele Armee op nieuw voorwaards waren gerukt, ten einde de Vijandlijke Generaal HOUCHARD in zijn voorneemen alle mooglijke hinderpaalen in den weg te leggen, daar dezelve ten oogmerk hadt, om, na het belegerde *Duinkerken* ontzet te hebben, langs den kant van *Givet* op de *Vlaandersche* en *Brabandsche* Frontieren los te gaan, doch waaromtrent zijn eigen Gouvernement hem heel spoedig in zijnen loop stuite, vermits men hem arresteerde, gevangkelijk naar

Belegering van *Maubeuge*.

Pa-

1793. *Parys* voerde en aldaar heel spoedig zijn leven door de Guillotine deed eindigen; terwijl men tot zijnen opvolger de Generaal JOURDAN benoemde, welke ook niet veel geluk in den aanvang ontmoete, daar op den 29. September veele van hunne Rédoutes en Rétranchementen veröverd wierden, die zij aan de boorden der *Sambre* opgeworpen hadden, ten einde dusdanig de verbondene Legers het overtrekken dier rivier te beletten, doch die te midden van een verschriklijk vuur de vloed overkwamen, elf stukken kanon den Vijand afnamen en hunnen marsch op *Maubeuge* richten, welke Vesting, zoo wel als het zich daar voor bevindende Camp, nu ten uitersten benaauwd wierdt.

Voorwaards rukken van het Nederlandsch Leger.

De Heer Erf-Prins VAN ORANGE, na deeze overwinning, in alles de concert handelende met de commandeerende Generaals, marcheerde met zijn Leger den 3. October uit den omstreek van *Anderlecht* naar *Braine le Comte*, van waar Hoogstdezelve 's daags daaraanvolgende op *Mons* voortrukte; den 5. zich naar den kant van *Bettignies* wende, het Hoofdkwartier te *Gontreuil* nedersloeg en daarna de posten aan die zijde der *Sambre* bezette.

Schermutzelingen, en sneuvelen van de Capitein van Reitzenstein.

Dusdanige wel uitgevoerde maatregelen konden geen ander gevolg hebben, dan de gantsche aandacht der Franschen tot zich te trekken en alle poogingen te doen onderneemen, welken tot stremming der operatien konden strekken. Hierom was het dan ook, dat zij den 7. aan de rechter-vleugel der Nederlandsche Armée eene post Vrijwilligers aangreepen, en dezelve, na eenen hardnekkigen tegenstand, tot wijken noodzaakten, doch het is de

Ca-

Capitein VON HEYDEN die met *Anspachsche* 1793.
Jagers en Infanteristen komt toesnellen en de Vijand in de flancq valt, waardoor hij de Franschen tot in hunne wacht-huizen terug drijft, zelfs het kanon niet ontziende, dat men van *Maubeuge* op de overwinnaaren losbrand, waarna die dappere manschappen de post wederom bezetten, terwijl de Soldaat eene heete traan langs de wangen liet rollen over het sneuvelen van de brave Capitein VAN REITZENSTEIN, die met al den ijver, welke men in een dappere en aan zijn Vaendel getrouwe Officier kan ontmoeten, midden in het gevecht zijn nuttig leven, door het treffen eener Vijandlijke kogel, eindigde.

Met niet minder woede was het, dat de Franschen den 12. de Voorposten van het Bosch van *Tilleul* aangreepen, waar zij de Schildwachten terugdreeven, het Bosch vervolgens indrongen, doch ook toen ondervonden, dat de Hollanders dezulken waren, die niet ligt gewoon zijn hunne posten te verlaaten, vermits eenen hardnekkigen wederstand van de zijde deezer dappere lieden en die langer dan een uur duurde, de Franschen terug dreef en de posten deed behouden. Gevechten in het Bosch van *Tilleul*.

Ondertusschen waren zoodanige, hoezeer in den aart bloedige schermutzelingen, enkel maar de voorboden van treffender gebeurenissen: Het Bosch van *Tilleul* wierdt van te veel gewicht geächt, om het enkel bij deeze eerste affaire te laaten blijven, zoo dat de dag van den 14. eene nadere proef moest ondervinden, vermits de Vijand reeds in de vroege morgen op de Voorposten stootte en het vuur langs de geheele *Cheine* algemeen maak-

1793. maakte. De overmacht, waarvoor men zoo dikwijls moet zwichten, deed ook hier voor een korte poos de zich aldaar bevindende Troupes van den Staat wijken: doch deeze hervatten hunnen heldenmoed onder het hoofdbevel van de Colonel VON HAAKE en ijlen naar de nog niet half voltooide Flêche, die men in de voorige nacht hadt opgeworpen en in welke men reeds de Vijand meester zag; daar hij in eenen tweede en zeer onſtuimige aanval de dappere manſchappen tot wijken hadt genoodzaakt. — De Soldaaten naauwlijks dit gewaar wordende, ſtuiven op de Franſchen los en zien zich weldra meester van het eerst verlooren terrain. — Ondertusſchen ſchijnt het voorneemen des Vijands, het Bosch te willen hebben, er moge dan nog zoo veel menſchen-bloed verſpild worden!.... Eene derde attacque werdt door hem ondernomen: het gelukt hem weder, de reeds afgematte Krijgsman terug te drijven: zijn grof- en onophoudelijk ſpeelend kanon brengt vernieling in het midden en reeds waant de Franschman zich meester van het ſtrijdperk te zullen blijven. Dan nu rukken de *Anſpachſche* Jagers ten bijſtand: de bajonet is thans het werktuig waarvan men zich gaat bedienen en het is nu wederom de moedige *Waldekſche* Colonel VON HAAKE, met de niet minder onvertzaagde Lieutenant-Colonel MONIN DE RESIGNIES en Capitein VON HAIGDEN, benevens zoo veele andere helden, die het voorbeeld van onverſchrokkenheid aan hunne onderhebbende manſchappen geeven, daar zij, onder het braveeren der grootſte gevaaren, den Vijand terug drijven en einde

delijk meester van het ſlagveld worden en blijven!.... 1793.

De Vijandlijke Generaal JOURDAN het echter niet opgeevende, doet alles, wat de requiſitien van manſchappen maar opleverde, bij zich verzamelen en brengt het getal van zijn Leger tot genoegzaam *tachtig - duizend* ſtrijdbaare mannen, daar dat der zich aan dien kant bevindende Oostenrijkers in lange na zoo ſterk niet was. Hiermede is het, dat hij de proef onderneemt, om het benaauwde *Maubeuge* te ontzetten en de Geälliëerde Machten uit hunne ſtellingen te verdrijven. — In drie Colonnes zijn Leger verdeelende, grijpt hij den 15. October de Keizerlijke Obſervations - Armeé aan, met al die woede, welke immer de razernij met zich kan medevoeren. — Te vergeefsch poogt hij de rechter - vleugel en het centrum der Oostenrijkers overhoop te werpen, daar zij met eene bewonderende dapperheid pal ſtaan en JOURDAN met zijne Soldaaten achterwaards drijven; hun langs de Haye van *Avesnes*, achter de Dorpen *St. Val*, *St. Vaast* en *Moncheaux*, vervolgen en de zege aan hunne zijde beſchouwen!.... De linker vleugel ontmoet echter dit geluk in den aanvang niet: tot zonnen - ondergang ſtrijdt dezelve met verlies, toen zij al het uiterſte poogen bij een verzamelde, met hardnekkigheid haare kracht op den Vijand beproeft, en, niettegenſtaande het gerétrancheerd Leger voor *Maubeuge* in dat tijdſtip mede een aanval, onder de bedekking van een hevig kanonnen - vuur, onderneemt, zien zij in die uuren, in welke de vaale ſluijer reeds het aardrijk bedekt, hunne mannen - moed door

Gevechten in de nabijheid van *Maubeuge* en opheffing van het beleg dier Vesting.

1793. de Overwinning bekroond!.... Zien zich bij de treurige beschouwing hunner ter aarde gestorte spitsbroeders, ook als meester deezer bloedige dag.

Hoezeer de onverschrokkene Krijgsman echter kampte; — hoezeer zijne getrouwheid aan Vaderland en Vorst hem ten sterksten blijft aankleeven; — ja, hoezeer het gevoel van *eer* en *plicht* bij hem onöphoudelijk opborrelt en hij uit alle die edele en in ieder mensch zoo zeer gewenschte grondbeginzelen, alle de rampen verduurt; — alle gevaaren zonder morren te gemoet treed èn zelfs de dood als een nietsbeduidend schrikbeeld beschouwt — — nochtans is eene voortstuivende macht, die door eene wonderbaare geestdrift aangevoerd wordt, wel eens oorzaak, dat zoodanige bij ieder op reden denkend sterveling geächte mannen, *voor een wijle tijds*, moeten zwichten en zich naar die onverbiddelijke slagen des noodlots regelen, welke de *achtiende* eeuw maar al te veel heeft ontmoet!.... Ook dit ondervond de Geälliëerde Armee, daar JOURDAN zijn Leger al meer en meer in macht ziende toeneemen, op nieuw de strijd des Oorlogs deed opdaagen!.... De aarde op den 15. met menschenbloed zich beverwd ziende, moest op den 16. deeze zoo aaklige couleur nog zien vermeerderen, vermits met het krieken des dageraads reeds het sein aan zoo veele Helden gegeeven wierdt, om het wrange sterfuur te zullen moeten ondergaan; — van de kanonkogels te zullen ontmoeten; — de musquetten te hooren raasen en de klingen kletteren, door welken hunne ledemaaten verminkt moesten wor-

den en zij zoodanig van die plichten zich ver- 1793.
stooken zouden zien, die met zoo veel welwillendheid altoos door hun vervuld wierden!..... Het aanblikken des dageraads doet reeds de Voorwachten het bloedig kamp een aanvang neemen; — reeds, eer de klok *agt* uuren telt, leggen zoo veele dappere Mannen ter aarde; toen een algemeen gevecht plaats hadt, in welken men *dood* en *verwoesting* in het midden zag woeden. — De gantsche dag door vechten de Oostenrijkers met de uiterste standvastigheid en het is niet dan laat in de nacht, dat de Prins VON COBURG het besluit neemt van te retireeren en met zijn Leger over de *Sambre* terug te trekken, door welke maatregel de Heer Erf-Prins VAN ORANGE zich ook genoodzaakt zag, de stelling zijner Armee te veranderen, zoo dat Hoogstdezelve zijne positie bij *Bettignies* concentreerde, de Voorposten tegen *Maubeuge*, in het Bosch van *Glisuelles*, plaatste, terwijl de Generaal Graaf VON COLLOREDO op de rechter- en de Graaf DE LA TOUR op de linker-vleugel stonden; hebbende men inmiddels het grof Belegerings-Geschut, dat ter bemachtiging van *Maubeuge* hadt moeten dienen, naar *Bossu*, in de nabijheid van *Mons*, doen brengen.

De Vijandlijke Generaal JOURDAN trotsch *Meenen* op deeze overwinning geworden, hadt niets en *Veurne* anders op het oog, dan door gezwinde en dag ingenomen. *Ypren* op dag ontrustende manoeuvres, dezelve meer en meer uittebreiden: *Meenen* en omliggende *Nieuw-*posten wierdt door hem ingenomen; *Veurne poort* be-bukte voor de Fransche Wapenen; *Yperen* dreigd. wierdt bedreigd en *Nieuwpoort* door de Fransche Generaal HOCHE op eene manier gesom-

1793. meerd, die den Inwooneren ſchrik moest verwekken, daar hij bij het vorderen van *zes* Gijzelaaren deeze uitdrukking bezigde: „ zonder „ dat zal uwe ingeſlootene en ter zee en te „ land aangevallene Stad verwoest worden *en* „ *ik zal er in komen over het ſmeulende puin* „ *uwer huizen en de trillende brokken uwer ledemaaten!*"

Maatregelen der Geallieërden en verandering in de onderſcheidene poſitien der Legers.

Verſtandige en ſnel werkende maatregelen te gebruiken, gevoegd bij eene zoo gewenschte harmonie tusſchen de reſpective Bevelhebbers, was in dit tijdſtip ten hoogſten noodzaaklijk, weshalven men alle de onderſcheidene poſitien deed veränderen: wendende de Engelſchen en Hanöveraanen zich naar *West-Vlaanderen* en de Oostenrijkers zich meer rechts naar *Quesnoy*, waardoor tusſchen de *vier-* en *vijfduizend* mannen der Armee van den Staat, onder het bevel van de Lieutenant-Generaal Vorst VON WALDECK, naar *Thuin* gedétacheerd wierden, om de Keizerlijken, die zich bij het gros van hun Leger moesten voegen, aldaar aftelosſen, welke troupes beſtonden uit de Brigades van de Generaals-Major DE SAUMAISE en GEUSEAU, zoo mede van de Colonel CONSTANT, zijnde uit de volgende corpſen geformeerd: Cavallerie: *Hesſen-Philipsthall*, *'s Gravenmoer* en de Huzzaaren van *van der Hoop*. Infanterie: Eerſte en Tweede *Waldeck*, *Baden*, *Bedaulx*, *Gumoens* en *Saxen-Gotha*. Jagers: *Byland* en het vijfde Bataillon *Waldeck*, benevens de corpſen van *Beon* en *Damas*, en eenige zwaare Artillerie, terwijl Zijn Hoogheid de Heer Erf-Prins zelve zijn Hoofdkwartier te *Mons* hadt genomen.

De Vorst VON WALDECK naauwlijks met opgemelde troupes op derzelver bestemming aangekomen zijnde, kreeg bericht, dat de Oostenrijkers het Dorp *Ham-sur-heure* hadden verlaaten en de Franschen er bezit van genomen, weshalven Hoogstdezelve een corps derwaards zondt, met last, van de Franschen te verdrijven en bezit van de post te neemen, hetgeen na een ernstig gevecht dan ook wierdt volvoerd en bij welke gelegenheid de Lieutenant-Colonel STAK en Huzzaaren-Ritmeester VAN DER HOOP geen geringe dapperheid aan den dag lagen. 1793. — Bezitneeming door de troupes van den Staat van het Dorp *Ham-sur-heure.*

De Franschen ondertusschen nog al immer in sterkte toeneemende en dagglijksch nieuwe gevechten leverende, daar zij in een tijdvak van *twaalf* dagen *twintig* bloedige aanvallen hadden gedaan, vorderden de omstandigheden om hun met ernst het hoofd te bieden en dienvolgens de post te *Marchiennes* te overweldigen, hetgeen dan ook den 30. October met een zoo goed gevolg wierdt uitgevoerd, dat de Franschen al hun geschut en meer dan *tweeduizend* mannen, zoo aan dooden, gekwetsten als gevangenen, afgenomen wierdt, daarbij zich genoodzaakt ziende de post in handen der Oostenrijkers te laaten. Overwinning der Oostenrijkers van *Marchiennes.*

Hadt deeze onderneeming een goeden uitslag, met geen minder gevolg wierden andere poogingen bekroond, zoo dat men, het saisoen gade slaande, besloot de dappere troupes eerstdaags de Winter-Kwartieren te zullen doen betrekken, hetgeen men rekende met te meer gerustheid te kunnen doen, uit hoofde de Vijandlijke Generaal JOURDAN zijne Armee merkelijk verzwakt zag, daar hij genoodzaakt Aanstalte tot het betrekken der Winter-Kwartieren.

 was

1793. was eenige troupes van zich te détacheeren naar het Leger dat tegen de Konings-gezinden werkte en hierom maar alléén défensiv zoude ageeren, te meer, daar het cordon der Geälliëerden, welk zich van de Zee tot de *Sambre* uitstrekte, in bijna alle de gevechten de overhand hadden gehouden en aan de kant der Bosschen van *Mariamet* hun geduchte nederlaagen toegebracht, zoo dat de vrees voor eenen aanval op de Frontieren, aan de zijde der *Ardennes*, hierdoor mede merkelijk was verminderd en men derhalven zich sterk genoeg rekende, om de positien geduurende het guure Jaar-getijde te kunnen behouden.

De tijd scheen derhalven niet verre af te zijn, in welken een weinig rust zoude geboren worden voor de brave Nederlandsche Helden, die geduurende de Maand Maart geen rust hadden genooten; — onöphoudelijk aan het Vijandlijk vuur blootgestaan; — door marschen en contra-marschen veele vermoeijenissen verduurd en met die standvastigheid, die dapperheid en getrouwheid aan de zoo hoogst noodige Krijgstucht, hun in alles gedragen, als men van édele en het hart wel geplaatste Helden kan verwachten...... Aan zoodanige manschappen alle mogelijke gemak te verleenen, achte Z. D. H. de Heer Prins Erf-Stadhouder en Capitein-Generaal als plicht, weshalven Hoogstdezelve Zijnen doorluchtigen Zoon, de Heer Erf-Prins VAN ORANGE, in het Hoofd-Kwartier te *Nivelles*, de order zondt, tot het doen betrekken der Winter-Kwartieren voor de Nederlandsche Armee, waarna gemelde Heer Erf Prins met de Veld-Marschalk Prins VON SAXEN-

CO-

COBURG de noodige schikkingen maakte en bewerkstelligde, dat zijne brave onderhebbende Manschappen, gedeeltelijk binnen het Gemeene-best en gedeeltelijk in het Bisdom *Luik* zoude cantonneeren, niettegenstaande alle voorzorgen wierden genomen, om, wanneer de Vijand nieuwe pogingen mogt ondernemen, alsdan daadlijk bij de hand te zijn, waartoe het echter in dit jaar niet kwam, aangezien maar enkele schermutzelingen, meestäl naar de kant van *Werwick*, plaats hadden. 1793.

Cantonneering der Nederlandsche Troupen.

De Militair derhalven eenige rust zullende ademen, hadden de Hollandsche en Zwitzersche Guardes het genoegen zulks in *'s Gravenhage* te genieten, alwaar dezelve op den 7. December aankwamen, terwijl de overige Troupes van den Staat, voor zoo verre zij op het Vaderlandsch grondgebied rukten, zulks in *Maastricht*, *'s Hertogenbosch*, *Venlo*, *Steenbergen*, *Willemstad* en *Heusden* ondervonden, en de Heer Erf-Prins VAN ORANGE in het begin van December in *'s Gravenhage* arriveerde, alwaar Hoogstdezelve zich mede geheel onledig hieldt, nadien reeds den 27. December dien Vorst, zijnen Heer Vader aan 't hoofd hebbende, en vergezeld van eene Commissie uit Hun Edele Mogende de Heeren Raaden van Staaten, in de Vergadering van Hun Hoog Mogende de Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, de zoo moeilijke Petitie en Staat van Oorlog voor den jaare 1794 overlag.

Terugkeering tot Prins Fre-

De dappere Orange-Held WILLEM GEORGE FREDRIK VAN ORANGE, inmiddels al dien tijd met afwisselende smerten aan zijne sterk-

 ge-

1793. getroffene wonde laboreerende, zag het Nederlandsch publick met verlangen en schroom telkens de Berichten te gemoet, welken de Geneesheeren van de zoo beminde Prins in het licht gaven; reeds onderscheidene hadden te kennen gegeeven, de hevige pijn, welke de brave FREDRIK verduurde, en, gevoegd bij de hiervooren aangehaalde, was hetzelve op den 23. December, de laatste welke in dit jaar verscheen, van deezen inhoud:

Ziek van Orange.

„ De geneezing van de wonde van Zijne „ Doorluchtige Hoogheid den Heer Prins „ FREDRIK VAN ORANGE EN NASSAU, „ vordert, *doch langzaam!*"

Beschouwing van het lijden en de gemoedige stelidheid van de dappere en brave Prins.

Genoegzaam kunnende afmeeten, hoe duur de deugdzaame Held zijne eere-wonde te staan kwam, daar Hij ook hierdoor, in dat tijdstip, de neiging van zijn hart niet konde volgen, om aan de spitze zijner zoo zeer achtende Wapen-broederen, zoo als reeds op bladz. 144 is aangemerkt, meerdere lauren te plukken en te toonen, dat de Zoonen van WILLEM V. ook geenzins afweeken van dat Doorluchtig Helden-spoor, welk Hunne Voorouderen zóó roemrijk en zóó dikwerf betraden!...... Echter vergat Hij die lieden niet, met welke de Vorst zoo meenigmaalen in het Oorlogs-vuur was opgetreeden: neen! daaglijksch naar de staat des Legers zich te informeeren, was het eerste werk van Held FREDRIK; de uitboezemingen voor de goede zorg van ieder Krijgsman, hetzij dezelve verminkt of zijne gezonde ledemaaten nog had behouden, rolden zoo dikwijls van zijne lippen, als er maar over het Leger gesprooken wierdt; en de behartiging der belangens voor zoodanige Weduwen en

en Weezen, welker Echtgenooten en Vaders 1793.
op het bed van eer, voor de belangens des Vaderlands, gesneuveld waren, lag de Prins ten naauwsten aan het hart...., Met vreugd zag Hij de maatregelen neemen, die tot dit heilzaam einde konden strekken!... Met een straal van waarächtig vergenoegen zag de jonge Vorst de poogingen van gevoelvolle Nederlanders, om door het bijdraagen van naar het vermogen evenäarende giften, het lot der zoodanige medelijdens-waardige slachtoffers des Oorlogs te helpen verzachten!...... De tedre Sexe zégende Hij hartlijk, bij het hooren dat hunne nijvre handen besteed wierden, tot het vervaardigen van plukzel voor de Krijgsman, die in de Velden van *Mars* met wonden belaaden was en met recht van de Ingezeetenen des Vaderlands balzem in dezelve verwachte!... Ja, bij het hooren, dat aanzienlijke Nederlandsche Mannen het voorneemen hadden, van een vast Fonds opterichten, ten voordeele van Weduwen en Weezen van gesneuvelde Militairen, in den dienst *te Lande* van den Staat, vergat de Prins alle de smerten welke Hij destijds leed: de dag van den 26. November was voor Hem een dag van waare vergenoeging, bij het verneemen dat een aanzienlijk getal van Vaderlanders zich binnen *'s Gravenhage* bevonden, om door een vast Plan dit voorneemen ten uitvoer te brengen en aan welkers ondersteuning de gevoel-volle Prins zoo gaerne het zijne toebracht, waarïn ook derzelver Doorluchtige en Koninglijke Ouders, Broeder en verdere Hooge Familie mede niet in gebreke bleeven!.... Eerlijke en kundige Man-

 nen

1793. nen ook hierin arbeidzaam te zien, was de wensch van FREDRIK, die niet weinig te vreeden was, dat Mannen van beproefde talenten, van waarlijk oprecht menschen-gevoel, zich wel hadden willen leenen om een weldoordacht Plan te helpen daarstellen en de arbeidzaame posten van Commissarissen, Thesaurier en Secretaris op zich te neemen.

Verdiende Lof-toezwaaijing en Naamen der Commissarissen tot het Militaire Weduwen- en Weezen-Fonds.

De Mannen die deeze hunne zoo vereerende taaken op zich namen, in dit *Geschiedverhaal* te noemen en daardoor aan de Nakomelingschap te doen zien, hoezeer dezelve insgelijks aanspraak op de algemeene erkentenis hebben, zal gewis Hij, die heilzaame poogingen en menschlievende daaden hoogächt, volkomen billijken; en het is uit zoodanige drijfveêr, dat dezelven, bij de toezwaaijing van *dank* aan alle de Contribuanten, eerbied-vol met naamen worden opgegeeven, zijnde:

Mr. JOHAN MEERMAN, *Vrijheer van Dalem, Raad in de Vroedschap der Stad* Leyden *en gecommitteerd wegens Holland ter Vergadering van Haar Hoog Mogende de Heeren Staaten-Generaal der Vereenigde Nederlanden.*

Mr. JOHAN PHILIP GRAAFLAND, *Raad Ordinaris in den Hogên Rade in Holland.*

ARCHIBALD HOPE, *Oud Schepen der Stad* Amsterdam, *en gecommitteerd wegens Holland in de Raad der Colonien in de West-Indiën.*

JOHAN PIETER VAN HOEY, *Lieutenant-Colonel en Capitein van eene Compagnie in het Regiment Hollandsche Guardes te voet.*

JACOB HENDRIK VERNEDE, *Predikant bij de Walsche Gemeente in* 's Gravenhage.

Mr.

Mr. JOANNES DE VRIES en Mr. PIETER VAN HOOGSTRAATEN, *Advocaaten voor de respective Hoven van Justitie.* 1793.

Hebbende de Wel-Edele Gestrenge Heer GRAAFLAND de post als *Thesaurier* en de Wel-Edele Heer VAN HOOGSTRAATEN die van *Secretaris* aanvaard, en van welke verdienstvolle Mannen dan ook op den 12. December een Plan verscheen, dat met recht hun eer aandoet en het gunt te weeg bracht, welke de ten strijde trekkende Militair zoo zeer wenschte (i).

Hier-

(i) Volgens het bedoelde Plan, welk, buiten de BIJLAGEN, in 36 Artikelen was vervat, zoude iedere Weduwe van een Officier jaarlijks genieten *f* 150:-:-, voor ieder Kind onder de *vijftien* jaaren in het jaar *f* 40:-:-, mits dat zulks niet kwam per jaar boven de *f* 300:-:-

Voor Officiers-Kinderen onder de *vijftien* jaaren, welke geene Moeder hebben, jaarlijks ieder *f* 60:-:-

Voor eene Weduwe van een Onder-Officier of Gemeene jaarlijks *f* 30:-:-

Voor ieder Kind van eene zoodanige Weduwe onder de *vijftien* jaaren zijnde *f* 20:-:- wanneer zulks in het jaar niet beloopt boven de *f* 100:-:-

Voor Kinderen van Onder-Officieren en Gemeenen onder de *vijftien* jaaren en zonder Moeder zijnde, jaarlijks ieder *f* 20:-:-

Alles echter onder dien verstande, dat volgens Art. 25. (bij welk de jaarlijksche aankondiging tot betaaling in de Maand *Mey* bepaald wordt) in de Maand *July* aan Commissarissen toegezonden wordt eene behoorlijke Attestatie van de Regeeringen of Gerechten, of wel van de Kerken-raaden van hunne respective Woonplaatsen, of ook van correspondeerende Commissarissen, waar de gebénificeerden hun verblijf willen houden.

Wanneer Weduwen van Militairen zich wederom in het Huwlijk mogten komen te begeeven, eindigde de bénificie of gratificatie van het Fonds, terwijl zij ten behoeve hunner Kinderen zoo veel konden ontvangen, als de helft van onderlooze Weezen bedroeg. — Zullende aan

Kin-

1793. Besluit.

Hiermede dan deeze TWEEDE AFDEELING besluitende, in welke men zich vleit aangetoond te hebben, met welk een Heldenmoed de Orange-Vorsten telkens in het gevaarlijke strijdperk verscheenen; hoedanig iedere Generaal en elken Officier zijnen plicht niet alléén betrachte, maar bovendien zich beijverde om in *waare* heldenmoed en *gepast* beleid uitteblinken; — en met welk een welwillendheid en koene moed, de Soldaat op de wenk zijner Officieren, de dood te gemoet trad en niets te hoog achte voor de handhaaving van dat geene, waarvoor hij vrolijk ten strijde is getrokken.... Aangetoond hebbende, welke oorzaaken tot de zóó noodlottige dag van den

13.

Kinderen, die voor den 1. July van het jaar, waarin de gratificatie moest worden uitgedeeld, de volle ouderdom van *vijftien* jaaren hadden bereikt, mede geene gratificatie worden gegeeven.

Welk Fonds niet alléén daargesteld wierdt voor de toen loopende Oorlog, maar voor verdere, indien den Staat tot verdere genooddrongen wierdt, bepaalende Art. 36. „ De Capitaalen tot dit Fonds bestemd zullen ook dan, „ wanneer het den Hemel behagen mocht, na het eindigen van den tegenwoordigen Oorlog een zoo langduurige Vreede aan deezen Staat te schenken, dat er geen „ Weduwen of Weezen van gesneuvelde Militairen in „ den Landdienst meer overig bleeven, tot het zelfde „ oogmerk in vervolg van tijden worden voort geadministreerd: blijvende de *tegenwoordige* en *namaalige* „ Directeuren steeds aan hunne verplichting van een „ jaarlijks openbaar verslag aan hunne Langenooten verbonden: zoo dat de gelden, welken aan deeze Cassa „ geschonken worden, nimmer tot eenig ander gebruik „ zullen kunnen strekken, dan 't geen welk de Geeveren er mede bedoelen."

Eene treffende Voorafspraak van de aanzienlijke Ontwerpers van dit Plan (hetgeen algemeen geäpprobeerd wierdt) deed zulks hunne Langenooten opdraagen, waarvan

13. September mede hebben aanleiding gegeeven, zullen wij, bij de DERDE AFDEELING, deeze naar waarheid geweeven leid-draad volgens Held FREDRIK, die door een erkennend Gouvernement in het volgend jaar (1794) de rang van GENERAAL DER CAVALLERIE verkreeg, in alle zijne *edele* en geene *andere* bezittende couleuren afschetzen; de Vorst tot in zijn Corps vergezellen; roemruchtige onderneemingen, meestäl met gevaar vergezeld, onbewimpeld afmaalen en het hart zijner Soldaaten verder leeren kennen, die, verheugd bij het wederzien van hunnen onverschrokken Generaal, in traanen smolten en den Hemel zegenden, dat de jongste Telg van Neêrlands 1793.

Vijf-

van het slot te kennen gaf wàt in het harte dier verdienstelijke Mannen huisveste, daar zij zeiden: „ Er „ blijft den Ondergeteekenden dan niets meer overig, „ als den uitgebreidsten zegen des Allerhoogsten over de „ geheele onderneeming af te smeeken, en hunnen Land„ genooten te betuigen, *dat zij zich den arbeid, van* „ *hun bestuur onäfscheidelijk, dan het ligtste getroosten* „ *zullen, wanneer zij zich tot de volledigste uitdeelin*„ *gen in staat gesteld vinden; en wanneer zij, als werk*„ *tuigen der mildheid eener geheele Natie, bij die al*„ *len, die er het voorwerp van zijn, de traanen van* „ *rouw zullen kunnen afwissen, en ze door traanen* „ *van dankbaarheid zullen vervangen zien.*"

En, waarlijk! hoeveel traden niet toe? — hoe veele leenigden zich niet, om met besteeding hunner tijd — met terugstelling hunner bijzondere belangens, werkzaam te zijn, tot de geheele instanhouding van dit heerlijk Plan.... Getuige Gij, Nederlanders! die in dit vak de verzorging op u nam, in de onderscheidene Provincien!.... Getuige Gij, erkennende menschen, die, somtijds uit de soberheid uwer financien, de anders benoodigde penning schonk aan de overblijfzels van hun, die voor het Vaderland en deszelfs toenmaals gevestigde Grondwet ten strijde toogen!

1793. *Vijfden* WILLEM wederom hunwaards was gekeerd en de Geleider op nieuw zoude zijn; in die gevaaren, in welken *menschkunde*, *cordaatheid*, *liefde* en *zorg*, die bij de Vorst zoo zeer uitblonken, wederom, even als onder de Heer Erf-Prins, de Behoedsters zouden zijn!

Ook de Doorluchtige Heer Erf-Stadhouder zal men bij vervolg nog meer leeren kennen; dat Hoogstdeszelfs zorg voor het behoud van de door Hem bezwoorene Staats-wet; het daaröp gevestigd gezag, die Prins zeer na ter harte ging en Hij daarom, wanneer de omstandigheid zulks gebood, geene rust zoo dierbaar achte; om dezelve niet ter vervulling dier Eed opteöfferen!

De Doorluchtige Erf-Prins VAN ORANGE zal in die *Afdeeling* de lauer om zijn kruin gevlochten zien, als OVERWINNAAR van het sterke en hardnekkige *Landreçies*; als Bevelhebber der gecombineerde Armee; Held aan de *Sambre* en getrouw Verdeediger zijns Vaderlands: terwijl men, gelijk in deeze *Afdeeling*; met roem en op grond van zuivere waarheid, zal gewagen, van die däppere Officieren, welken het Krijgs-lot deed sneuvelen, verminken, gevangen neemen, of door schitterende daaden de attentie der Bevelhebbers tot zich deed trekken!.... Getrouw hieräan zullende blijven, zal men leeren kennen, wat *waare verdienste* is en *waare erkentenis* behoort te zijn..... Voet voor voet het Leger van den Staat volgende, zullen wij, naar een *vooräfgaande Beschouwing over den algemeenen toestand*, hetzelve *dáár* vergezellen *wáár* de kans des Oorlogs het doet geleiden, terwijl wij de Helden des Legers aan de Nakomelingschap

ſchap zullen overleeveren, van welk toch de 1795.
waare erkentenis te wachten is!.... Op het Grondgebied van dit Gemeene-best terug gekeerd, zal de ſterkſte onzijdigheid ook met *aanteekeningen* verhaalen, wat er al tegengewerkt wierdt en hoezeer de moed ſteeds bij de Orange-Helden bleef boven drijven, die, zelfs in de prangendſte oogenblikken, om niets meer dan om de verdeediging des Lands dachten.

EINDE DER TWEEDE AFDEELING.

NOODZAAKLIJKE HERÏNNERING.

Bij het ſchetzen der Helden, welke het Nederlandsch Leger geduurende de Veldtochten van 1793, 1794 en het begin van 1795 voortbracht, is op pag. XI der INLEIDING geömitteerd, de doorluchtige Heer Landgraaf VON HESSEN-CASSEL, welke wij, aangezien Hoogstdeszelfs roemrijk gedrag als Gouverneur van *MAASTRICHT*, *in meer dan één gevaar*, zeer gaerne en zelfs bereidvol in de reie der Helden de verdiende glans geeven, waarom de Leezer die verdienstvolle Vorst in ſtede van de Prins VON HESSEN-PHILIPSTHALL, als Gouverneur van *'s HERTOGENBOSCH*, worden verzocht te leezen, terwijl het caracter dier Held in de verdere behandeling der ſtoffe nader ontwikkeld zal worden.

BERICHT VOOR DE BINDER.

Het gevecht van Prins FREDRIK VAN ORANGE, bij *Lannoy*, voor pag. 113.

Het Kwetzen van Prins FREDRIK VAN ORANGE, op de hoogte van *Werwick*, tegen over pag. 130.

Het aankomen van Prins FREDRIK VAN ORANGE, na deszelfs Kwetzen, te *Rotterdam*, tegen over pag. 140.

HET LEVEN VAN WILLEM GEORGE FREDRIK Prince Van Orange, &c. &c. &c.

III.de STUK.

MET PLAATEN.

Te Rotterdam
by J. P. van Ginkel.
1803.

HET

LEVEN

VAN

WILLEM GEORGE FREDRIK,

Prince van Orange en Nassau &c. &c. &c.

DERDE AFDEELING.

Inleiding. Korte algemeene beschouwing over den toestand van Europa *in het jaar* 1794. *Herstel van Prins* FREDRIK *en bevoordering van Hoogstdezelve tot Generaal van de Cavallerie. Voortzetting der Krijgs-bedrijven in* Vlaanderen. *Heldenmoed van den Colonel, Baron* VAN TUYL. *Verdere Gevechten. Terugtrekking der Geälliëerde Legers. Rukking der Franschen op het Nederlandsch Grond-gebied. Maatregelen tot Verdeediging des Vaderlands. Overgang van eenige voornaame Vestingen. Anecdotes.*

Schetste de pen bij de twee voorige Afdeelingen, met welk eene dapperheid het Leger van den Staat, bij iedere voorkomende gelegenheid, streed; — met welk een helden- 1794. —— Inleiding.

 moed

1794. moed hetzelve, in gemeenschap der verbonden Armeeën, zich als een borstweering tegen den verbaasenden stroom der Vijanden stelde, en met hoe veel beleid en krijgskunde men te werk ging: niet minder treffende hoopt zij de gebeurenissen af te maalen, welke in dit gedenkwaardig jaar zijn voorgevallen: — een jaar, waarïn de Geälliëerde Machten, na zich meester van aanzienlijke Vijandlijke Vestingen te hebben gezien; na in meer dan één treffen de overwinning behaald; na met het taaiste geduld alle de ongemakken verdraagen en met leeuwenmoed op het bloedig Oorlogs-veld gestréeden te hebben, deeze Vestingen genoodzaakt zijn overtegeeven; het Grond-gebied, waaröp zij zich zoo lang hebben staande gehouden, te verlaaten; het Nederlandsche en Engelsche Leger naar de Grenzen des Vaderlands terug te wijken; Vestingen te zien wegneemen; de Krijgshelden aanmerkelijk verzwakken; verdeeldheden te zien toeneemen; ernstige poogingen aanwenden, die tot bevordering van der Franschen oogmerk konden verstrekken, zoo zelfs, dat men in het harte des Vaderlands éven zoo sterk op zijne hoede moest zijn, dan tegen den meer en meer voortdringenden Vijand, die na geene voorslagen willende luisteren, het gantsche Land door zijne Wapenen dreigde te doen bukken, niettegenstaande de hardnekkige verdeediging en onäfgebrookene waakzaamheid, welke de Nederlandsche Helden, onder het onmiddelijk bevel der beide jonge ORANGE-Vorsten, *zoo lang maar eenige macht aan hun was overgebleeven*, zoo getrouwelijk onderhielden.

Reeds

Reeds met den aanvang des jaars lagchte het krijgsgeluk de Franschen toe, daar zij op den 2. Januarij den Generaal DELBECK, die zich met een Hoofd-corps der Koningsgezinde Armee op het Eiland *Noirmoutier* hadt neder-geslagen, aangreepen en versloegen, zoo dat het Eiland veröverd wierdt en meer dan *duizend* mannen in hunne handen vielen. De onlusten in de *Vendée* beschouwde men voor het grootste gedeelte bij de Konings-gezinden gedempt, doch daar hun Hoofd-Bevelhebber CHARETTE veel activiteit betoonde, onder-vond men dat het Oorlogen hier nog geen einde konde hebben. In meenige gevechten vonden de Conventioneele troupen nog zeer veel te doen, zelfs zoo, dat zij moesten dulden het gantsche land tusschen *St. Florent* en *Painboeuf* door CHARETTE overmeesterd te zien, en verplicht waren hem op den 2. April. de *Loire* te laaten passeeren, daar hij mede *Savonay* innam. — Bij welke voorvallen nog kwam, dat de Engelsche Admiraal HOWE, den 1. Junij, met 26 Schepen van Linie de Fransche Vloot, onder VILLARET JOYEUSE, sloeg, *zes* Linieschepen veröverde, *drie* in de grond boorde en de overige verstrooide, zoo dat de Konings-gezinden bij deeze en andere voorvallen, de moed bleeven volhouden en het uiterste afwachten; en daar zich vervolgens in de Provinciën *Auvergne* en *Limoisin* nieuwe oneenigheden openbaarden, zond men naar *Orleans* eene Revolutie-Armee, die den stroom deezer, voor de toen aan het roer zittende Persoonen gevaarlijke, opstanden tegen-hield, zoo als in *Champagne*, *Picardie*, *Normandie* en *Bretagne*, waar men zich sterk te-

1794.

Korte algemeene Beschouwing over dit jaar.

 gen

1794. gen de Nationaale Conventie verzette, mede plaats hadt, daar men veele persoonen, die als medeplichtig *beschouwd* wierden, door het moordzwaard liet omkomen, waar onder de grijze Veldmarschalk LUCKNER en de zoon van den insgelijks geguillotineerden Generaal CUSTINE zich mede bevonden.

De Pruisische Armee, die hunne Cantonneerings-kwartieren zoodanig betrokken had, dat *Mentz* het middenpunt was en de linie zich van *Oppenheim* tot *Bingen* uitstrekte, (leggende de Franschen tusschen *Spiers* en *Germersheim* zeer sterk verschanst) gaf omtrent deezen tijd mede geen zeer aangenaam vooruitzicht, nadien de Hertog VON BRUNSWYK het commando over dezelve nederlag, hetgeen door de Oostenrijksche Generaal WURMSER mede gedaan wierdt, waarbij nog kwam, dat den Koning van Pruissen verklaarde, te verlangen, dat de Over-Rhijnsche Kreitz de verzorging van Z. M. troupen overnam, of dat hij anders zijne Armee zoude terug doen trekken, hetgeen ten gevolge hadt, dat dezelve werklijk uit den omstreek van *Mentz* zich bij *Keulen* begaf, toen er den 19. April een Tractaat tusschen *Pruissen*, *Engeland* en de *Vereëenigde Nederlanden* gesloten wierdt, waarbij de eerste zich verbondt een Leger van 62,400 mannen te velde tegen *Frankryk* te brengen, terwijl de twee laatste, tot onderhoud van hetzelve, geduurende het gantsche jaar, 50,000 ponden sterling per maand zouden betaalen, waarvan het gevolg was, dat de nieuwe Pruisische Bevelhebber, Graaf VON MÖLLENDORF, de Franschen den 22. Mey bij *Keizerslautern* aangreepen

en hun uit de Verschansingen verjaagde, 1794.
welke overwinning die Veldheer voordzette,
terwijl de Erf-Prins VON HOHENLOHE d n
22. September de Franschen van *Keizersl.. tern* tot *Tripstadt* terug sloeg en het ander gedeelte der Pruissische Troupes, welke bij *Worms* en *Grünstadt* stonden, hunne stellingen verlieten en zich in de nabijheid van *Mentz* begaven. In weêrwil ondertusschen van dit alles trok de Pruissische Armee den 23. en 24. October over den *Rhyn*, terwijl 20,000 mannen geheel tot *Gotha* terug trokken, waar eene ordre van halte te houden, hun deed blijven en naderhand tot nabij *Mentz* terug leide. — De Franschen van alles gebruik maakende, vermeesterden den 25. November de *Manheimer* Rhijn-Schans en begaven zich daarna, in vereeniging der Rhijn- en Moezel-Armeeën, op marsch om *Mentz* te veröveren, waardoor zeer ernstige gevechten voorvielen, die op de *Zahlbacher* Schans mede plaats hadden, hebbende de Franschen op den 29. December een bloedig gevecht geleverd, doch waarïn zij hun voornemen, om de Schans te overweldigen, niet bereikten.

De Franschen in dit gedeelte van het Oorlogs-tooneel eenige progressen gemaakt hebbende, maakten met hunne Noord-Armee, zoo als op zijn tijd zal aangetoond worden, voorál in het reeds meer dan de helft gevorderde jaargetijde, geene mindere voordeelen, te midden onder de hévigste Volks-gistingen en het verschrikkelijk guillotineeren van een verbaasend getal menschen in het binnenste des Lands en voorál te *Parys*, onder welken zich nu ook weder bevonden Madame

1794. ELISABETH, Zuster van den rampspoedigen Koning LOUIS XVI; MALESHERBES, een deugdzaam Grijsäard van 72 jaaren en Verdeediger van den Koning in het zoo beruchte rechts-geding; de Generaal BEAUHARNOIS, Echtgenoot van des Eersten Franschen Consuls Gemalinne; de Regeerende Prins VON SALM-KYRBURG en de onrustige Vrijheer VON TRENK in zijn *zeventigste* jaar, benevens de niet minder woelzieke ANACHARSIS CLOOTS (a). — Het monster ROBESPIERRE, die uit factiezucht de niet minder afschuwelijke HEBERT en zijne *Complices* mede door het moordend mes nog kort te vooren hadt doen

(a) Het was deeze zelfde Baron, die onder de naam van *Reedenaar van het Menschdom*, in zijn ADRES aan de BATAAFSCHE SANS-CULOTTES de toen heerschende *Fransche* Volks-begrippen ten hoogsten roemde en door vervoeringen tot boven de sterren daarin uitriep: *laaten wij de omwenteling van het menschelijk geslacht voltooijen en de gantsche waereld zal in vergenoegdheid zijn!*... Terwijl hij ten slotte deeze woorden tot een geschenk aan de *Bataaven* gaf: „ En gij, *edelmoedige* „ *Bataafsche Sans-Culottes!* twijffelt niet, of dra na „ het verslaan der Duitschers, hetgeen zeker is, bij aldien „ *honderd-duizend* mannen door ons in het *Luiksche* ge„ worpen worden, twijffelt niet, herhaal ik, of wij zul„ len u helpen den armstoel des Stadhouders om verre „ te rukken, die zich nog alléén door buitenlandsche „ invloed staande houdt.... Van het Departement *Ge*„ *mappe* tot dat van de uitwatering des *Rhyns* is slechts „ ééne schrede.... In *Holland* zullen wij *Carthago* „ verdelgen, zonder ons aan de wispelturigheid der „ winden en golven bloot te stellen.... Uit *Texel* zul„ len onze révolutionaire Esquaders zee kiezen.... „ Door het werk der herrijsing van de Bataaven, *zullen* „ *wij de doodsteek aan alle de Dwingelanden gee*„ *ven!!!*".... Weinig gewislijk toen denkende, dat het mes *hem* zoo naa aan de keel lag!

doen omkomen, eindigde in dit jaar mede zijn verdorven leven. 1794.

In *Corsica*, waar de bekende PAÖLI eén Leger hadt opgericht, was men gelukkiger, nadien men met behulp der Engelschen de Vesting *Mortella* ter Zee en te Land aangreep en, zoo wel als het Fort *Fornali*, veröverde, welk lot *Fiorenza* mede te beurt viel, daar men de Franschen noodzaakte de wijk naar *Bastia* te neemen, waaröp men insgelijks een bombardement aanrichte; daarna het zoo verre bracht, dat het Eiland tot aan *Calvi* van Franschen ontruimd wierdt, toen PAÖLI bij eene Proclamatie de *Corsicaaners* uitnoodigde en aanried zich met *Engeland* te veréénigen, hetwelk die uitwerking hadt, dat te *Corde* de verééniging besllooten wierdt, waarna de Engelsche Generaal ELLIOT den 19. Junij in de Vergadering verscheen en van PAÖLI, in naam des Volks, de opdracht der Souvereiniteit voor den Koning van Engeland ontving, tegelijk den Eed van trouwe door de gantsche aanweezende Vertegenwoordiging afgelegd wordende, na welk voorval de laatste verblijfplaats der Franschen, *Calvi*, mede in handen der Engelschen viel.

In *Italien* tot aan de maand Julij de zaaken genoegzaam onbeduidend blijvende, veränderde die rust, door aanzienlijke Fransche versterkingen, zeer spoedig in onrust, door onderscheidene gevechten. De *Piemonteezers* waren tegen de Vijandlijke macht niet bestand, doch in *Lombardyen*, waar de Franschen de eerste aanvallers waren, veréénigden zich de Krijgsbenden van *Piemont* met de Oostenrijkers en andere Italiaansche Troupen om dat

 ge-

1794. gedeelte des Lands te dekken, middelerwijl tusschen de Hoven van *Weenen* en *Turin* een Verdrag geslooten wierdt, door welk de Oostenrijksche en Piemonteesche Legers ééne gemeene zaak zouden uitmaaken, onder het Opperbevél van den Generaal DE VINS, doch die zeer spoedig zijn ontslag bekwam en door den Aartshertog FRANS in het Commando opgevolgd wierdt. — Door heftige tegenstanden het Krijgs-tooneel in *Italien* eene andere wending krijgende, zoo trokken de Franschen zich in het midden van Augustus terug, gedeeltelijk naar *Nizza* en gedeeltelijk naar *Provence*, in welke Provincie men het grootste gedeelte liet trekken, uit hoofde van beduchtheid voor eene Landing der Spanjaarden, doch *hier niets van komende*, begreep men in deezen terugtocht *eene zekere overëenkomst te zien*, nadien zij in September *nog spoediger voorwaards kwamen*, *dan achterwaards gingen* en daadlijk den Graaf VON COLLOREDO aangreepen, die zij, na een zeer bloedig gevecht, terug dreeven, *Vado* en *Finale* in bezit namen en met het overige der Armee naar *Oneglia* en *Loano* terug trokken. — — Ook *Genua* wierdt in de engte gebracht, daar de Franschen over derzelver gebied den doormarsch verricht hebbende, zulks niet zeer naar den smaak der Geälliëerden was, die daarom van de Republiek eischten zich stellig omtrent hun staatkundig voorneemen te verklaaren, in weêrwil het Gouvernement betuigde tegen den doormarsch geprotesteerd te hebben, die door de Franschen, na het voorval met de Piemonteezers, gedaan was. — Weshalven het smeulende Krijgs-vuur ook hier

hier ſtond uittebarsten, daar de Scheepvaart 1794.
door de *Engelsch-Spaanſche Vloot* op de Zuidlijke Kust van Frankrijk hierdoor zeer belemmerd wierdt.

In *Spanjen* ondervonden de Franſchen mede geen tegenſpoed, nadien zij, onder Commando van den Generaal DE LA UNION, den bloedigen ſlag van den 13. Augustus bij *Bellegarde* aanving, denzelve overwonnen, den Spaanſchen Generaal MIRABELLA deeden ſneuvelen en zich meester van het terrain maakten. Bij *Lorenza de la Mougat* hadden de Spanjaarden mede van de Franſchen de nederlaag op den 17. September, die den 18. de Vesting *Bellegarde* innamen; den 21. eene verſchriklijke bataille aanvingen, waarïn, hoezeer hun Opper-Bevelhebber DU GOMMIER reeds geſneuveld ware, de Overwinning aan hunne zijde kwam. Gelukkende het hun insgelijks, na een geleverd gevecht aan de Grenzen van *Navarre*, waar zij aan veele kanten aangreepen, om de Geſchut-gieterijen van *Eguy* en *Orbiette* wegteneemen, terwijl de verdere aanvallen, volgens het Raport der Generaals zelve, ten nadeele *moesten* uitloopen, aangezien de wanörder zoodanig was, dat men in de Gevechten door ſtrenge executien alléén, maar eene zeer geringe manstucht konde bewaaren. — —

Een korte oogenſchouw van de geheele Overgang.
toeſtand hierdoor gedaan hebbende, in welke de bezadigde Leezer. meer zal kunnen zien, dan de ſtof veröorlofd te melden, zullen wij wederom naar dat grootſche — dat bewonderingswaardige tooneel des Oorlogs terüg treeden, op welke de twee Doorluchtige Zoonen

1794. van Prins WILLEM V, door *Vriend* en *Vijand* den naam van HELDEN met zoo veel recht hebben verkreegen, terwijl bij eene *geregelde* en *onpartijdige* overgang de Geschiedenis zodanig zal ontvouwd worden, dat gewis niemand deeze twee jonge Prinsen, met andere waardige Officieren, van plicht-verzuim of lafheid zal beschuldigen.

Herstel van Prins Fredrik.

Prins FREDRIK VAN ORANGE nog al onder de handen zijner Geneesheeren zich bevindende, hadt men het genoegen op den 12. Januarij het laatste *Hof-Bericht* te zien verschijnen, welke, opzichtelijk de toestand van Zijn Hoogheid, melde:

„ Men kan thans met algemeen genoegen „ aan het deelneemend publicq melden, dat „ de wonde van Zijne Doorluchtige Hoog„ heid, Prins FREDRIK VAN ORANGE EN „ NASSAU, geheel gesloten, en *naar alle* „ *waarschijnlijkheid volkomen geneezen is.*"

Bevoordeeling van Hoogstdezelve tot Generaal der Cavallerie.

De verdiensten welke de brave Vorst zich hadt verworven, de kennis die Hoogstdezelve in het militaire hadt aan den dag gelegt, en de smerten welke Held FREDRIK voor het Vaderland hadt moeten verduuren, waren geenzints den aandacht van Hun Hoog Mogende ontslipt: weshalven de Prins door voornoemde Heeren Staaten-Generaal tot *Generaal der Cavallerie* wierdt gepromoveerd en in welke hoedanigheid dezelve op den 15. Januarij in handen van Hun Hoog Mog. dan ook den Eed aflag.

Aanstalten tot opening van den Veldtocht.

De Franschen, geduurende het gantsche winter-saizoen, bij alle hun gunstige gelegenheden de cantonneerende Troupes verontrustende, en men boven dien hun voornee-

men

men ontdekkende, om, zoo ras de gelegenheid daar was, *West-Vlaanderen* in te dringen, besloten de Geällieërde Machten om vroeger dan naar gewoonte de Legers in beweeging te brengen, ten welken einde de Oostenrijkers al dichter naar *Landrecies* drongen, uit welke Vesting het Guarnisoen meenige uitvallen gedaan en daardoor bij de Bewooners van het platte Land merklijke ongerustheid verwekt hadden. 1794.

Alles echter met onderlinge overëenkomst te bewerkstelligen, achte men als zeer noodzaaklijk, weshalven besloten wierdt, dat den 4. Februarij eene conferentie tusschen de commandeerende Generaals te *Brussel* zoude gehouden worden, die dan ook plaats hadt en waar bij de Erf-Prins VAN ORANGE mede tegenwoordig was, komende men, onder anderen, daarin overeen, van provisioneel de Grenzen en Vestingen te dekken, tot zoo lange men van het geheele oogmerk der Franschen onderricht was, wanneer men nadere maatregelen zoude beraamen of naar tijdsömstandigheden handelen.

Ingevolge deeze raadpleegingen, wierden de op den Vijand overwonnene Vestingen *Valenciennes*, *Quesnoy* en *Condé* versterkt, hebbende de Prins VON COBURG in de eerstgenoemde Stad zijn Hoofd-kwartier genomen, terwijl de Heer Erf-Prins VAN ORANGE deszelfs Hoofd-Kwartier te *Luik* nam; en de Hertog VAN YORK hetzelve te *Kortryk* hadt. Het *Doorniksche* wierdt door den Graaf VON CLAIRFAIT gedekt; te *Veurne* en *Meenen* hadt men Buiten-werken aangelegd, zoo dat men, daar om gantsch *West-Vlaanderen*

een

1794. een Cordon was geslagen, in alles op zijn hoede meende te zijn, tegen de onderneemingen van den nieuwen Vijandlijken Generaal PICHEGRU, die JOURDAN in het commando was opgevolgd en reeds van *Duinkerken* af tot *Maubeuge* toe de inspectie hadt gehouden, daar hij inmiddels zijn Armee aanmerkelijk versterkte met gedresseerde Troupes uit het Leger dat tegen de Konings-gezinde Armee ageerde en waar men nu, uit hoofde der ongelukkige keer voor de Royalisten, een zoo importante sterkte niet meer noodzaaklijk achtte.

De Generaal Major von Geuseau marcheert naar *Namur*.

De zoo dappere als schrandere Generaal-Major VON GEUSEAU, was reeds met de Grenadier-Bataillons van *Rechteren* en *Breidenbach*, benevens de Bataillons van *Calmette*, *Plettenberg* en *Schmid*, en vijf Esquadrons Huzzaaren van *Heeckeren* met nog eenige andere ligte Troupes naar *Namur* gemarcheerd, om de Oostenrijkers af te lossen en den Vijand aan dien kant te observeeren, terwijl voor het overige het te veld trekkende Leger van den Staat zich geheel in beweeging stelde (b).

Held

(b) De onderscheidene Corpsen, welke onder de orders van de beide jonge Prinsen VAN ORANGE voor den Veldtocht bestemd waren, bestonden uit de navolgende:

ZWAARE CAVALLERIE: 1 Esquadron *Guardes du Corps*; 2 Esq. *Guardes te Paard*; 1 Esq. *Orange-Friesland*; 1 Esq. *Orange-Carabiniers*; 2 Esq. van *Tuil van Zeerooskerken*; 2 Esq. *Stavenisse Pous*; 2 Esq. van *Hessen-Philipsthall*; 2 Esq. van *van der Duin* en 2 Esq. van *Hoeuft van Ojen*.

LIE-

Held FREDRIK VAN ORANGE niets vuuriger verlangende, dan om weder te keeren tot dat Leger met welk Hij zoo veele bravoures verricht hadt, en waarbij de Vorst zoo ſterk bemind wierdt, zoo was het dan ook dat 1794. Prins Fredrik vertrekt naar het Leger.

LIGTE CAVALLERIE: 2 Esquadrons *Guardes* Dragonders: 2 Esq. van *Hesſen-Casſel*; 2 Esq. van *Byland*; 3 Esq. Huzzaaren van *Heeckeren*; en 1 Compagnie Huzzaaren van *van der Hoop*.

INFANTERIE, *met* de Grenadiers: 1 Bataillon *Hollandſche Guardes*; 1 Bat. *Orange-Gelderland*; 1 Bat. *Zwitzerſche Guardes*; 1 Bat. *Orange-Friesland*; 1 Bat. *Orange-Stad en Lande*; 1 Bat. van het 2. Regiment *Orange-Nasſau*; 1 Bat. *Nasſau-Uſingen*; 1 Bat. van *Bedaulx*; 1 Bat. van *Dopff*; 1 Bat. van *Welderen*; 1 Bat. van *Maneil*; 1 Bat. van *Wartensleben*; 1 Bat. van *Bosc de la Calmette*; 1 Bat. van *Plettenberg*; 2 Bataillons Zwitzers van *Schmidt*; 2 Bat. van *May*; 2 Bat. van *Stockar*; 2 Bat. van *Hirtzel* en 2 Bat. van *Cumoens*.

INFANTERIE, *zonder* de Grenadiers: 2 Bataillons van het eerſte en tweede Regiment van *Waldeck*; 1 Bat. van *Wilcke*; 1 Bat. van *Hesſen-Darmſtad*; 1 Bat. van *Petit*, benevens het 5 Bat. van *Waldeck*; 1 Bat. van *Perez*; 1 Bat. Jagers van *Byland*; 2 Comp. *Anſpachſche* Jagers en de Corpſen van *Beon* en *Damas*.

GRENADIER-COMPAGNIEN: 2 van het eerſte Regiment *Orange-Nasſau*; 2 van den *Erf-Prins*; 2 van *Stuart*; 2 van den *Markgraaf von Baden*; 2 van *Monſter*; 2 van *Nyvenheim*; 2 van *de Vilattes*; 2 van *Thouars*; 2 van de Prins *von Baden*; 2 van *Douglas*; 2 van *Brakel*; 2 van *de Schepper*; 2 van *de Bons*; 2 van *Bentinck* en 2 van *Westerlo*, met en benevens de *Rijdende* en *Gaande* ARTILLERIE en de PONTONNIERS, trekkende de drie Bataillons van *Mecklenburgh* uit *Bergen-op-den-Zoom*, benevens de *Mineurs* en eenige *Artillerie* naar *Maastricht*; om zich op den eerſten wenk bij het Leger van de Heer Erf-Prins VAN ORANGE te kunnen voegen, gelijk dan naderhand ook plaats hadt, zoo dat het Leger van den Staat, na de ſterkte des Lands, geen gering aanzien hadt.

1794. dat Hoogstdezelve den 24. Februarij met de Heer Baron SLOET TOT WARMELO, als President der Vergadering van Hun Hoog Mogende, in conferentie trad en een zeer treffend afscheid nam. Neemende 's daags daaraanvolgende de reis aan naar het Hoofdkwartier te *Luik*, in welke plaats de Prins, in het midden van Zijne verheugde Wapenbroederen, gelukkig arriveerde.

De Heer Erf-Prins trekt op *Namur* en schermutzelingen bij *Rochefort*, benevens bezetting der Bosschen nabij *Givet*.

De tijd nu sterk naderende waarin de Vijandlijkheden wederom een ernstigen aanvang zouden neemen, zagen de Voorwachten zulks al bij hun gebeuren, geschiedende reeds bij *Florennes* op den 6. Maart, toen het Hoofdkwartier van den Heer Erf-Prins reeds te *Namen* was, hebbende de Franschen het voorneemen om met hunne macht uit *Philippeville* dien Post te overweldigen, doch door welke zij zoo wel ontvangen wierden, dat zij van dit hun voorneemen met verlies moesten afzien, zoo als de Geällieerde Keizerlijke en Nederlandsche Troupes den 8. bij *Rochefort* ook de overwinning behaalden, toonende de militairen zeer veel heldenmoed te bezitten, hetgeen de Cavallerie van *Hoeuft van Oyen*, Dragonders van *Hessen-Cassel*, Huzzaaren van *Heeckeren* en *Anspachsche* Jagers op den 21. mede toonden, toen dezelve in gemeenschap met eenige Oostenrijksche Corpsen, onder het bevel van den Generaal-Major ROUSE, de Bosschen tusschen *Haster*, *Hermeron* en *Jamaïque* bezetten en eene recognosceering om *Givet* deeden, zoo zelfs, dat zij de plaats sterk allarmeerden en van de rechter-oever der *Maas* omringden.

De

De kleine oorlog door deeze en andere gevechten begonnen zynde, zoo ſtond de groote wel haast op het bloedende krijgstooneel te komen, waar mede de Franſchen een aanvang maakten, door met eene macht van meer dan *dertig duizend* mannen eenen aanval op verſchillende Posten der Geälliëerden te doen, doch die ten nadeele van hun uitviel, zoo dat zij met achterlating van een aanzienlijk getal dooden, gekwetſten, gevangenen en eenige Artillerie tot den terugtocht genoodzaakt waren. 1794. Gevecht ten nadeele der Franſchen.

De activiteit intusſchen meer en meer toeneemende, was het dan ook dat de Heer Erf-Prins VAN ORANGE deszelfs Hoofdkwartier naar *Bavay*, vier uuren van *Maubeuge*, verlegde en de meeste van Hoogstdeszelfs Troupes derwaards liet marcheeren, terwijl men de zwaare Artillerie, die van *'s Hertogenbosch* naar *Maastricht* was vervoerd, mede derwaards liet transporteeren. De Erf-Prins rukt naar *Bavay*.

Te midden in zoodanige toebereidzelen was het dat Z. M. de Keizer, Franciscus II, binnen *Brusſel* verſcheen, om zich niet alleen als *Hertog van Braband en Limburg* te doen inhuldigen, maar bovendien om door deszelfs tegenwoordigheid allen nadruk aan de Krijgsoperatiën bij te zetten en er zelfs deelgenoot van te wezen. — Een zoodanige gebeurenis, die den 23. April ſtond te geſchieden, begreepen Hun Hoog Mogende niet te moeten laaten voorbijgaan, zonder dat eene plechtige Deputatie uit derzelver midden Zijne Majeſteit hadde gecomplimenteerd en van de gevoelens der Heeren Staaten-Generaal kennis gegeeven, weshalven tot deeze aanzienlijke com- Huldiging van den Keizer te *Brusſel*.

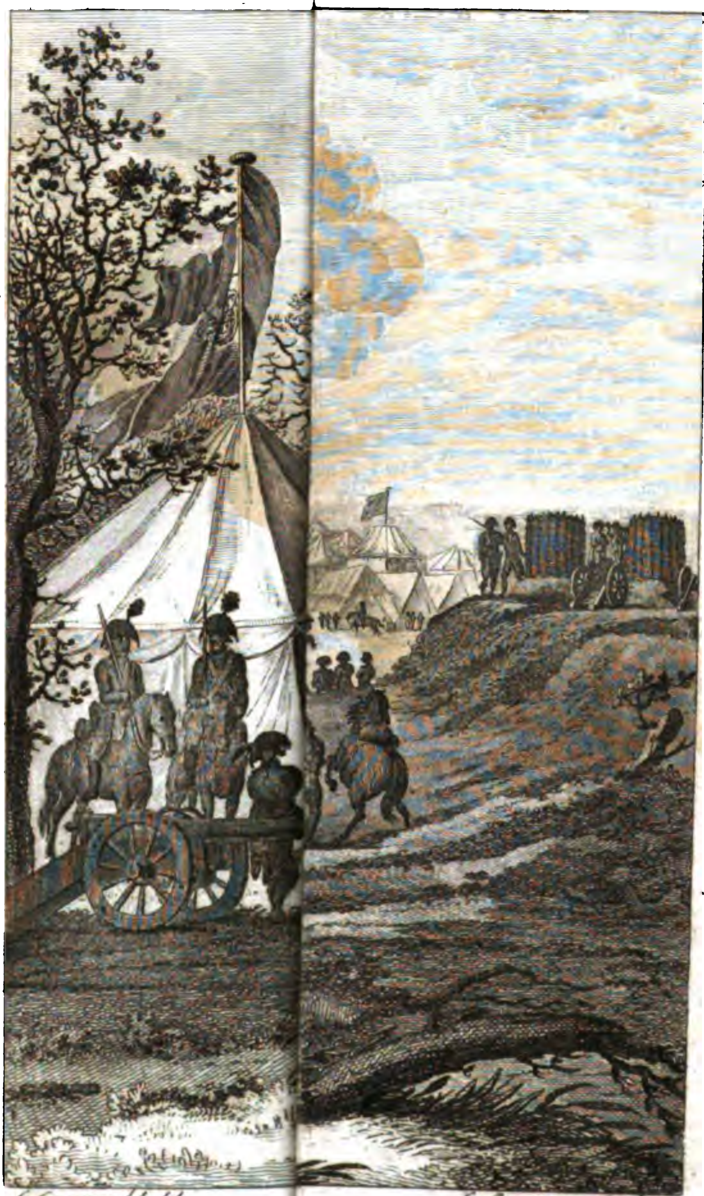
1794. commissie benoemd wierden, de Hoog-Wel-gebooren Heeren W. C. H. BARON VAN LYNDEN TOT BLITTERSWYK; W. R. BARON VAN TUYL VAN SEEROOSKERKEN, *Heer van Zuylen;* K. W. BARON VAN AYLVA en E. J. BARON VAN LEWEN VAN ADUART: als Secretaris de Wel-Ed. Heer en Mr. W. S. GUICHERIT bij zich hebbende.

Commissie van H. H. M. naar den Keizer.

Vertrek van den Heer Prins Erf-Stadhouder naar *Brussel* en het Leger.

Het was mede dit tijdstip welk Zijne Doorluchtige Hoogheid de Heer Prins Erf-Stadhouder zich trachte ten nutte te maaken, met Zijne Majesteit den Keizer en Koning in persoon mede te complimenteeren en verder dat geene te verrichten, wat Hoogstdezelve ten algemeenen nutte noodzaaklijk achtte, dienvolgens nam de Vorst den 19. April afscheid van Hun Hoog Mogende en vertrok, in gezelschap van een aanzienlijk gevolg, den 21. naar *Brussel*, waar Zijn Hoogheid de Huldiging op den 23. bijwoonde en een zeer minzaam onderhoud met den Keizer hadt, in welke Zijne Majesteit aan den Heer Erf-Stadhouder Deszelfs uiterst genoegen betuigde, over het schitterend gedrag der Troupes van den Staat, die, van de hoogste tot de geringste, door den Keizer allen lof toegezwaaid wierden, hetgeen door veele Oostenrijksche Officieren, welke in de gevechten *oog-getuigen* van het heldhaftig gedrag deezer *brave* Krijgshelden geweest waren, in de vleijendste bewoordingen herhaald wierdt en in welke lofbetuigingen Held FREDRIK VAN ORANGE geenzints vergeeten wierdt, maar als een voorbeeld van *onverschrokken moed, tegenwoordigheid van geest* en *ijver tot het behaalen van eer* opgegeeven wierdt. — Welke woorden op

Zijne

G. Groeneveld del. — C. Brouwer sculp.

Raadpleeging van den Staat, met derzelve[r] April 1794.

Zijne Doorl. Hoogheid niet weinig vreugde 1794.
verwekte, uit hoofde der achting en liefde, die de Vorst voor zijn Leger en Telgen gevoelde. — Loopende het gesprek vervolgens over de algemeene belangens, waarna het met een vriendelijk affcheid en verzekering van verknochtheid eindigde.

De zorg vóor het Leger van den Staat, hadt in Zijne Doorluchtige Hoogheid te diepe wortelen geschoten, dan dat Dezelve bij deeze gelegenheid niet een bezoek daaräan zoude geeven en met de onderscheidene Generaals zoodanige raadpleegingen houden, die *en* uit de conferentie te *Brussel* en uit het plan voor den Veldtocht hunnen oorsprong hadden, waarom de Prins zich dan derwaards begaf, met vreugde van de hoogste tot de geringste ontvangen wierdt en daadlijk, na de gewoone plicht-pleegingen, zoodanige plannen mede hielp formeeren, welke op de volgende en hier na te meldene gebeurenissen geen geringen invloed hadden, waarna Zijn Hoogheid wederom naar *'s Gravenhage* retourneerde en tot blijdschap der Inwooners van die Hofplaats zich den 4. Mey op de Parade liet zien, na voorïf onder het gehoor van den Wel Eerw. Heere REGULETH den Godsdienst in de Klooster-Kerk bijgewoond te hebben.... *Ook hier heeft de Konst willen beproeven, Zijne Doorluchtige Hoogheid de Heer Prins Erf-Stadhouder, als Capitein-Generaal in het Leger te schetsen, zich ernstig over den staat der zaaken informeerende, terwijl men aan Deszelfs rechter-zijde den Heer Erf-Prins en ter linkerzijde Prins* FREDRIK VAN ORANGE *ziet, in tegenwoordigheid van nog eenige andere*

Aanwijzing der Plaat.

1794. *Generaals. Dat eerbied, gepaard met warm gevoel, derhalven mede op deeze afbeelding staêren en de herïnnering ons ook wederom hier voor den geest brenge, wat al door de* ORANGE-VORSTEN *aan* Nederland *gedaan is.*

Gevechten van den 17. tot den 20. April. Ondertusschen was het er verre af, dat op het Oorlogs-tooneel eenige rust genooten wierdt. De dag van den 20. April was het, die voor de Franschen zoo noodlottig uitviel en waaröp zoo veele Helden ter aarde geveld; zoo veel bloed gestort en zoo veele strijders verminkt wierden!.... Eene dag, die de Kinders van gesneuvelde Vaders; de Weduwen van ter aarde gevelde Echtgenooten en de Vaders en Moeders van gedoode Kinderen, de oogen door brandende traanen vuur-rood deed worden, doch ook daarentegen daartoe verstrekte, dat de Geälliëerden meer ruimte kreegen, door de Franschen terug te drijven.... Onder het oog des Keizers en zijne twee Gebroeders KAREL en JOSEPHUS, hadden de Oostenrijkers en Engelschen reeds twee dagen te vooren den Vijand met *agt* Colonnes aangevallen en hun uit het *Camp van Cæsar* niet alléén verdreeven, maar bovendien eene geduchte nederlaag toegebracht, zoo dat de Keizerlijke Voorposten reeds in *Picardie* stonden en hun Hoofdkwartier naar *Bouchain* verplaatst wierdt. — Deeze aanval, welke een gevolg was der Besluiten die in het Hoofdkwartier van den Keizer te *Cateau-Cambresis* op den 16. in tegenwoordigheid van alle de hooge Generaals waren genomen, was geenzints de eenigste, nadien de Heer Erf-Prins VAN ORANGE, die zich met zijn gecombineerd Keizerlijk, Koninglijk en Staatsch

Corps

Corps d'Armee bij *Forest*-hadt nedergeslagen, 1794.
(het geen de Hertog VAN YORK met zijn Leger mede bewerkstelligde) den 17. zijn Leger ook opbrak en in *vijf* Colonnes verdeelde, welke door Hoogstdezelve gesteld wierden, de eerste onder de orders van den Lieutenant-Generaal Prins VON HESSEN-DARMSTAD, die tegen *Castillon* moest aanrukken; de tweede onder het Commando van den Generaal-Major VON GEUSEAU, die de Voorhoede formeerde en daarmede tegen *Navels* marcheerde; de derde onder het geleide van de Keizerlijke Generaal-Major VON HADDIK, welke zich tegen *Crevecoeur* moest richten, terwijl de Heer Erf-Prins met de vierde en vijfde, als de Hoofd-Colonne in twee linien uitmaakende, ter rechterzijde van *Cateau-Cambresis* zich wende, met oogmerk om over de aldaar geslagen Brug, den Vloed *Sellis* te passeeren, en over *Inchy* op den Steenweg, tegen *Kamerijk*, voortterukken, wordende deeze Colonne bij *Inchy* nog versterkt met *zes* Esquadrons Dragonders van *Coburg*, toen de marsch tot *Beauvois* wierdt voortgezet, wanneer de Dragonders in eenig engagement geraakten met eene Fransche Patrouille, die welras terug week, toen men zelfs tot onder het Kanon van *Kamerijk* doordrong, zoo zelfs dat de Flancqueurs tot op het Glacis der Vesting met de Franschen aan het schermutzelen waren, in weêrwil eener kanonnade, die men, hoewel niet vrij levendig, uit de Citadel op de Voorhoede richtte: men trok echter tegen den avond terug tot bij *Cense Inieul*, alwaar post gevat wierdt. — De Generaal-Major VON GEUSEAU trok niet alleen tot

 zijne

1794. zijne bestemming voort, maar pousseerde de Voorposten zelfs tot aan de *Schelde*. — De Generaal-Major VON HADDIK marcheerde op tusschen *Esne* en *Wambraix* en bezette *Crevecoeur* met een gedeelte zijner Voorhoede, terwijl dat eenige Detachementen aan de overzijde der *Schelde* tegen *Marcoing* en op de Steenweg aan *Peronne* patrouilleerden, onder welk bedrijf *Wambraix* bezet en den Vijand uit *Serein-Ville* gedrongen wierdt. — De Generaal-Major VAN DER DUIN bezette het Bosch van *Morthal*, middelerwijl den Lieutenant-Generaal Prins VON HESSEN-DARMSTAD zijne stelling bij *Pommereuil* nam, van waar Hoogstdezelve *Catillon* poogde te bemaehtigen, hetgeen onder de ordres van den Lieutenant-Colonel VAN MALPARADE, de dapperheid van de Graven VAN BYLAND en DE COUTREUIL en de onverschrokkenheid der manschappen, waaronder een Bataillon van *Calmette*, zoo wel uitgevoerd wierdt, dat men zich, bij de verövering van een Vaendel, wel ras meester dier gewichtige post zag en den Vijand naar *Landrecies* rétireerde, achterlaatende *vier* Kanonnen en even zoo veel Ammunutie-wagens, benevens het Magazijn.

Den 18. De aangeweezene positie nu door het Corps d'Armee genomen zijnde, vernachte hetzelve onder den blooten hemel, toen men den Vijand, die onder begunstiging eener dikke mist met eene sterke Colonne uit *Kamerijk* met het lichten van den dag gewaar wierdt en zich naar *Crevecoeur* wende, terwijl hunne Jagers door de laagtens van *Maniere* drongen. Eene andere sterke Vijandlijke Colonne vertoonde zich bij *Serain-ville*, terwijl eene derde over

over de steenweg van *Cateau* voortrukte, 1794.
weshalven men eene beweeging tegen de
flancq des Vijands maakte en de positie rechts
op *Florein-ville* en *Estrounelle* daarstelde,
waardoor het doordringen aan dien kant belet
wierdt, toen een gedeelte der bezetting van
Kamerijk zich onder hun geschut posteerde,
en, hoezeer men door de Voorhoede met
Kanon op hun liet speelen, aldaar dien post
bleef houden.

Nu was het dat de Heer Erf-Prins VAN Den 19.
ORANGE de order van den Prins VON CO-
BURG bekwam, om daadlijk naar *Landrecies*
optetrekken, ten einde die Vesting nog dien
zelfden avond intesluiten, waaräan Hoogst-
dezelve echter in dat tijdstip niet konde vol-
doen, nadien de Vijand aan alle kanten na-
derde, zoo dat men in positie moest blijven,
doch daar geen engagement geschiedde, en
de Vijand deeze richtige houding ziende, te-
rug trok, snelde de Heer Erf-Prins, na de
Selles gepasseerd en eene Divisie, ter obser-
veering van den Vijand, achtergelaaten te
hebben, naar *Landrecies*, voor welke Hoogst-
dezelve in den avond van den 19. aankwam
en die Vesting insloot, voegende de Colon-
nes van de Generaal-Majors VON GEUSEAU
en HADDICK zich in de nacht van den 19.
en 20. bij den Prins: hebbende de Graaf DE
GOUTREUIL reeds het Bosch van *Toillon*,
tegen het Dorp van *Favril*, bezet, zoodanig,
dat de Voorposten in het alignement met *Fa-
vril* over *Sembreten* met *Petit-Versailles* ge-
pousseerd wierden, aldaar handgemeen geraak-
ten, zegepraalden en de Dorpen *la Folie* en
la Motte in bezit namen, zoo dat men vol-

1794. komen meester wierdt van al het terrain langs de inundatie en van de hoogte die *Landrecies* bestrijkt, hebbende men de communicatie met *Ors* mede bewerkstelligd.

Den 20. Thans was het tijdstip gebooren, waarin de bloedige dag van den 20. aanbrak, wordende de eerste uchtend-kiemen reeds door den rook van kanon en musquet verduisterd: de Franschen waren de eersten die de Voorposten in de Bosschen van *Mormal* en *l'Evêque* aangreepen, doch tegengehouden wierden, niettegenstaande eene Keizerlijke Colonne was terug gedrukt. — Op de straat van *Hapegarde* waren de Franschen insgelijks aanvallers, doch met éven weinig succes, hetgeen op den steenweg van *Cateau*, naar de zijde van *Landrecies*, mede het geval was, zoo dat de Vijand den rand van het Bosch moest verlaaten. — De Colonnes nu allen aanrukkende, kwam de geheele gecombineerde Armee tot op een kanonschoot van *Landrecies*, terwijl de Cavallerie achter de Bosschen om marcheerde. — De Vijand zich hieröp in zijne Verschansingen werpende, na dat hij vooräf met de grootste hardnekkigheid, doch te vergeefsch, het Dorp *Hapegarde* verdeedigd hadt, drong men al verder voorwaards, toen men tot onder het bereik van het kanon der Vesting komende, gewaar wierdt, dat de Vijand, in stede van eenige rédoutes, gelijk men hadt verondersteld, een wel en zeer sterk gerétrancheerd Camp rondom de Vesting hadt, welker beide Vleugels door de *Sambre* gedekt wierden, zich uitstrekkende van *Laag-Hapegarde*, voor de Voorstad van *Quesnoy*, langs welke het den, naar die Vesting loopende steen-

ſteenweg, doorſneed en zeer ſterke Rédouten 1794.
hadt, van waar het zich door een Rétranche-ment vereenigde met de bij *Eloignis* zijnde Rédouten en daar tegen de *Sambre* ſtootte. De toegangen waren allen afgeſneeden; de Borstweêring zeer ſterk en met Palisſaaden bezet; de Gracht breed en diep; daar vier rijën Wolfs-kuilen, met Palisſaaden voorzien, het zwakſte gedeelte van het Rétranchement, welk onder het Cartetsch-vuur der Vesting lag, omringden.

Een zoodanige ſterkte ſchrikte de Troupes echter niet af: de Zwitzers van *Hirtzel* en *Gumoens* vallen de Rédoutes bij *Eloignis* aan, neemen dezelve en blijven, na eenige verſterking bekomen te hebben, in drie onſtuimige aanvallen, de Overwinnaars!... Van eenen anderen kant dwingt men den Vijand, door een verſchrikkelijk Kruisvuur, welk men op het gerétrancheerd Leger maakte, de Verſchansſingen bij *Hapegarde* te verlaaten. Echter blijft zijn kanon uitermaaten ſterk werkzaam, zoo dat de tot den ſtorm beſtemde Troupes hun werk niet konden verrichten, maar den uitſlag der Kanonnade van de zijde des Erf-Prins moesten afwachten: de Batterijen wierden derhalven voorwaards gerukt, waarna de welïngerichte Kanonnade het vuur van den Vijand deed zwijgen. — Nu trok eene diviſie Oostenrijkers door eene laagte links tegen de groote Rédoute bij de Windmolen, om na het ophouden der Kanonnade ſtorm te loopen, terwijl eene andere rechts aanrukte, met oogmerk om den ſtorm op eenen uitſpringenden hoek te beginnen!...

1794. Eene in het oor donderende Krijgskreet doet zich hieröp van alle kanten hooren en ziedaar het oogenblik waarïn den ſtorm een aanvang neemt!... Het kanon houdt op, terwijl de klingen en bajonetten hunnen arbeid beginnen! Op twee kanten tegelijk dringen de Helden in de Verſchansſingen! De Generaal-Major VON HACK vliegt aan 't hoofd van het Bataillon *van Dopff* en doet met deeze brave lieden den ſtorm! Het kanon van den Vijand is reeds achterwaards en ook nu rétireert hij-zelve in wanörder op het Glacis van het Hoornwerk, waar eenige Troupes hem opzoeken en met zeer veel afbreuk tot onder de Poort der Vesting vervolgen!... Het Rétranchement is derhalven gewonnen; men marcheert over de lijken, zwaar gekwetſten en door het nog rookende bloed tot buiten hetzelve, toen men voor een woedend Cartetsch-vuur uit de Vesting bloot ſtond, waardoor men zich genoodzaakt zag agter een laagte en gedeeltelijk in eene hollen weg, die met het Hoornwerk paralel liep, te plaatzen. — Hierna de Voorposten en Onderſteuningen uitgezet zijnde, betrokken de Overwinnaars hunne respective Legerplaatſen, daar men gereedheid maakte, om dien eigen nacht de Tranché's nog te openen.

Onder de geſneuvelden van de Troupes van den Staat bevonden zich de volgende onſterflijke Officieren: de Capt. Lieutenant FASI, de Lieutenant BOSSET, de Vaendrig REICHENAU. Gebleſſeerd: de Colonel-Commandant VON RENTZ; de Lieutenant-Colonels DE PARAVICINI en DE MORSIER; de Capi-

pi-

piteins DE PARAVICINI, VERSTER, DE VASSY, VAN MOTEZ *Junior* en DE PELLIZARI; Capt. Lieutenant BODMER; Lieutenants BECK, ST. GEORGE, GORSIER, HUMMEL, MASSENBACH, VON CRAMMON en HOFMEESTER; Vaendrigs VON KÖURITZ, THILEMANN en FELLINGER en de Adjudant MULLER. 1794.

Na eene zoo gewichtige Overwinning wierden daadlijk de werken voor de Vesting begonnen, met een zodanigen spoed, dat reeds op de middag van den 26. April met het Bombardement begonnen wierdt (c). Bombardement op *Landrecies*.

Prins

(c) De sommatie welke de Heer Erf-Prins VAN ORANGE aan den Commandant der Vesting deed, was van deezen inhoud:

„ Het vuur onzer Batterijen geeft u te kennen wat „ gij te verwachten hebt: het vuur van den dag van „ gisteren en dat van het *Tedeum* welke gij deeze mor- „ gen gehoord hebt, heeft u bericht gedaan van de „ lange en onnutte poogingen der Armée die u te hulp „ kwam en onze Victorie: die Armée is compleet ge- „ slagen geworden.

„ Volgens hetgeen wij reeds in dit moment weeten, „ heeft zij 52 stukken kanon, bij de 10,000 man doo- „ den en gekwetsten en 1500 krijgsgevangenen verloo- „ ren, onder welke laatste is de Commandant van *Cam-* „ *brai:* men vervolgt ze nog van alle kanten. Gij hebt „ voorzeker geenerlei hulp meer te wachten. Gij wordt „ gesommeerd de Plaats *Landrecy* op staande voet over „ te geeven aan de victoriënse wapenen van Zijne Ma- „ jesteit de Keizer, alleen uit menschlievendheid en om „ zoo veele ongelukkige slachtöffers te spaaren. Men „ wil u heden nog wel eene honorable Capitulatie aan- „ bieden. Dit moment voorbij zijnde, hebt gij dierge- „ lijken voorslag niet meer te wachten. Gij wordt per- „ soneel verantwoordelijk gesteld voor de funeste gevol-

 gen

1794. Prins FREDRIK VAN ORANGE in het hiervooren verhaalde Gevecht van den 20. April zijne

„ gen eener weigering. De keuze is verfchrikkelijk, „ neem uw befluit van ftonden aan."

(*get.*)

W. F. ERF-PRINS VAN ORANGE.

Commandant-Generaal der Gecombineerde Keizerlijke en Hollandsche Armée.

ANTWOORD.

„ *Generaal!*

„ Indien de gewaande victorie van welke gij fpreekt „ waarachtig is, kan zij voor ons niet anders zijn dan „ eene aanmoediging tot het vervolgen en beproeven „ van de wisfelvalligheden van den Oorlog.

„ Wij hebben nooit dan op onze armen gerekend: „ Republicainen, die gezwooren hebben te overwinnen „ of te fterven, zullen nimmer hunnen Eed breeken: „ wij zweeren allen in dit moment op nieuw, dat wij „ ons onder onze wallen zullen laaten begraaven of „ aldaar overwinnen.

„ *Zoodanig is onze Capitulatie.*

„ Gedelibereerd in de Krijgsraad, tegenwoordig „ alle de civile en militaire Authoriteiten te *Landrecy*, den agtften Floreal, het tweede jaar „ der Franfche Republiek, die een, ondeelbaar „ en onvergankelijk is."

(*get.*)

GUILLAU.

Com. des Guerres.

Benevens alle de aanweezig zijnde Leden, welke de Krijgsraad hebben bijgewoond ten getale van 37 perfoonen.

zijne gewoone bravoure, zoo veel als zulks 1794.
met de Cavallerie maar mooglijk was, getoond hebbende, brak den 24. van de positie van *Catillon* op, de Cavallerie van den Staat en eene Divisie van *Karaczay* bij zich hebbende, met oogmerk om daarmede naar *Forêt*, tusschen de *Selles* en *Ecaillon*, te trekken: de Vijand zulks verneemende komt met eene sterke Colonne van *Kamerijk* en *Bouchain* en rukt zelfs tot de *Selles* voort, terwijl zijne Partij-gangers de *Ronelle* naderen. — FREDRIK ontdekt dit dreigend gevaar: dan waar daagde er immer een op, die de dappere Prins konde vertzaagen?... Het besluit is genomen: Carabijn, Pistool en Sabel moeten hier den weg baanen en derhalven geen Cavallerist, zoo lang de Prins bij hun is, terug. — Spoedig voortrukkende, zoo zelfs, dat de Flancqueurs reeds in elkanderen zaten, komt de Oostenrijksche Lieutenant-Generaal OTTO met eene Divisie aanrennen, die zich spoedig engageert en den Vijand in de rechter-flancq valt, daar FREDRIK niet in gebreke bleef, om zulks op de overige pointen te doen, zich-zelfs in het heetste vuur begeevende. De Franschen door deezen heldenmoed verwonderd en verbaasd staande, dat Cavallerie zoo eensklaps op geregelde Infanterie komt instuiven, geraaken aan het deinsen, waardoor eene opening in hunne gelederen veröorzaakt wordt: de slagting onder hun wordt nu aanmerkelijk; zij rétireeren, onder het nazetten der Cavallerie, verder; en na het werkje verricht te hebben, marcheert Held FREDRIK zeer gerust naar zijn destinatie, terwijl hij zijne Voorposten te *Solesmes* uitzet.

Gevecht van Prins Fredrik en voorwaards rukken tot *Forêt*.

Lan-

1794. *Landrecies* inmiddels ſterk beſchooten wordende, met eene zodanige woede, dat de brand in onderſcheiden gedeeltens der Stad zich liet zien, continueerde hetzelve onöphoudelijk: zijnde het vuur zoo wel ingericht en de werken zoo goed aangelegd, dat de Franſchen zelve begreepen het niet lange met de Vesting konde duuren. Vooräf, en wel op den 22., hadden zij reeds willen beproeven, om het Guarniſoen met een paar-duizend man te verſterken en de Overwinning van den 20. geheel tot niet te maaken, dan hoe woedend hunnen aanval ook ware, wierden zij echter afgeſlagen, terwijl de Oostenrijkſche Armee meer voorwaards rukte en de Hertog VAN YORK zich ten Zuid-westen van *Landrecies* nederſloeg.

Vervolg van het Bombardement op *Landrecies* en vruchteloose poogingen der Franſchen tot derzelver verſterking.

Gevechten van den 23. tot den 26. April.

Deeze nadeelige uitſlag de Franſchen geenzints afſchrikkende, maar integendeel tot verdere nadruklijke onderneemingen aanſpoorende, wierdt er geen dag door hun gepasſeerd, zonder een gevecht te leeveren. Den 23. vielen zij met hun opgeſlagen Leger, tusſchen *Philippeville* en *Beaumont* op de *Ives* en *Henrieux*, met zeer veel onſtuimigheid aan en verövdrden dezelve, wordende het eerſte hun echter weder ontweldigd, zoo ras eene Verſterking uit *Florenne* zich bij de Geälliëerde Troupes hadt vervoegd.

Den 24. Den 24. poogden zij het Dorp *Ives* weder te herneemen en bij *Henrieux* doortedringen, hetwelk zij niet kunnende uitvoeren, daaröm het Dorp in brand ſtaken.

Den 25. Den 25. maakten zij de gantſche dag een geſtadig vuur, hetgeen het Bataillon *von Hohenlohe* zeer veel deed lijden.

Den 26. Den 26. wierdt de Generaal DEGENSCHILD door hun tot

tot *Donstrenne* terug gedrongen, waardoor de 1794.
rechter - flancq, onder commando van den
Colonel GODDESHEIM, gevaar liep van tusschen *Walcour* en *Donstrenne* getourneerd te zullen worden, weshalven men achter het défilé bij *Sousé* en *Gourdinne* repliëerde en in den nacht van den 27. en 28. een Leger voor *Mont-sur-Marchienne*, bij *Charleroy*, betrok.

Het was mede op den 26. dat de Hertog VAN YORK, die op de hoogten van *Cateau* gelegerd was, een zeer hévig bezoek van den Vijand kreeg, nadien dezelve met het aanbreeken van den dag het Leger van Zijn Kon. Hoogheid aan alle kanten aantastte, doch welke aanvallen niet alleen moedig afgeweêrd, maar bovendien de Vijand verjaagd wierdt, met achterlaating van 35 stukken Kanon en een aanzienlijk getal gevangenen, waar onder de Vijandlijke Generaal CHAPUY.

Overwinning bij *Cateau.*

De Oostenrijksche Armee, die Z. Maj. de Keizer zelfs commandeerde, wierdt te gelijker-tijd mede aangevallen, doch met even weinig succes, daar men, behalven eene verschriklijke slachting, hen tot *Capelle* terug dreef en 32 stukken Kanon afnam, zoo dat nu alle hoop om *Landrecies* te ontzetten, geheel was verdweenen; doch de Bezetting, ondertusschen nog al op ontzet hoopende, verdroegen het verschriklijk Belegerings-vuur tot in den voormiddag van den 30. April, wanneer bijna de geheele Stad verwoest was en de Commandant zelve in geen onbeschadigd Huis zijn verblijf konde houden, zoo dat het eerder een puinhoop dan een geregeld gebouwde Stad geleek, zijnde bijna alle de Batterijen gedémonteerd, zoo dat om zoo goed

Gevecht bij *Capelle*, ten nadeele der Franschen.

1794. goed mooglijk te capituleeren derhalven de eenigste keus was, weshalven de Commandant ROULLAND hiertoe aanvraag deed bij den Heer Erf-Prins VAN ORANGE (d) en door

Overgave van *Landrecies.*

(d) Het verzoek welk de Commandant der Plaats aan den Heer Erf-Prins liet toekomen, was vervat in deeze bewoordingen:

„ De Generaal de Brigade ROULLAND, Commandant te *Landrecy*, aan den Erf-Prins VAN ORANGE, Commandant-Generaal van de Keizerlijke en Hollandsche Armée voor *Landrecy*.

„ *Generaal!*

„ Met al het verschrikkelijk vuur uwer Batterijen, indien ik slechts naar mijn hart te werk ging, zoude geenerlei schikking begeeren, maar uit menschlievendheid, voor een groot aantal slachtöffers, vraag ik u een wapenschorsfing voor tweemaal vier-en-twintig uuren, om mij te beraaden met de geconstitueerde authoriteiten over de te neemen middelen om te capituleeren. Ik zal u niet verbergen, dat mijne Troupe bereid is, zich onder de wallen te laaten begraaven, eerder dan eene schandelijke schikking toeteftemmen. Gij hebt mij in uwe eerste voorgeslagen te capituleeren uit menschlievendheid, het is alleen tot dien prijs, dat ik in onderhandeling kan komen.

„ *Landrecy* den elfden Floreal, het tweede jaar der Fransche Republiek, die een en onverdeelbaar is."

(*get.*)

ROULLAND.

ANTWOORD.

„ *Generaal!*

„ Indien gij binnen een half uur niemand zendt, die voorzien is van volmacht om de Capitulatie te teekenen en te sluiten, zal ik het vuur mijner Batterijen „ ver-

door welke het vuur dan ook gestaakt wierdt, 1794.
de Capitulatie tot stand kwam, en het
Guar-

„ verdubbelen, en gij zult verantwoordelijk zijn voor „ de ijsselijke onheilen welke uwe hardnekkigheid zal „ hebben veroorzaakt. Gij hebt genoeg gedaan voor „ uwe eer, eene langer tegenstand zoude eene onnutte „ misdaad worden.

„ In het Camp voor *Landrecy*, den 30 April 1794.
„ te half elf uuren 's voormiddags.

(*get.*)
W. F. ERFPRINS VAN ORANGE.
Comm. Gen.

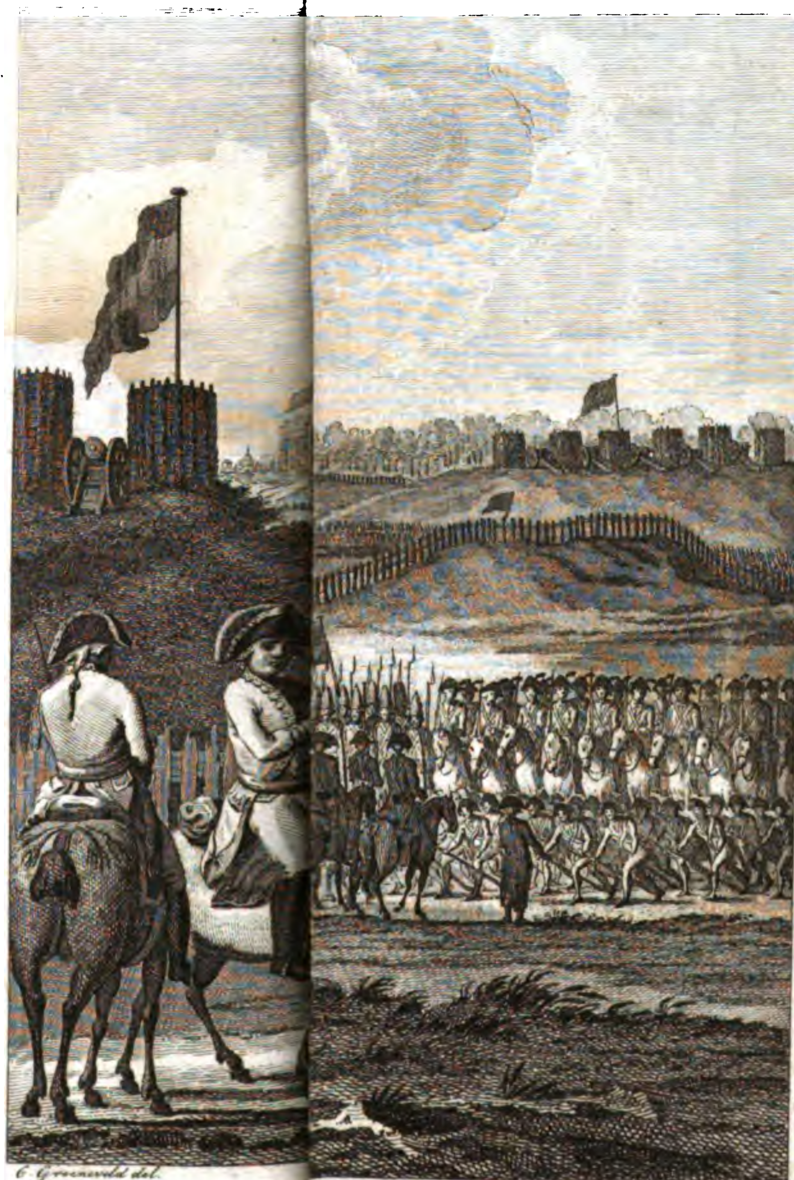
Op welk antwoord zeer spoedig twee persoonen uit de Vesting kwamen, zijnde de Adjudant-Generaal FREMONT en Huzzaaren-Capitein LA MARCHE, welke met eene volmacht van den Commandant voorzien, eene Capitulatie, in de *Tranchee* voor de Vesting, alwaar de Heer Erf-Prins VAN ORANGE zich was bevindende, tot stand brachten, die in 11 Artikelen vervat, de *Additioneelen* er onder gereekend, hoofdzaaklijk dat geene behelsde wat hiervoor in de stoffe wordt gemeld, namentlijk de ontwapening en gevangen-neeming van het Guarnisoen, behoudende de Officieren hunne Degens en Paarden. Wordende verders bij dezelve vastgesteld, dat die Burgers, welken zich uit de Vesting verkoosen te verwijderen, zulks binnen den tijd van ééne maand konden doen, doch niet dezulken, die tegen de wetten van den Oorlog hadden gediend, nadien men tegen dezelve vervolging zoude doen, hebbende echter zulks geen toepassing op die Burgers welke bij de Artillerie gediend hadden, vermits zulks uit hoofde der wet was geschied. — Verders wierden de Eigendommen der Ingezeetenen en de Persoonen zelve onder de bescherming der wetten van den Keizer gesteld, doch daarentegen de Deserteurs ten ernstigsten opgeëischt, aan welk een en ander dan ook wierdt voldaan, zoo dat het Guarnisoen voor Zonnen-ondergang door de *Quesnoysche-Poort* met militaire eer uittrok, wordende het Hoornwerk en een der Stads-Poorten daadlijk ingeruimd; op het glacis der Vesting de

1794. Guarnisoen, uit circa 7,000 mannen bestaande, den 30. April voor Zonnen-ondergang uit de Vesting moest marcheeren en na het Geweer op de Glacis neder te leggen, zich als Krijgsgevangen overgeeven, waarna hetzelve getransporteerd zoude worden naar de Staaten van Zijne Keiz. Maj. en die der Vereenigde Nederlanden (e).

Besluit van Hun Hoog Mogende. Deeze roemrijke daad in derzelver gewicht ten volle door Hun Hoog Mogende gevoeld wordende, was het dan ook hieröm dat Hoogstdezelven, op voordracht van Zijne Doorl. Hoogheid de Heer Prins Erfstadhouder, „ hun hoogste genoegen te kennen „ gaven aan de Generaals en verdere Offi„ cieren, die onder de ordrès van den Heer „ Erf-Prins, 's Lands Troupes in het beleg „ van *Landrecies* hebben gecommandeerd; „ mits-

de wapenen nederlag en zoodanig voor de Gelederen der Geällieërde Overwinaaars ontvangen wierden, die hun gevangen namen en onder aanzienlijke escorten naar de bestemde verblijfplaatsen vervoerden, wordende dat gedeelte, welk ter gevangenhouding op het Grongebied van den Staat was verördend, naar *'s Hertogenbosch* getransporteerd, zoo wel als dat een aantal der Papieren, Effecten, Militaire Gebouwen, Artillerie, gegooten IJzer, Arsenaalen, Oorlogs- en Mondbehoeftens, Militaire- en Civile Kasfen, benevens hetgeen verder van het Fransche Gouvernement gevonden wierdt, ten voordeele van dit Gemeenebest wierdt verklaard.

(e) Wanneer men zich een juist denkbeeld wil vormen omtrent de sterkte van *Landrecies*, opzichtelijk derzelver *Bolwerken*, *Verschansingen* als anderzints, beschouwe men slechts het Plan dier Vesting, hetwelk in den jaare 1794, bij den Boekverkooper J. ALLART, te *Amsterdam*, is uitgegeeven, waaruit men het onverschrokkene der Belegering, en het daarbij vergezeld zijnde gevaar, ten vollen zal kunnen afleiden.

G. Groeneveld del.

G. Brouwer sculp.

Uittrekking ecies den 11. Meij 1794

„ mitsgaders aan de Onder-Officieren, Cor- 1794.
„ poraals en Gemeenen der respective Corp-
„ ſen, tot het voorſchreeven beleg geëmploi-
„ jeerd, over derzelver prijslijk gedrag en
„ getoonden moed en ijver voor 's Lands
„ dienst." — Betuigende Hun Hoog Mog. aan den commandeerenden Generaal, de Heer Erf-Prins VAN ORANGE, „ hun genoegen „ en erkentelijkheid voor de goede directie, „ beleid en kloekmoedigheid, door Hoogst- „ gemelde geduurende het beleg van *Landre-* „ *cies*, op eene zoo roemruchtige wijze be- „ toond, waardoor de gemeene zaak, en dus „ ook de belangen van het lieve Vaderland, „ bij de opening van den tegenwoordigen „ Veldtocht, zoo zigtbaar zijn bevorderd." — Welke Reſolutie bij de Armee zoodanige uitwerking verkreeg, gevoegd bij de ambitie die de Nederlandſche Strijders, bij alle voorkomende gelegenheden, zoo treffend aan den dag lagen, dat ook de volgende voorvallen, al ware de uitkomst dikwerf noodlottig, met eene ſchitterende heldenmoed bij hun bekroond wierden..... *Het is ook deeze roemrijke overwinning, welke de Konst heeft trachten te vereeuwigen, daar zij eene gedeeltlijk geruïneerde Vesting in het Belegerings-Camp afmaalt, uit welke de Vijandlijke Troupes zich begeeven en door de in gelederen geſchaard ſtaande Militairen, aan welkers hoofd de Heer Erf-Prins van Orange, met twee Zijner Staf-Officieren, zich bevind, krijgsgevangen genomen worden. De ſchitterende daaden, welke de Doorluchtige Afſtammelingen van het Huis* VAN ORANGE EN NASSAU *in de vervloogen Eeuwen zoo dikwerf en roemrijk aan den dag lagen, zien zich door*

Aanwijzing der Plaat.

 het

1794. *het doen bukken deezer trotsche en van een talrijk guarnisoen voorziene Vesting wederom vermeerderd, waarom men zich vleit, dat het Nederlandsche hart, met herinnering van zóó veele dappere bedrijven, bij het beschouwen deezer Konst-Plaat, geen gering gevoel zal gewaar worden.*

Prins Fredrik van Orange vervolgt den Vijand.

Prins FREDRIK VAN ORANGE niet stil zittende om den in de engte gebrachten Vijand verder alle mooglijke afbreuk toetebrengen, stelt zich met zoodanig oogmerk aan het hoofd van een aanzienlijk gedeelte Engelsche en Hollandsche Cavallerie, waarmede hij voorwaards rukt; een gevecht levert; Overwinnaar is, en dusdanig het voorneemen verijdeld, om door een onverhoedschen aanval de Overwinnaars van *Landrecies* in hunne verdere operatien te stremmen.

Onderscheidene nederlaagen der Franschen.

De gantsche Geälliëerde Macht nu in volle werking zijnde, was het als een gevolg daar van, dat de Prins VON COBURG de Franschen tot tweemaalen toe de nederlaag toebracht, en dat de Generaal Graaf VON CLAIRFAIT hun tusschen *Brugge* en *Gent* sloeg en uit dien omtrek verdreef: de toekomst hadt echter een nog gewichtiger treffen bewaard, en zulks zag men wel daadlijk een uitbersting aan de boorden en op de wateren der grijze *Sambre* geeven. Het was de maand *Mey* die verördend was om gantsche stroomen van helden-bloed te doen vlieten, doch ook tevens om iederen strijder in de gelegenheid te stellen, om kunde en dapperheid aan den dag te doen leggen. — Reeds op den 3. dier Maand wierden eenige Troupes van den Staat in gemeenschap van eeni-

eenige Oostenrijkers, bij *Rosé*, in de nabijheid 1794.
van *Charleroy* geleegen, door de Franschen aangevallen, die echter na een zeer ernstig gevecht, ten nadeele der laatsten afliep, vermits zij niet alleen de Dorpen *Naline*, *Gerpine* en *Hausfine* moesten verlaaten, maar bovendien vijf stukken Kanon en een aantal manschappen verlooren, zoo dat hierdoor de Overwinnaars, die de bruggen te *Marchienne* en *Chatelet* mede afbraken, zich bij *Metter* nedersloegen en hunne Voorposten zelfs tot *Marchienne-au-pont* uitzetteden.

De Vesting *Charleroy* wierdt ondertusschen door de Franschen van zoodanig gewicht beschouwd, dat de overmeestering derzelve wel eene aanzienlijke opöffering waardig was. Met dat oogmerk dan, drongen zij den 10. met eene geduchte Colonne op *Thuin*, ten einde zich dusdanig eenen weg naar de Vesting te baanen: reeds waren zij de *Sambre* gepasseerd, toen men hun in de oorden van *Lobbe*, *Brienne-le-Happart* en *Bonne-Esperance* tegenhield en zelfs eenigermaate terug deed wijken.

Verschikking der Armee en gevechten in de oorden van *Charleroy*.

Het oogmerk des Vijands nu niet meer raadzelächtig zijnde, besloot Zijne Keizerlijke Majesteit, met de Geälliëerde Generaals, om de gecombineerde Legers, zoo veel de omstandigheden maar toelieten, te zamen te trekken, ten welken einde eenige Regimenten en Corpsen, voornamentlijk die welke onder de bevelen van de Generaals VON TREBRA en WARTENSLEBEN, stonden, zich te *Sart-la-Buissière* verzamelden en reeds aldaar den 11. op de Voorposten met den Vijand handgemeen wierden, toen de Fransche Cavallerie zich op de *Plaine* vertoonde, doch door de

1794. goede dispositie der Cavallerie, zoo van den Keizer als den Staat, de wijk in het nabij gelegen Bosch nam. De Cavallerie nu voorwaards rukkende, ontstond er eene hevige Kanonnade, die tot 's avonds duurde, doch dat gevolg niet hadt, welk den Vijand er van verwachte, nadien de Geälliëerde Troupes hunne positie behielden. Doch met het aanbreeken van den volgenden dag kwamen de Franschen met *vier* sterke Colonnes opmarcheeren, die spoedig met zeer veel onstuimigheid den aanval begonnen en de linkervleugel tourneerden, zoo dat eene verändering van front allernoodzaaklijkst was, weshalven men van de eerste linie de *tweede* en de tweede de *eerste* maakte. Hoe schoon deeze maatregel ook was, konde men echter niet verhinderen, dat den Vijand de gantsche Divisie entoureerde, zoo dat de Troupes, na den moedigsten wederstand te hebben gebooden, tot de terugtocht gedrongen wierden en zich vervolgens op de hoogtens van *Erqueline* posteerden. — Den 13. rukt den Vijand met eene nog geduchter macht dan den voorigen dag op de geposteerde en niet zeer sterk zijnde Troupes aan, zoo dat *Erqueline* ras door hem genomen wierdt, waarna hij terstond tot op den Steenweg van *Beaumont* voortdrong, terwijl de Geällieëerde Divisie op de Armee replieerde. — Twee Esquadrons Curassiers van *Nassau* en een Esquadron Ruiters van *Tuyl* blijven echter op den Steenweg van *Beaumont* stand houden en neemen het stoutmoedig besluit den Vijand te attacqueeren. Met onverschrokkenheid rennen zij op hunne partij aan, doch de Nassausche

Schitterende heldendaad van een Esquadron Cavallerie van Tuyl, die zich-

Cu-

Curasſiers de Franſchen in vijf linien voor 1794.
hun ziende ſtaan, *deinſen* en *trekken zich terug*. De moedige Colonel, de Heer Baron VAN TUYL, op geen zoo ſterke macht reekenende en daarenboven het vlieden niet gewoon zijnde, attacqueert met woede: de Franſche Cavallerie masqueert zich te vergeefs in het Bosch; zijn heldenmoed bezwijkt éven zoo min als die van zijne onderhebbende brave manſchappen. Onder het verſchriklijk bulderen der Kanonnen; onder het geraas van een aantal Carabijn- en Pistool-ſchooten, en onder het gekletter van een menigte ſcherpgeſleepene klingen, toont het Esquadron met hunnen dapperen Colonel geene de minſte vrees, maar waagen kloekmoedig het leeven, om het behoud hunner ſpits-broederen te verzeekeren. Omringd van Franſchen, doen hunne Wapenen een aantal ter neder vellen: ook van hun ſtorten eenigen ter aarde. De Colonel geraakt zelfs in het flanqueeren met eenige zijner Vijanden. Men brengt hem *zeven* ſabelhouwen toe, waarvan *drie* het hoofd troffen, toen hij nog ſtand houdt. Onder het afpareeren — onder de Esquadronſlag — ſpringt de Held zijn ſabel aan ſtukken en nog poogt de onvertſaagde Baron zich te redden en met alle gevaar liever zijn Vaderland en Vorst te dienen, dan zich aan den Vijand gevangen te geeven. Met woede houdt hij zich ſtaande tegen de hem reeds aanrandende Vyandlijke Huzzaaren. Men ſcheurd zijne kleederen aan ſtukken; zijne Echarpe, welke om het ligchaam was gegordeld, rukt men aan flarden, in het oogenblik dat de Colonel nog alle krachten inſpande

— — zelfs aan het hoofd bevindt.

 om

1794. om het gevaar te ontworstelen, waarin dien onsterflijken Officier reeds zeer verre geslaagd was, en dusdanig is het, dat de Adelijke Nederlandsche Held, ontbloot van alle verdeedigings-middelen, afgemat van de menigvuldige vermoeijenissen, zich overweldigd ziet, daar men van rondömme op hem toeschoot, zoo dat men hem gevangen neemt en als zodanig naar *Maubeuge* overvoert.

Dappere verdeediging van eenige Commandeerende Officieren.

De moedige Generaal-Major DE LARREY streed met niet minder dapperheid aan het hoofd zijner Brigade. Men schoot het Paard onder zijn ligchaam dood, hetgeen hem ter aarde deed storten en aan het hoofd blessee-ren, doch hetgeen niet verhinderde alle zorg tot het behoud zijner dappere Manschappen in het werk te stellen; hetgeen de Generaals-Major VON TREBRA, VAN DER DUYN en PFISTER op de rechter- en de Lieutenant-Generaal VON WARTENSLEBEN op de linker-vleugel met geen minder roem effectueerden.

Terugtocht der Franschen.

De Franschen middelerwijl de stoute houding der Geällieërde Legers ziende, trokken den 14. hunne posten tot over de *Sambre* terug, wanneer men eene hoofd-bataille als zeer noodzaaklijk beschouwde en ten welken einde men dan ook alle maatregelen daarstelde.

Prins Fredrik van Orange trekt met eene Colonne op *Jolimets.*

Zijne Keizerlijke Majesteit meer dan eens de bewonderende dapperheid van Prins FREDRIK VAN ORANGE aanschouwd hebbende, achtte het nu ook raadzaam, dien Vorst aan de spitze van een gedeelte der Hoofd-Armée te stellen, met welke Zijne Majesteit den Vijand wilde slag leveren. Ten dien einde trok Prins FREDRIK met *agt* Bataillons Infanterie en *vier* Esquadrons Cavallerie den 14. Mey

naar

naar *Jolimets*, terwijl de Heer Erf-Prins deszelfs Hoofd-kwartier naar *Forest* verlegde. — Gebeurde deeze verändering in de stelling van het Leger van den Staat, ook alle de andere Corpsen deeden zulks insgelijks verrichten, ten einde, *zoo men vermeende*, den aanval met vrucht te kunnen doen. — Den 17. brak het gecombineerde Leger dan ook in *vijf* Colonnes op, terwijl het Corps d'Armee, onder de bevelen van den Generaal Graaf VON CLAIRFAIT, deszelfs wending zoodanig moest richten, dat hij den Vijand aan de kant van de Rivier de *Lys* moest omcingelen. — Alles dus geregeld, rukten de onderscheidene Colonnes, met het aanbreeken van den dageraad, voorwaards: de *eerste* ontmoette de Vijand weldra met een ongelijk veel sterker macht, en zag zich dus genoodzaakt op *Warcoing* te retireeren; de *tweede* was gelukkiger, daar dezelve op *Leers* drong en vervolgens *Waterloo* bemachtigde; de *derde* maakte insgelijks progressen, door *Lannoy* en *Roubaix* te overmeesteren en in gemeenschap van de *tweede* Colonne den Vijand uit de verschanste posten van *Mouveaux* en *Tourcoing* te dringen, doch hetgeen de Franschen bij een vernieuwden aanval wederom heröverden, zoo dat deeze Colonne, die door den Hertog VAN YORK aangevoerd wierdt, met verlies van eenig Kanon, op *Doornik* moest terug trekken; de *vierde* trok op *Marque*, forceerde den overtocht bij *Bouvines* en trok vervolgens, in de richting der andere Colonnes, voorwaards: dan ook deeze Colonne zag zich tot den terugtocht genoodzaakt, hetgeen dezelve, na voet voor voet het terrain te hebben betwist,

1794.

Verändering in de stelling der gantsche Armee en nadeelig gevecht.

 op

1794. op het te vooren gelegerd Camp van *Marquin* verrichtte; de *vijfde*, aan welkers hoofd zich bevonden de zoo ſterk aan elkander verbonden jonge Helden, Aarts-Hertog KAREL VAN OOSTENRYK en Prins FREDRIK VAN ORANGE, rukte naar *Pont à Marque*. De jonge Orange-Vorst, aan 't hoofd der Troupes van den Staat, marcheerde, met oogmerk om den Steenweg en het Dorp *Berſee* te vermijden, langs zeer moeilijke en ongebaande wegen, op het Vijandlijk Rétranchement, hetwelk zich bij *Marque* en *Pevèle* bevondt. Achter het Bosch komende, maakte men zich tot de bemachtiging van het Rétranchement gereed, uit welke de Vijand, die geene ernstige affaire verkoos aftewachten, ſpoedig verdreeven wierdt, met achterlaating van een aantal Ammunitie- en Fouragie-Wagens. — Ondertusſchen hadt de Vijand, van wien men moet zeggen in alles een goed Krijgs-beleid aan den dag te hebben gelegd, zich zorgvuldig gewacht om met het gros der Armee in eenig engagement te geraaken, hetgeen hem niet weinig in zijne ſuccesſen bevorderde, waarbij nog kwam, dat de onderſcheidene Generaals de concert niet met elkander konden handelen, zoo mede dat de Generaal VON CLAIRFAIT geene hulp of kondſchap van de Colonnes bekwam en uit dien hoofde zijne reeds gemaakte voordeelen moest laaten vaaren. — De rétraite van iedere Colonne *op zich-zelven*, was geene geringe oorzaak, dat deeze anders zoo veel beloovende Oorlogs-manoeuvre het beste effect niet hadt, daar men in ſtede van een krachtdaadigen aanval, den eenen dag de Generaal

VON

VON CLAIRFAIT poogde optezoeken, terwijl hij den anderen dag zulks de Colonnes deedt (f). „ Van toen af (dus drukt Zijne „ Keizerlijke Majesteit zich zelfs uit) was er „ geen zamenhang, geen verband meer in de „ beweegingen. De dapperheid en de voordeelen der onderscheidene Bevelhebbers en „ derzelver Colonnes wierden onnut en mis- „ schien gevaarlijk, waarom men de eerste „ stellingen heeft moeten herneemen. Ieder „ heeft zijn plicht gedaan op eene zeer lui- „ sterrijke en lofwaardige wijze. De uitge- „ breid- 1794.

(f) De Generaal Graaf VON CLAIRFAIT laat zich in zijn Raport aan den Keizer dus uit: „ Ik ontvang het „ bevél van terug te trekken en den marsch op *Rousselaar*, achter *le Mandel*, aan te neemen. Wij hebben „ de verschanste post van *Werwick* overweldigd. Gisteren zijn wij te *Lincelles* gekomen. De linksche Co- „ lonne heeft eene Vijandlijke Colonne ontmoet, sterk „ *tienduizend* mannen, die naar *Werwick* opmarcheerde: „ wij hebben dezelve geslagen en tot de *Hailuinsche* „ Brug terug gedreevén, van waar zij vervolgens in al- „ len haast op *Rysel* is gerétireerd. Gisteren ben ik te „ *Roncq* geweest, doch aldaar niemand van de Armee „ vindende, ben ik naar deeze positie getrokken, met „ oogmerk om deezen ochtend wederom naar *Roncq* te „ gaan, bijaldien ik aan die zijde hadt hooren kanonneeren. Ik heb alles gedaan, wat het vermogen mij „ tot de uitvoering der aan mij gegeevene bevélen aan „ de hand bood: ik hoop zulks met goedkeuring verricht te hebben; doch de troup is af van vermoeijenis. Den Vijand hebben wij *agt* Kanonnen en *driehonderd* Gevangenen afgenomen, daar wij hem verders veel afbreuk hebben gedaan, in welke hij zeer „ veel heeft verlooren.

„ *Van de Hoogten van* Blaton, *den* 19. *Mey* 1794.

(*was geteekend*)

CLAIRFAIT."

1794. „ breidheid en de moeilijkheden van het ter-
„ rain, doorgesneeden van rivieren, beeken,
„ heggen, grachten, bezaaid met versterkte
„ posten en Vijandlijke troupen, in welke
„ men nooit geen twaalf voetstappen van
„ zich af konde zien, en die ieder oogen-
„ blik nieuwe hinderpaalen in den marsch en
„ overëenstemmingen aanbooden; dit alles
„ heeft, *voor een oogenblik*, de kundige ont-
„ werpen van een der grootste en schoonste
„ Oorlogs-manoeuvres vruchteloos kunnen
„ maaken."

Nederlaag der Franschen bij de *Sambre*.

Deeze teleurstelling en de operatien der Geälliëerden, deedt de Franschen besluiten om op nieuw over de *Sambre* te trekken, de Veldmarschalk Graaf VON KAUNITZ aan te tasten en het sterke *Charleroy*, in welke de Generaal RIGNAC het bevél voerde, tot de overgaaf te dwingen. — Om hun in dit voorneemen te verhinderen, zoo was de Veldmarschalk zelfs de aanvaller, daar hij de linker-vleugel der Vijandlijke Armee, die van *Boussoit* tot aan *Landelies* zich uitstrekte, in den vroegen ochtend van den 24. Mey aangreep, hun de nederlaag toebracht, veele Kanonnen en verder Krijgs-tuig veröverde en den Vijand tot de terugtrekking over de *Sambre* andermaal noodzaakte, zoo dat de Generaal te *Merbe-le-Chateau* het Hoofd-kwartier nam en het zoo belangrijke *Charleroy* daardoor van het bedreigde gevaar verloste, terwijl de Veldmarschalk al verder doordrong, met oogmerk om het Hoofd-kwartier zelfs tot *Valcour*, aan geene zijde der *Sambre*, te verleggen.

Anecdote.

Het was bij deeze gelegenheid dat Prins FREDRIK VAN ORANGE op nieuw die dapper-

perheid betoonde, welke bij iedere affaire 1794.
zoo zeer bij hem uitschitterde. Met de onder zijn bevél staande troupes van den Staat grijpt hij met woede den Vijand aan: tot tweemaalen toe, dringt de overmacht hem terug, doch ook éven zoo veel reisen doet hij hun terug wijken: in een verschriklijk gevecht, dat langer dan *tien* uuren duurde, ziet men den jongen Held aan de spitze zijner Colonne; meer dan eens hooren hem zijne in de nabijheid bevindende Wapen-broederen hun toeroepen: *Kinderen! dat de dapperheid u niet verlaate! Laat de in voorige gevechten behaalde roem nu niet verlooren gaan! Toont uwe Vijanden dat al het helden-vuur nog in u huisvest!*... Met deeze dringende woorden, ziet men den Vorst in alles het voorbeeld geeven, dat men voor de betrachting zijner-plichten geene gevaaren moet ontzien: men ziet hem eindelijk Overwinnaar: de Vijanden wijken aan geene zijde der *Sambre*, terwijl het bemachtigen van een aantal gevangenen, kanonnen en verderen veldtrain, het loon der helden-moed van dien dag is.

Ook bij *Marquain* waren de Franschen twee dagen te vooren terug geslagen door de gecombineerde Armee, onder het bevél van den Keizer; met het aanbreeken van den dag waren de Franschen reeds de aanvallers: den gantschen dag vocht men wederzijdsch met de uiterste woede en afwislend geluk: den avond zelfs kan het gevecht niet doen eindigen: ten *tien* uuren is de zege nog twijfelachtig, doch één uur laater rétireerden de Franschen met achterlaating van eenige ammunitie, hebbende bij deeze gelegenheid de

Gevecht bij *Marquain.*

Ne-

1794. Nederlandsche Colonel-Commandant Prins CAREL VON NASSAU-WEILBURG eene blessure gekreegen.

Onderscheidene Gevechten, zoo bij *Binche*, in het *Luxemburgsche* als aan de *Sambre*.

De zaaken nu voor de Geälliëerden in geen ongunstigen toestand zijnde, daar de Generaals Baron VON SCHROEDER en Prins VON REUSS bij *Binche* ook eenig voordeel hadden behaald; waren de Franschen met allen ernst bedacht, om door nadruklijke onderneemingen een geheel anderen keer aan de omstandigheden te geeven. — In het *Luxemburgsche* wierpen zij zeer veel volk, doch welke stroom door de vereëniging der Generaals DE BEAULIEU en BLANKENSTEIN aanvangkelijk in derzelver loop wierdt gestuit. — Uit de Bosschen van *Montigni-le-Tilleul* veröntrusten zij niet weinig de krijgs-knechten, die zich in de nabijheid van *Charleroy* bevonden, waardoor menige hairkloverijen plaats hadden, doch die *toen* meest allen ten nadeele van hun zelven uitliepen, waarvan het gevecht op den 3. Junij geen der geringste was, daar de Franschen met eene geduchte macht wederom over de *Sambre* waren getrokken; het beleg voor *Charleroy* hadden geslagen en werkelijk die gewichtige Vesting beschooten, zoo dat een aanval op dezelve van veel belang wierdt gereekend. Het oogmerk om de beëngde Plaats te ontzetten, opgereezen zijnde bij den Heer Erf-Prins VAN ORANGE, die vier dagen te vooren het Generaal-Commando over de zich aldaar bevindende Geälliëerde Armee, op vriendlijke instantie van Z. M. den Keizer, hadt op zich genomen, rukte die Vorst 's ochtends ten *vier* uuren met *vijf* Colonnes op

Nederlaag der Franschen en ontzet van *Charleroy*, onder het Opperbevél van den Erf-Prins van Orange.

op den Vijand aan, die door Hoogstdezelve aan alle kanten wierdt aangegreepen: lange ondervondt men eenen woedenden tegenſtand, en het was niet dan na een gevecht van *negen* uuren, dat *Charleroy* ontzet en de Vijand op nieuw over de *Sambre* verjaagd wierdt, waarna de Vesting binnen haare grijſe muuren den doorluchtigen Orange-Vorst, als haren Redder, in gezelſchap van Z. M. den Keizer, door de *Brusſelſche* Poort zag inrijden, terwijl het Leger op *Rouvroy* voortrukte, waar de Heer Erf-Prins zijn Hoofdkwartier nam. — Het was in de Bosſchen van *Ranſart* en de Velden van *Jumet*, waar veelen der wederzijdſche ſtrijders hunnen dood vonden: de dappere Huzzaaren van *Heeckeren* ondergingen ook hier een aanmerkelijk verlies, zoo wel als de Vijanden, die mede geen geringe afbreuk leeden. 1794.

Ondertusſchen was het er verre van af, dat ook dit ſucces het gevolg hadt, welk men er van verwachte, namentlijk om den Vijand meer in teugel te houden, en te beletten, dat hij aan deeze zijde der Sambre zijne wapenen niet konde voeren. — Aan alle kanten hielden de Franſchen het vol, om het hun zoo dikwerf ontweldigde terrain, hoe veel volk het hen ook koste, wederom te overmeesteren: hierom was het dan ook, dat zij, daadlijk na hunne nederlaag, alle macht, zoo bij *Philippe-Ville*, *Givet* als andere pointen, bijëen verzamelden; eene geduchte train van Artillerie tot zich trokken en reeds den 12 Junij met dezelve bij *Marchienne-au-Pont* en *Chatelet* op nieuw de *Sambre* pasſeerden; daadlijk de Troupes, onder be-

Andermaal trekken de Franſchen over de *Sambre*; nieuwe bedreiging op *Charleroy*; gevecht, ontzetting der Vesting en terugdrijving des Vijands over de *Sambre*.

1794. bevél van den Lieutenant - Generaal - Veld-marschalk QUOSDANOVICH aangreepen en terug drukten, zoo dat die Bevelhebber eerst van *Jumet* en daarna van *Frasne* moest terug trekken, weshalven *Charleroy*, dat reeds wederom gecerneerd was, op nieuw een Beleg stondt te duchten, om welk voortekomen, de Heer Erf-Prins VAN ORANGE, tot redding van een en ander, zich daadlijk op marsch begaf, ten einde den Vijand het hoofd te bieden, geraakende de Voorposten reeds den 14. bij *l'Arbre de la Bruyere* aan den gang, die den Vijand tot wijken brachten en zich met de Bevelhebbers DE BEAULIEU en QUOSDANOVICH verëenigden. Den 15. vielen wederom eenige schermutzelingen tusschen wederzijdsche partijen voor, doch het was den 16. op welke men een algemeenen aanval hadt vastgesteld. De eerste Colonne, die den Erf-Prins VAN ORANGE, en onder Hoogstdezelve den Generaal ALVINZY, zelve aanvoerde, en waarbij zich, buiten de Oostenrijkers, bevonden, twee Esquadrons van de Dragonders van *Hessen-Cassel* en *Byland*, benevens de twee Zwitzersche Bataillons van *Schmidt*, de Grenadier-Bataillons van *Panhuis* en *Mollembruin*, als mede de Infanterie en Jagers van *Beon* en *Damas*. Ras speelde het Kanon aan alle kanten: de Franschen boden langen tijd een hévige wederstand, doch eindelijk rétireerende, maakte men zich meester van de Bosschen van *Lambusart* en *l'Epinoy*, terwijl men van *Point-du-jour* ook het Dorp *Fleurus* bemachtigde en *Ransart* mede overweldigde.

De

De tweede Colonne, die door den Generaal DE LA TOUR gecommandeerd wierdt, en waarbij zich van het Leger van den Staat bevonden, twee Esquadrons der Huzzaaren van *van Heeckeren* en het eerste en vijfde Bataillon van *Waldeck*, vermeesterde de Dorpen *Heppignies* en *Wagnies*, waarna dezelve, in vereëniging van een gedeelte der eerste Colonne, insgelijks den Vijand uit het Bosch *Lombus* en *Gosselies* verdreef. 1794.

De derde Colonne door den Lieutenant-Generaal-Veldmarschalk QUOSDANOVICH aangevoerd wordende, en waarbij zich de ligte Troupes van *Matthieu* bevonden, hadt de ordre om tegens het Dorp *Thimion* voortterukken, dan de Franschen hun voorkomende, wierdt dezelve terug gedreeven, zoo dat de marsch op *Gosselies* gewend wierdt, met oogmerk om zich met de twee eerste Colonnes te vereënigen, en waarin zoo gelukkig geslaagd wierdt, dat men gezamenderhand den Vijand aangreep, over de *Sambre* verjaagde en *Charleroy* wederom voor ditmaal bevrijde.

De vierde Colonne, die den Lieutenant-Generaal VON WARTENSLEBEN tot Bevelhebber hadt, en waarbij zich onder anderen bevonden, zes Esquadrons Cavallerie van *Tuyl*, *Hessen-Philipsthall* en Huzzaaren van *Timmerman*, zoo mede van de Infanterie, de vier Grenadier-Bataillons van de Prins *von Solms*, *Buseck*, *Hessen-Philipsthall* en *Raesfelt*, moest tegen *Courcelles* voortrukken en de voordeelen der drie eerste Colonnes ondersteunen: dan eenen overmachtigen Vijand deed hen staan: tot tweemaalen toe beproeft men, onder een geweldig vuur, om het

voor-

1794. voorneemen ten uitvoer te brengen: de Generaal VON WARTENSLEBEN wordt gewond, toen de moedige Generaal-Major Baron VAN DER DUYN het Commando overnam en met de Cavallerie op den Vijand ging inhouwen, hetwelk niet zonder voordeel geschiede: doch twee zich langs de Bosschen verhoolen hebbende versche Colonnes ontdekt wordende, loopt men gevaar van omçingeld te worden, zoo dat de Cavallerie zich ten borstweêring stelde om den Vijand werk te geeven en zoo lang mogelijk op te houden, ten einde de rétraite met zekerheid konde geschieden, hetgeen dan ook volkomen gelukte, zoo dat men over de vlakte van *Chapelle-Herleymont* bestendig week en op de hoogte naar *Roeulx* eene positie nam, in welke men met rust gelaaten wierdt.

Daar, zoo als hiervooren reeds is aangestipt, door het voordeel der drie eerste Colonnes *Charleroy* nu weder ontzet was, trok de Erf-Prins VAN ORANGE met den Generaal ALVINZY nog dien zelfden avond in de Stad, waarna Hoogstdezelve alles in oogenschijn nam, vervolgens in eigen persoon de onderscheidene positien des Vijands récognosceerde en toen te *Gosselies* het Hoofdkwartier betrok.

Hoezeer deeze onderneeming met een goeden uitslag bekroond wierdt, betreurde men echter het verlies van den Colonel MATTHIEU, welke een been afgeschooten wierdt, aan welke zijn leven eindigde — Van het Grenadier-Bataillon van *Buseck*, wierden de Major SPRECHER, de Capitein HOBBES en Lieutenant WYNBERGEN en WALDHAUER, on-

onder anderen, geblesseerd. De Huzzaaren 1794.
van *Timmerman* zagen hunne Officieren DE JUGE en DE VRIES mede gewond, het welk de Lieutenants VON HERLETZ, COEHOORN en FRANTZ, tot het Corps van *Matthieu* behoorende, wedervoeren, terwijl de Ruiters van *Tuyl* hunnen dapperen Lieutenant HOFMAN insgelijks met eene eere-wond bedekt zagen. — Meenigen strijder verloor hier ook zijn leven: de velden waren bezaaid met een groot aantal lijken, zoo van vriend als vijand, terwijl het gekerm van deêrlijk gewonde krijgs-helden de harten genoegzaam van een scheurde, en hoe konde zulks anders zijn, daar deeze bloedige affaire meer dan *drie-duizend* menschen wegmaaide!

Prins Fredrik van Orange recognosceert het Vijandlijk Leger. Het daaruit ontstane gevecht en bemachtiging van *Henappe* en andere Posten.

Prins FREDRIK VAN ORANGE inmiddels ook niet onledig geweest zijnde, hadt den 13. Junij eene sterke recognosceering tegen het Vijandlijk Leger ondernomen, met oogmerk om de hier vooren gemelde onderneeming alle mooglijke faciliteit te geeven: met *twee* Esquadrons Huzzaaren, even zoo-veel Guarde-Dragonders, vier honderd Jagers en Scherpschieters, benevens eene divisie van *Teutschmeister* en één Bataillon Hollandsche Guardes, waarbij zich nog voegden een aantal lichte Cavalleristen, zoo mede een meenigte Croäaten, was het dat die nimmer in het Oorlogsvuur bezweeken Orange-Vorst uit de positie van *Cateau* optrok, en over *Arbre-de-Guize*, *Wassigny* tot op de hoogte van *Grand-Blocus* voortrukte. — De Croäaten en een gedeelte der lichte Cavallèrie, wierden rechtsch en linksch van de Colonne gezonden, hebbende de jonge Prins hiermede ten oogmerk, om

 door

1794. door het gedeelte welk zich rechtsch hadt gewend, positie te doen neemen bij *Bois de Flandre* en *d'Antigny*, terwijl het ander gedeelte op *Oizy* tegens *Estreux* moest doordringen, de Dorpen *Bouë* en *Nouvion* vervolgens, forçeeren en in bezitting neemen, ten einde zich dusdanig met de Colonne wederom te vereenigen en het recognosceeren zeker te maaken. — De Graaf VAN BYLAND rukte met een gedeelte zijner Jagers, een Compagnie Croäaten en eenige Huzzaaren van *Barco* tot *Femy* voort, ten einde het Detachement te kunnen dokken en de communicatie met *Landreçies* te behouden, bezettende vervolgens de Kruiswegen en de Brug bij de aldaar staande Abtdije.

Reeds des ochtends voor vier uuren stootte de Voorhoede op eene Vijandlijke Patrouille, die gedeeltelijk nedergesabeld en gedeeltelijk gevangen genomen wierden, hebbende maar *vijf* mannen het geluk van te kunnen vluchten. — De Vijand door dit geval in beweeging raakende, rukte daadlijk, in onderscheidene divisien, uit het Leger van *Lequelles* voorwaards, trok zoo veel mooglijk de verdreevene benden uit *Estreux*, *Venerôles* en *Henappe* tot zich en voorzag zich van een talrijke Artillerie, waarmede hij de Croäaten uit *Henappe*, in welk Dorp dezelve reeds waren gedrongen, verdreef. De jonge Orange-Vorst kwam nu aan het hoofd der Colonne in eene geregelde ordre voorwaards; liet daadlijk het Kanon speelen, welke een van 's Vijands stukken demonteerde; drong onder een wederzijdsch sterk vuur het Dorp *Henappe* in, waaruit hij den Vijand deed wijken; vatte al-

åldaar post, zonder dat de Vijand uit zijn Leger iets verders hier tegen ondernam (g). 1794.

De Franfchen trekken andermaal over de *Sambre* en drijven de Posten terug.

Het Leger den 17. op *Chapelle-Herlemont* marcheerende, met achterlaating van een Corps, onder de ordres van DE BEAULIEU en VON SPIEGEL, zag men den Vijand 's daags daaräanvolgende op nieuw de *Sambre* overtrekken en daadlijk gevecht leveren aan het achtergelaatene Corps, dat tot *Quatre-Bas* terug gedreeven wierdt, waarna de voorposten van het Leger bij *Chapelle-Herlemont* mede wierden aangevallen en terug gedreeven, zoo dat de Erf-Prins VAN ORANGE, wiens manfchappen, zoo door gevechten als geduurige marsfchen en contra-marsfchen, zeer vermoeid waren, met zijn Leger opbrak en de oude pofitie bij *Rouvroy* wederom hernam.

Verzameling des Vijands.

Met eene nog grooter macht dan de voorige reifen, verzamelde de Vijand zich aan deeze zijde der *Sambre* niet alleen, maar ook op

(g) Hoezeer deeze affaire, in vergelijking van anderen, als weinig beduidend kan worden vergeleeken, heeft men echter gemeend dezelve in zijn geheel ter neder te moeten ftellen, ten einde hieruit het meer dan eens verfpreide tegenzegaan, als of Prins FREDRIK VAN ORANGE meer door *drift* dan *bedaard overleg* geleid wierdt. Ieder, welke den gantfchen loop des dappere Vorst nagaat, zal eerder ontdekken, dat hij, åldien *hij zelfs* iets ging onderneemen, vooråf de beste maatregelen door hem wierden genomen, waartoe hij zich nimmer te gering achtte om, bij eene onvermoeide ftudie, den raad van *oudere* en dus naar 's Vorften begrip meer *ervaarene* Officieren in te winnen. — *Drift* werkte alléén bij den Vorst, wanneer hij naar het ontworpen plan werkte; en in zoodanige omftandigheden ontzag hij zich-zelven veel minder dan zijne onderhebbenden, die hij altoos, zoo veel mooglijk, bewaakte en met *roem* uit het vuur leide.

1794. op alle de pointen, die de Geällieërden ter verdeediging hadden uitgekoozen. — Op *Gend* deeden zij een woedenden aanval, waardoor veel volk vernield wierdt, en hadt de heldenmoed der Soldaaten van het Regiment van den Aarts-Hertog *Karel* hen niet tegengehouden, daar zij reeds tot op de Brug der Stads-Poort doorgedrongen waren, dan hadt ongetwijffeld die Stad in hunne handen gevallen. — De Troupes van den Staat met een aantal Hanöveraanen moesten van het Canaal van *Brugge* rétireeren. — *Iperen*, hetwelk een zoo lange als hardnekkige tegenſtand hadt gebooden, viel in handen van den Generaal PICHEGRU, kunnende het Guarniſoen geene andere Capitulatie verkrijgen, dan van zich krijgsgevangen te geeven. — CLAIRFAIT poogt te vergeefsch in drie onderſcheiden gevechten zich ſtaande te houden: de talrijke en met geen minder levendigheid ſtrijdende Vijandlijke Brigades van MACDONALD, JARDON, DAENDELS, DE WINTER en SOHN, zoo ook de Obſervations-Armee van SOUHAM, verijdelen alle maatregelen en noodzaaken ook dien kundigen Oostenrijkſche Bevelhebber om het *offenſive* in *defenſive* te veranderen. — Bij *Gavre* poogden de Franſchen zelfs de *Schelde* te forçeeren; — de *Lys* zag den Vijand reeds aan haare oevers: zij zelfs ontving in haaren ſtroom meenig held, die, zoo om haar overtetrekken als zulks te betwisten, den dood ſtoutmoedig braveerde. — In zoodanige omſtandigheden beſlooten de respective Bevelhebbers om op het gewichtig point van *Charleroy* een woedenden aanval te doen, die dan ook gebeurde, en welke die vermaarde ſlag van

Gevecht bij *Gend*.

Overgave van *Iperen*.

Gevechten ten nadeele der Oostenrijkers.

van *Fleurus* is geweest, door wien te noemen, de Franschen altoos den helden-moed hunner strijders opwakkerden. 1794.

Met ruim *vijftigduizend* mannen steld de Heer Erf-Prins VAN ORANGE, als Opper-Generaal der gecombineerde Keizerlijke, Koninglijke en Staaten-Armee, zich in beweeging om op den Vijand los te gaan. — Prins FREDRIK bevindt zich, als Generaal der Cavallerie, aan het hoofd der rechter-vleugel en marcheert regelrecht naar *Eloge*, hebbende de Vijand het Bosch van *Marimont* reeds verlaaten: het voorbeeld wederom zelfs geevende, ziet hij zich zonder draalen van ieder zijner onderhebbende gevolgd; — hij verjaagt den Vijand van *Calvaire d'Anderluës* en *Fontaine l'Evêque*, en dringt zelfs tot het Kasteel van *Wespe* door, zoo dat de Vorst zich vlak tegen-over de linker-vleugel des Vijands liet zien.... Het zijn de loeijende kanonnen die *hier* wederom het eerste sein des doods geeven; — drie geheele uuren lang duurt hun alvernielend vuur: geen man weiffelt, FREDRIK VAN ORANGE snelt als de blixem door alle zijne Corpsen; zijne gerustheid brengt niet weinig toe tot een algemeen vertrouwen; — men wint grond — — dan, onder dit *winnen*, ontvangt de dappere FREDRIK het bericht: „ dat CHARLEROY zich heeft *overge-* „ *geeven*," zoo dat een verder doordringen meer schade dan voordeel konde doen, weshalven de van waarlijk gevoel getroffene Vorst besloot, niets van zijn voordeel te laaten vaaren, maar wel om op de hoogte van *Calvaire d'Anderlues* eene geduchte positie te neemen.

Generaale attacque op de onderscheidene poinen nabij *Charleroy*, de *Sambre* en *Fleurus*.

Inneming van *Charleroy*.

 De

1794.

Vervolg van het Gevecht.

De Generaal der Infanterie, Vorst VON WALDECK, was bestemd om met zijn onderhoorig Corps den aanval op *Transignies*, *Chateau-la-Marche* en *Forchies* te doen, terwijl de Generaal F. M. RIESCH zich in het midden bevondt, om de communicatie der eerste en tweede Colonnes te onderhouden en naar gelang dezelve te versterken.

Aanval en overmeestering op de Beek van *Pieton* en verdere Vijandlijke poogingen.

In den vroegen morgen van den 26. wierdt de *Pieton-beek* in twee afdeelingen aangevallen, inmiddels welke de Troupes langs *Monquis* en het Bosch *la Gloriette* opmarcheerden; wederzijdsch voerde men eene hevige kanonnade, waarvan dat der Franschen zoo geweldig was, dat men zich genoodzaakt zag om door het geweer 't verdere van het gevecht te hervatten, rukkende ten dien einde de Troupes met slaande trom tot vlak voor den Vijand, toen aan wederzijde een vreeslijke slachting plaats greep: het gevecht bleef lang twijffelächtig, doch de Franschen hun geschut naar de tweede positie vervoerende, hervatte men met verdubbelde woede de partij, toen de Vijand rétireerde, doch van zoo nabij vervolgd wierdt, dat men hem zoo wel uit de tweede positie als uit *Forchies* verdreef, wanneer hij zich in het Bosch van *Monceau* wierp, in welk de Jagers en Scherpschieters hem vervolgden en uit het Bosch deeden wijken, terwijl de overige Troupes in Colonnes marcheerden en zich in linie voor het Bosch plaatsten, doch de Vijand over *Marchienne-au-Pont* zelfs door *Charleroy* rétireerende, vervolgde men dezelve spoedig en liet bij eerstgemelde plaats het kanon zoo geweldig onder hem speelen, dat meenigen Franschman deed snee-

ſneeven, doch de Vijand zich op de hoogte 1794.
van *Gosſelies* posteerende, ging op zijn beurt
het kanon mede gebruiken, zoo dat hij het
Bosch van *Monceau* hévig met Hauwitzers beſchoot.

Het was de Colonel-Commandant der Dragonders van den Grave *van Byland*, Prins VON HESSEN-PHILIPSTHALL, die met eene ſterke patrouille over *Dampremies* voortrukte, met oogmerk om van het zekere omtrent de overgave van *Charleroy* en de omſtandigheden der Rechter-vleugel en tweede Hoofd-colonne onderricht te zijn. Al ras ontmoet deeze een aantal Vijanden, op welke men losging, er inhakte en twee wagens met gekwetſten gevangen nam: de kans bleef al immer ſchoon tot 's namiddags ten twee uuren, toen de Vijand langs de Beek van *Pieton* en bij *Marchienne* zeer ſterke Batterijen opwierp, middelerwijl hij met eene aanzienlijke macht in het Bosch van *Monceau* drong en zich van hetzelve gedeeltelijk meester maakte. — De moed echter bij het Leger van den Heer Erf-Prins VAN ORANGE niet bezwijkende, maar integendeel met eene buitengewoone dapperheid langs het Bosch en de Beek ſtrijdende, zoo dat men zich ten vijf uuren nog ſtaande hield, op welk tijdſtip het bericht kwam, dat de Prins VON COBURG met geen goed gevolg den Vijand geattacqueerd hadt en er eene ſterke Vijandlijke Colonne op nieuw kwam aanrukken. Een langeren wederſtand konde derhalven tot niets anders verſtrekken, dan nog meer van die braave Soldaaten opteofferen, welke nu reeds *vijftien* uuren lang, met de uiterſte hardnekkigheid hadden ge-

Vervolg van het Gevecht en rétireeren der Geälliëerden, veroorzaakt door de tegenſpoed der vleugel van den Prins von Coburg.

1794. vochten, zoo dat tot de rétraite beflooten wierdt, die ook al vechtende tot op de hoogte van *Forchies* gefchiede, waarna men zich in het Leger te *Haine St. Paul* vervoegde.

Befchouwing. Dusdanig was de uitflag van een gevecht, welk als een der voornaamfte oorzaaken van de volgende nadeelen kan befchouwd worden. — Te vergeefsch hadt Held FREDRIK VAN ORANGE met zijne rechter-vleugel langs de moeilijkfte wegen en verhakkingen, die den Vijand in de Bosfchen gemaakt hadt, met veel fucces geftreeden; — te vergeefsch hadt de jonge Vorst zich in deeze bloedige affaire in de grootfte gevaaren geworpen, daar hij met zijne Cavallerie zich midden onder de Vijanden engageerde; — te vergeefsch hadt het gantfche Leger van den Staat zoo veel van derzelver Helden ter aarde zien vellen, onder welke de Capitein BELLIZARI en Lieutenant de BEYER, met andere Officieren zich bevonden; — te vergeefsch zien andere Strijders zich met wonden belaaden — de Prins VON COBURG ontvangt door de gemaakte krijgsgevangenen het eenpaarig bericht, „ dat *Charleroy*, naa eenen ftorm op „ haare wallen doorgeftaan te hebben, aan „ den Vijand was overgegaan" (h), zoo dat *daar-*

(h) In hoe verre deeze Vesting nog van gewicht konde befchouwd worden, leide men af uit het fchrijven, welke de Franfche Gedeputeerden aan het Comité van Algemeen Welzijn deeden: „ Het krijgsgevangen „ Guarnifoen (dus fchrijven zij) beloopt *drie-duizend* „ mannen. Wij hebben *vijftig* ftukken kanon gevonden. „ *De Plaats is plat gefchooten* EN IS NIET MEER DAN „ EEN

daardoor het gevecht gestaakt en tot de terug- 1794.
tocht beslooten wierdt (i), kunnende men
zeggen, dat zedert deeze affaire weinig anders
dan rétireeren, welk meest altoos bij de Oostenrijkers aangevangen wierdt, gedaan is.

Brugge nu mede voor de Vijandlijke wapens hebbende moeten bukken, wierdt zulks wel dra door *Doornik* gevolgd. In *Brussel* zelve rees de gegronde vrees eener overmeestering bij

Brugge en Doornik gaan over. Brussel in gevaar.

„EEN POST." Weshalven het anders geduchte *Charleroy*, plat geschooten door Vijandlijke kogels en tot een puinhoop gebragt, door de Werken, welke de Ingenieur MARESCOT voor dezelve hadt doen leggen, die *vrees* niet meer konde hebben, welke men *anders* voor eene aanzienlijke Vesting heeft.

(i) De Heer Erf-Prins VAN ORANGE zegt zelvers in zijne Misfive aan Hun Mogende, uit het Hoofd-kwartier te *Roeulx*, den 28. Junij:

„Ik hadt reeds *Marchienne-au-Pont* bezet, toen ik „de droevige tijding kreeg, dat de Armee van den „Prins VON COBURG, de linker-vleugel uitmaakende, „zich genoodzaakt had gevonden, door de overmagt „van den Vijand, zich te repliceeren, en dat de Ves- „ting, *na een storm uitgeslaan te hebben*, aan den „Vijand was overgegaan.

„Hierdoor, *en wel op bekomen aanschrijving van den* „*Prins* VON COBURG, heb Ik mij verpligt gevonden, „om alle de behaalde voordeelen, en de genomen bat- „terijen weder te abandonneeren, en mij 's avonds tot „*Haine St. Paul* te rétireeren, hetgeen in de beste „orde, zonder eenig verlies van manschap ofte kanon „geschied is, *hebbende alle de Troupen, van de eerste* „*tot de laatste, zich met zoo veel moed en dapperheid* „*gedragen, dat om eenige uitte zonderen, alle zoude* „*moeten noemen.*" Een bewijs derhalven, dat het Leger des Erf-Prins in een zeer goeden staat en het gedrag van alle de onderhebbenden van dien aart was, dat bijaldien de linker-vleugel zich hadt gesoutineerd, of hadt kunnen soutineeren, het oogmerk volkomen bereikt zoude zijn geworden.

1794. bij zeer veelen op, betwelk niet verminderde, toen men het Gouvernement aanstalte zag maaken, om die Stad te verlaaten.

Prins Frederik vertrekt naar *Sluis-in-Vlaanderen.*

De successen die de Franschen door geheel *Vlaanderen* maakten, deeden het vermoeden bij Prins FREDRIK VAN ORANGE oprijsen, dat zij het wel in den zin konden krijgen, om een bezoek aan *Sluis-in-Vlaanderen* te geeven en het Land van *Cadzand* te invadeeren, weshalven de Vorst besloot, om in gezelschap van zijn Adjudant, de Lieutenant-Colonel Baron VAN BENTINCK, zich naar die Vesting te begeeven, om met den Commandant derzelve, zijnde de Generaal-Major Baron VAN DER DUIN, over de middelen van verdeediging te raadpleegen, met opneeming der staat van gezegde sterkte. — Naauwlijks hadden de Franschen hiervan de lucht, of eenige honderd mannen zetten den jongen Held na, doch Hoogstdezelve reeds in de Vesting zijnde, wierp den Vijand eenige Haubitzers in dezelve, waardoor een Kind gekwetst wierdt. Bij deeze overrompeling verloor de dappere Prins, even zoo weinig als zijn Adjudant, den Commandant en verdere aanweezig zijnde Officieren, de gewoone bedaardheid van geest, maar maakten integendeel alle toebereidzelen om den Vijand wel te ontvangen, die zulks echter niet verkoos aftewachten en daarom terug trok, toen de Prins met den Commandant in conferentie trad, zijnen Adjudant met kennisgeeving der zaak, naar *'s Gravenhage* zondt en zelve dien eigen avond den weg naar *Sas van Gend* insloeg.

Den Vijand werpt eenige Haubitzers in de Vesting.

Maatregelen van

Daar, ondertusschen, de nadeelige uitslag van de Affaire van den 26. eene algemeene be-

bekommering verwekte, vooral met opzicht 1794.
tot het *Namursche*, zoo besloot de Prins VON COBURG een keten te formeeren, die zich van *Braine-le-Comte*, over *Nivelle*, *St. Jans-Berg*, *Gemappe*, *Gembloux* tot *Namen* zoude uitstrekken, waardoor men het gevaar veel geringer beschouwde. Dan den Vijand, die in waarheid het voorneemen wel scheen te hebben een inval aan dien kant te doen, deeze operatien naauwlijks verneemende, wendt aanstonds zijne macht op een ander point; werpt zich in het *Henegouwsche*, levert daar voordeelige gevechten en ziet zich ras meester van de Hoofdstad *Bergen-in-Henegouwen*, terwijl intusschen zoo veele Troupen door hem ter observatie van het Geälliëerde Leger wierden nagelaaten, als tot onderhouding van daaglijksche gevechten konden verstrekken.

den Prins von Coburg.

Bergen-in-Henegouwen gaat aan den Vijand over.

Ostende wierdt nu mede door de Engelschen verlaaten, terwijl de Franschen niet draalden om die gewichtige Zeehaven, in welke de Engelschen zoo meenige versterking gevoerd hadden, in bezit te neemen: wijkende dat gedeelte des Legers van den Hertog VAN YORK naar het Eiland van *Cadzand*. — Ook *Gend* zag zig welhaast van Fransch Guarnisoen voorzien, nadien CLAIRFAIT, op ordre van den Hertog VAN YORK, zich met zijn Corps van die plaats begaf en zijn marsch op *Alost* stelde.

Ostende en *Gend* vallen in handen der Franschen.

Een gedeelte der Oostenrijksche Nederlanden zich nu reeds in 's Vijands handen ziende, poogden de jonge Orange-Vorsten alles te doen, wat tot stremming deezer verbaasende voortsnellende stroom konde verstrekken. Met het Leger van den Staat gestadige mars-

Poogingen der Prinsen van Orange.

1794. marsſchen hebbende, trokken Hoogstdezelve in de nacht van den 5. Julij van *Tubiſe* naar *Waterlo*: dan naauwlijks was men op die plaats aangekomen, of eene verſchriklijke kanonade laat zich van verre, naar den kant van *Genappe*, hooren. Onbewust wie zich in gevecht bevondt, neemt de Heer Erf-Prins het beſluit, daadlijk derwaards te trekken, met oogmerk om alle mooglijke bijſtand te bieden. De dappere manſchappen van den doorluchtigen Bevelhebber, hoezeer afgemat van zoo veele en moeilijke marsſchen, toonen zich alle éven bereidwillig om weder naar den Vijand optetrekken: het vuur naderende, ontdekt de Vorst dat de Franſchen het achtergelaaten Corps van den Prins VON COBURG hadden aangevallen en genoodzaakt terug te wijken. Eene voordeelige ſtelling te neemen, achte de Erf-Prins VAN ORANGE als het beste middel. — Het kanon op de Batterijen plantende, wierdt de Vijand, die de beide Vleugels der Staaten-Armee voorneemens was te attacqueeren, niet alléén tegengehouden maar zelfs terug gedreeven. — — Het was de dappere Prins VON HESSEN-PHILIPSTHALL (k), die met zijne Dragonders op den Vijand invloog en niet weinig afbreuk aan dezelve deed: dan zich geheel omvleugeld van Vijanden ziende, is het middel van doorſlaan de éénige redding: men bedient zich van

Dood van de jonge Prins von Hesſen-Philipsthall.

(k) De Leezer gelieve door deeze Prins niet te verſtaan den Commandant van 's *Hertogenbosch*, maar wel de Colonel-Commandant van het Dragonder-Regiment des Graaven VAN BYLAND.

van hetzelve en midden in dat kampen ont- 1794.
vangt de Vorstlijke Colonel het doodlijk lood,
ſtort ter aarde en zijne braave Dragonders,
die mede ſterk geharçeleerd wierden, zien zich
verſtooken van eenen Colonel, die altoos bravoure bewees en dus der Dragonderen, als Aanvoerer, waardig was, even zoo als hun Major GRANEY, Capitein MACLAY, benevens derzelver Adjudant, die in deeze Affaire blesſures ontvingen.

Noodzaaklijke veranderingin de poſitie van het Staaten-Leger.

In deeze ſtelling, *daar genoegzaam alles was gerétireerd* (l), zich niet kunnende ſoutineeren, beſlooten de Nederlandſche Bevelhebbers eene poſitie tusſchen *Mechelen* en *Leuven* te neemen, om zoodanig aan de zijde van den *Yzer-Berg* aan de Armee van den Prins VON COBURG te ſluiten, terwijl die des Hertogs VAN YORK aan de andere zijde de *Schelde* en *Antwerpen* zoude dekken. Dan het Oostenrijksch Leger verder aftrekkende en dus van *Leuven* afwijkende, konde deeze poſitie *op den duur* ook geen voordeel aanbrengen, weshalven de Heer Erf-Prins VAN ORANGE, die men moet bekennen dat met zijne braave Officieren alles poogde toetebrengen, wat tot verzeekering konde dienen, ook zich in deeze ſtelling niet konde ſtaande houden.

Nadere verandering.

Zoo naa mooglijk zich echter in verband poogende te houden met de Geälliëerde Legermachten, zoo wierdt hetzelve met de uiterſte zorg

(l) De Equipagie des Graaven VON KAUNITZ was den 7. Julij reeds in *Maastricht*, terwijl de Hoofd-Bevelhebber des Oostenrijkſchen Legers, Prins VON COBURG, *toen* reeds aldaar verwacht wierdt.

1794. zorg opgevolgd, weshalven het Leger van den Staat in den avond van den 8. Julij opbrak en geduurende den nacht over *Wavre* en *Chaumont* marcheerde, zich 's daags daaraanvolgende over *Bierbeeke* wende en reeds den 11. te *Rotzelaar* was; om een Leger over de *Dyle* te betrekken en het Hooftkwartier te *Keerbergen* ter neder te stellen, weshalven de positie zoodanig wierdt genomen, dat de Rechter-vleugel van den Erf-Prins VAN ORANGE tegen het Leger van den Hertog VAN YORK aansloot, terwijl den Linker-vleugel aanstiet tegen het Corps van den Generaal KRAY, welk zich met de *Coburgsche* Armee verëenigde.

Beschouwing. Dusdanig de verëenigde Legers staande, zoude het bezwaarlijk vallen om te verönderstellen, dat de respective Generaals ook eene onderlinge *verëeniging* koesterden. Bij het Oostenrijksch Leger zag men ten minsten iets gebeuren, dat veeler aandacht tot zich trok, daar men den Oostenrijkschen Generaal DE BEAULIEU van zyne Colonne zag aftrekken en tot Lieutenant-Kwartiermeester aanstellen onder den Prins VON COBURG, terwijl men den Graaf DE LA TOUR in deszelfs commando zag opvolgen, die met de divisie van DE BEAULIEU daadlijk naar *Oumale* opmarcheerde.

Propositie van Neêrlandsch Erf-Stadhouder. Echter in het inwendige dier Legers niet dringende, welke schoon *toen* wel verbonden aan deezen Staat, évenwel in derzelver ontzwachteling hier niet te pas kunnen komen; was het nochthans een zeer juist en geschikt middel van Zyne Doorluchtige Hoogheid den Heere Prince van Orange en Nassau, om in de

de Vergadering van Hun Hoog Mogende, de 1794.
Heeren Staaten-Generaal der Veréenigde Nederlanden, op den 15. July, eene Propositie te doen, waarbij Hoogstdezelve Zijne gevoelens ten vollen aan den dag lag; middelen tot krachtdaadige verdeediging inriep; uit voorige geschiedenissen het gevaar als niet onöverkoombaar afschetste; de Heldenmoed van het Staatsche Leger naar waarheid voordroeg; den God van Hemel en Aarde als de baken in alles voor oogen stelde; het vredelievend oogmerk van dit Gemeenebest, als een Koophandeldrijvende Staat, ontvouwde en die grootheid afschilderde, welke het Nederlandsche Volk door alle eeuwen hadt doen blijken (m).

Het

(m) Het Voorstel, waaruit men het caracter van Z. D. H. WILLEM DEN V, ten duidelijksten ontvouwd ziet, wierdt bij monde door den Vorst gedaan, en, na eerst den Staat geschetst te hebben zoo als dezelve in het begin des voorigen Jaars (1793) was; — na in eene ronde taal tegen Hun Hoog Mögende gesprooken en de aandacht op de tegenwoordige omstandigheden gevestigd te hebben, vervolgt Neêrlandsch Erf-Stadhouder Zijne PROPOSITIE in de navolgende en eeuwig gedenkwaardige bewoordingen.

„ Het is in zulke omstandigheden, dat alle die een meerder of minder deel hebben in het bestuur der publicque zaaken, onbewimpelt voor hunne gevoelens moeten uitkomen, de goede Ingezeetenen met cordaatheid voorgaan, en op die wijze het onderling vertrouwen vestigen, zonder het welke een Land niet kan behouden worden.

„ Met dit oogmerk verschijne Ik dan wederom in deeze Vergadering, om aan Uw Hoog Mog. uit grond Mijnes harten te betuigen, dat Ik bereid ben en vastelijk beslooten heb, om, ondersteund door de wijze en kloekmoedige besluiten van Uw Hoog Mog. en die der Heeren Staaten van de respective Provintien, goed en

bloed

1794. Het Oorlogs-vuur intusschen meer en meer de Vaderlandsche Grenzen naderende, was men

bloed op te zetten voor de verdeediging des Vaderlands: om te verklaaren, dat Ik verre ben van te wanhoopen aan de redding van den Staat, wanneer Wij met verdubbeling van moed en standvastiggeid, in vertrouwen op den Goddelijken bijstand, de middelen gebruiken die voor handen zijn: en om Uw Hoog Mog. te verzeekeren, dat Ik het verzuimen van die middelen, en alle ontijdige vreeze aanzie, als de gevaarlijkste stappen, die tot bewerking van den gewissen ondergang des Vaderlands kunnen gedaan worden.

„ Ik wil nu, zoo weinig als in het voorleeden jaar, het gevaar verkleinen: de waare kennis van het gevaar is zelfs nodig, om de meest mogelijke kragt aan de resistentie te geeven; maar wanneer Wij de Historie van Onze Republicq raadpleegen, zullen Wij omstandigheden aantreffen, bij welke de tegenwoordige als uit het oog verdwijnen.

„ Onze braave Voorouders hebben de Vrijheid en Onafhankelijkheid bevogten in het midden van zulke beklemdheden, dat 'er van de menschelijke kant geen uitkomst te wagten scheen, en met dit alles verwierpen zij alle flaauwhartige voorslagen die hun gedaan wierden; zij reekenden het nog veel veiliger de gevaaren van den Oorlog te tarten, dan door een geveinsde Vreede bedroogen te worden; zoo lang Koning PHILIPS en zijne Aanhangers als Vijanden moesten aangemerkt worden, hadden Onze Voor-Ouders zich alleen te verdeedigen tegen openbaar geweld; maar wanneer de Vijanden in schijn Vrienden en Broeders waren geworden, zouden de Wapenen van bedrog, verleiding en omkooping oneindig gevaarlijker werktuigen zijn geweest, dan die van den Oorlog.

„ Of zouden ook de tegenwoordige omstandigheden erger zijn dan in het jaar van 1672, toen niet alleen 'enkelde Steden, maar drie van de Provincien van het Bondgenoodschap door den Vijand waren overheerd; of in het jaar 1747, toen geheel *Staats-Vlaanderen* en het sterke *Bergen op Zoom* verlooren was; of eindelijk in het jaar 1793, waar van de gebeurtenissen nog versch in ieders geheugen leggen? Hebben Onze Voor-Ouders of Wij,

men bedacht om de Frontieren van den 1794.
Staat zoo veel mooglijk te versterken en de
Zeeuw.

Wij, toen den moed niet verlooren, hoe zeer zoude men zig tegenwoordig niet schuldig maaken aan lafheid, indien Wij de verdeediging van den Staat met flappe handen aangreepen!

„ Vergelijken Wij de middelen ter verdeediging, die de Republicq tegenswoordig kan gebruiken met die van vorige Oorlogen, dan zijn Wij zeker niet minder in staat en voorbereid, om eene attaque af te weeren, dan in de meeste der opgenoemde tijden. — Het grootste gedeelte van Onze Frontieren is gedekt, en word nog verder in staat gesteld: Wij hebben eene Armée, die zig in twee Campagnes beroemd gemaakt heeft door haare dapperheid; en die het des te meer zal doen, wanneer ze voor Haardsteden en Altaaren moet strijden; de bereidwilligheid en courage van Ons Scheepsvolk heeft zich in 1793, en nu wederom, een welverdienden roem verworven: De Republicq heeft Bondgenooten, die, zoo veel hunne omstandigheeden het toelaaten, haar zullen bijspringen; maar het geene oneindig meer zegt, dan op Menschen hulp te bouwen, de God van Hemel en Aarde is zoo dikwijls tot Onze redding opgekoomen, wanneer de uitzichten stik donker waren, dat Wij in dit tijdstip ook nog grond hebbeu, dat Wij in Hem kloeke daaden zullen doen.

„ Zijn er ondertusschen in de Republicq zulke verbasterde Nederlanders, die naar de komst van den Vijand wenschen, om dat ze daar in meenen te vinden het werktuig, om haare particuliere wraakzugt te voldoen, die even daarom hunne Mede-Ingezeetenen kleinmoedig maaken, alleen om de Wapenen uit de handen te doen vallen: laat Ons dezelve als Binnenlandsche Vijanden beschouwen, en met geene mindere attentie op hunne misdaadige bedoelingen het oog hebben, dan op die van Buitenlandsche Vijanden.

„ Het vredelievend Sijsthema, hetwelk deeze Republicq, als een Commercieerende Staat, altoos aangekleefd heeft, houde Ik voor het beste dat haar convenieert; maar de Hemel bewaare ons, dat Wij de Vreede zouden begeeren ten koste van veiligheid en onafhankelijkheid! Moeten Wij deeze onschatbaare Voorrechten ver-

 lie-

1794. Zeeuwsche Stroomen tot aan het Fort *Bath* met eenige Oorlogschepen te voorzien.

Voet

liezen door eene Vijandlijke overheering, dan zijn Wij te beklaagen, maar zoo Wij dezelve vrijwillig uit vreeze opgeeven, dan zouden Wij de verachting der Natien worden.

„ Het is waereldkundig, dat deeze Staat geen oorzaak tot Oorlog aan Vrankrijk gegeeven heeft: dit Volk mogt den Christelijken Godsdienst in den haaren vervolgen, den alouden Troon hunner Koningen om verre werpen, over de Vrijheid, het Leven, de Eigendommen hunner Medeburgeren willekeurig beschikken: Onze Staat zag het met eene hartelijke aandoening van medelijden, maar hadt geen de minste gedagten, om den Oorlog aan de Opinien van dit misleide Volk aan te doen! — Niet tegenstaande Onze gemaatigdheid, zijn Wij op het onverwagtst aangevallen, en deeze aanval is voorafgegaan door een Decreet van de Nationale Conventie, uit hetwelk consteert, dat de reede van deezen verschrikkelijken Oorlog is, om alle Landen en Volken gelijk te maaken aan het ongelukkig Vrankrijk, dat is, den Godsdienst onzer Vaderen te vernietigen, en de Grondwetten van den Staat, de Zuilen Onzer waare Vrijheid, om te keeren: — en deeze zijn, Hoog Mog. Heeren! de onderwerpen, waar over men in Capitulatie zou moeten komen, indien men, ingevolge het oogmerk van den Vijand, den Oorlog zou willen eindigen; maar het zijn ook even deeze onderwerpen, die nooit kunnen of mogen aan eenige onderhandeling subject gemaakt worden, dan alleen om dezelve te maintineeren en te versterken.

„ Ik voor Mij kenne geen middelweg tusschen kloekmoedig te strijden en lafhartig te bokken, en ik twijffel geen oogenblik aan de keuze van Uw Hoog Mogende, van de Staaten der Provincien, en van alle welmeenende in het Land! Dat dan een ieder, van welke denkwijze in het Godsdienstige of Burgerlijke hij ook zij (indien hij maar geen Vijand is van zijn Vaderland en van zijn eigen belang) zich vereenige rondom de zaak des Vaderlands! dat een ieder in zijnen kring dezelve helpe beschermen naar zijn vermogen! dat de noodige Geldmiddelen aan den Staat worden verschaft! en Ik heb hoope, ja Ik mag meer zeggen, ik heb vertrouwen, dat Wij

Ons

Voet voor voet mag men zeggen dat het Leger van den Staat het terrain den Vijand betwiste, om zoo na mooglijk bij de Geällieerde Legers te blijven, ten einde door een gelukkigen Veldslag de zaaken een anderen keer te doen neemen; waarin men zich te meer vleide, doordien de respective Generaals in het Hoofdkwartier te *Landen* het besluit had- 1794.

Ons zullen kunnen verdeedigen, en, onder den Goddelijken zegen, de Eer en Voorspoed der Nederlandsche Natie handhaavenen.

„ Ziet daar, Hoog Mogende Heeren! het geene Ik oordeele verschuldigd te zijn aan de gantsche Natie, waar onder Ik gebooren en opgevoed ben, voor wier onafhankelijkheid een groot aantal Mijner Voorouderen hun Leven ten besten gegeeven hebben, voor welken Ik zelfs gereed ben het Mijne opteofferen, en voor welke Mijne beide Zoons reeds getoond hebben niet onwaardig te zijn den naam, dien zij draagen. Ik verzoeke niets anders dan de medewerking dier zelve Natie, en de beloning van Mij en Mijn Huis zal zijn, haar Vrijheid, haare Onafhankelijkheid, haar bestendig geluk.

„ In den Hage den 14. Julij 1794.

(*was get.*)

„ W. FR. VAN ORANGE."

Welke Propositie door Hun Hoog Mogende de Heeren Staaten-Generaal, aan de Hooge Staats-Collegien der respective Provincien verzonden wierdt, met serieusen aandrang om aan het salutair oogmerk derzelve alles toetebrengen, wat het vermogen aan de hand gaf, geevende Hun Ed. Gr. Mog. de Heeren Staaten van Holland en West-Friesland hiervan het eerste voorbeeld, door de betaaling van den vierden termijn der tweemaal honderdsten penning in de maand Augustus in stede van in die van September te betaalen, volgende de andere Provincien successive'ijk, om, zoo veel in den haare was, aan de bedoelingen van Zijne Doorluchtige Hoogheid te voldoen.

1794. hadden genomen, den Vijand in de vlakten van *Neerwinden* aftewachten en derhalven niet verder te rétireeren, maar door een *algemeen* en *uiterst* poogen *alles* aantewenden, wat tot ftremming van den loop des Vijands konde verftrekken: doch ook hiervan niets komende en het Oostenrijksch Hoofd-kwartier tusfchen *St. Truijen* en *Tongeren* verlegd wordende, zag het Leger van den Staat zich in de noodzaaklijkheid gebracht, de Frontieren des Vaderlands meer en meer te naderen, te meer daar hetzelve, ten tijde het achter de *kleine Nette* gelegerd was, zich door de divifie van den Oostenrijkfchen Generaal KRAY zag verlaten, welke op order van den Prins VON COBURG, zich met het eene gedeelte naar *Roermonde*, en met het andere naar het gros des Legers moest begeeven, ten einde de rétraite naar de *Maas* te helpen bevoorderen; waaraan dan ook zoo fpoedig wierdt voldaan, dat reeds den 21. Junij de Prins VON COBURG en Aarts-Hertog KAREL zich met de Staf binnen *Maastricht* bevonden.

Maatregelen tot verfterking der Vestingen. *Maastricht* nu een tweede Bombardement te duchten hebbende, was het door de kundige befchikkingen van den Prins VON HESSEN-CASSEL, met overleg der Commisfarisfen-Decifeurs van Hun Hoog Mogende, zijnde de Edel Mogende Heeren Mr. W. H. VAN GROOTENRAY en Mr. J. MEERMAN, *Vrijheer van Dalem*, dat die Vesting in een geduchten ftaat van défenfie gefteld wierdt. — *Bergen-op-den-Zoom* wierdt mede in een goeden ftaat van tegenweêr gebragt, daar men aan de *Auvergne-Polder* de Inundatie formeerde, en aan de *Woutfche* de Huizen en Schuuren

ren uit den weg ruimde. — Te *Sas-van-Gend* 1794.
verrichte men mede de beste maatregelén, ———
zoo door het doen werken der Inundatien als de Vesting met een aanzienlijk Guarnisoen te voorzien. — In *'s Hertogen-Bosch* wierden zoo door den Gouverneur als Magistraat mede eenige behoedmiddelen genomen. — In het kort, alle de Vestingen, die voor vijandlijke aanvallen het eerst bloot stonden, wierden in staat van verdeediging gesteld, terwijl dat gedeelte des Legers, welk zich nog te velde bevondt, met rasse schreeden naderde, zoo zelfs, dat de Colonne van den Heer Erf-Prins VAN ORANGE in den avond van den 22. Julij reeds te *Baarle* was, en het Corps van den Generaal-Major VON GEUSEAU tusschen *Turnhout* en *Beersel* post vatte, met oogmerk, zich van daar op het Vaderlandsch grond-gebied te begeeven, nadien het voornaamst gedeelte van *Braband* en *Vlaanderen* verlooren en de geheele zamenvoeging der Geälliëerde Legers niet meer aanwezig was, daar het alleenlijk de Engelschen, Hessen en Hanoveräanen waren, die het Nederlandsche Leger volgden.

Aannadering van het Nederlandsche Leger.

Alles te doen wat tot verdeediging konde verstrekken; — de plichten aan het Vaderland te vervullen, welke hetzelve in veege omstandigheden zoo nadruklijk van hun eischt, die met de gewichtigste belangens belast zijn, zulks was de voornaamste zorg der Orange-Vorsten. — In de Vergaderingen van Hun Hoog Mogende en den Raad van Staaten was het, waar de Heer Prins Erf-Stadhouder en Capitein-Generaal, die besluiten mede hielp beraamen, welke tot weëring van het gevaar

Poogingen tot afwending van het gevaar.

 kon-

1794. konden dienen. — Bij het Leger en in de Frontieren wenden Hoogstdeszelfs doorluchtige Zoonen en verdere onsterflijke Officieren alles aan, wat tot zekerheid konde verstrekken, met een zoodanigen iever, dat zelfs alle rust hieräan wierdt opgeöfferd. — Prins FREDRIK, die den 28. Julij *Bergen-op-den-Zoom* in oogenschouw nam, toefde geenzints om met de commandeerende Officieren van eenige andere Vestingen dat geene te overleggen, wat in geval van Belegering zoude moeten gedaan worden. — Ook den Erf-Prins besteede hieraän zijne zorg, hetgeen die Vorst den 2. Augustus in de Vergadering van den Raad van Staaten mede aan den dag lag.

Middelen tot versterking van het Leger, door eene aanwerving buiten 's Lands en het oprichten van een Corps Landzaaten.

Intusschen beschouwde men het Nederlandsche Leger te zeer gesmolten, om zonder aanvulling zich staande te kunnen houden: hoe welgezind tot strijden, was het niet mooglijk, wanneer men de Vestingen met een maar eenigzints toereikend Guarnisoen voorzag, om dezelve behoorlijk te dekken. Wel is waar, men zag zich getrouwelijk ondersteund door het Leger van den Hertog VAN YORK, doch ook deeze Troupes hadden dermaate geleeden, dat men mag zeggen, reeds meer dan een derde gedeelte verzwakt te zijn. — De Franschen daarentegen, zagen hunne Armeeën niet *verminderen*, maar veel, eer *vermeerderen*: hoe veel Volk verlooren hebbende, gaven de aanhoudende requisitien van jonge manschappen en den aanwinst van andere Landen, hun telkens nieuwe Soldaaten, zoo dat, wilde men alles beproeven, wat in het hagchelijk tijdstip gevorderd wierdt,

eene

eene vermeerdering van gewapende manschappen zeer noodzaaklijk was. Hierõm was het dan ook, dat Zijne Doorluchtige Hoogheid, de Heer Prins Erf-Stadhouder, op den 4. Augustus in de Vergadering van Hun Hoog Mogende het voorstel deed, om eene récruteering buiten 's Lands daartestellen en een Corps Landzaaten, tot bescherming der onderscheidene Provincien, opterichten, waartoe men dan ook overging, wordende het oprichten der Landzaaten aldus geregeld: dat zij in onderscheidene Corpsen zouden worden verdeeld; door Militaire Officieren en Onder-Officieren, zoo veel mooglijk, onderweezen en aangevoerd zouden worden; denzelfden Eed afleggen als men bij de réguliere Troupes gewoon was, en alleen maar tot verdediging van zoodanige Provincie verstrekken als waarin de oprichting geschiede: wordende opzichtelijk de buitenlandsche werving, de zorg opgedraagen aan de ten dien einde benoemden Commandant en Directeur, den Colonel G. L. F. VON STERNBACH. 1794.

Beschouwing omtrent deezen maatregel.

Hoezeer deeze maatregel als het eenigste middel beschouwd wierdt, om de binnenlandsche rust te verzeekeren en de réguliere troupes op de minst gevaarlijke posten aftelossen, deed de kortheid des tijds, daar den Vijand van dag tot dag naderde, echter dat nut niet van die nieuw aangeworven lieden trekken, als welke men er anders van zoude hebben kunnen genieten. Veelen, zoo niet de meesten, ongeöeffend in den Wapenhandel en geheel ongewoon aan het vuur des Oorlogs, was het ook hierõm, dat men hun niet regelrecht tegen den Vijand konde aan-

 voe-

1794. voeren, veelminder daadlijk in werking brengen, vermits *en* met het monteeren *en* met het leeren exerceeren een geruimen tijd verdween, voor dat men met dezelve den activen dienst konde verrichten, hetgeen echter ten hoogften noodzaaklijk was, uit hoofde, zoo als hiervooren reeds is aangemerkt, het Leger van den Staat dermaate verzwakt was, dat er weinig van derzelver macht overfchoot, bijaldien men de bedreigde Frontieren behoorlijk verfterkte en een Obfervations-Corps te velde liet. — Evenwel deed men alles wat de omftandigheden gedoogden. — De werving, die een redelijke vordering hadt, wierdt met ijver doorgezet en de aangeworvenen onvermoeid onderweezen, om zich tot het voeren der Wapenen te bekwaamen.

Ziekte van Prins Fredrik van Oranje, binnen *Breda*.

Het was in deezen tijd dat het Nederlandfche Leger mede eenen flag trof, door haaren jongen Bevelhebber FREDRIK VAN ORANGE op nieuw van hetzelve afgetrokken te zien. — De wonde, welke dien dapperen Vorst in het voorige jaar hadt getroffen; de vermoeijenisfen die de daardoor zeer verzwakte Held in deeze ten uiterfte fatiguante Veldtocht hadt ondervonden, daar men mag zeggen, dat Hoogstdezelve genoegzaam geen dag zag aankiemen, of er wierden gevechten geleverd, marfchen ondernomen of door fterke bewaakingen de oogmerken des Vijands gade geflagen, in welke Prins FREDRIK altoos een voornaam deelgenoot was, — dit was oorzaak en wel voornamentlijk de nieuw opkomende fmert der blesfure, dat de Vorst binnen de muuren van *Breda* aan eene ziekte laboreerde, die van het begin

van

van Augustus tot het einde dier maand voortduurende, zich in den aanvang zeer ernstig liet aanzien, doch na eene langzaame herstelling den Prins aan zijne Wapen - Broederen terug schonk. 1794. Herstel.

Het was wederom in deeze ziekte, dat men op nieuw de zucht van Held FREDRIK voor de eer en het behoud des Vaderlands ten vollen ontdekte, daar Hij ten tijde het gantsche Hof met het Hoofd-kwartier zich binnen opgemelde Vesting bevond, zich in geduurige beraadslagingen, hoe zwak Zijnen toestand ook ware, met Zijnen doorluchtigen Vader, Broeder en andere Officieren inliet, waarbij men Hem dikwerf den wensch hoorde uitboezemen: „ Dat het Vaderland door *ver-* „ *standige* en *heldhaftige* maatregelen mogt ge- „ red worden en het zóó lang gevestigde „ gezag een duurzaam bestaan blijven behou- „ den, ter welkers verkrijging Hij gaerne „ goed en bloed wilde opöfferen." En, in waarheid, het was ook dit gevoelen, die den Prins, vroeger als men wel verwachte, het ziek-bedde deed verlaaten en zich wederom toewijden tot den dienst des Vaderlands, hetwelk al langs hoe meer in de engte gebracht wierdt, daar niet alleen Vestingen door den Vijand gebombardeerd of bedreigd wierden, maar daar zelfs een aantal Ingezeetenen des Lands zich in gezelschappen bijeen verzamelden; de Fransche stellingen aldaar onderling leeräarende en de bedrijven der Hoogste Machten uit een geheel tegenövergesteld oogpunt beschouwden, dan anderen hunner Mede-Ingezeetenen. — Zelfs ging het ten deezen tijde zoo verre, dat men in gestrooide geschriften Anecdote. Woelingen binnen 's Lands.

1794. de handelingen van den Heer Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL als zeer verderflijk afschilderde en het houden van een *Dank-*, *Vast-* en *Bededag*, zoo als te *Utrecht* het geval was, met de schandelijkste kleuren afmaalde, waartegen wel Publicatien en Beloften van aanzienlijke sommen aan de ontdekkers verscheenen, doch echter geene ontdekkingen gedaan wierden, zoo dat men op de werkzaamheden van de zoodanigen alle oplettendheid diende te gebruiken, te meer daar men onderricht was, dat er eene geregelde Correspondentie tusschen den Vijand en eenige zich in Nederland bevindende Inwooners plaats hadt, doch waaromtrent ook niets uitlekte, ten minsten wanneer men de handelingen van 's Lands Hoogste Machten naging, moest men verönderstellen dat er niets bij dezelven, opzichtelijk de persoonen, van eene zoodanige Correspondentie kenbaar was.

Zulke en andere omstandigheden brachten noodwendig teweeg, dat in eenige voornaame Steden de militaire macht niet geheel weggenomen konde worden, voornamentlijk binnen *Amsterdam*, waar nu en dan al eens voorvallen ontstonden, uit welke veelen vermoeden, dat indien de kans zich eens gunstig opdeed, er wel eene geheele uitbarsting konde plaats hebben (n), ten einde dusdanig die

(n) In hoe verre men zich in dit vermoeden bedroog, hebben eenige naderhand ontstaane voorvallen doen zien, zoo als bij voorbeeld het presenteeren van een Adres aan de Regeering van *Amsterdam*; het ontwapenen van eenige Stads-Soldaaten binnen die Stad; het vluchten tot den Vijand van een aantal persoonen, welke bekend stonden voor

die oogmerken te helpen volvoeren, welken men ſcheen in den zin te hebben en waartoe de ſucceſſen der Franſche wapenen geen geringe moed in de onderneemingen toebrachten. 1794.

Vorderingen der Franſchen.

Geene geduchte macht van het Leger van den Staat te velde zijnde, nadien men, zoo als reeds is aangemerkt, de Vestingen behoorlijk met militairen moest voorzien, zoo naderden de Franſchen al meer en meer de Frontieren. — In de nabijheid van *Breda* waren zij den 12. Augustus reeds zoo verre gevorderd, dat tusſchen *Rijsbergen* en de Molen, genaamd *Zelden Effen*, door hun eenige Huzzaaren van *van Heeckeren* opgeligt wierden. — Aan den kant van *Bergen-op-den-Zoom* waren zij eenige dagen vroeger ook reeds tot *Hogerheyde* doorgedrongen, waar insgelijks eenige manſchappen der Voorpost door hun wierden gevangen genomen, terwijl zij naderhand zoo ſterk op de Vesting drongen, dat zij den 22. de Arbeiders aan de Batterijen nabij de Galg met de zich daar bevindende Wacht verjaagden, eenige gevangen namen en zich zelfs voor de Barriere lieten zien. — Naar de zijde van *'s Hertogen-Bosch* avançeerden

voor Hoofden der Leesgezelſchappen; het onderhandelen met den Vijand, eerst te *'s Hertogen-Bosch* en naderhand te *Parys* en zoo veele andere gebeurenisſen, als daar zijn het dagelijksch ſtrooijen van gedrukte papieren, die die vooringenomenheid tegen het Gouvernement ademden; het verſpreiden van een Manifest op naam der Franſche Volks-Vertegenwoordigers, die zich toen bij de Armee van het Noorden bevonden, gelijk ook een Memorie van beklag aan de Franſchen, waar in zij met drang eene daadlijke redding inriepen. In 't kort de tijd ontwikkelde toen, dat veelen niet misgedacht hadden.

1794. den zij mede met rasse schreeden, doch aan welke kant hun het doordringen zoo gemakkelijk niet viel, aangezien de Hertog VAN YORK met zijn Leger derwaards was gerukt, met oogmerk om den Vijand staande te houden en op de Nestelroische Heide slag te leveren; doch de Franschen hunne macht meer naar de zijde van *Breda* wendende, deeden zij aldaar op den 26. eene generaale aanval op alle de Voorposten van *Gilze* af tot over *Meel*, *Zundert*, *Rijsbergen* en *Etten*. In den beginne drukten zij alles terug wat voor hun kwam, doch de Troupes van den Heer Erf-Prins VAN ORANGE den aanval hervattende, wierdt den Vijand tot *West-Wezel* terug gedreeven en de Voorposten wederom in bezit genomen, hetgeen echter niet zonder verlies geschiede, aangezien eenige Jagers van *Byland* en Huzzaaren van *Heeckeren* in handen van den Vijand vielen, terwijl eenige anderen bij deeze gelegenheid gesneuveld of gekwetst wierden.

Vertrek van het Nederlandsche Hoofdkwartier uit *Breda*.

Ondertusschen verminderde door dit voordeel de vrees niet dat de Vesting voor eene spoedige Belegering bloot stond, hetgeen nog sterker wierdt, toen den 29. het Nederlandsch Hoofd-kwartier die Stad verliet en door het Commissariaat benevens de Veldpost gevolgd wierdt, den weg neemende op *Waspik*, *Geertruidenberg* en omliggende plaatsen, ten einde de Rétranchementen te bezetten. Waarbij nog kwam, dat op dien dag een Fransch Officier en twee Trompetters geblind binnen gebracht wierden en met de Commandant, zijnde de dappere Generaal-Major VON GEUSEAU, in onderhandeling traden, onder welk be-

1794.

bedrijf de Vesting geslooten, alle Voorposten ingetrokken en van binnen alarm geslagen wierdt, toen het Guarnizoen zich op de groote markt verzamelde. — Alle de Huizen buiten de Haag-Poort, tot aan de Herberg *de Blomkool*, wierden afgebrand; bij de Ginneke-Poort hadt zulks mede plaats, terwijl men de Koorn-Molen aan de Ginneke-Brug in de lugt liet springen; aan de Bosch-Poort verrichte men hetzelve; de straat-steenen in de Stad, voornamentlijk op de Markt, Brugstraat, Haagdijk en Ginneke-straat, wierden geligt: in 't kort men verrichte alles wat tot eene belegerde Vesting vereischt wordt.

Inneeming van het land van *Cadzand* en Bombardement op *Sluis-in-Vlaanderen.*

De Provincie van *Zeeland* bleef mede niet onbezocht, wordende het geheele Land van *Cadzand* door den Vijand geïnvadeerd en *Sluis-in-Vlaanderen* reeds van het laatst der maand Julij zoo sterk beschooten, dat een gedeelte der Stad vernield wierdt en de hoop om de Vesting te behouden zeer verflaauwde (o): De

(o) De sommatie, welke de Chef de Brigade D'ALMAIN aan den Generaal-Major VAN DER DUYN den 14. Julij deed, benevens het antwoord, welk Hoogstdezelve daarop liet volgen, waren, bij vertaaling uit het Fransch, vervat in de volgende bewoordingen:

„ *Mijn Heer!*

„ De divisie der Fransche Armee, welke zich onder
„ uwe muuren bevindt, moet U te kennen geeven,
„ welke intentien de Republiek heeft, opzichtelijk de
„ Vesting die Gij commandeert. — Door het beginzel
„ van menschheid en inschiklijkheid werkende en langs
„ welke de Republicainen geleid worden, stel ik het
„ mij ten plicht U de voorbeelden voor oogen te hou-
„ den van *Iperen*, *Charleroy* en *Ostende*, welke in
„ onze macht zijn. Het rookende *Nieuwpoort*; de ne-
„ der-

1794. De dappere Commandant derzelve betrachtte in alles wel zijnen plicht en bood den hardnekkigsten tegenstand, om ware het mogelijk door middel van ontzet die Plaats te behouden, dan daar de Franschen aan alle zijden den voorspoed hadden, was zulks onmooglijk. Te vergeefsch verduurt het Guarnisoen de grootste ongemakken; te vergeefsch sneuvelen een aantal van hetzelve door de vijandlijke kogels en bomben, terwijl anderen door besmettelijke ziektens den dood vinden of kwijnende in het Hospitaal leggen, zoo zelfs, dat van de *tweeduizend* mannen in de laatste dagen der Belegering naauwlijks *geschonderd* in staat zijn om den dienst te kunnen verrichten;

„ derlaag der Keizerlijke Troupes; de overwinning bij „ *Fleurus*; de inneeming van *Mons*, *Gend*, *Doornik*, „ *Brugge* enz., moeten U doen besluiten, tot welzijn „ van dat Land welk Gij dient, om mij de onder uw „ bevél staande Plaats overtegeeven en Gijzelaars aan „ mij te zenden, ten einde met mij te handelen over de „ voorwaarden en ter verhoeding van die onheilen, „ welke anders onäfscheidelijk zijn van de vuurigheid „ en moed dier Republicainen, welke ik de eer heb te „ commandeeren.

„ Ik verwacht een ongeveinsd antwoord en ik hoop, „ Mijn Heer de Commandant, dat Gij niet zult aarselen „ van te besluiten, om die partij te neemen, welke al„ léén de geweldige middelen kan verhoeden die in „ mijne handen zijn en die ik niet zal toeven van te „ gebruiken.

„ Ik ben enz."

ANTWOORD.

„ *Mijn Heer!*

„ De eer van eene Stad als *Sluis-in-Vlaanderen* te „ verdeedigen, die van eene brave Bezetting te com„ mandeeren, het vertrouwen welk dezelve mij betoont, „ maaken mijn antwoord uit.

„ Ik ben enz."

ten; geene maatregelen, hoe ſtoutmoedig 1794. ook genomen, waren in ſtaat om *Sluis* voor de Republiek te behouden (p), vooräl toen de Franſchen op den 24. Augustus door de gemaakte Loopgraven langs den Dijk van *Aardenburg* tot aan de Blauwe Sluis in een groote menigte naderden en zich tot den ſtorm gereed maakten. De bezetting verdeedigt zich wel hardnekkig; doet nog den moedigſten tegenſtand, toen den Vijand reeds tot onder het kanon is doorgedrongen; met grenaa-

(p) Bij gelegenheid dat de Vesting genoegzaam tot het uiterſte gebracht was, poogde derzelver Commandant van een en ander aan Z. D. H. de Heer Prins Erf-Stadhouder kennis te geeven. Dan van alle kanten tusſchen den Vijand zittende, was het gevaar tot eene zoodanige onderneeming niet gering. De Adjudant van den Commandant, zijnde de Lieutenant FÖGEL, met en benevens de Lieutenant ter Zee VAN DEN VELDEN en den *Sluisſchen* Burger PIETER VIS met zijne twee Zoonen, booden zich echter ten dien einde aan; wierpen zich in een klein vaartuig, waarmede zij, onder een hagelbui van kanon- en musquet-kogels, aan boord van de voor de Vesting geposteerde Oorlogs-Brik gelukkig aankwamen, toen de bovengemelde Adjudant niet toefde van daadlijk naar *'s Gravenhage* te vertrekken, terwijl de Lieutenant-Admiraal Ridder VAN KINSBERGEN deeze ſtoutmoedige daad dusdanig beloonde, dat hij ten aanzien der Equipagie, onder de ſchoonſte lof-toezwaaijingen, aan den Lieutenant ter Zee VAN DEN VELDEN zijnen Degen en aan den gemelden PIETER VIS zijn Horologie ten geſchenke gaf; terwijl de Adjudant FÖGEL van eene andere zijde belooning ontving. — Echter, zoo als men in den text heeft gezien, was er geene mooglijkheid de benaauwde Vesting te hulp te komen, daar deeze het van haaren kant, zonder hulp, niet lang meer konde uithouden tegen een daaglijksch toeneemenden Vijand, van welke echter een zeer groot aantal gedurende de Belegering geſneuveld wierden.

1794. naaten en klein geweer tracht men den Vijand nog tot wijken te brengen, dan niets kan helpen, zoo dat de Generaal-Major VAN DER DUYN, die mede zeer onpaslijk was, dien avond eene Capitulatie voorsloeg, welke 's daags daaräanvolgende tot stand kwam en volgens welke het Guarnisoen den 26. met alle krijgsëer de Zuid-Poort uittrok, voor het glaçis de wapenen nederlag en zich vervolgens krijgsgevangen gaf, wordende de Hanoveräanen, tegen welke bij de Nationaale Conventie een Decreet genomen was van geen Pardon te zullen genieten, mede onder de Capitulatie begreepen en voor het behoud van hun leven gewaarborgd, hebbende de Baron VAN DER DUYN, eenige dagen te voren, volstrekt den voorslag niet willen aanneemen, om deeze lieden op discretie overtegeeven, verkiesende in zoodanig geval liever alles aftewachten dan trouwloos met deeze Krijgslieden te handelen.

Capitulatie van *Sluis-in-Vlaanderen.*

Maatregelen tot verdeeging der Provincie *Zeeland.*

Het verlies deezer Sterkte gaf den Vijand geen gering voordeel, daar hij zich nu beter konde soutineeren en met allen nadruk op de andere verdeedigings-punten zijne operatien volvoeren, waartegen men echter alle mooglijke maatregelen nam, door eenige Troupes, grootendeels uit Engelschen bestaande, mobiel te houden, terwijl men tevens zorgde, dat langs *den Hond*, tot dekking van *Zuid-Beveland*, zoo mede langs *Walcheren* tot de Wielingen *de Sloet* en *het Noordstrand*, gewapende Schepen wierden gestationeerd, waarvan sommigen uit de Batterijen, welke de Franschen aan de oevers der Zee hadden opgeworpen, telkens met nadruk wierden begroet.

Prins

Prins FREDRIK VAN ORANGE zich omtrent deezen tijd hersteld achtende, was met zijnen Heer Vader uit *Breda* naar *'s Gravenhage* vertrokken, alwaar die Vorst drukke conferentien over den toestand des Vaderlands met de respective Staats-Collegien hield en daarna zich weder naar de Grenzen begaf, waar niets door Hoogstdezelve wierdt nagelaaten tot keering van den Vijand, die echter van zijn kant mede niet naliet om alles te verrichten, wat tot voortzetting van zijne successen konde dienen, ten welken einde hij daaglijks aanvaller op de Troupes was; verdrijvende den 6. September de Voorposten van het Leger van den Staat van tusschen *Breda* en *Oosterhout* tot *Steelhoven* terugge, doch hetgeen alleen diende om een ander voorneemen bedekt te houden, namentlijk om met alle macht de Engelsche Armee, die op de *Nestelrooysche* Heide gecampeerd was, aantevallen, te slaan en dusdanig *'s Hertogen-Bosch* te naderen en te belegeren. — Om hierin zeker te zijn, trokken zij den 12. uit de nabijheid van *Breda*; drukten de posten van *Loon-op-Zand*, *Dongen*, *Besoyen*, *Sprang* en *Waalwijk* terugge, tot achter de Batterij te *Capelle*; vervolgens zich met andere Corpsen vereenigende, wierdt de Engelsche Armee aangevallen. Drie dagen lang bood de Voorhoede, welke uit Hanoversche Troupes bestond, een hardnekkigen wederstand, doch zich toen niet langer kunnende soutineeren, daar een groot aantal gesneuveld, gekwetst en gevangen genomen waren, was de Generaal WALMODEN tot de rétraite genoodzaakt, in welke hij zoo gezwind door de Franschen

1794.

Gevechten ten voordeele der Franschen.

1794. gevolgd wierdt, dat de Hertog VAN YORK zich buiten staat achte, toen deeze Krijgslieden zich bij hem voegden, om den Vijand tegenstand te bieden, en derhalven met zijn Leger aan de andere zijde van *'s Hertogen-Bosch* terug te trok, waartoe hij zich te meer genoodzaakt rekende, door het passeeren der Franschen over de Rivier *de Aa*, zoo dat de defensie door het afbranden der *Middelrooysche* Brug nu ook was weggenomen en de Dorpen *Dinther* en *Uden* insgelijks overweldigd waren.

Rétraite der Engelsche Armee.

Vertrek van Prins Fredrik uit *'s Hertogen-Bosch* naar *Raamsdonk.*

— Prins FREDRIK VAN ORANGE ooggetuigen deezer rétraite zijnde, bleef bij Hoogstdezelve nu geen twijffel over of *'s Hertogen-Bosch* zoude weldra belegerd worden: hij bezwoer derhalven den Gouverneur, zijnde de Landgraaf VON HESSEN-PHILIPSTHALL, de Vesting tot het uiterste te verdeedigen, hetgeen dan ook door dezelve beloofd wierdt, waarna de Prins die Stad verliet en zich naar 't Hoofd-kwartier te *Raamsdonk* begaf, om van dien kant de Franschen te observeeren.

Belegering van *'s Hertogen-Bosch* en omliggende Forten.

De ligte vijandlijke Troupes het Dorp *Vugt* reeds naderende, geraakten zij in hetzelve den 17. met de Cavallerie van *Hessen-Philipsthall* reeds in engagement, die hen wel terug dreeven, doch niet bestand waren het gros der Armee tegen te houden, zoo dat uit de Vesting versterking aanrukte die zich met de noodige Veldstukken te *Vugt* posteerde. — De Barriere-Huizinge met nog eenige anderen, zoo mede de Herberg te *Klein-Deuteren*, wierden om ver gehaald of verbrand, om den Vijand, bij aannadering, geen gelegenheid te geeven, zich achter dezelve te verschuilen en het Kanon van het Fort

St.

St. Isabel des te vrijer te doen speelen. — Doch de Franschen, die hun Hoofd-kwartier te *Erp* hadden, trokken van eene andere zijde langs *'s Hertogen-Bosch*; bemachtigden het Fort *Orthen* en begonnen van dien kant den aanval op het sterke Fort *Crevecoeur*. Hun Kanon deed de Batterij te *Hedel* démonteeren, terwijl in het Dorp zelve door hun aan eenige kanten brand geschooten wierdt; te midden welke de Commandant van *Crevecoeur*, zijnde de Colonel TIEBOEL, Capituleerde, hoewel het gevecht niet zeer ernstig was geweest; en volgens welke Capitulatie de Bezetting den 28. met Krijgseer uittrok, ontwapend en over de *Maas* getransporteerd wierdt, alwaar de Ingezeetenen ooggetuigen waren van de misnoegdheid der Hollandsche Krijgslieden, van het Fort na eene zoo korte verdeediging te hebben zien overgeeven, welke misnoegdheid de Colonel zelfs mede ondervond, toen hij zijne Zuster te *Zalt-Boemel* een bezoek gaf, en bij het arresteeren en transporteeren van daar naar *'s Gravenhage*, met veel moeite aan de woede van een aantal volk onttrokken wierdt.

1794.

Capitulatie van *Crevecoeur*.

De bemachtiging van dit Fort was indedaad voor de Franschen geen gering voordeel, nadien zij door de aldaar zich bevindende Sluis een gedeelte der Inundatie om *'s Hertogen-Bosch*, in zoo verre konden dwingen, dat men door het water konde passeeren, hetgeen men van de zijde van het Fort *Orthen* ook bewerkstelligde; speelende de Kanonnen van de aldaar leggende Batterijen reeds op de Vesting, terwijl men andere Batterijen opwierp, in weerwil men uit de Stad door eene Kanon-

Bombardement op *'s Hertogen-Bosch*.

1794. nonnade zulks poogde te verhinderen. — — Ondertusschen stelde men zich over de Vesting zelve nog al eenigzints gerust, eensdeels uit hoofde der stellige belofte van derzelver Gouverneur en anderdeels uit bezef dat een plaats als *'s Hertogen-Bosch*, waarin voorraad van Ammunitie en Levens-Behoeftens was, en daarenboven met een redelijk Guarnisoen voorzien, niet zoo gemakkelijk te overwinnen is, maar het wel eenigen tijd zoude kunnen uithouden. — Dan hoe bedroog men zich in deeze verwachting, daar de Franschen het zoo verre brachten, dat zij reeds den 9. October, na bijna 24 uuren over de Capitulatie te hebben gehandeld, zich bij verdrag meester van de Vesting zagen, volgens welk verdrag, hetgeen in 13 Artikelen bestond, het Guarnisoen met alle Krijgsëer den 12. 's morgens ten 8 uuren uittrok, hunne Wapenen, met *agt* Veldstukken, benevens hunne eigendommen, behoudende, doch door de Franschen tot aan *Grave* geëscorteerd wordende, en onder den Eed gesteld zijnde, om, zonder uitgewisseld te zijn, niet tegen de Franschen te mogen dienen. De Fransche uitgewekenen, van welke zich een groot aantal in de Stad bevonden, waren echter onder de Capitulatie niet begreepen, maar moesten aan de genade der Franschen worden overgegeeven (q). De Artillerie en Krijgs-behoeften,

Capitulatie dier Vesting.

(q) De angst van deeze lieden, deed ieder gevoelig hart tot medelijden opwekken. Kermende zwierven deeze ongelukkige menschen door de Stad bij het hooren van hun lot; en hoewel een aantal van hun zich in de uniformen der Regimenten van *Byland* en andere Staat-

ten, die in de Magazijnen, Arſenaalen en op 1794.
de Wallen waren, moesten door wederzijdſche Commisſarisſen aan de Franſchen worden overgeleeverd, hebbende de Vijandlijke Commisſarisſen het genoegen van bij hunne aankomst binnen de Stad, door den Gouverneur zeer vriendelijk op het middag-maal onthaald te worden!...

Beſchouwing. Op eene zoodanige wijze was nu ook *'s Hertogen-Bosch* voor den Staat verlooren. Eene plaats weleer zoo geducht, die de hardnekkigſte aanvallen in vroegere Oorlogen hadt weêrſtaan, en aan welke men in deezen Oorlog ook geene kosten hadt geſpaard, zoo als voornamentlijk plaats hadt op het plein voor het Fort *den Bril*, waar men geduchte verſterkingen hadt doen aanleggen, ongetwijffeld met geen ander oogmerk, dan dat, bijaldien het Guarniſoen in geval van eenen ſtorm of het ſchieten van bres genoodzaakt was de Wallen en de Stad te moeten verlaaten, zij zich nog in het Fort konden werpen om zich te verdeedigen.

Poogingen tot verdere verdeediging des Vaderlands. Alles nu aan die zijde voor de Franſchen open zijnde, en de Militie van den Staat door het verlieſen van zulke aanzienlijke Guarniſoenen zeer verzwakkende, poogden de Beſtierders van het veege Vaderland nog alles te doen, wat tot behoud konde dienen. —

In

Staatſche Corpſen verkleeden, wierden de meesten van hun, bij het uittrekken, door de Franſchen er uitgehaald, als zijnde het niet ongemaklijk deeze lieden, door de kommer, welke op hun gelaat geſchilderd was, voor Franſchen te herkennen.

1794. In de *Boemeler - Waard* ftelde men zich op nieuw ter verdeediging. — Het kanon wierdt op de Batterij te *Tuyl* geplant, terwijl men den geheelen Waal-Dijk, tot *Nymegen* toe, met Artillerie voorzag. — De In- en Opgezeetenen van *Gelderland* en *Holland* wierden door den Erf-Prins VAN ORANGE te wapen geroepen (r), terwijl men de Guarnifoenen, die

(r) De oproeping, welke door den Erf-Prins VAN ORANGE, op authorifatie van deszelfs Heer Vader, gedaan wierdt, was vervat in de volgende bewoordingen:

„ *Aan de brave In- en Opgezeetenen van* „ Gelderland *en* Holland, *langs de be-* „ *dreigde Frontieren.*

„ Zijne Hoogheid, mijn Heer Vader, mij geauthorifeert „ hebbende, om de hulp van alle goede In- en Opge- „ zeetenen, ter defenfie van de Frontieren, aan te nee- „ men, en met dezelven tot behoud van Godsdienst en „ Vaderland te mogen ftrijden; roep ik bij deezen Ulie- „ den allen op, trouwe en brave Gelderfchen en Hol- „ landers! om elk ter befcherming van Huis en Hof, „ van Lijf en Goed, op te treeden.

„ Ziet daar, Wapenen, Kruit en Lood: neemt ze aan „ met alouden moed, en gebruikt ze met fterke handen. „ Niemand uwer zal, buiten zijn wil, verder gaan dan „ zijne Provintie; maar elk zal in den omtrek van zijne „ wooning, den Vijand den overtogt beletten. Elke „ vijftig van Ulieden zullen mogen eenen Lieutenant „ en twee Onder-Officiers uit hun midden aanftellen, „ en ik zal U daar boven nog Officiers en Onder-Offi- „ ciers tot uw onderwijs bijzetten. Strijden wij dan „ alle te faamen, dappere, trouwe Landgenooten! voor „ ons gemeenfchappelijk Vaderland. Krijgslieden, Bur- „ gers, Landlieden, allen éénsgezind, allen onder ééne „ Banier, allen tegen éénen Vijand. Ik zal met Ulieden „ tot behoud van het Vaderland ftrijden, en God geeve „ ons de Victorie!

(*was get.*)

W. F. ERF-PRINS VAN ORANGE.
Comm. Gen."

Door

die zich in de Binnen-Steden bevonden en 1794.
welke nog tegen de Franſchen mochten dienen, naar de Grenzen liet marcheeren en door dezulke vervangen, die door hunne verplichtingen buiten zoodanigen activen dienst gesteld waren. — Kortöm, men ſpaarde geene middelen aantewenden, die tot verdeediging konden verſtrekken en hetgeen alles onder het opzicht der Prinsſen VAN ORANGE wierdt bewerkſtelligd. — Dan de macht der Franſchen was te ſterk, die der Geälliëerden te zwak, om het doordringen aan geene zijde der Rivier *de Waal* te beletten: hiervan dan ook dat zij, in weêrwil der krachtdaadigſte tegenſtand van den Engelſchen Generaal ABERCROMBIE en den Nederlandſchen Schout-bij-Nacht MELVILL, die met eenige gewapende Vaartuigen in gemelde Rivier was gestationeerd en door welkers beide machten het Fort *St. Andries* op den Vijand wierdt heroverd, het Maas-Waalſche al meer en meer onder een geſtadig vechten indrongen: zich over *Drumel* en *Wamel* uitbreidden en zelfs over *Alſten* tot *Bax* voortrukten, van waar zij eenige Bomben in *Thiel* wierpen.

Het bloedend Oorlogs-tooneel zich nu naar den kant van *Nymegen* beginnende te vertoonen, nadien de Franſchen de *Maas*, van den kant van *Megen*, mede hadden geforceerd en over

Verdere voortgangen der Franſchen.

Door welke oproeping wel een aantal zich onder de Banieren van den Staat ſtelden, doch echter niet met die hoeveelheid als men er zich van hadt voorgeſteld, aangezien de meeste bewooners der bedreigde oorden, zoo als het gemeenlijk in tijd van Oorlog gaat, hunne woonplaatſen hadden verlaaten en zich naar veiliger wijkplaatſen begeeven.

1794. over *Appelteern* voortdrongen, het Hesfische Leger deeden wijken en zoodanig zich met andere Corpsen vereënigden, zoo verwachte men iederen dag aan die zijde een duchtig treffen, hetgeen den 19. October by *Druten* een aanvang nam: de Engelschen verdeedigden zich hier hardnekkig, en het was voornamentlijk het 27. Regiment dat met de uiterste woede streed en niet eerder week, dan voor dat een groot gedeelte van hetzelve vernield was, wanneer het overschot naar *Winssen* week.

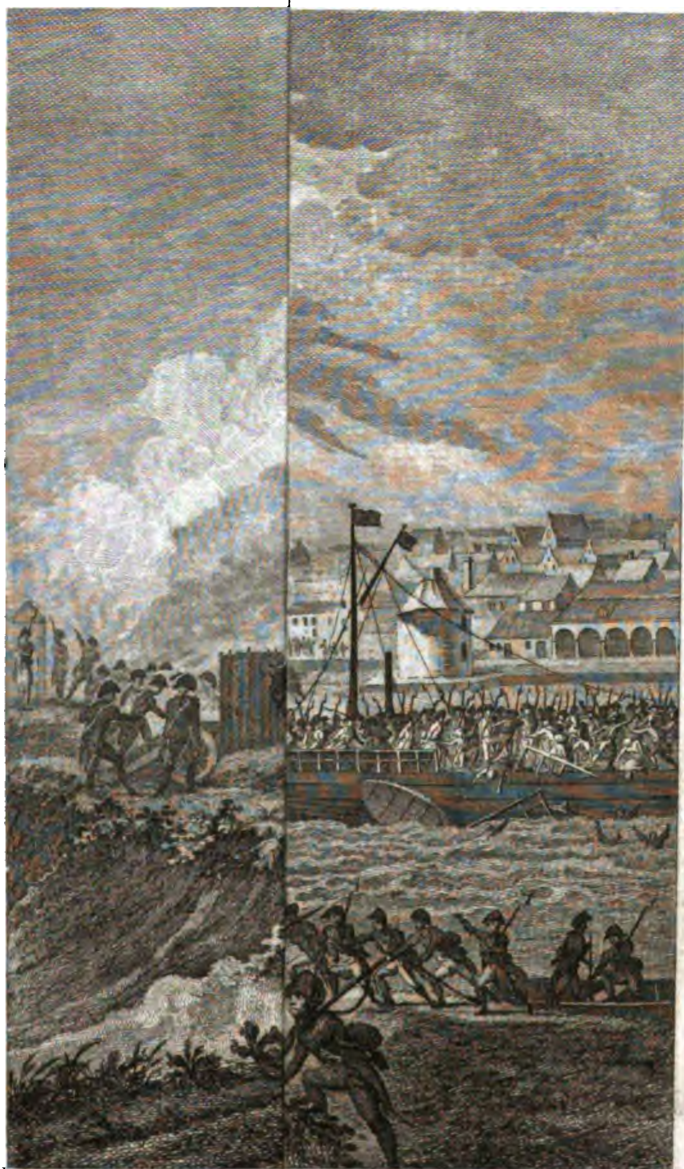
Nadering derzelve aan de zijde van *Nymegen*.

— Den 20. wierden zij ook van daar tot *Weert* verdreeven, toen de Franschen zich rechtsch déploijeerden en tusschen *Grave* en *Nymegen* verschansingen opwierpen. — Den 22. vielen zij wederom aan; verdreeven de Hessen en Engelschen, na een gevecht van vijf uuren, en vertoonden zich zelfs in de vlakte voor *Nymegen*, tot onder het bereik der Batterijen bij de *Heezel-* en *Molen-Poorten*. — Eenige duizenden van hun kwamen ter deezer tijd mede uit het *Cleefsche* aanrukken, met oogmerk om de aan die zijde staande posten te attacqueeren, hetgeen ook spoedig ten hunnen voordeele plaats hadt, waarna zij *Nymegen* van alle kanten naderden, niettegenstaande men hun tot tweemaalen toe hadt terug gedreeven.

Bevel van Z. D. H. tot ontruiming van *Nymegen*.

— De Stad aan alle zijden beëngd; geen hoop van derzelver behoud meer zijnde en daarenboven de Bezetting door eene Capitulatie niet buiten werking willende hebben, hetgeen anders het eindelijke gevolg onvermijdlijk zoude geweest zijn, zoo achte Z. D. H. de Heer Prins Erf Stadhouder het als zeer noodzaaklijk, dat het Guarnisoen die Vesting evacueerde en zich aan de andere

zij-

C. Groeneveld del.　　　　C. Brouwer sculp.

Verlaating van [illegible]g, den 16. October 1794.

zijde van de Rivier *de Waal* bij de Troupes vervoegde, waartoe Hoogstdezelve in eene Misfive aan den Generaal-Major VON HAACKE, als Commandant van *Nymegen*, den 7. November de ordre toezondt, en waaraan men ook daadlijk onder het gebulder van het Kanon begon te obedieeren. — De voornoemde Generaal-Major was reeds *de Waal* gepasfeerd, toen het Regiment van den Generaal Major Baron VAN BENTINCK de Gier-Brug bezette en het ongeluk hadt van met dezelve in de Rivier vast te geraaken, die daarop aan ftukken en in brand gefchooten wierdt, waardoor eenigen verdronken, anderen gevangen genomen wierden, doch fommigen zich door middel van Schuitjes redden. — De verwarring welke dit noodlottig geval te weeg bracht; het gekerm deezer Krijgslieden, daar zij zich tusfchen twee vuuren in bevonden, is zoo ras niet ter ooren van Prins FREDRIK VAN ORANGE, of Hoogstdezelve ijlt met zijne Ordonnances derwaards en begeeft zich in het grootfte gevaar, op niets anders denkende, dan zoo veel mooglijk de in gevaar zijnde manfchappen te redden, en waarin die Vorst dan ook niet geheel vruchteloos werkzaam was. *Hebbende de konst ook hier willen beproeven, om den Leezer een levendig denkbeeld deezer ongelukkige gebeurtenis te geeven, daar zij de Gier-Brug ontramponeerd, vol krijgslieden, afmaalt, terwijl zij den Vorst op den Dijk onledig ziet, om zoo door het doen losfen der Batterijen als andere maatregelen, het Vijandlijk vuur van de Brug te weêren.*

1794.

Rampfpoed door het vastraaken der Gier-Brug.

Aanwijzing der Plaat.

De Colonel BALNEAVIS, die de ordre hadt om met zijn Regiment de rétraite te dek-

Capitulatie van *Nymegen*.

1794. dekken, alsdan zelfs met zijne manschappen de Rivier te passeeren en de Brug daarna in stukken te kappen, zag zich door het ongeval der Gier-Brug van alle rétraite beroofd, hetgeen hem op de Wal deedt besluiten, om met de overgebleevene Officieren Krijgsraad te beleggen, over de vraag: *Wat te zullen doen?* Wordende éénpaarig besloten, om door twee Officiers, zijnde de Capitein VAN VOORST en den Adjudant VAN REITZENSTEIN, en een Trompetter eene Capitulatie van den Vijand te vraagen. — De Franschen ondertusschen het gevecht niet staakende, maar met ernst voortzettende, drongen op de *Hartsteeg-Poort*, die zij open schooten en dus de Voorposten de Stad inrukten, na de zich aldaar bevindende Wacht, uit Militairen van *Randwyck* bestaande, ontwapend te hebben. — De vrees rees derhalven merkelijk aan, dat alle voorslagen van Capitulatie zouden worden van de hand geweezen en *Nymegen* het tooneel van een akelig bloedbad opleeveren, dan boven alle verwachting brachten voornoemde twee Officieren het bij den Franschen Commandant zoo verre, dat eene Capitulatie van *drie* Artikelen getroffen wierdt, volgens welke het Guarnisoen, ten getale van circa *duizend* mannen, met alle Krijgsëer de *Graaf-Poort* uittrok, op de Glaçis de Wapenen nederlag (behoudende de Officiers hunne Degens en Mantelzakken) en zich vervolgens Krijgsgevangen gaf; de zieken wierden aan de zorg der Franschen overgelaaten, terwijl de Inwoonders, volgens de Capitulatie, bij het vrije genot hunner voorrechten verzeekerd wierden.

Dus-

Dusdanig was het lot van *Nymegen* en derzelver Bezetting. — Andere Vestingen waren niet gelukkiger. — Het sterke *Maastricht*, dat 's jaars te vooren eenen zoo dapperen weêrstand hadt gebooden, poogde zich wel te soutineeren; lange weêrstondt die Vesting de hardnekkigste aanvallen; voor haare trotsche wallen zag zij in den loop van *drie* maanden menig hardnekkig gevecht ter haarer bevrijding leveren. — Haaren Commandant, de moedige Prins VON HESSEN-CASSEL, ziet zij onvermoeid werkzaam om haar voor den Staat te behouden, waartoe hij alle gevaaren trotseert.... Dan eindelijk zich *op het onverwachtst* door de Oostenrijksche divisie van den Generaal CLAIRFAIT verlaaten ziende, die zich plotsling, op het verneemen dat LA TOUR in Duitschland door de Franschen geslagen was, van de boorden der *Maas* derwaards begeeft, wordt *Maastricht* naauwer beëngd: eene talrijke Fransche armee, door den Generaal KLEBER aangevoerd wordende, poogt zij wel tegentehouden; het Guarnisoen verzet zich wel dapper en toont zich te midden het geloei der kogels geheel onvertzaagd te zijn, dan eindelijk dringt de nood tè moeten bukken, weshalven *Maastricht* den 4. November Capituleert, en volgens welke het den 7. met alle krijgsëer uittrok, doch daarna de wapens nederlag, wordende de Oostenrijksche Troupes door de *Duitsche-* en de Nederlandsche door de *Bossche - Poort* geëscorteerd tot de eerste Geälliëerde post, onder belofte van, zonder uitwisseling, niet tegen de Franschen te mogen dienen.

1794. *Maastricht* in gevaar.

Vertrek van den Generaal Clairfait van de *Maas.*

Capitulatie van *Maastricht.*

Van

1794.

Sas-van-Gend; Philippine en andere Sterktens, ook *Venlo*, capituleeren. — Situatie van andere Vaderlandsche Frontieren. — Toestand van eenige Provincien en maatregelen.

Van eene andere zijde des Vaderlands, en wel in *Staats-Vlaanderen*, ziet men *Sas-van-Gend*, *Philippine* en andere Sterktens bezwijken. — Ook *Venlo* met derzelver Guarnisoen, waaronder het Grenadier-Bataillon van *Buseck*, de Regimenten van *Orange-Nassau*, *Baden* en *Zwitzers*, bukt voor den Vijand. — Hunne Bezettingen zijn ook ontzenuwd, zoo door beloften van niet verder te mogen ageeren als Krijgsgevangenschap. — Andere Vestingen worden *of* berend *of* ten naauwsten geöbserveerd. — *Grave* ziet eene Belegering opdaagen. — *Breda* hoort het vijandlijk Kanon, zonder echter eene Belegering te ondergaan, wederom op haar afbulderen. — *Bergen-op-den-Zoom* blijft insgelijks in gevaar, van *of* platgeschooten *of* veröverd te zullen worden, zoo dat het benaauwde Vaderland het gevaar van rondsomme nadert. — Het Graafschap *Zutphen* zelfs acht zich niet veilig, door de manoeuvres des Vijands om te *Pannerden* het gat te passeeren en aldaar het Graafschap intedringen. — *Overijssel* ziet zich hierdoor in beweeging gebracht, middelerwijl de weinige Krijgslieden uit *Friesland* ter verdeediging aanrukken. — De progressen der Franschen brengen de Provincie *Utrecht* voornamentlijk in alarm. Haare linie, die zich van de *Grebbe*, nabij *Rheenen*, tot de Zuider-Zee, bij *Amersfoort*, uitstrekt, wordt niet alleen van zoo veel mooglijk geschut en manschappen voorzien, maar bovendien door Inundatien alle sterkte toegebracht. — *Gorinchem*, de eerste sterkte van *Holland* aan die zijde van *Gelderland*, waar het Nederlandsch Hoofd-kwartier zich bevindt, ontdekt den Vijand mede in haare

na-

nabijheid, die echter moedigen tegenſtand in 1794.
alle gevechten ondervindt, waarvan als geene
der geringſten kunnen geteld worden, welke
eerst de Major BACHIENE, bij het Regiment
Orange-Vriesland behoorende, op den 26. October leverde, en waarbij de Lieutenant COENEGRACHT en Cornet ALBERDA zeer distingueerden, zoo wel als de Capitein OLDEKOP, met zijne *Bylandſche* Jagers, die bij het gehucht *Korteveen* de Franſchen, na een bloedig treffen, terugdreeven, hetgeen het gantſche Detachement van de Zandbergen af tot *Hogerheyde* toe mede bewerkſtelligde; — de *tweede*, waarbij de Franſchen met hunne Cavallerie tot aan het glaçis van *Gorinchem* doordrongen, doch toen tot achter *Hogerheyde* terug gedreeven wierden, was mede geen der geringſte, doch die de roem van den Capitein GRAZINGET, Lieutenant LIDT DE JEUDE en DUPÉ, die geblesſeerd wierdt, benevens den Adjudant WAUTHIER, door hunne dapperheid niet weinig vermeerderden. — In 't kort, alle de Troupes, hoezeer met reden eene mistroosting over zoo veele geleedene verlieſen zouden hebben kunnen gevoelen, toonden nog dezelfde onverſchrokkenheid als men door den gantſchen Veldtocht bij hun ontdekt hadt; en ook dit zelfde ontwaêrde men in Prins FREDRIK VAN ORANGE.... Die Vorst zijn Hoofd-kwartier op het Kasteel van den Graaf VAN ATHLONE, te *Amerongen*, hebbende, poogde nog alles te doen, wat plicht en eigen aanprikkeling van dien waardigen Orange-Held vorderden. — In het midden-punt zich bevindende, zag men den Prins iedere dag op alle zoodanige punten, waar

Gevechten in de nabijheid van *Gorinchem*.

Poogingen van Prins Fredrik van Orange.

1794. waar het gevaar zich het naaste deed zien.... Plicht bij hem zelfs te verzuimen (s), zoude aan zijn Vaderlandsch hart een knaaging geweest zijn.... Nimmer hadt hij zich iets van dien aart te verwijten en zulks zoude hem nu des te meer in het nijpen der gevaaren getroffen hebben, waarom Hij, zoo wel in de Staats-Collegien als bij den Krijgsman, alles poogde teweeg te brengen, wat men van een door ijver en gevoel gedreeven Vorst kan verwachten.....

Besluit. In de *vierde en laatste Afdeeling* zal men poogen dit grootsch caracter nog verder te ontwikkelen, zoo wel als van de verdere doorluchtige en andere Persoonen, welke een voornaamen rol tot aan het einde van den Veldtocht gespeeld hebben; en waarbij niemand bezweek, hoe ongunstig de omstandigheden van dag tot dag ook wierden!.... Prins CHRISTIAAN VON HESSEN-DARMSTAD zullen wij al ras ontmoeten, dat met leeuwen-moed in de *Boemeler-Waard* strijdt en het niet eerder opgeeft, dan voor dat alle hoop op behoud zijner positie is verdweenen en

(s) De Heeren Recensenten mogen hier over vrijelijk wederom in hun *Bibliotheek* zeggen, dat men den onsterflijken FREDRIK VAN ORANGE „ tot boven den „ Hemel verheft," den Schrijver bekreunt zich geenzints hier aan, nadien hij naar waarheid, *ook met opzicht tot de* ANECDOTES, schrijft; de waarde van den Held deezer Leevens-geschiedenis, zoo wel als zijne onderhebbenden, juist afmaalt, zonder door een of ander op het oog te hebben, van EENDRACHT te kwetzen, VERDEELDHEID te zaaijen, veelminder den weg tot VEREENIGING te belemmeren, maar wel om de *waarde* van de Nederlandsche Helden even zoo *vrijelijk* en *treffend* te beschrijven, als men elders van anderen doet.

en een groot gedeelte zijner dappere man- 1794.
ſchappen *of* gedood, gekwetst *of* gevangen
zijn genomen, toen hij zich bij het overſchot
van het Staatſche Leger-Corps vervoegde,
om daar nog die trouwe voor een Land te
doen blijken, aan welke hij zich zoo plechtig
hadt verbonden en in welker dienst hij, ge-
noegzaam te gelijk met Prins FREDRIK VAN
ORANGE, reeds eene eere-wonde hadt ont-
vangen..... De beroemde verdeediging aan
deeze zijde der Rivier *de Waal* zal men er
éven zoo naauwkeurig ontmoeten als waar-
mede men vertrouwt de gantſche Veldtocht
geſchetst te hebben: — eene verdeediging, die
men tot het uiterſte poogde vol te houden,
aangezien de hoop op krachtdaadige hulp van
den kant der Geälliëerden nog niet geheel
was verdweenen en waaromtrent de Heer
Griffier FAGEL bij het Britsch Ministerie alle
inſtantien in perſoon deed.... Tot het laatſte
oogenblik, toen de doorluchtige Stadhouder-
lijke Familie zich van de oevers van *Scheve-
ningen* naar *Engeland* begaven; — toen de
twee jonge Orange-Vorſten hun ontſlag uit
den dienst des Vaderlands hadden verworven,
derhalven alles gade ſlaande, verzellen wij
Held FREDRIK naar het Hertogdom *Osna-
brugge*, ten einde men dien Vorst uit Zijne
handelingen aldaar mede leert kennen, en de
liefde en achting doet gevoelen, welken een
aantal Zijner Lotgenooten aldaar aan hem be-
weezen, hetgeen zelfs zoo verre ſtrekte, dat
toen aldaar op order van Z. M. den Koning
van Pruisſen geen Rasſemblement meer mocht
beſtaan, men in de verdere lotgevallen van
dien Prins nog wilde deelen, door zich in
den

1794. den dienst des Keizers, onder Zijne orders, te begeeven!.... Als Keizerlijk Veld-Overste beschouwen wij Hem al verder, tot aan dat noodlotig oogenblik, toen Prins FREDRIK VAN ORANGE, als Generaal en Chef der Oostenrijksche Armee in Italien, naar den staat der zieken en gekwetsten zich in persoon informeerde en onderzocht of men in alles wel omtrent deeze ongelukkige lieden naar de regelen van menschheid en plicht handelde, bij welk onderzoeken de zoo zeer beminde Vorstelijke Generaal eene Ziekte trof, die den draad van zijn werkzaam leven, binnen *Padua*, afkerfde!

EINDE DER DERDE AFDEELING.

BERICHT VOOR DEN BINDER.

HET LEVEN VAN WILLEM GEORGE FREDRIK

Prince Van Orange,

&c. &c. &c.

IV.de STUK.

MET PLAATEN.

Te Rotterdam,

by J. P. van Ginkel.

1803.

HET

LEVEN

VAN

WILLEM GEORGE FREDRIK,

Prince van Orange en Nassau &c. &c. &c.

VIERDE AFDEELING.

Algemeene beschouwing. Krijgs - verrichtingen. Vertrek der Vorstelijke Familie naar Enge-land. *Werkzaamheden der Hollandsche Uit-geweekenen onder Prins* FREDRIK. *Verdere gebeurtenissen in* Europa. *Prins* FREDRIK's *Krijgs-verrichtingen in* Italien. *Zijn Overlijden. Besluit van het Werk.*

Schetsten wij tot dus verre den jongen Held 1794.
in zijne *kindsheid* en in zijne *jongelings-jaaren*, zijne daaden verwekten ons de levendigste aandoeningen bij het afwerken van onzen voorgenomen taak; en de eenige onaangenaame gewaarwording welke ons trof, was de bewustheid hoe weinig wij berekend waren om ons onderwerp, naar eisch van *zijne* grootheid, te behandelen; dan huiverig en schroomvallig vervolgen wij het ingetreden spoor, bij de grievende herinnering, dat wij hem niet als *man* zijnen roem kunnen zien

1794. volеinden, als *grijsaard* in den eerbied en de bewondering zijner tijdgenooten zijne belooning kunnen zien ontvangen.

Algemeene Beschouwing. Thans komt het tijdstip aan, dat wij hem zijnen heldenmoed, beleid en krijgskunde, te vergeefs zullen zien te werk stellen, terwijl het krijgsgeluk de vreemde krijgsbenden zoodanig begunstigt, dat alles voor hen bukt, en ook Prins FREDRIK zijn Vaderland, even gelijk zijn Doorluchtige Vader zijne waardigheid van deszelfs eminent hoofd, te verlaaten. Thans kwam het tijdstip aan dat zij, die, of uit eigen overtuiging, of door den invloed van de op veelerlei manieren bewerkstelligde inboezemingen, der Franschgezinde partij waren toegedaan, de levendigste hoop begonnen te koesteren; terwijl dat gedeelte onzer Natie daarentegen, het welk hunne veiligheid en hunne welvaart rekende aftehangen van de bestaande regeeringswijze, bijzonder van de bijbehouding van het Erf-Stadhouderschap in het Doorluchtig geslacht, het welk bij zoo veelen, door den Vaderlande beweezene diensten, erkentenis hadt opgewekt, en, door deszelfs aanzienlijke en vermogende betrekkingen, steeds in staat bleef hetzelve nog meerder diensten te bewijzen, met sidderende, ten hemel opgeheven handen, de omkeering van het, juist door deszelfs, naar hun inzien, schoone en eenige bouworde, zoo lange met luister staande gebleeven, Staatsgebouw te verwachten hadden.

De laatsten verlieten naauwlijks de Kerkgebouwen om van dien God, die zoo meenigmaalen het Vaderland in de nijpendste gevaaren bewaard hadt, redding, en vergeeving

van

van den ſtraffenden arm zijnes toorns afte- 1794.
ſmeeken.

De eerſten, door hoop op ſpoedige vervulling hunner wenſchen tot te meerder geestdrift aangeſpoord, kwamen volijverig in hunne geheime vergaderingen te ſamen, moedigden elkander hartelijk aan niet alleen, maar ſpaarden moeite noch kosten om aan de ontwerpen van de legermagt hunner vrienden behulpzaam te zijn. Briefwisſeling onder elkanderen, en met de Franſche Bevelhebbers, opgave van den ſtaat der Republiek, onderſteuning in Geld, en vooral beloften van rijkelijke vergoeding in geval van eenen gelukkigen uitſlag, moest hunne pogingen bevorderen. Bijzonder het laatſte konde den Franſchen niet dan welkom zijn. „Men moet" zegt de Schrijver van *de Campagne du General* PICHEGRU, „men moet den ontblooten ſtaat van onze armee bij de inneeming van *Nymegen* gezien hebben, om 'er zich een denkbeeld van te vormen. Terwijl onze dappere krijgslieden zich met eenen ſchitterenden roem bekleedden, waren zij met oude lappen, met ongedierte en met ſchurft bedekt. Geduurende de zeven maanden verblijf onder den blooten hemel, was 'er bijna niets van hunne kleeding overgebleeven. Veelen wilden zich op hunne eigen kosten bedekking verſchaffen, maar, zelfs nog voor de vermeestering der Steden, was de requiſitie der lakens in werking, en wanneer de ſoldaaten binnen dezelve kwamen, wierdt het hun niet eens vergund zoo veel te koopen als nodig zoude geweest zijn om hunne oude vodden aaneentehechten. Enkel de agenten, die tot het

S 2 be-

1794. bezorgen der requisitie aangesteld waren, hadden het voorrecht van hunne naaktheid te mogen dekken. Nog erger was de toestand der Officieren; deeze ontfingen in het geheel geene kleeding van de Republiek, en hadden geen middel om ze zichzelven te verschaffen.

„ Alle de Generaals waren gebelgd over de uitvluchten, welke gemaakt wierden telkens wanneer een militair de kleederen eischte, welke men hem schuldig was, of welke hij voor zijn geld wilde koopen. SOUHAM, ongeduldiger dan de overigen, nam op zich om alle de Requisitionarissen van het Agentschap van Commercie uit *Nymegen* te verjaagen. Hij dreigde hun hen te doen arresteeren, indien zij goedvonden er weder te verschijnen; deeze maatregel mishaagde echter aan de Volks-Representanten, en het was de eerste maal dat men iets buiten hunne toestemming deedt. Het gevolg was evenwel dat 'er Bureaux opgericht wierden, die aan de Officiers, tegen contante betaaling, Lakens afleverden, waardoor een groot aantal kleeding verkreeg; dan de gemeenen hadden nog een geruimen tijd gebrek aan Kousfen, aan Schoenen, aan Capotten, Rokken, kortöm aan alles wat tot kleeding behoort. Hoezeer de koude nijpend begon te worden, was het niet vreemd een Schildwacht te zien met een Rok, bijna zonder armen, zonder Overrok of Capot, en zich met zijn Legerzak bedekkende. Let wel, dat hunne Levensmiddelen hun niet zeer regelmaatig uitgedeeld wierden, en het zal niet moeilijk vallen zich de maate hunner elende te verbeelden."

Niet

Niet ten onrechte verlangden dus de Repu- 1794.
blikeinsche Legerbenden naar „ de Holland-
sche rijke Gewesten," gelijk DUMOURIEZ
in zijn Manifest zeide. Met voorbeeldeloos
geluk vervolgden zij de behaalde voordeelen
zedert het tijdstip, waarmede wij onze voorige Afdeeling besloten, en indedaad scheen enkel dat eigenaartige kenmerk van ons Land, hetwelk somwijlen vreemdelingen stoffe tot spotternij opleverde (a), aan anderen daarentegen de Nederlandsche nijverheid te bewonderenswaardiger deed voorkomen, het eenige redmiddel voor den felgeteisterden Staat.

Niet dat 's Lands Vaderen niet alle krachten zouden hebben ingespannen. Zijne Doorluchtige Hoogheid de Prins Erf-Stadhouder had met zijne beide Vorstelijke Zoonen, even voor de overgave van *Nymegen*, eene raadpleging te *Utrecht* gehouden, waarop Zijne Hoogheid met Prins FREDRIK naar *Arnhem*, en de Erf-Prins weder naar deszelfs Hoofdkwartier te *Gorinchem* was vetrokken. Een Corps Keizerlijken van 20,000 Man bezette den *Rhyn*, van *Wezel* tot aan *Arnhem*, en stond in gemeenschap met de Engelsche Armee, welke gezamenlijk met de Armee van den Staat, welke de sterk bevestigde Linie aan de *Greb* inhieldt, den Vijand den overtocht der *Waal* moest betwisten.

De Algemeene Staaten waren niet minder op alle mogelijke Verdeedigings-middelen bedacht.

(a) Zoo zeide een Turksch Keizer, bij gelegenheid dat hij over de Staaten Generaal te onvrede was, „ dat hij hun gansche Land in het water zoude doen werpen."

1794. dacht. Door Geldleeningen en door een besluit van het gebrek aan stoffe in de Munterijen door den overvloedigen voorraad in de Papier-fabrieken aantevullen, voorzagen zij in het gebrek aan Penningen, steeds tot het daarstellen van groote onderneemingen onontbeerlijk. IJverig wierden te *Londen* en te *Weenen* onderhandelingen bedreeven; bij het Duitsche Rijk waren voorslagen tot Vredesonderhandelingen geschied, de Keizerlijke Armee hadt zich teruggetrokken, en het hadt wel eenigen schijn alsof de Keizer het voorbeeld van den Koning van *Pruissen*, toen deeze in den aanvang des jaars aan de Coalitie zich wilde onttrekken, zoude willen volgen. Om dit voortekomen wierden dan door *Engeland* en Hun Hoog Mog. den Keizer subsidien aangeboden; dan de onderhandelingen bleeven lange sleepende, zoo zelfs dat het scheen alsof dezelve onverrichter zaake zouden moeten afgebroken worden, toen eindelijk een Verdrag tot stand kwam, waarbij onderling bepaald wierdt, 1) dat *Engeland* en Hun Hoog Mog. geduurende den tegenwoordigen en den volgenden Veldtocht subsidien, voor een Leger van honderdduizend Mannen toestonden; 2) dat men over de hoofdsom dier subsidien zoude handelen, waartoe de Ministers van Zijne Groot-Brittannische Majesteit gevolmagtigd wierden; 3) dat men zich tegelijk met de bijkomende kosten zoude belasten; 4) dat de Veroveringen, welke men mogt maaken, gemeen zijn zouden; 5) dat de Aarts-Hertog KAREL met het Opper-Commando bekleed zoude worden, ingevalle hij zulks begeerde; en, 6) dat *Engeland* verplicht zoude zijn de on-

onderstandgelden in de eerste plaats te betaalen, offchoon daarvan een gedeelte ten laste van *Holland* kwam. 1794.

Van deeze zijde nu verzekerd zijnde, trachtte men ook nog door andere hulp het dreigend gevaar aftewenden. Bij *Pruisfen* wierden mede demarches gedaan, en het algemeen gerucht liep zelfs zoo verre vooruit, dat gezegd wierdt dat 30,000 Man Pruisfifche Troupes werkelijk tot onderfteuning der vereenigde Keizerlijke, Engelfche en Staatfche Troupes in aantocht waren. Welke echter, staande deswegens plaats hebbende onderhandelingen, de beloften van Pruisfen mogen geweest zijn, bij de uitkomst bleek dat dezelve in allen gevalle tot luttel wezenlijk nut zouden gestrekt hebben, want op dat oogenblik beraadflaagde men reeds werkelijk in het Pruisfisch Cabinet over den naderhand te *Bafel* tot ftand gekomen Vrede.

Het geluk ging den Franfchen mede. Behalven groote overmagt aan Manfchappen, hadden zij eenen Generaal, (PICHEGRU,) wiens onderneemende ftoutheid en juist bij deeze gelegenheid te pas komende wijziging van Krijgskunde alles te boven ging. De Koning van *Pruisfen* fchreef opzichtelijk hem eens aan den Keizer: „ De Franfchen hebben Armeeën, die altoos herleeven, en, „ bedriegt u des niet, hunne Generaals hebben eene Krijgskunde, die goed is, en de „ onze omverreftoot." Zijne manier was onophoudelijk den Vijand te vervolgen, hem te flaan waar hij konde, zijne magt niet voor Vestingen te verdeelen, enkel zulke als volftrekt noodzaaklijk waren te neemen, en niet

1794. te schijnen de andere, welke hij achter zich konde laaten, te bemerken.

Vorst FREDRIK bleef intusschen, terwijl zijn Doorluchtige Broeder in het Hoofd-kwartier te *Gorinchem* de Operatien dirigeerde, altoos even werkzaam. Nu bezocht hij de Vestingen, dan de Linie aan de *Greb*, dan de Campementen; overal tegenwoordig, wakkerde hij den hem vereerenden Krijgsman tot nieuwe heldendaaden aan.

De grijze *Waalstroom* hieldt nog den, ligthartig alle gevaaren verachtende, Franschman tegen. Voor deszelfs verdeediging moest de jonge Held bijzonder zorg draagen; dagelijks zag men hem de Werken bezoeken.

Te meermaalen beproefden de Franschen den overtocht. De Generaal DAENDELS stemde in het bijzonder altoos tot den aanval, en verzekerde dat dezelve zoude gelukken, hoezeer MOREAU, REGNIER en de andere Bevelhebbers van meening waren dat het beter ware de Troupes, naa zoo veele vermoeijing en gebrek, eenige rust te gunnen, en dezelve in Cantonnementen te verleggen.

Attacque op de *Bommeler-Waard* en het Fort *St. Andries*.

Een algemeene aanval, echter, welke de Vijand op DAENDELS raad bestondt, mislukte ten eenemaal.

Op den *Bommeler-Waard* hadt men zedert eenigen tijd waargenomen, dat de Vijanden welligt eene pooging zouden waagen om de *Maas* overtekomen, ten einde gezegde Waard te vermeesteren, wanneer men den 11. December tijding ontving, dat naar allen schijn de aanval nu spoedig stond te geschieden. Alles was waakzaam en de Rivier bezet; ook

ston-

ſtonden, gelijk altoos, veele Posten aan den Oever. Diep in den avond gaven eenige Schildwachten bericht, dat zij bij de Vijanden hadden hooren commandeeren en het hun toeſcheen dat zij den Oever meer naderden; dus wierd gadegeſlagen wat 'er zoude gebeuren. Om elf uuren in den nagt wierdt aan de overzijde, doch op eenigen afſtand van den Oever, een Vuurpijl opgelaaten; deeze was niet zoo dra in de hoogte, of van *Crevecoeur* af tot tegen over *St. Andries* (b), gingen mede bij den Vijand op zeer veele plaatſen Lichtballen op, en na deeze vertooning begon in die zelfde uitgeſtrektheid, een Kanonnenvuur, het welk onafgebroken in de geheele lengte van twee en een half uur terrein wierdt voortgezet. Midden in die hevige Kanonnade bragten de Vijanden hun Pont of Vlotbrug in het water, en meer dan driehonderd Mannen wierpen zig op den *Bommeler-Waard*. Van uit de Haven *Crevecoeur* kwamen twee Scheepen, ieder met vijf ſtukken zwaar Geſchut voorzien en vol met Volk, welke al mede een verſchrikkelijk vuur maakten. Tegen *St. Andries* was het vuur uitermaaten hevig en de Vijanden waagden alles om aldaar over te komen en gezegde Fort te vermeesteren: aan alle kanten zonder Volk te ontzien het uiterſte geweld doende.

1794.

Edoch

(b) Het Fort *St. Andries* ligt in een vierkante plek gronds en ſcheidt het *Maaswaalſche* van den *Bommeler-Waard*; het heeft voorts aan de eene zijde de *Maas*, aan de andere de *Waal*, en voor en agter nog een Water.

1794. Edoch alle de pogingen der Franschen wierden van deeze zijde met een ongelooflijke moed en eene bijna voorbeeldelooze bedaardheid en standvastigheid verijdeld. Het vuur dat van *St. Andries* en langs den *Bommeler-Waard* gemaakt wierdt, was niet minder hevig dan dat der Vijanden en alles wierdt zeer wel bediend. De Kanonnade, welke op de Scheepen gericht was, hadt niet veele minuuten geduurd, toen die beide zonken en alles wat 'er op en in was door het water verzwolgen wierdt. Veele der Vijanden klommen in de masten en hingen aan de touwen deezer Vaartuigen, terwijl zij nog met een hagelbui van Kogels begroet wierden, en eindelijk vonden alle te saamen hunnen dood in den stroom. Hunne Pont of Vlotbrug wierdt door het Geschut van den *Bommeler-Waard* vernield en op dezelve zijn ook veelen van hun aan stukken geschooten; gelijk ook van de op den *Bommeler-Waard* gelande Manschappen ruim tweehondert-en-tachtig gesneuveld zijn. Bij *St. Andries* was het verlies der Franschen ongetwijfeld ook zeer groot; zij voerden talrijke Volkshoopen aan en beschooten het van eene andere zijde, zoo dat de Kogels en Druiven uit *St. Andries* geheele gelederen wechnamen. Eindelijk trokken zij zich van daar terug, vindende om over te komen geene mogelijkheid. De Kanonnade bleef egter nog voortduuren en eindigde niet voor des anderen daags nademiddag omtrent twee uuren.

Het verlies van de Hanoveraanen bij die Affaire bedroeg omtrent 50 Man, zoo aan dooden als gekwetsten, behalven vier Officieren, waaronder de Generaal van de Infanterie

terie VON BUSCH, die door een Kanonkogel 1794.
doodelijk gekwetst wierdt, toen hij, met
vier Hanoversche Bataillons, die in der ijl bij-
eengebragt wierden, voortrukte, en den Vij-
and uit eene Batterij, welke dezelve, naa die
door een Kruisvuur gedemonteerd te hebben,
vermeesterd hadt, verdreef. Het goed beleid
van den Lieutenant-Generaal Prins VON
HESSEN-DARMSTAD, Bevelhebber van het
hier geposteerd vereenigd Troepen-Corps,
blonk uit in de schrandere maatregelen, ter
manmoedige verdeediging genomen. Zijne Door-
luchtigheid roemde ook de goede en dappere
conduites van alle de Troupes, in het bij-
zonder van die van den Brigade-Major DE
CONSTANS, alsmede het gedrag van den Co-
lonel LOCHMAN, hebbende de Lieutenant
WILLERMIN, van de Zwitzersche Gardes,
en de Lieutenant van de Artillerie, DE MARST,
zeer veel gecontribueerd om den Vijand aan
den kant van *Rossum* afteslaan. Het verlies
van de Staatsche Troupes bestondt in vier
dooden en ongeveer dertig gekwetsten, zijnde
onder de eersten de Lieutenant van de Artil-
lerie VAN DER MEULEN.

Van den ganschen *Boven-Rhyn*, uitgeno-
men *Mentz*, wåren de Franschen meester;
aan de *Maas* ontbrak hun niets dan *Grave*.

Met voorbeeldelooze dapperheid verdeedigde **Beleg van** *Grave.*
zich laatstgemelde Vesting, dan moest einde-
lijk voor het alverwinnend vermogen der
overmagt bukken. Wel is het deezer Geschie-
denisse waardig, den dapperen Bevelhebber,
die zoo manmoedig, zoo lange, 's Vijands
woede tarten bleef, hier zelve te doen spree-
ken. In de navolgende bewoordingen deedt
hij

1794. hij aan Zijne Doorluchtige Hoogheid den Heere Erf-Stadhouder rapport van eene voor den waardigen Krijgsheld zoo hartgrievende gebeurtenis:

„ DOORLUCHTIGSTE VORST EN HEER!

Rapport van den Commandant dier Vesting wegens de overgave.

„ Hebbe de eere Uwer Doorluchtigste Hoogheid rapport te doen, dat heden, den 30. December 1794, de Vesting *Grave* hebbe moeten overgeeven aan den Vijand, na tien weeken geheel ingesloten te hebben geweest, en dat de Stad door een Bombardement van vierëntwintig dagen zoodanig is vernield, dat geen één huis daar in onbeschadigt gebleeven is; het Gouvernement, de Casernes, de Halve-Maanstraat en veele andere huizen geheel verbrand; de Stad finaal uitgehongerd; het Magazijn der Levensmiddelen uitgeput; het Vleesch ten einde; de Sterke Drank op een dag na geconsumeerd; het geheele Werp-geschut door het sterk vuuren onbruikbaar gemaakt, en het Guarnisoen door driehonderd Zieken zoo zeer vermindert, dat het bezetten der Posten of afwagten van een Storm over de bevroozen Maas en Gragten, bijna ondoenelijk was, — eindelijk ook geen veilige plaats voor de meenigte Zieken overbleef. Dus doende denke aan Uwe Doorluchtigste Hoogheids expresse ordres ten vollen te hebben voldaan, en dat Uwe Doorluchtigste Hoogheid over mijn gedrag en dat van mijn braaf Guarnisoen, welk niet genoeg prijzen kan, ten hoogsten zal content weezen; welk eene belooning en troost zoude het weezen voor de zwaare fatigues die het heeft moeten uitstaan, in het barste saisoen van het jaar en

en verblijf van vier weeken in de Casemat- 1794.
ten. Veele daarvan zijn ook omgekomen, niet zoo zeer door het vuur des Vijands, hoewel hij verre over de drieduizend Bomben heeft geworpen, maar door de Ziektens, die een gevolg zijn der kwaade lugt, welke men onder de aarde schept. — Jammer is het maar, dat de Capitulatie, waarvan hier mede de eer hebbe aan Uwe Doorluchtigste Hoogheid eene Copie over te zenden, niet beter en gunstiger is ons voor ons; maar als men zich tot de uiterste extremiteit moet verdeedigen, wordt de Vijand gemeenlijk van de situatie der Belegerden, vooral door Spions of Deserteurs, verwittigd en maakt zig dezelve ten nutte. Hoope dat deeze laatste Krijgsöperatie, die waarschijnelijk in mijn leven zal bijwoonen, van eenig nut heeft geweest voor het Vaderland, dat de eere hebbe gehad bijna Zestig jaaren te dienen, en dat Uwe Doorluchtigste Hoogheid zig in gelukkiger tijden voor ons, mijner en mijn Guarnisoen zal gedenken, ook dat Uwe Doorluchtigste Hoogheid alles in het werk zal stellen, opdat het ten eersten moge uitgewisseld worden, om nieuwe blijken van deszelfs dapperheid en getrouwheid te mogen geeven.

„ Hebbe de eer om met het allerdiepste Respect mij te noemen

„ DOORLUCHTIGSTE VORST EN HEER!

„ *Uwe Doorluchtigste Hoogheids ootmoedigste en onderdanigste Dienaar*

(was get.)

GRAVE
den 30 *December*
1794.

A. DE BONS.

Al-

1794. Alles liep thans den Franſchen mede ; het jaarſaiſoen ſcheen met hen ſamenteſpannen, en de tijd geduurende welken gewoonlijk alle krijgs-operatien geſtaakt pleegen te worden. Het ijs in de Rivieren en Inundatien kreeg weldraa zoodanige kracht dat de Franſchen hetzelve konden overtrekken en dus onze posten in den rug en in de flancq konden aanvallen, hetgeen zij in eene generale attacque op alle de poincten van het frontier van den Staat, den 27. December, bewerkſtelligden, en daar door de Troupen van den Staat, wilden zij niet geheel afgeſneden worden, tot wijken bragten. Op deeze wijze wierdt de *Bommeler-Waard* vermeesterd, en terwijl de Franſchen de *Waal* pasſeerden, moesten de Troupen welke in de *Waard* zich bevonden hadden, des nachts gedeeltelijk tot bij de coupure van *Dalem*, gedeeltelijk op *Loeveſtein*, replieeren. Het waren de Grenadier Battaillons van *Solms* en *Panhuis*, die bij deeze gelegenheid al wederom blijken van de grootſte bravoure gaven; niet van zich kunnende verkrijgen om vier ſtukken Geſchut, die zich aldaar bevonden, aan den Vijand overtelaaten, trokken zij die, bij gebrek aan paarden, zelve voort, en kwamen dus in *Loeveſtein*, alwaar mede arriveerde het Corps van *Hohenlohe*, doch niet zonder merkelijk verlies, vermits hetzelve, zich aan alle zijden afgeſneden vindende, zich over het ijs door twee vuuren moest doorſlaan en ſauveeren.

Voorſpoed der Franſchen door de ſterke vorst.

Naauwlijks hadt de dappere Prins CHRISTIAAN VON HESSEN-DARMSTADT vernomen, dat de Vijand *Bommel* attacqueerde, of hij toog met drie Battaillons derwaards, dan

dan op de hoogte van *Herweinen* gearriveerd 1795.
zijnde, vernam hij dat die Stad reeds in 's Vijands handen en dus zijne gemaakte beweeging vruchteloos was; waarop hij over het ijs op *Op-Hammert* retireerde.

Prins FREDRIK, hoezeer door zijn heldenvuur eerder aangespoord om voorwaards te rukken, moest nu, terwijl zijn Broeder, de Heer Erf-Prins, zich naar *'s Hage* begaf, zijn Hoofd-kwartier te *Gorinchem* neemen. Den 31. December zondt hij eene patrouille uit, onder bevel van den Lieutenant-Colonel, Prince VON HOHENLOHE, die tot *Hellow* avanceerde, zonder echter eenige andere Franschen te ontmoeten, dan een corps van ongeveer zestig man, hetwelk tusschen *Zuilichem* en *Brakel* trachtte over het ijs te trekken, doch uit hoofde dat hetzelve aldaar niet sterk genoeg was, van die onderneeming moest afzien.

Dan intusschen hadden reeds Hun Hoog Mog. de Heeren Staaten Generaal twee Commissarissen, de Heeren BRANDSEN en REPELAAR, naar *'s Bosch* gezonden, om aldaar Vredesvoorslagen te doen, weshalven den 29. December door de Franschen een Officier en Trompetter aan het Hoofd-kwartier van Prins FREDRIK gezonden wierdt, om schikkingen te maaken om de Courierwissel tusschen *'s Hage* en *'s Bosch* te bevorderen. Het werk liep echter onverrichter zaake af, en de beide Heeren Gecommitteerden moesten zich naar *Parys* begeeven, om hetzelve met meerder klem voorttezetten.

Een oogenblik voorspoeds scheen nu nog eenmaal de wapenen van den Staat aantelagchen.

Den

1795. Den 12. en 13. Januarij verliet den Franschen die allergeduchtste hunner bondgenooten, die ons onverwinnelijkst verdeedigingsmiddel krachteloos gemaakt hadt, *de Vorst.* De gemeenschap tusschen de Troepen, die reeds *de Waal* gepasseerd, en die nog aan de overzijde gebleeven waren, scheen te zullen afgesneeden worden.

Indien men aan het getuigenis van eenen destijds gevangenen in het Tuchthuis te *Utrecht* geloof hechten mag, beslischte toen eene zeer vreemde omstandigheid over het lot van ons Land. QUATREMERE D'ISJONVAL, dus was zijn naam, hadt gedunrende zijn onvrijwillig verblijf aldaar, eene nieuwe weetenschap, de *Araneologie*, tot zijne oeffening en uitspanning verkozen. Door veelvuldige en herhaalde waarneemingen met eenige duizende Spinnen, welke, terwijl het hem geenszins aan tijd tot het nagaan derzelve ontbrak, hem tot gezelschap in zijne eenzaamheid verstrekten, was het hem gelukt met stellige zekerheid den staat van het Weder eenige dagen vooruit te kunnen bepaalen. Hij alleen wist thans dat binnen weinige dagen de vorst met vernieuwde felheid weder zoude beginnen. Hiervan gaf hij den Franschen Opper-Generaal, PICHEGRU, kennis, en, volgens hem, hadt deeze reeds tot den aftocht besloten, toen dit bericht hem tot volharding aanmoedigde.

Hoe het echter zij, PICHEGRU moge dan al of niet andere beweeggronden dan die eener Spinnen-prophecij gehad hebben, de uitkomst leerde dat de Heer QUATREMERE zich geenszins vergist hadt.

Den

Den 14. hereenigden zich weder de losgegaane fchotzen, en de vlietende borstmuur, welke zoo menigmaal den Godsdienst en de Vrijheid van den Staat tegen eenen dreigenden Vijand befchermd hadt, wierdt thans in de albeftierende hand der Voorzienigheid een effen pad, over hetwelk Frankrijks zegevierende heirbenden onze voormaals tegen fterker magt beftande Gewesten overftroomden. 1795.

Verdeediging wierdt vruchteloos; met grievend harteleed moest de jonge Orangeheld nu ook zijne ftandplaats *Gorinchem* den Vijand ruimen; dan het onveranderlijke Raadsbefluit des Eeuwigen hadt gefproken, en menschlijke pogingen waren vruchteloos geworden.

Bijna ganschlijk ongehinderd trok de Vijandelijke krijgsmagt naar het Gewest *Utrecht* en naar de Hoofdftad, binnen welks muuren de band van vereeniging vastgeklonken wierdt, door welke de luifter van deezen Staat eeuwen lang onder de Volken uitblonk. Verdere voorfpoed des Franfchen legers.

Overtuigd van de krachteloosheid van alle verdere poogingen ter verdediging, moesten thans 's Lands Overheden enkel bedacht zijn het hun dreigend gevaar zoo veel mogelijk te verkleinen, en gelijk door de algemeene Staaten reeds Afgevaardigden tot het bedrijven van Vredes-onderhandelingen waren afgezonden, befloot nu ook *Utrechts* Gewestelijke Regeering te trachten bij een voortestellen Verdrag dat geene te bedingen, wat dezelve bij het onvoorbereid inrukken der Gemeenebestelijke legerbenden gewis moest rekenen te zullen verliezen.

Hetgeen intusfchen door Hun Hoog Mog. Gezanten moest verkregen worden, wierdt krach- Werkzaamheden der

1795. — — anti-Prinsgezinde partij. tig tegengewerkt door hen, die, sints jaaren met de plaatshebbende orde van zaaken te onvrede, bij den voorspoed des zegevierenden legers, eene gepaste gelegenheid tot het bereiken van het doelwit hunner verlangens meenden te zullen vinden. Onafgebroken overeenstemming bestondt 'er tusschen hen en de vreemde heirmagt, en geene overreeding, beloften of misschien dringender middelen, wierden gespaard om te bewerken, dat de Regeeringsvorm van den Staat op den Franschen leest zoude geschoeid worden.

Gesteldheid van zaaken met betrekking tot het Erf-Stadhouderschap. De betrekking van Neêrlands Erf-Stadhouder, in deezen, was niet enkel die van den eersten Magistraatspersoon des Gemeenebests; de Oorlog was, hoe weinig men ook daarvan in de Geschiedenissen voorbeelden moge vinden, niet aan den Staat, of aan de hooge Vergadering, welke den enkelden Souverein verbeeldde, maar aan den Vorst, die, tot volvoering van hetgeen een onmiddelijk bestuur vorderde, zich aan het hoofd der zaaken gesteld vondt, of, liever, blootelijk aan de door Hoogstdenzelven bekleede Waardigheid, verklaard.

In de opperste Raadsvergaderingen wierdt besloten allen verderen tegenstand te staaken; de Staaten van *Utrecht*, geene hoegenaamde uitkomst ziende, en besloten hebbende te capituleeren, wierdt ook door Hun Ed. Groot Mogende eene Commissie naar de Franschen afgevaardigd, om te trachten eenen Wapenstilstand te verkrijgen, of alsdan door eene onderhandeling de vijandlijkheden zoo lange te doen staaken, tot dat van de naar *Parys* gezondene Commissarissen berichten zouden zijn

in-

ingekomen. Aan de Troepen wierdt bevel gegeeven zich niet verder te verdedigen. 1795.

Zijne Doorl. Hoogheid, de Heer Prins Erf-Stadhouder, alle verdere pogingen dus vruchteloos, en zijne tegenwoordigheid, als het voorwerp der Oorlogs-verklaaring, te meer onraadzaam oordeelende, gaf daarop, den zelfden dag toen de Staaten van *Utrecht* hun verdrag aangingen, den 16. Januarij, bij Missive aan Hun Hoog Mog. te kennen, „dat „de omstandigheden, waarin de Republiek „zich bevondt, Zijne Hoogheid doende voor-„uitzien, welk lot Hoogstdezelve te wach-„ten hadde zoo de Vijand verder indrong; „en niet willende een obstakel zijn aan den „Vrede, die voor de goede Ingezetenen „noodig was, Zijne Hoogheid geresolveerd „hadde om voor een tijd zich met Hoogst-„deszelfs geheele Familie van hier te reti-„reeren, in hoope dat Hunne Hoog Mog. „zulks niet zouden afkeuren; biddende den „Allerhoogsten om zijne dierbaarste Zegenin-„gen over het lieve Vaderland te willen „uitstorten in eene rijke maate, en dit voor-„maals gelukkig Land te zegenen en te maa-„ken dat het wederom gelukkig mogt wor-„den; betuigende Zijne Hoogheid alles ge-„daan te hebben, wat in Hoogstdeszelfs „vermogen was om zijn lieve Vaderland wel „te dienen, en daartoe alle zijne pogingen „aangewend hadde; doende het aan Zijne „Hoogheid leed van niet meerder tot nut te „hebben kunnen zijn, en dat, zoo de om-„standigheden immer of ooit toelieten, dat „Zijne Hoogheid wederom van nut aan zijn „Vaderland, hetwelk Hoogstdezelve hart-

De Prins Erf-Stadhouder besluit de Republiek te verlaaten.

1795. „ grondig beminde, konde zijn, Hunne Hoog
„ Mog. hem altoos gereed zouden vinden om
„ daartoe alle zijne pogingen aantewenden,
„ zullende zijne beide Zoonen, aan wien Zijne
„ Hoogheid hun ontslag verleend hadt van
„ het Commando van het Leger, met hem
„ vertrekken, van welk een en ander Zijne
„ Hoogheid zich verplicht geacht hadde Hunne
„ Hoog Mog. kennis te geeven."

Tegen den geweldigen drang der omstandigheden dus niet kunnende ontworstelen, moest thans ook onze jonge Vorst het moedig uitgetogen zwaard, wilde hij het tot verdere daaden bespaaren, met eenen door heldenmoed sidderenden arm, ter schede weder insteeken.

Kleine trekken leveren den opmerkzaamen beschouwer soms onschatbaare waarneemingen. Volgen wij thans den waardigen Held deezer geschiedenis in zijne gewaarwordingen.

Anecdote raakende Prins FREDRIK. Zich op last van zijnen Heer Vader thans naar de Hofplaats begeevende en zich op een Dorp ter verwisseling van paarden eenige oogenblikken ophoudende, trad de Vorstlijke Reiziger voor dien tijd af. De waard, een man, wiens hart ten vuurigsten voor het Doorluchtig Huis, bijzonder van vereering voor den waardigen Telg van hetzelve brandde, meende uit de houding van 's Prinsfen gevolg te kunnen bespeuren dat de tijdingen uit het Leger, welke reeds zedert eenige dagen enkel de voordeelen des Vijands vermeldden, althans niet voorspoediger waren geworden. Met vuurige traanen in de oogen naderde hij schroomvallig den peinzenden Prins. „ *Mijn God! Zijne Hoogheid!*" Snel keerde de Vorst zich naar hem toe; vriende-

lijk

lijk lachte zijn minzaam gelaat den diepgetrof- 1795.
fen grijzaard aan, dan hij antwoordde, in den
toon van mannelijke ernsthaftigheid, enkel
deeze woorden, terwijl hij zich weder in het
rijtuig begaf: *Waarschijnlijk passeer ik deezen weg niet rasch weder.*

Vrijdags den 16. Januarij hadt zich Zijne Doorluchtige Hoogheid de Prins Erf-Stadhouder in de Vergadering der Staaten Generaal en in die van Hun Ed. Gr. Mog. begeven om de Demissie van zijne twee Zoons, van alle Militaire Charges, welke zij in de Republiek bekleedden, te verzoeken, welk verzoek Hoogstdenzelven was toegestaan.

Z. D. H. verzoekt de Demissie van zijne Zoons

Des anderen daags des morgens ten negen uuren begaf zich Haare Koninglijke Hoogheid, Mevrouw de Princesse Gemaalinne des Stadhouders, benevens de Princesse Gemaalinne van Zijne Hoogheid den Heer Erf-Prins, en den jongen Prins, Hoogstderzelver Zoon, naar *Scheveningen*, en vervolgens aan boord van eene Visschers Pink om naar *Engeland* overtesteeken, tot welk einde zij op eene zekere hoogte door een Oorlogsschip wierden ingewacht.

Ten tien uuren begaf zich Zijne Hoogheid wederom in de Vergadering der Staaten Generaal en in die van de Staaten van Holland; hij verzocht en verkreeg daarop de noodige dispositien tot Hoogsdeszelfs vertrek, en begaf zich, na het commando over het Guarnisoen weder aan het Collegie van Gecommitteerde Raaden overgegeeven te hebben, insgelijks aan boord van eene Visschers Pink te *Scheveningen*, om mede, in het Gezelschap

en de noodige dispositien tot Hoogstdeszelfs vertrek.

1794. hadden genomen, wierden niet als krijgsgevangenen beschouwd.

Gaarne hadden Hun Ed. Mog. gewenscht eene bepaaling te verkrijgen, dat alles wat door de Fransche militairen mocht worden aangekocht, in klinkende munt te betaalen zoude zijn, dan dit wierdt rondelijk afgeslagen. Ter naauwernood waren ook de Republikeinsche heirschaaren ter stede ingetrokken, of de magazijnen en winkels moesten hunnen voorraad tegen dien der Fransche portefeuilles verwisselen.

De Stad *Utrecht* wierdt nu door de Engelsche en andere aldaar bezetting houdende Troupen geëvacueerd, alleen bleven de Mecklenburgers, als reeds te vooren krijgsgevangen gemaakt zijnde, de poorten bezet houden.

Den 17. trokken de eerste Franschen binnen, bestaande uit eenige divisien Huzzaaren, Jagers en Infanterie, van welke een gedeelte daadlijk de Waardpoort, naar de *Nieuwersluis* en vervolgens naar *Amsterdam*, uittrok, terwijl mede een groot aantal om de Stad marcheerde.

Goede orde bij het inrukken der Franschen.

De Geschiedenis vermag hier niet met stilzwijgen voorbijtegaan, en het strekt, bij deeze gelegenheid van aanbotsing der onderscheidene partijen, tot derzelver onuitwischbaaren lof, dat, zoo in *Holland* als *Utrecht*, en alle de andere Gewesten, het inrukken eener zegevierende Krijgsmagt, het bovendrijven eener sints jaaren naar zoodanige gebeurtenis zuchtende partij, met geene van die onbetaamlijkheden, doldriftigheden, gepaard ging, welke in soortgelijke omstandighe-

heden zoo dikwerf de Geſchiedrollen der beſchaafde menschheid ontſierden. 1795.

Enkele luttel betekenende baldaadigheden van eenige weinige bijzondere perſoonen, in geen verband ſtaande met de algemeene Omwenteling, waren ſlechts bijna onmerkbaare vlekken op de ſchoone effenheid des tafereels, behooren echter, bij voorbeeld hetgeen te *Utrecht* voorviel en de wijze hoe de gevolgen daarvan geſtuit wierden, aangetekend te worden, juist om ten bewijze der algemeen heerſchende goede orde te dienen.

Eene groote ſchaare van Ingezetenen, veele van welke driekleurige Cocardes en Linten droegen, hadt zig namelijk naar den kant alwaar de Franſchen moesten aankomen begeeven. Hoezeer hierbij wijders niets ongemeens, en vooral geene beweging van partijdigheid onder de Inwooners, maar over het geheel eene aanmerkelijke bedaardheid en eensgezindheid plaats vondt, veroorzaakte niettemin de bij zoodanige gansch ongewoone gelegenheid ligt ontſtoken drift van de altoos onberaaden ſmalle Gemeente, dat eenige ſlegte Subjecten onder dezelve, op eene woeste wijze zich begaven naar het Tuchthuis, hetzelve openbraken, en eenige Gevangenen zoo Mans- als Vrouwsperſoonen loslieten en het Gebouw ook eenigermaate aan deuren en vengſters beſchadigden.

Dit was genoeg om de Burgerij over het geheel oplettend te maaken, ten aanzien van de algemeene veiligheid van Perſoonen en Bezittingen, te meer, wijl het verwacht Fransch Guarniſoen wechblijvende, wellgt den aanſtaanden nacht eenige verwarring zoude heb-

1795. ben kunnen ontſtaan. Aangeſpoord door een edelen ijver om zich in deeze omſtandigheid kloekmoedig en voor hunne Medeburgeren nuttig te betoonen, beſlooten hierop de onderſcheiden Lees-Gezelſchappen der Stad, zich als een lichaam te vereënigen, om gezaamentlijk tot bewaaring van de rust de dienſtige middelen te beraamen en zoo veel mogelijk vóor dezelve te waaken. Ingevolge deezer beraadſlaging zag men al ſtraks bij het invallen van den avond de vruchten hunner prijswaardige voorzorg. Eén aantal van bij de tweeduizend Leden uitmaakende, viel het deeze werkzaame Burgers niet moeilijk volgens eene geregelde ſchikking onafgebroken Patrouilles uit te zenden, in genoegzaam getal om alle kwalijk gezinden in ontzag te houden, en des noods onſtuimig geweld te betoomen; behalven een enkel geval, waar in het laatſte voor een oogenblik zoude plaats gehad hebben, is dan ook de rust der Stad volkomen bewaard, en door deeze zoo wel uitgevoerde ſchikking alle onheil geduurende den ganſchen nacht belet geworden.

Ingevolge de reeds te voren door de tegenſtanders van het Stadhouderſchap in het geheim ontworpen ſchikkingen, wierden nu, in *Holland* vroeger dan in *Utrecht*, doch vervolgens door de ganſche Republiek de Gewestelijke en Plaatslijke Regeeringen veranderd; de Vroedſchappen wierden Municipaliteiten, de Staaten Repreſentanten, enz. Vrijheidsboomen wierden overal geplant; Volks-Societeiten opgericht en de woorden *Vrijheid*, *Gelijkheid*, *Broederſchap*, (eerst met, en naderhand zonder, bijvoeging van het Franſche *of*

de

de dood,) ter heilaanbrengende fpreuk genomen. Dan in zoo veele kleine Gefchriften en dikke Boekdeelen, reeds uitgegeeven of nog uittegeeven Gefchiedverhaalen, worden deeze Gebeurtenisfen, welke zeker geenen Nederlander uit het geheugen kunnen ontflippen, breedvoerig verhaald, dat wij ons reeds door den weetgierigen Leezer ftilzwijgende van het herhaalen derzelve ontflagen houden, temeer daar onze voorgenomen arbeid geenszins een verhaal van de Gefchiedenisfen des tijds, maar enkel eene fchets behoort te zijn van hem, die, ook in zijne Jongelingsjaaren, reeds onder de *Mannen* van dien tijd konde gerangfchikt worden. 1795.

Van één befluit, echter, hetwelk genomen wierdt door de Opperfte Staats-Vergadering, welke als nog in naam dezelfde gebleeven, in perfoonen en in geest veranderd, was, moeten wij gewaagen, alzoo het onzen jongen Held bijzonder betrof, in zoo verre Hoogstdezelve daar door van zijn recht tot eene gebeurtelijke opvolging tot de door zijn Doorluchtig Huis erflijk bekleede hooge Charges, beroofd wierdt.

In het Register der Refolutien van de Hoog Mogende Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden vinden wij op *Lunæ den* 16. *Februarij* geboekt, hoe de Gecommitteerden van Holland ter Vergadering eene Propofitie deeden, ten gevolge van welke Haar Hoog Mogende, „ als tot hier toe, wat aangaat „ hunne buitenlandfche betrekkingen, uit- „ maakende het reprefentatief van het ge- „ heele Volk der Zeven Vereenigde Neder- „ landen, en van het resfort der Generali-

„ teit,

1795. „ teit, en wat verder tot deeze Republiek
„ eenigzins behoort, voor dat geheele Volk
„ erkennen de oppermagt van het Volk van
„ Nederland, en aanneemen de verklaaring
„ van de Rechten van den Mensch, zoo en
„ in diervoege als in Gelderland, Holland,
„ Utrecht en Overijsſel reeds was geſchied,
„ *vernietigende bij deezen het ampt van Stad-*
„ *houder*, *Capitein Generaal en Admiraal*, zoo
„ veel de Generaliteit betreft, in alle zijne
„ onderſcheidene functien en hoe ook ge-
„ naamde betrekkingen; voorts, zoo veel des
„ noods, een ieder ontſlaande van den Eed,
„ die op de zoogenaamde Oude Conſtitutie
„ of aan den Stadhouder, Capitein Generaal
„ en Admiraal, uit welken hoofde ook,
„ zoude mogen wezen gedaan."

Met trompettengeſchal wierdt eene uit dit beſluit vervaardigde Publicatie afgekondigd, terwijl daarvan door eene plechtige Commisſie van *agt* Leden, voorafgegaan door den Contrarolleur van de Bodens van Staat, door *twaalf* Bodens, *drie* Trompetters, *twee* Kamerbewaarders, den Hofmeester en den Griffier, aan de Repreſentanten van het Franſche Volk, welke zich in *'s Hage* bevonden, kennis gegeeven wierdt.

De goederen en eigendommen van den Vorst, wiens waardigheden Hun Hoog Mogenden dus vernietigden, wierden in beſlag genomen, en ieder die eenige goederen of effecten van Hoogtstdezelven onder zijne berusting of adminiſtratie hadt, geordonneerd daarvan opgave te doen, de Stadhouderlijke geſtoeltens uit de hooge Vergaderingen geremoveerd en twee Profesſoren door Holland

tot

tot het concipieeren van eene Acte van Beschuldiging tegen Zijne Hoogheid: gecommitteerd. 1795.

Zeer verschillend was thans het gedrag van 's Lands burgerlijke en militaire Officieren; sommigen voegden zich greetig naar de nieuw intevoeren begrippen, anderen lieten zich door beloften noch bedreigingen overhaalen om van hunne oude gevoelens aftegaan.

De Lieutenant M. HOELANDS, met deszelfs Fregat op eene zandbank voor *Bergen-op-den-Zoom* vastgeraakt, wierdt door eenen Franschen Generaal gesommeerd zich aan hem overtegeeven, dan, hoe netelig zijne positie ook ware, hoe zeer hij reeds van den voorspoed, welke de Fransche wapenen verzelde, konde onderricht zijn, hij verkoos liever het ongenoegen des Overwinnaars te tarten, dan zich aan zijne eischen te onderwerpen (c). Een

(c) Zie hier de opeisching des Franschen Bevelhebbers, met het Antwoord van onzen Zee-Officier:

„ Uit het Hoofdquartier *de Oude Doel*.

„ *Den* 10 *Nivose*, *het Derde Republikeinsche Jaar*.

„ Uit naam der Fransche Republiek.

„ NOORDELIJKE ARMEE. DERDE DIVISIE.

„ De Generaal der Brigade DES LA FRANS, Commandant der Voorposten voor *Bergen-op-den-Zoom*, aan den Kapitein, commandeerende het Fregat, leggende voor *den Ouden Doel*.

„ *Mijn Heer!*

„ Ik zende u een van mijne Staf-Officieren, om van u te vorderen, dat gij de manschappen, die uwe equipagie uitmaaken, aan land zet. Het is mij zeer wel bekend, dat gij, door toeval, op een zandbank vast-

„ ge-

1795. Een gelukkige uitslag bekroonde zijne volharding; het gelukte hem zijn Fregat in vlot water, en vervolgens voor het hoofd van *Bath*, in genoegzaame veiligheid te brengen.

An-

„ gemaakt zijt, en dat uw Schip zig in de onmogelijkheid bevind, om er weêr van aftekoomen. De zugt, „ om geen menschenbloed te vergieten en uw volk te „ spaaren, zet mij aan om deezen stap te doen. Indien „ gij weigert mijne vordering te voldoen, zal ik als „ Soldaat moeten handelen. Ik weet zeer wel, dat gij „ in alle andere gevallen u zoudt tragten te verdedigen; „ maar raadpleeg uwe omstandigheden en antwoord mij. „ Uw Antwoord zal mijne verdere handelwijze bepaalen. „ In deeze verwagting blijve ik enz.

(was get.)

„ DES LA FRANS,

„ *Generaal der Brigade.*"

ANTWOORD.

„ *Mijn Heer!*

„ Het eenig Antwoord, dat ik op uwen Brief kan „ geeven, is, dat een Hollandsch Bevelhebber, aan „ boord van een Fregat van Oorlog, zich zoo gemaklijk niet overgeeft aan de Vijanden van den Staat, „ maar zich integendeel tot het uiterste zal verdedigen. „ Een Fransch Generaal (geen Zeeman zijnde) is niet in „ staat om te beslisschen, of ik hier wel of kwalijk geplaatst ben. Gij hebt de vrijheid, om als Soldaat „ tegen mij te handelen of zoo als gij het zult verkiezen.

„ Ik ben enz.

(was get.)

„ M. HOESLANDS,

„ *Commandant van het Fregat.*

„ *Den* 31 *December* 1794."

Anders was het gedrag van den Zeekapitein 1795.
S. STORY, die te *Helvoetsluis* het bevel voerde. De Fransche Chef de Brigade MALHORE gelaste hem, naadat de Republikeinsche Troepen binnen *Rotterdam* gerukt waren, daadlijk bij den ontvangst van zijn bevel, de Fransche krijgsgevangenen, die zich ten getale van ongeveer 600 aldaar bevonden, in vrijheid te stellen niet alleen, maar dezelve te wapenen, en met behulp derzelven zich meester te maaken van alle de Engelsche scheepen, die op de rheede of in de haven gevonden mogten worden, en alle de zich aldaar bevindende Zeevaarenden en Militairen dier Natie gevangen te neemen. Het getal der laatsten was meer dan 2000 geweest, doch het grootste gedeelte hadt reeds de Stad ontruimd, zoo dat nog slechts 600 waren overgebleeven. De Heer STORY volbragt den hem gegeeven last. De krijgsgevangene Franschen wierden van de Schepen *Tromp* en *Medusa* aan wal gezet, gewapend, en, onder geleide van den Kapitein C. J. BLOIS VAN TRESLONG en andere Zee-Officieren, in het Fort gevoerd. De Heer STORY, gesterkt door dit aanzienlijk secours, verzekerde zich daarop daadlijk zoo van 's Lands Magazijnen en Werf, als van de Magazijnen der Engelschen en van hunne in den *Briel* liggende Schepen, terwijl de Kapitein REYNBENDE de in het Fort en in het Hospitaal achtergeblevene Engelschen ontwapende en arresteerde. Dit gedrag van den Kapitein STORY wierdt door de nieuwe Vergadering van Hun Hoog Mog. den 9. Februarij geloueerd en geapprobeerd.

Een

1795. Een overgroot aantal Officieren bleven echter, gelijk het Militair natuurlijkerwijze aan deszelfs Chef verkleefd is, onwankelbaar in hunne gevoelens voor het Huis van Orange; hoezeer veelen, om hunne kunde, door het nieuw Bestuur tot het aanneemen van eenen hoogeren rang wierden aangezocht, anderen zichzelve, door het opofferen hunner jaarwedden, van alle bestaanmiddelen beroofden, zij námen hun ontslag, en verlieten hun fortuin en Vaderland.

Dan, waren zij met genoegzaame stoutmoedige verknochtheid bezield om zich zoodanige opofferingen te getroosten, zij vonden bij hunne aankomst in de vreemde landstreek hun geweezen Spitsbroeder en Opperhoofd, den jongen Held, die steeds aan hunne zijde en aan de spitze hunner heirschaaren getoond hadt het bloed waardig, hetwelk zij in hem dankbaar erkentlijk vereerden. IJverig werkzaam voor die belangens, welke hij rekenen moest zijn Vaderland het meest aangelegen te zijn, verzamelde hij al straks zijne getrouwen rondsom hem, zuchtende over den geleden onvermijdelijken ramp, doch welgemoed ten strijde zich wapenende om dezelve te wreeken, te herstellen, of wel denzelven tevens met de vernietiging van hun eigen tijdlijk aanzijn uittewisschen uit het vervliegend geheugen der ondermaansche vergangljjkheid. — Wat plichtgevoel, geestdrift, toewijing, nog bij sommigen niet vermogten, voltooide 's jongen Vorsten tegenwoordigheid, en rasch wierden zijne schaaren talrijk; eensgezindheid door eenerlei belang, door eenerlei hoop, door eenerlei druk, door eenerlei oogmerk, maakte

hen ſterk in hunnen tegenſpoed, moedig in 1795.
hunne pogingen om denzelven te boven te ſtreven.

Groot-Brittannien's ſchatten onderſteunden dit werk. Sints den aanvang des Oorlogs, was dezelve meer door dat Rijk alleen dan door alle de ſaamverbondene Mogendheden gezamentlijk voortgezet. In alle Landen en in alle Wateren hadt zich de kracht van deszelfs goudbronnen vertoond, en de bewooners van de oevers der Maas of des Rhijns waren, als in laater tijden die des Nijls, aan zijne belangen dienstbaar.

Terwijl niet dan kommerlijke behoeftigheid den uittewijken Vaderlander ſcheen te zullen bevoorſtaan, openden zich met gul aangeboden harteli͏jkheid de welvoorziene beurzen des Brits, en hij, die uit aankleeving zijner gevoelens Vaderland en Bezittingen opöfferde, wierdt erkentelijk voor mangel bevrijd niet alleen, maar ook de zulke die, om zich uit berooide omſtandigheden te redden, van zijnen nood eene verdienſte gemaakt hadt, gelijk men niet ontkennen kan dat ook bij ſommigen het geval was, wierdt in zijne verwachting van baatige vergelding niet teleurgeſteld.

Raſſemblement te Osnabrug.

Osnabrug was de plaats werwaards de, uit oprechte aankleeving voor het Erf-Stadhouderlijk Huis, of wel uit min edelmoedige beweegredenen, uitwijkende Nederlanderen zich bijeen verzamelden. Daadlijk ſtelt onze jonge Vorst zich aan hun hoofd, doet hen zich verder in den Wapenhandel oeffenen, en wacht ongeduldig naar het tijdſtip dat het hem vergund zal zijn met eene uitgeleezen

1795. bende zich dat geene weder te verschaffen, hetgeen hij niet nalaaten konde als zijn rechten te blijven beschouwen. Toen reeds konde men van hem zeggen hetgeen de kundige Schrijver van *Nederlands Staatsgebreken en derzelver Geneesmiddelen*, terwijl hij gewaagt van de liefde voor Land en Burger, van de juiste billijkheid van oordeel, van de rechtschapene edelmoedigheid van imborst, van de krijgskundige bekwaamheid met den onverschrokken moed en kloekheid, welke den jongen Vorst, benevens zijnen doorluchtigen Broeder, de algemeene achting, ook boven hunne jaaren, bij allen die hem kenden, verworven hadt, van hem zegt tijdens hij „ onderscheiden was door uitstekende en welverdiende gunstbewijzen van eenen Veld-Overften als de Aarts-Hertog KAREL." „ Gaat eindelijk," zegt hij „ en volgt Prins FREDRIK in den roemrijken loopbaan des Oorlogs, men duidt het hem misschien ten kwaade dat hij met veele anderen de Franschen nog voor Vijanden van zijns Vaders Huis, meer voor listige Veroveraars dan voor waare Vrienden van zijn Vaderland gehouden, en wat hij in het hart gevoelde altijd rond en openlijk getoond heeft; dan, zoo hij hierin van U verschilde in begrippen, hij gaf aan niemand toe in zucht en liefde voor 's Lands vrijheid en welvaart, en hij liet daarom niet na eer te doen aan het Land, waarin hij geboren en opgevoed is. Ziet hem thans," vervolgt hij, „ geliefd van de legerbenden welke hij aanvoert, gevreesd bij die der Vijanden, geëerd bij beiden, — en, in 't midden van dit alles zedig genoeg om niets te verminderen van

zij-

zijne gewoone en burgerlijke gemeenzaamheid." 1795.

Dan te vergeefs bouwde de jonge Vorst, gelijk allen die de bestaande orde van zaaken wenschten gehandhaafd te zien, op die medewerking en ondersteuning, welke te verwachten was, uit hoofde van het verdrag, door welk Engeland niet alleen, maar ook de door familiebetrekking aan het Doorluchtig Huis naauw verbonden Pruisische Monarch, na de herstelling van de Hooge Erf-Stadhouderlijke Waardigheid, in den jaare 1788, tot vrijwaaring derzelve zich hadden verbonden.

Aanvangelijk waren de berichten, welke de uitgewekenen aan hunne vrienden binnen de Republiek deeden toekomen, van dien aart, dat er alle hoop voor hun overbleef dat Pruisfen ook thans weder kracht van Wapenen tot de wederinvoering van den ouden Regeeringsvorm zoude gebruiken.

Men vondt zelfs in een der binnenlandsche Nieuwspapieren, hoezeer als zeer ongewis voorgedragen, een artikel, in hetwelk bij de opgave van de verandering van een gedeelte der Pruisfische Armee van standplaatsen, gezegd wierdt, dat men zeide dat de overige Regimenten naar Holland bestemd waren, en deeze naricht wierdt bij de nieuw aangestelde Regeering van zoodanige aangelegenheid beschouwd, dat de uitgeever daadelijk gearresteerd, en, weinige dagen daarna, tot een bannissement van twaalf jaaren gevonnisd wierdt.

Dan de ijver met welke het Berlijner Cabinet in den jaare 1787, opzichtelijk de instandhouding van ons Gemeenebestelijk Be-

1795. wind, te werk gegaan hadt, bestondt niet meer; zelfs die met welke het, in 1792, de pas ontstaane nieuwe Gemeenebestelijke Regeering van Frankrijk met vernieling bedreigd hadt, was merkelijk verflaauwd. Integendeel wierden werkelijk onderhandelingen bedreeven tot eene overeenkomst, door welke Pruissen trachtte zich aan de verdere werkzaamheden van het Groot Vorstenverbond te onttrekken. De Heer Baron VAN HARDENBERG, Pruissische Staats- Oorlogs- en Cabinets-Minister, ten dien einde met den Citoien BARTHELEMY, Ambassadeur der Fransche Republiek, te *Basel* bijeengekomen zijnde, wierdt tusschen die beide Staatsmannen, den 5. April, een verdrag gesloten, bij hetwelk bepaald wierdt dat er zoude zijn Vrede, Vriendschap en goede Verstandhouding tusschen de Fransche Republiek en den Koning van Pruissen, beschouwd als zoodanig, als Keurvorst van Brandenburg, en als Medestand des Duitschen Rijks, en dat dienvolgens geene van beide contracteerende Mogendheden eenig secours of contingent in troupes, geld, paarden, vivres, en ammunitie, zoude mogen verleenen aan de tegen de andere in Oorlog zijnde Mogendheden, waarop vervolgens de zelfde Onderhandelaaren, den 17. Mey daaraanvolgende, juist daags voor dat in *'s Hage* tusschen de Fransche Representanten REWBELL en SIEYES en de Leden van de Vergadering der Staaten Generaal PAULUS, LESTEVENON, POUS en HUBER, het Verdrag van Vrede en Alliantie tusschen de Fransche- en onze Republiek gesloten wierdt, eene nadere Conventie trof-

troffen, waarbij „ ten einde het Oorlogs- 1795.
tooneel aftewenden van de Staaten van Zijne
Majesteit den Koning van Pruisfen, de rust
van het Noorden van Duitschland te bewaaren, en geheel de Commercieele vrijheid te herstellen, tusfchen dat gedeelte van het Duitsche Rijk en Frankrijk, even als voor den Oorlog," de Fransche Republiek consenteerde om de Oorlogsoperatien niet voorttezetten, of haare Troupes, het zij ter Land of ter Zee, te doen intreden in de Landen en Staaten, gelegen voorbij eene Linie van Demarcatie, welke zoude bevatten *Oostfriesland* en vervolgens afdaalen langs de *Eems* en de *Aa* of *Alpha* tot aan *Munster*, loopende vervolgens over *Coesfeld*, *Borcken*, *Bockholt*, tot de Grenzen van het Hertogdom *Cleef*, bij *Ysselburg*; langs deeze Grenzen tot *Magenporst*, op den *nieuwen Ysel* en den *Rhyn* opgaande tot *Duysburg*, van daar langs de Grenzen van het Graafschap *Mark*, op *Werden*, *Gemark* en langs de *Wipper*, tot *Homburg*, *Altenkirchen*, *Limburg* aan de *Lahn*, langs dien Stroom en dien welke loopt van *Idstein* naar die Stad, *Epstein* en *Höchst* aan den *Mayn*; van daar op *Ravenheim*, langs den *Landgraben*, op *Dortzheim*; wijders volgende de Beek die aldaar tot de Paltzifche Grenzen loopt; van daar tot het Darmstadsche en van den Frankischen Kreitz, welke de Linie geheel moest insluiten te *Erbersbach* aan den *Necker*; volgende den loop deezer Rivier tot de vrije Rijksstad *Wimpfen*; en van daar gericht op *Loewenstein*, *Meerhard*, *Hohenstadt*, de vrije Rijksstad *Nördlingen*, en *Holtkirch* aan de *Wernitz*, omvattende het Graafschap *Pappenheim*,

V 3 en

1795. en geheel de Frankifche en Opperfaxifche Kreitzen; langs *Beyeren*, *Opperpaltz* en *Bohemen* tot de Grenzen van *Silefien*. De Koning nam op zich de garantie dat geene troup Vijanden van Frankrijk dit gedeelte der Linie zoude overfchreeden, of uit de daarin begrepene Landen zoude trekken, om de Franfche Armeeën te bevechten, ten welken einde door de twee contracteerende Partijen, op de voornaame pointen, naa onderling genomen affpraak, genoegzaame Obfervations-Corpfen zouden houden, om de Neutraliteit, welke aan die Landen toegezegd wierdt, te doen respecteeren; tevens verbondt hij zich om in alle de Staaten, welke op den rechter Rhijnoever gelegen, en in de gemelde Linie begreepen waren, de Neutraliteit te doen naarkomen.

Niet alleen verviel thans alle daadlijke bijftand, welke onze jonge Held zich in zijne Krijgsverrigtingen van zijnen Koninglijken Neef hadt kunnen belooven, maar deeze zag zich zelfs genoodzaakt, ten einde aan de aangegaane verplichtingen te voldoen, de reeds in het werk zijnde Wapeningen te ftuiten.

Den 4. Augustus vaardigde hij aan den Generaal VON SCHLADEN, Commandant van de tot handhaaving der Linie van Demarcatie geposteerde Obfervatie-Armee, eene Cabinetsorder uit, in welke deeze gelast wierdt, het overloopen der Hollandfche Militairen niet verder te begunftigen, gelijk reeds aan de Regeering van *Hannover* en *Osnabrugge* aanfchrijving wierdt gedaan, dat Zijne Majesteit, uit hoofde van de ftipulatien van de zoo even aangehaalde afzonderlijke

Con-

Conventie, de verzameling van een gewapend 1795.
Corps, met vijandlijke oogmerken tegen Frankrijk, binnen de begrenzing der Linie van Demarcatie in geenerlei maniere konde toelaaten, maar integendeel verplicht zoude zijn dezelve, des noods, krachtdaadigerwijze te beletten.

Bij het Bestuur van onzen, nu meestal Bataafsch Gemeenebest genoemden, Staat, bevondt zich, offschoon ongeaccrediteerd, de Pruisfische Legationsfecretaris, Baron VON BIELFELD, deeze gaf van deezen maatregel van zijn Hof kennis aan den Franschen Chargé d'Affaires in '*s Hage*, Citoien PINSOT, door eene Nota, welke wij hier geraaden vinden in haar geheel te laaten volgen:

„ De verzameling van geëmigreerde Hollandsche Militairen, die thans plaats heeft in het Hertogdom *Osnabrug*, met reden in de tegenwoordige omstandigheden de oplettenheid van het Fransche Gouvernement moetende tot zich trekken, kan de Ondergetekende niet afzijn aan den Heer Chargé des Affaires PINSOT de Officieele explicatien, welke hij dienaangaande ontvangen heeft, mede te deelen.

„ Zijne Pruisfische Majesteit heeft eene gewapende verzameling in dat Gewest niet anders kunnen beschouwen, dan als volstrekt onbestaanbaar met de stipulatie van de afzonderlijke Conventie van het Tractaat van *Basel*, en met de rust van dat gedeelte van het Duitsche Rijk, dat gedekt is door de Linie van Neutraliteit. Eene zoo gewichtige consideratie hem dus in geenerlei wijze toelatende, oogluikende de maatregelen deezer geemigreerden aantezien, heeft hij de Comman-

 dan-

1795. danten zijner Troupen en zijner Guarnisoen-steden gelast, de doortocht der Hollandsche Overloopers niet behulpzaam te wezen, en hij heeft te gelijkertijd geschreeven aan de Regeeringen van *Hanover* en *Osnabrug*, om hun te verwittigen, dat hij zoodanige onderneemingen binnen de begrenzing der Linie van Demarcatie niet konde dulden, en dat hij hun aanraadde schielijk te trachten de moeilijke gevolgen voortekomen, welke daar uit konden ontstaan.

„ De Ondergeteekende verzoekt de Heer Chargé des Affaires PINSOT, van deeze Communicatie zoodanig gebruik te maaken, als hij best noodig zal oordeelen tot wegneeming van de onvoordeelige indrukselen, welke de verzameling in questie zoude kunnen voortbrengen. Hij vleit zich, dat de stappen des Konings zijnen Meester, om dezelve te vernietigen, geen twijfel zullen overlaaten omtrent de oprechte begeerte van Zijne Majesteit, om door een zoo naauwgezette als heusche nakoming van de door het Tractaat van *Basel* aangegaane Verbintenissen, alles voortekomen, wat aan de tusschen hem en de Fransche Republiek opgerichte goede verstandhouding zoude kunnen hinderlijk zijn.

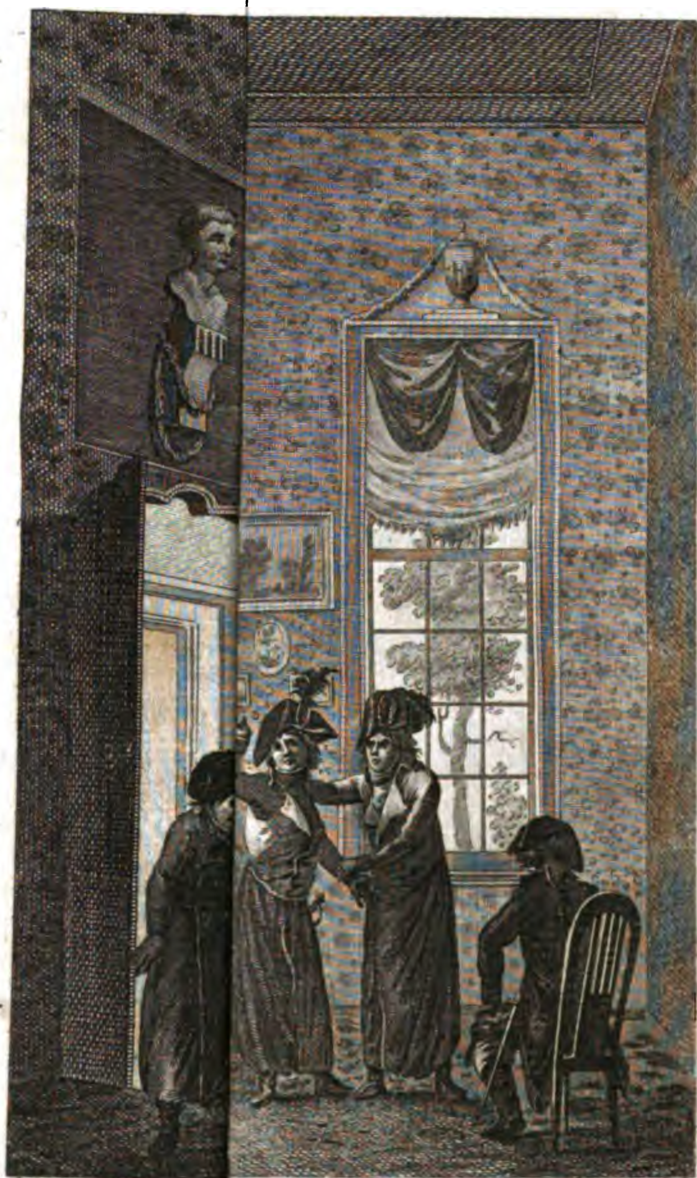
„ Gedaan in *'s Hage*, den 17. Augustus 1795.

(get.)

„ BIELFELD,

„ *Legations-Secretaris van*
„ *Zijne Pruiss: Majesteit.*"

Het

C. Groeneveld del. C. Brouwer sculp.

Het afscheidsRassemblement te Osnabrug

1795. Het was den 15. der maand Augustus dat Ósnabrugge's ſtraaten van trommelſlag en hoorngeblaas weêrgalmden, terwijl 's Konings Cabinetsordre wierd afgekondigd. Dus andermaal in zijne ontwerpen geſtuit, moest onze jonge Held zijne braave Lotgenooten zich zien verſtrooien; met opgekropte ſmert deelde hij hun het door de omſtandigheden afgedwongen bevel mede, moedigde hen aan tot volharding, maar ook tot lijdzaamheid en onderwerping. Terwijl zijn eigen moed hem ſteeds gunſtiger tijden deeden verwachten, verwees hij hen tot dezelve met den hem eigenen nadruk en hartelijke minzaamheid. Niet zonder ſterke aandoening kon hij echter de getrouwen verlaaten, die bereid waren hunnen geëerbiedigden en beminden Vorst dus met opoffering van goed en bloed te beſchermen en te trachten hem en zijn Huis in deszelfs vorigen luiſter te herſtellen.

Aanwijzing der Plaat. *De Konst heeft ook hier willen beproeven om door Stempel en Etsnaald voor het oog van den hem vereerenden Nederlander het toneel te verlevendigen, toen de jonge Bevelhebber aan zijne Officieren te kennen gaf dat, zijne tegenwoordigheid verder nutteloos zijnde, hij hen moest verlaaten, met oogmerk nogthans van geenszins in werkeloosheid te verkwijnen, maar onder de vaanen van het magtig Opperhoofd des Duitſchen Rijks nieuwe lauweren te plukken. Hadden zijne Medekrijgslieden ſteeds eerbied, hoogachting, liefde, toewijing voor hem gevoeld, hoe ſmertelijk moest hen niet dit oogenblik vallen! Ook zijn hart klopte, — dan, helaas! aan deeze bladeren is niet het geluk beſchoren van aan hem ter erkentenis der welverdiende bewondering*

 als

1795. *alsnog te kunnen worden aangeboden; zij echter, die alstoen tegenwoordig waren en onder wier oog dezelve mogen komen, verschoonen ons zeker van verdere uitwijding, terwijl 's Vorsten aanspraak en hunne eigen gewaarwordingen bij die gelegenheid gewis nimmer uit hun geheugen zullen gewischt worden! Voor anderen ware ook elke beschrijving te zwak!*

Terwijl de luchthartige Franschman (*) dus zijne grondstellingen over de oppervlakte des aard-

(*) Men belge zich niet over deeze uitdrukking, en vergunne tot staaving derzelve aan de volgende Anecdote eene plaats:

Toen in de maand Mey 1793 bij de Vesting *Valenciennes* bijna dagelijks gevechten voorvielen, in welke de Franschen met alle hunne heviglicid en volharding niets tegen de Geällieërden konden uitrichten, besloot men tot eene attaque op een sterk geretrancheerde post der Hollanders. Ten einde de Troupes tot deeze gevaarlijke onderneeming moed inteboezemen, begaf zich de Generaal DAMPIERRE naar die divisie welke in het gevecht moest komen. Cameraaaden! zeide hij, waarom zoo stil? waarom zingt gij niet? Zingt mij eens wat voor. „Ja, wat! Generaal!” riepen de Krijgslieden. DAMPIERRE hieldt zich of hij iets naardagt; welaan dan, hernam hij, dan zal ik u een liedje zingen van mijn eigen maaksel. Ziet, gindsch staan de Hollanders! — en nu zong hij:

Les Hollandais d'Hollande
Sont de vrais Hollandais;
S'ils n'étaient pas d'Hollande,
Ils ne feraient pas Hollandais.

(De Hollanders van Holland zijn waare Hollanders; waren zij niet van Holland, zij waren geen Hollanders.)

Deeze nietsbetekenende regels waren als een electrieke schok door de gansche Armée. Alle de Krijgslieden zongen het nieuwe liedje met een geestdrift en eene onophoudelijk lagchen, dat niet te beschrijven is. *Bravo*, zei-

aardbodems trachtte te verspreiden, terwijl hij zijne Vijanden verwon, en Vriendschaps-verbonden sloot met hen die zijne verdelging hadden beslooten, ontweek onzen jongen Held elke gelegenheid om zijne talenten met betrekking tot zijn Vaderland te doen schitteren. Opzichtelijk den Oorlog in het algemeen boodt de Keizerlijke dienst hem een nieuw pad van eere. 1795.

Het rassemblement moest zich intusschen verstrooien; veelen der gewapenden bleeven nog in den omstreek van *Bremen* bij den anderen; sommigen begaven zich naar *Engeland*, sommigen naar den kant van *Emmerik*, en hadden hun bestaan aan de Engelsche grootmoedigheid te danken.

Zijne Doorluchtige Hoogheid de Prins Erf-Stadhouder was intusschen in *Engeland* mede niet ten eenemaal werkeloos gebleeven, maar hadt zorg gedraagen om de Colonien van den Staat aan de tegenwoordige Bewindhebbers des Vaderlands te onttrekken, en hadt ten dien einde uit *Kew* aan derzelver Bevelhebbers en Gouverneurs brieven geschreeven, van

zeide nu de Generaal, *terwijl gijlieden nu zoo wel gemutst zijt, gaat nu op de Hollanders van Holland los, en jaagt hen hiervandaan.* Al zingende rukken de Franschen voort; maar het kartetschenvuur der Hollandsche Hollanders velde geheele gelederen ter aarde, — en joeg de Franschen op de vlucht. Al vluchtende, zelfs gewetsten die ter naauwernood voortkonden, zongen onder het gesnor der vijandlijke kogels, allen om het zeerst uitschaterende van lagchen, het liedje des Generaals:

Les Hollandais d'Hollande
Sont de vrais Hollandais, &c.

1795. van eenen inhoud gelijk aan dien aan de Colonie *Suriname*, welke, volgens het Dagblad der Provisioneele Representanten van Holland, aldus luidde:

Brief van Z. D. H. aan de Colonien.

„ *Edele, Erntfeste, Vroome, onze Lieve Getrouwe!*

„ Wij hebben noodig geacht UE. bij dezen aan te schrijven en te gelasten, om, zoo te *Paramaribo* als verder in de Colonie *Suriname*, te admitteeren de Troupes die van wegens Zijne Groot-Brittannische Majesteit derwaarts zullen worden gezonden, en op de Rivieren zoodanige Oorlogschepen, Fregatten of gewapende Vaartuigen, die van wegens Hoogstgemelde Zijne Groot-Brittannische Majesteit derwaards zullen worden gezonden, en dezelve te considereeren als Troupes en Schepen van eene Mogendheid, die in Vriendschap en Alliantie is met Hun Hoog Mog., en die derwaards komen om te beletten dat de Colonie door de Franschen worde geinvadeerd.

Waar mede

Edele, Erntfeste, Vroome, onze lieve Getrouwe!

Wij UEd. beveelen in Gods heilige protectie.

Uw goedwillige Vriend,

(getekend)
W. PR. VAN ORANGE.

Ter

Ter Ordonnantie van Zijne Hoogheid, 1795.
bij absentie van den Geheim-
Secretaris

(getekend)

J. W. BOEYNK.

KEW,
den 7 February
1795.

Accordeert met de
origineele Missive

(getekend)

H. VAN HEERT,
Secretaris."

Dan ook deeze poging mislukte, en de Gouverneurs hielden zich enkel aan de bevelen der Vergadering, alsnog Hun Hoog Mog. genoemd.

Daarentegen was het Verdrag tot stand gekomen, door hetwelk de Republiek der Vereenigde Nederlanden door Frankrijk niet als geconquesteerd Land, maar als eenen op zich zelve staanden Staat erkend, en met dezelve Vriendschap en Bondgenootschap aangegaan wierdt. Geene andere opofferingen wierden daartoe vereischt dan het afstaan van eenige weinige Plaatsen, als *Maastricht*, *Venlo*, en het geen daar toe behoort, mitsgaders *Saats-Vlaanderen*, daar onder begreepen het geheele Territoir gelegen aan den linkeroever van de Rivier *den Hond*, de helft bezit van de Stad en Haven van *Vlissingen*, alsmede eene somme van honderd Millioenen, alles tot eene billijke schaêvergoeding voor de kosten van den Oorlog. Daarentegen beloofde de Fransche Republiek voorttegaan om met een bepaald

Vredes-Tractaat tusschen de Republiek en Frankrijk.

1795. paald en beiderzijdsch overeentekomen getal Troepen, die plaatzen en positien met Krijgsvolk te bezetten, welke men voor de verdediging des Lands nuttig oordeelen zoude, alles evenwel niet langer dan geduurende deezen Oorlog. Het Contingent van ons Gemeenebest zoude bestaan in twaalf Schepen van Linie en agttien Fregatten, te gebruiken in de Duitsche- Noord- en Oost-zee, mitsgaders de helft van de Krijgsmagt, welke zij op de been zoude hebben.

Inwendig Bestuur. Het inwendig Bestuur ging thans ook voort zich hoe langs hoe meer op den Franschen leest te schoeijen; en aanvangelijk scheen het als of men die onbepaalde Volksregeering zoude willen invoeren, welke voorheen, zelfs bij de thans zegevierende Antistadhouderlijke partij als onstaatkundig en verderflijk beschouwd wierdt (*).

Men

(*) Ten bewijze daarvan leeze men den Post van den Nederrhyn, N°. 42, I. Deel, in het najaar van 1783 uitgegeeven. Spreekende van het in het licht komen van zeker Boekje, getijteld *aan het Volk van Nederland*, hetwelk aan veele voornaame lieden gezonden en gedivulgeerd was geworden, en tegen hetwelk Hun Ed. Mog de Staaten der Provintie van Utrecht en inzonderheid Hun Ed. Gr. Mog. de Staaten van Holland en Westfriesland een zeer sterk Placcaat hadden doen publiceeren, zeggende de Schrijvers van dit bij de Patriotsche partij toen sterk geleezen Weekblad: „ De Auteur schijnt daarin vooral het Volk te willen aanzetten om zelfs de teugels der Regeering in handen te neemen, en eene geheel en al Volksregeering te willen invoeren; men kan zonder een groot Politiek te zijn gemakkelijk besluiten dat onze Republiek tegenwoordig in dat geval rampzalig zoude zijn; men hoort alom klaagen over de verdeeldheid der gemoederen, men schrijft onze Wapenloosheid aan de tweedragt toe, en niet zonder rede, maar

Men liet thans den Souverein des Lands 1795. bestaan in de gansche massa der mannelijke bewooners, en de wilsbegeerte behoorlijk uitgedrukt door de meerderheid derzelve, dus was het grondbeginsel, waarop de beheering deezer Gewesten zoude gebouwd worden, moest als de eenige en onverbreekelijke wet gelden, met deeze enkele uitzondering nogthans, dat men, door het afleggen eener belofte, om tot deelgenootschap in deeze Burgermassa toegelaaten te worden, vooraf moest verklaaren, geene andere dan de nieuwingestelde orde van zaaken, vooral niet het Stadhouderschap of wat daar na zweemde, te begeeren.

Sommigen wenschten thans de Fransche Republiek ook in haare stelzels van een- en ondeelbaarheid naartevolgen; doch zij wierden be-

maar wat zou het zijn, indien het geheele Volk hoofd voor hoofd deel aan 's Lands regeering hadt? Onkunde, partijdigheid, haat, wraakzucht, omkooping enz. zouden die Volksvergaderingen niet alleen besluiteloos, maar ook tot een tooneel van verwarring en oproer maaken; wij hebben het meermaalen gezegd, en blijven nog bij ons gevoelen, dat het eene eigenschap is van eene Regeering uit verscheiden Leden bestaande, dat er traagheid in de gewigtigste besluiten plaats heeft, dewijl elk zijn doelwit, zijne drijfveeren heeft; maar wat zou het zijn, indien dit getal Regeerders zoo buitenmaate talrijk wierdt gemaakt uit onkundige, veelal gemeene, lieden, welke voor alle indrukfels vatbaar zijn? En wat de civiele Rechtsplegingen aangaat, dezelve zouden thans onder eene Volksregeering jammerhartig zijn; niemand zou, gelijk hij nu is, zijn goed of leven volkomen zeker wezen. Wij mogen over het algemeen genomen ons beroemen, dat 'er onder de tegenswoordige Regeering in het judicieele ongelijk meer billijkheid en rechtvaardigheid plaats heeft, dan eertijds."

1795. hevig bestreden door anderen, welke het bijbehouden der Gewestelijke onderscheidingen begeerden niet alleen; maar door de onuitvoerlijkheid zelve van alle de onderscheidene belangens, voordeelen en behoeften, geldmiddelen en schulden, enz. enz., met den Presidiaalen hamerslag te vereffenen en gelijk te
1796. kloppen. Evenwel zegevierden zij, en er ontstondt eene algemeene Nationaale Vergadering, waardoor de betrekkingen naar buiten geheel en al veranderd wierden en eenen schijn van eenheid verkregen, welke echter van binnen door de geduurige aanbotsingen van de bij de gedecreteerde ondeelbaarheid bestaan blijvende Gewestelijke verdeeling weldraa verviel. In het vervolg wisten de voorstanders van eenheid dezelve op die wijze te *modificeeren*, om met de woorden van C. ROGGE te spreeken, dat verklaarde Federalisten zich in veele punten met hen konden vereenigen.

Dan, behalven de partijen, die het zij de algemeene amalgame of volkomen ineensmelting of wel daarentegen de bijbehouding der Gewestelijke verdeeling begeerden, om niet te spreeken van hen die alsnog aan de oude orde van zaaken even vuurig verkleefd gebleeven waren, in tegenoverstelling der geenen welke de nieuwigheden der onwenteling waren toegedaan, bestondt er nog een legio van partijen, welke, als de uitwasschen der polijpen, de eene uit de andere voortkwamen. De gemaatigden en de doldriftige heethoofden vormden van hen de hoofdönderscheiding; beide waren tegen elkander nog meer dan tegen hunne beiderzijdsche tegenpartij verbitterd, en niet zelden zag men hen de verklaarde

Oran-

Orangegezinden, tot overmeestering hunner 1796.
tegenstanders in den arm neemen; even zoo gebruikten ook deeze somwijlen den bijstand hunner natuurlijke Vijanden, de Franschen, ten einde zich tegen hunne Landgenooten te beveiligen. Van het laatste zag men, onder anderen, blijken in *Utrecht*, toen de Gewestelijke Regeering goedgevonden hadt van alle de Leden en Ministers des Ouden Bestuurs de teruggave hunner zedert den Jaare 1787 genotene Tractementen te eisschen; lange hadden zij zich daartegen verzet, doch eindelijk was hun, op straffe van Executie, gehoorzaamheid bevolen. BOURNONVILLE echter, die thans het Opperbevel over de Fransche Krijgsmagt voerde, trok zich hunner aan, en deedt alles op eenige wederzijdsche smaadredenen tusschen de Representanten en den Generaal, welke laatste echter verklaarde, daarvoor geenszins vervaard te zijn, afloopen. Na zijn vertrek wierden hun geene vervolgingen meer aangedaan, offchoon alle de geleden hebbende Ingezetenen tot eene opgave hunner schadens waren uitgenodigd geweest, aan welke zeker in de ruimte was voldaan geworden.

Naa de vermeestering van de Vereenigde Nederlanden drongen PICHEGRU en JOURDAN door tot in het hart van Duitschland. De Keizerlijke Generaal, Graaf VON WURMSER, deedt inmiddels te vergeefsch in den Elzas eene Proclamatie verspreiden, dienende om de Ingezetenen van Lotharingen, van den Elzas en van de drie Bisdommen te bewegen om zich onder de Oostenrijksche heerschappij te voegen; deeze stap deed integendeel na-

1796. deel, alzoo de Fransche uitgewekenen, meenende daarin een ontwerp van verdeeling van Frankrijk te zien, hierdoor eenigermaate vervreemd wierden.

De Keizerlijken hadden aan den linkeroever des Rhijns volstrekt niets meer dan *Mentz*, hetgeen ten naauwsten berend was. Aan den rechteroever waren de Franschen meester van *Dusseldorf* en *Manheim*. Zij overstroomden het Brisgausche, terwijl in Italien de Generaal SCHERER, met twee Overwinningen op de Oostenrijksch-Sardinische Armee te behaalen, den weg baande voor de glorierijke Veldtochten van BONAPARTE. De Keizer moest zijne Staaten ontvolken; de Garnisoenen van zijne Staaten, van Bohemen, en zelfs van de Turksche Grenzen van Hongarijen moesten bijna alle naar den Rhijn trekken. Met deeze magt hernamen zij *Manheim* en deeden de Franschen het beleg van *Mentz* opbreeken; dan de krachtige aanvallen van JOURDAN aan de *Nahe*, de onderscheidene gevechten van PICHEGRU bij de linien aan de *Queich*, hielden de Oostenrijksche armee staande, op het oogenblik dat zij meende dat niets haar eenen inval in het binnenste van Frankrijk zoude kunnen verhinderen. Tegen het midden des Jaars verschafte eene Wapenschorsing beide Armeeën eenige rust.

Wapenstilstand aan den Rhyn.

Dezelve strekte zich niet uit tot de Arméen in Italien. BONAPARTE voerde aldaar, op last van het Directoire, hetwelk volgens de nieuwe Fransche Staatsregeling het Opperbestuur in handen hadt, het bevel over de Fransche armee. Even bekwaam als FREDRIK DE GROOTE, dus spreekt een Fransch Schrij-

Schrijver van hem, in het beschikken van 1796. een Plan voor eenen Veldtocht, kende BONAPARTE beter dan hij de kunst om de menschen door de gewaarwordingen der ziel tot groote dingen opteleiden. Gelijk ADRIANUS, zag men hem altoos aan het hoofd zijner Armee, zonder te schroomen moeilijkheden en voedzel met den soldaat te deelen; elk konde hem als zijnen spitsbroeder toespreeken. Deze gemeenzaamheid, die het bevelhebberschap tevens en de gehoorzaamheid verzachtte, gaf hem over zijne Armee een zoodanig zedelijk gezag dat zij hem op eenen wenk, zonder morren, tot aan het einde der waereld zoude gevolgd zijn. Van daar het onbepaald gezag dat hij in Italien uitoeffende, een gezag hetwelk te geenertijd door eenig Legerhoofd voor hem is bezeten geweest.

Dan, alsnog, terwijl wij moeten herhaalen dat wij geenszins bedoelen den Veldtocht aaneengeschakeld te beschrijven, keeren wij ons liever naar Duitschland, alwaar wij juist op het gewigtigst punt onzen jongen Held zullen aantreffen.

De Keizer konde of zijne Armee in Italien of in Duitschland sterker maaken. Hij verkoos het laatste, en wel eensdeels om de onderscheidene Standen des Rijks in bedwang te houden, zoodat zij geenen afzonderlijken Vrede konden maaken, als anderszins omdat de Franschen, meester zijnde van alle de plaatsen aan de *Adige*, de *Adda* en andere groote Stroomen in Italie, middel genoeg vonden om zich levensmiddelen te verschaffen, terwijl daarentegen de onvruchtbaarheid

 der

1796. der Tyrolsche gebergten de Keizerlijken weldraa zoude genoodzaakt hebben, om hunne mond- en krijgs-behoeften van zeer verre, langs bijna ontoegangelijke wegen, te doen komen. Den Wapenstilstand hieldt hij welbedacht vier maanden lang uit, en wierdt daardoor in staat zijn Leger te versterken.

Thans begon de tijd van FREDRIKS nieuwe krijgskundige loopbaan. — PICHEGRU hadt zijne demissie genomen; MOREAU was zijn opvolger; JOURDAN, wien opgedragen was de voornaamste operatien van het plan van den Veldtocht ten uitvoer te brengen, hadt onder zijne ordres 125,000 man, aan de rechtervleugel stootende aan de Rhijn- en Moezel-Armee, en aan de linker- aan die van het Noorden.

Tegen het midden van Juny was de gansche Armee van JOURDAN aan den rechter-Rhijnoever, uitgezonderd 40,000 man, die bestemd waren om het blocqueeren van *Mentz* voorttezetten.

MOREAU's Leger breidde zich langs de Rivier uit van *Hunningen* tot tegen over *Manheim*. De Veldmarschalk, Graaf WURMSER, hieldt zich bezig om deeze plaats te versterken; de drie Fransche armeeën vormden slechts ééne keten, die op den ganschen rechter-Rhijnoever gemeenzaamlijk moest ageeren.

Door deeze dispositie wierdt de Generaal BOURNONVILLE, toen in Holland het bevel voerende, genoopt om de Fortificatien van *Dusseldorf* te verbeteren. MOREAU moest tot het generaale plan medewerken door den *Rhijn* en den *Elzas* overtetrekken;

eene

eene operatie die des te bezwaarlijker was, 1796.
nadien de in het Brisgausche verzamelde Oostenrijkers, meester zijnde van *Kehl*, zich gereed maakten in Frankrijk te dringen.

Dan MOUREAU trok over den *Rhijn* en vermeesterde het Fort van *Kehl*.

Groot waren de bezwaarlijkheden der herovering, dan ook groot waren daarbij de werkzaamheden van FREDRIK. Reeds in de maand September hieldt zich het Oostenrijksch Leger daarmede onledig.

Het was bepaald geworden dat men den Aanval
19. eene onderneeming op *Kehl* zoude doen, op *Kehl*.
om den Vijand dien gewigtigen Post aftenee-men. Intusschen (den 17. 's namiddags) ontving men bericht dat de Vijand te *Treudendahl* gekomen was met eenige duizend mannen, en dat hij in weinig uuren de *Kniebis* zoude bereikt hebben: deeze tijding wierdt nog bevestigd door een brief van den Generaal MOREAU, den Commandant van *Straatsburg*, die onderschept was geworden. Naadien de aankomst van zoodanige versterking belet zoude hebben de voorgenoomene expeditie uittevoeren, detacheerde men straks twee Battaillons van *Alton* en van *Olivier Wallis*, onder de ordres van den Lieutenant Colonel VAN ASPEREN, naar *Oberkirch* en *Oppernau*, alwaar zij op Wagens overgebragt wierden, om gezamenlijk met de Boeren de toegangen naar dien kant te bezetten, en ze, zoo veel mogelijk, met verhakkingen te voorzien. De Heer Colonel MERVELD wierd gezonden met drie divisien Cavallerie naar *Renschen*, om den streek van *Offenburg* te observeeren en te dekken; tevens wierd beslooten nog dezelfde

 nacht

1796. nacht de expeditie op *Kehl* werkstellig te maaken. Tot dat einde kreegen alle de voorposten, bestaande in twee Batäillons van Groen-Laudon, drie Compagnien Servisch Vrijcorps, eene Divisie Blankensteiner Huzzaaren en het Bataillon van Manfredini, onder de ordres van den Colonel VON KLEIN, ordre een valsche attacque te doen op den rechterkant van de *Kinzing*, zoo dra de Hoofd-Colonne de waare attacque zoude aangevangen hebben. De Kaptein OLINGER ontving te gelijk bevel om deeze Colonne te volgen met het grootste gedeelte zijner Artillerie, om met nadruk de Verschansingen des Vijands te beschieten en hem sterk te allarmeeren. — De Heer Generaal Vrijheer van Petrasch stellende zich op marsch van *Bisschoffsheim*, ten 7 uuren 's avonds, met drie Battaillons van Ferdinant en eene Divisie ligte Paarden van LEVENÖHR; hij avanceerde door *Legelhurst*, *Wildstätten*, *Geldschier* en *Marlen*, op den Rhijnkant, langs een Dijk, tot op een mijl van *Kehl*: deeze marsch geschiede in agt uuren. Na eenige oogenblikken verposing, hervatten 1600 mannen van het Regiment van Ferdinand, onder bevel van den Heer Lieutenant-Colonel OESKAI en den Major DÄLLOS den marsch, hebbende tot wegwijzers eenige vertrouwde boeren, met ordre om langs den Dijk te blijven voortgaan en op die wijs door de Vijandelijke Verschansingen, welke aan dien kant onvoltooid waren, te zoeken door te dringen tot aan den Rhijnbrug, en die te vermeesteren; en terwijl een gedeelte zich daar moest houden, hadden de overige de aan de *Kinzing* liggende en geheel voltooide

Ver.

Verschansingen, mitsgaders het aan dien kant 1796.
staande Vijandelijk Camp, aan te tasten, ten
einde dus de inrukking der op den rechterkant van de *Kinzing* geposteerde Troupes behulpzaam te weezen. Het overige van het Regiment van Ferdinand wierdt in tweën gesplist, het eene deel, onder de ordres van de Heer Colonel VON PONGRAZ, bleef bij den aanvang der Vijandelijke Rhijn-Verschansingen, om de reeds doorgedrongen Colonne te ondersteunen; de andere, gecommandeerd door den Heer Major VON BUSCH, avanceerde van *Morlen* door *Sundheim*, op de Landstraat, tegen het Dorp *Kehl*. Alles wordt gelukkig en in de beste orde volbragt. De aanval geschiedde nog voor den dageraad; de Troupes die voorgerukt waren, bemeesteren de Rhijnbrug; het Dorp *Kehl* wordt bemagtigd, en vervolgens boodt de Vijand slegts eenen geringen tegenstand in zijne Verschansingen en in het Dorp *Kehl*; ondertusschen wilde het ongeluk, dat de twee Commandanten der voortgerukte Troupes, Lieutenant Colonel OESKAI en Major DÄLLOS, in de Actie doodelijk gekwetst wierden; het geen onder de Soldaaten van het Regiment van Ferdinand wanordre veroorzaakte; het gevolg was, dat de Vijand de handen wat ruimer kreeg bij den Rhijnbrug; en uit *Straatsburg* een versterking van 3000 man Infanterie, Cavallerie en Artillerie bekomen hebbende, kreeg hij de overhand op onze Trouppes. Dit geschiedde juist toen de Heer Generaal VON PETRASCH het Battaillion van Manfredini deedt opkomen van den anderen kant van den *Kinzing*, door *Neumull*, om de Overwinning te voltooijen,

 maar

1796. maar dat Battaillon kwam te laat, en kon enkel den Vijand ophouden, waar na alle de Trouppes zig formeerden en hunne retraite in orde maakten. Men bekwam dus geen ander voordeel uit deeze expeditie, dan de vernieling van een groot gedeelte van het Guarnisoen van *Kehl* en het neemen van 8 a 900 gevangenen. Behalven de Heer Lieutenant Colonel OZÉSKAI, die, naa gekwetst te zijn, gevangen genomen is, en de Major DÄLLOS, die aan zijne wonden overleeden is, zijn er van ons eenige honderden manschappen van *Ferdinand* zoo gedood als gekwetst en krijgsgevangen gemaakt."

Dan de voornaamste aanval bleef achterwege, tot de aankomst van den Aartshertog KAREL, die het Opperbevel voerde. Toen die Vorst zich aan het hoofd der Armee gesteld hadt, verdreef hij weldra den Vijand van den ganschen rechter-Rhijnkant, en spoedde zich, naa een Corps troupen onder bevel van den Lieutenant-Veldmarschalk Vorst van FURSTENBERG achtergelaaten te hebben, om den Bovenrhijn te dekken, met zijne overige Troupes naar den kant van *Offenburg*, ten einde het beleg van de Sterktens en het Bruggenhoofd van *Kehl* te nadrukkelijker te volvoeren. Prins FREDRIK bevondt zich alsnog onder het groote aantal verdienstelijke Officieren en Legerhoofden vermengd.

Den 22. November, voor het aanbreeken van den dag, attacqueerden de Franschen de Keizerlijke linien voor *Kehl*, in drie Colonnes, aangevoerd door de Generaals LECOURBE, DECAEN en SISSE. De laatste maakte, naa drie aanvallen, zich meester

van

van het Dorp *Sundheim*. Het tweede Bataillon der tiende halve Brigade hadt de Verschansfingen het eerst beftegen, veele gevangenen gemaakt en de Kanonnen vernageld, van welke de Paarden door de Volontairen aldaar binnen gebragt wierden; de Generaal LECOURBE trof het zelfde geluk in het bemagtigen der vijandelijke Batterijen; hij nam vijf Kanonnen en maakte veele gevangenen. De Generaal DECAEN, die het Centrum commandeerde, was het egter minder medegevallen, dewijl zijne Trouppes eenigermaate in wanorde geraakten. Nogtans is hij de vijandelijke Linie ingedrongen en heeft eene Redoute overmeesterd, in welke men drie Kanonnen vernagelde; de vijandelijke Verfchansfingen in de tweede Linie verhinderden hem echter, doordien hij geene genoegzaame manfchap hadt, ftand te houden; hij vergenoegde zich dus den aanval van den Generaal SISSE te onderfteunen, welke volmaakt wel zoude uitgevallen zijn, indien men hem tijdig genoeg een halve Brigade en eenige Kanonnen toegezonden hadde. Het zevende Huzzaaren-Regiment was reeds door *Sundheim* voortgedrongen. Toen het den Vijand in eene groote menigte zag aanrukken trok het zich terug. Dezelfde bevelen ontvingen ook de overige Generaals, en men nam wederzijdsch de oude ftelling weder. 1796.

Het oogmerk deezer attacque fchijnt geweest te zijn het Oostenrijksch Corps, welk de Linie bezet hadt, te vernielen, waaruit een groot voordeel ontftaan ware, gelijk altoos wanneer een Linie doorgebroken wordt.

1796. Het verlies aan dooden, aan de Oostenrijksche zijde, was zeer aanmerkelijk: zij moeten ook veele gekwetsten gehad hebben. Men bragt 5 a 600 man gevangenen binnen de Vesting, onder welke veele Officieren, onder anderen van het *Geulaysche* Vrijcorps. (De Lijst behelst: van het Regiment *Starrey*, Infanterie, 300 man; *Aartshertog Toskana* 46; *Mich. Wallis* 34; *Jos. Colloredo* 5; *d'Alton* 3; *Kaunitz* 120; van het Artillerie-Corps 24; en van het *Geulaysche* Vrijcorps 100; te zamen 524 man gevangenen.)

De Generaal DESSAIX, die de expeditie commandeerde, hadt eene contusie aan den voet door een Kanonkogel bekomen: zijn Paard wierdt onder hem doodgeschooten. Hij gaf het commando over aan den Generaal DUHEM.

Na dat de affaire voorbij was, wierdt van de Keizerlijke zijde nog een Parlementair aan de Generaliteit gezonden, om kundschap wegens den gevangenen Overften VAN GEULAY te erlangen. — Er zouden juist even voor den aanval nieuwe Schoenen voor de Keizerlijke Trouppes uitgedeeld worden, welke de Volontairen in handen vielen.

Weinige dagen daar na, den 31. November, werden te *Kehl* wederom aanstalten tot een uitval gemaakt, om de Oostenrijksche Kanonnen en Mortieren te vernagelen. Zes Grenadier-Compagnien gingen in slagorde opmarcheeren, en rechts aan deezen marcheerden zes andere Compagnien in Colonne: links was een Battaillon: deeze maakte de eerste aanvals-linie uit. Na hen volgden vier Battaillons versterking. Den Generaal DECAEN was de uitvoering van alles aanvertrouwd; men

men moest direct op de twee Batterijen, 1796.
aan vooruitspringende hoeken in de linie opgeworpen, aankomen, zonder een Snaphaanschoot te doen. Het Hoofdcorps rukte zonder te vuuren voort; eenige gedetacheerde flanqueurs hadden niettemin buiten verlof losgebrand, waardoor de Vijanden de aankomst der Troupen gewaar wierden, zoo dat de duisternis en het Vijandelijk vuur uit Kanonnen en klein Geweer de Colonne rechts afwierpt. Door deeze scheeve Marsch geraakten zij in den binnen hoek tusschen de beide voornoemde Batterijen, het welk haar zeer ongelegen kwam; de Soldaaten, die zich dus onverhoeds in de loop- en communicatiegraven bevonden, meenden alle dat zij in de werken waren die men wilde wegneemen; zij stelde zich agter dezelve en vuurden af, de Bataillons-Commandant MARCOGNET, die de zes eerste Grenadier-Compagnien commandeerde, wierdt door een Snaphaanschoot in den arm gewond, en kon dierhalve niet blijven om de Soldaaten uit hun verkeerden waan te brengen, evenwel trok men zich terug, na dat de Vijand eenige manschap had verlooren, de loopgraven toegeworpen en eenige werken overhoop gehaald waren.

Vijfenveertig dagen waren de Loopgraven geopend geweest; de Vestingwerken, door de ijsselijke werking der Keizerlijke vuurmonden vernield, leverden het schouwspel van eenen onguuren klomp, het voorbeeld als het ware van de vernietiging der ontzaglijkste samenstelling. Dan kunst en natuur hadden samengespannen, en de vermeestering der Vijandlijke Burgt, scheen meer dan een arbeid

voor

1796. voor Herculesfen geschikt, niet dan door wonderwerken uitvoerbaar (*). Toen was het dat Vorst FREDRIK te voorschijn snelde, zag, en verwon.

Vermeestering van *Kebl*, door Prins FREDRIK.

Uit zesduizend mannen bestondt zijne onderhebbende krijgsmagt; talrijker was de Vijand; dan de onvertsaagde woede waarmede hij aangevallen wierdt, deedt hem van verbaazing terugdeinzen. Niet ongewroken bleef echter des jongen Helds voorspoed; te schitterender wierdt daardoor ook zijn werk.

De helft zijner manschappen viel onder het vuur des Vijands, dan FREDRIK wierdt niet af-

(*) *Kebl* ligt in de Neder-Elzas, aan den Rhijn, tegen over *Straatsburg*, alwaar de kleine Vloed Kintzig in den Rhijn valt, twee mijlen van *Offenburg*. De Vesting benevens het Hoornwerk, ligt als een Eiland in het water, en zij worden aan de eene zijde door de Rivieren Schutt en Kintzig omringd, waardoor het land door sluizen aan den Rhijn liggende kan onder water gezet worden. De Plaats wierdt den Markgraaf LODEWYK VAN BADEN, in den Rijswijkschen Vrede, met toestemming van het Rijk, door den Keizer, tot vergoeding van zijne in den Oorlog geleden schade, overgelaaten, doch wierdt in het Jaar 1703 door de Franschen wederom veroverd, en in den Badensche Vrede van 1714, in het 6. Artikel, aan het Roomsche Rijk overgegeeven, in den staat waarin zij was, en waarvan het *dominium utile* aan het Markgraaflijk Badensche huis toegestaan wierdt. In het Jaar 1733 belegerden de Franschen de Plaats weder, openden op den 19 October de loopgraven, en namen dezelve den 29. daaraanvolgende met verdrag in, waarop zij het Fort, op een klein Eiland in den Rhijn, tusschen *Kebl* en *Straatsburg* gelegen, en hetwelk door de overeenkomst van den Vrede van 1714 geslecht moest worden, weder herstelden, dan de teruggave der Plaats, in de Preliminairen te *Weenen*, op den 3. October 1735 tusschen den Keizer en Frankrijk bedongen, is den 8. February 1737 eerst gevolgd.

afgeſchrikt. Verſtomd over zijne volharding, deinsde de Vijand terug, en FREDRIK reedt binnen de Vesting. 1796.

Zoo groot was de ontſteltenis, dat ook *Straatsburg* voor zijne overwinnende wapenen hadt moeten bukken, indien niet het gering aantal zijner troupen den jongen Vorst hadt doen beſluiten zijne onderneeming niet verder uittebreiden. Vriend en Vijand ſtonden verbaasd, en zoo in het Leger als aan het Hof noemde men den naam FREDRIK met eerbied en bewondering. Het opperhoofd des Rijks, zich beijverende om zoo uitſteekende verdienſten te beloonen, vondt zijne magt te gering, ten zij met afwijking van de van oudsher betrachte herkomens en gewoonte; het eerſte voorbeeld dat een onroomſche met de aanzienlijkſte van 's Keizers ridderordens, die van MARIA THERESIA, begunſtigd wierdt, zag men in den jongen Orange Vorst. 1797.

„ Een reeks van wondre omſtandigheden",

dus zong van hem een Vaderlandsch Dichter,

„ Een reeks van wondre omſtandigheden.
„ Doet, ſpijt het dreigendst lijfsgevaar,
„ Held FREDRIK naar den Donau treden,
„ Ten dienst van Duitschlands adelaar,
„ Die, ziende 's Helds laurieren bloeijen.
„ Den blikſem in de klaauw voelt gloeijen,
„ Van trotsheid, nu het Heldenzaat
„ Van Naſſau, de eer der Nederlanders
„ Zal ſtaaven bij Germanjes ſtanders,
„ Ten dienst van 's Keizers veegen ſtaat.

„ Die

1797. „ Die trotsheid ziet zich niet bedrogen,
„ De Held, ter boord des Rhijns gespoed,
„ Naar Kehl, 't ontzaglijk Kehl gevlogen,
„ Verbaast daar alles door zijn moed;
„ En, schoon van zijn zes duizend knechten,
„ Drie duizend vielen onder 't vechten,
„ Door 't koele bloed van Nederland,
„ In 't hevigst vuur hem bijgebleeven,
„ Ziet zich de Gal terug gedreeven,
„ En FREDRIK houdt op 't slagveld stand.

„ De faam, die, door haar duizend monden,
„ Zijn daaden voert naar 's Keizers hof,
„ Doet, door zijn moed en oorlogsvonden,
„ Het al weêrgalmen van zijn lof.
„ De steun van Cezars rijksbelangen,
„ Ziet grootsch zich 't edel lijf omhangen
„ Met de orde van THERESIA;
„ En de eer van 't geen hij heeft bedreeven,
„ Ter boord des Rhijns, bij bloei van 't leven,
„ Volgt schitrend hem ten Donau na.

„ De Vorst, verliefd op 's Helds laurieren,
„ Bekoord door zijn beroemd beleid,
„ En wat een sterfling kan versieren,
„ Die dapper is met minzaamheid,
„ Verklaart hem hoofd der oorlogsbenden,
„ Die naar de grijze Po zich wenden,
„ Om 't heldenkweekend Vaderland
„ Der Catoos en Emiliussen,
„ Wier volken Vrankrijks heirstaf kusschen,
„ Te rukken uit des Gaulers hand."

Te

Te meermaalen levert de geschiedenis voorbeelden op dat Mannen, door hunne uitmuntende hoedanigheden en schitterende geestvermogens boven hunne tijdgenooten verheven, in het uiterlijk voorkomen met eenig ander Persoon, meestal van stand en aart ten eenemaal onderscheiden, gelijk waren; van daar dat men in de Jaarboeken van onderscheidene Landen gewaagd vindt van geslepen bedriegers, die deeze gelijkenis listig wisten te misbruiken om zich aanzien of baat te verschaffen. Tot een zoodanig spel der natuur strekten ook de gelaatstrekken van Prins FREDRIK. 1797. Anecdote van eenen gewaanden Prins FREDRIK.

In onderscheiden plaatsen van ons Vaderland vertoonde zich een Persoon, zich voor den jongen Vorst uitgeevende, met zoo veele waarschijnlijkheid, dat lieden, die voorheen ontelbaare reizen tot Hoogstdeszelfs tegenwoordigheid waren toegelaaten geweest, niet alleen voor hun zelve, dat de Reiziger indedaad Prins FREDRIK was, volkomen overtuigd waren, maar zelfs op gemaakte twijffelingen van anderen, aan welke hij niet verkozen hadt zich te laaten zien, de krachtigste verzekeringen daarvan gaven. Slechts weinige voorbeelden weet men dat hij hier te land gelden zoude hebben trachten opteneemen, hetgeen men echter als het eenige oogmerk zijner bedriegerij zoude hebben moeten aanmerken. Hij reisde met weinig staatsie en gevolg, waarvan de reden hier te Lande zeer waarschijnlijk konde gemaakt worden; hij hadt echter eenige kostbaarheden, welke hij zeide voormaals aan het Hof in den *Haag* geweest te zijn, onder anderen een prachtig zilver

De-

1798. eenen nieuwen Oorlog in Italien, op de Zeeën van Europa, Amerika, Africa.

Niet dat in het nu afgeloopen Jaar de fakkel des Oorlogs niet mede over Europa gevlamd hadt; behalven over Zwitserland, hadt zij zich nog over eenen Staat verspreid, wiens magteloosheid denzelven voor alle deelneeming in de vijandlijkheden hadt schijnen te bevrijden. *Romen*, eertijds gewoon de waereld door het staal te overheeren, vervolgens dezelve door beheersching der denkbeelden aan ketenen te leggen, hadt moeten bukken voor den vermogenden arm van het Fransche vijfmanschap. Ook tegen het alsnog als eene rots pal staande Albion hadt zich de Gemeenebestelijke heirmagt willen beproeven; ontzettende Legers waren tegens hetzelve gevormd. Het eene, in het Noorden, moest Engeland en Ierland omvleugelen; het tweede, in het Zuiden, moest Africa te neder drukken, Egypten vermeesteren, de verhevene Porte ten onder brengen, Asien met nieuwe Alexanders overstroomen. Dan de beschermgeest van Brittenland waakte nog. Hij ontdekte de samenzweeringen in Ierland, nog eer zij door de vijandlijke Legers en Vlooten het Rijk konden ten val brengen; veelen wierden gevat; anderen ontvluchtten; sommigen schaarden nog te samen en veranderden Ierland in een bloedig Oorlogsveld. De Gemeenebestelijke Vlooten kwamen te laat, en zevenmaal mislukte hun aanval; eens van de zevenmaalen wierdt de Landing volbragt, dan de ontscheepte manschap moest zich gevangen geeven. BONAPARTE was intusschen met de magtig uitge-

geruste Vloot naar de Middelandsche Zee gestevend; de Vloot, welke hem overbragt, wierdt door NELSON, aan den Nijl, vernield, zoo vernield als misschien in de geschiedenissen voorbeeldeloos is. 1798.

De onzen jongen Vorst aangeweezen gewesten, echter, waren het juist die hem geene gelegenheid tot nieuwe lauweren konden opleveren; en, toen in den aanvang des volgenden Jaars, de aanmarsch van Russische troupen op het Duitsch grondgebied de Onderhandelingen van *Rastadt* deedt afbreeken, gebeurde juist het noodlottig voorval, hetwelk het onze droevige taak is, thans, ten besluite deezes Werks, den weetgierigen deelneemenden Leezer medetedeelen. 1799.

Besmettelijke ziekte in Italien.

De schoone Landstreeken van het vruchtbaar Italien waren alsnog met de dienaaren des verwoestenden oorlogs bedekt; de heilzaame verkwikkende lucht was verdweenen, en de besmettende dampen van pestagtige ziekten hadden dezelve vervangen. Ook FREDRIK's manschappen wierden door dezelve aangetast. De Veldheer was geëerbiedigd, bewonderd bij zijne benden; dan ook hij beschouwde in hun zijne spitsbroeders, zijne cameraaden. Hij wist hoe zijne tegenwoordigheid hun de alleraangenaamste laaffenis in hunnen kommerlijken toestand zijn zoude, en hij ontzag niet het hem dreigend gevaar om zijne volgers die verzachting te verschaffen. In eigen persoon bezocht hij hunne legersteden, en sprak hun lijdzaamheid en moed in. - Dan, engelagtig mogen zijne gemoedsbewegingen geweest zijn, zijne natuurlijke krachten waren die eens menschen. Ook

1799. hem tastte de besmetting aan, en de Held, voor wien heirschaaren vluchtteden, wiens tegenwoordigheid dood en verderven onder zijne Vijanden verspreidde, „ verloor uit menschenmin zijn leven."

Overlijden van Prins FREDRIK.

Vonden wij ons genoopt in de Inleiding de woorden van BERTIN D'ANTILLY mede-tedeelen, laaten wij ook thans het gevoel volgen van den Vaderlandschen Dichter, welken wij zoo even niet voorbij konden afteschrijven.

„ Maar Held!" dus zingt hij:

„ Maar Held! u volgt bij Cesar's standers,
„ In 't wijsheidkweekend Padua,
„ De menschlijke aart der Nederlanders,
„ De liefde tot uw benden na:
„ Gij gingt, zelfs in de kleinste hoeken,
„ Uw kranken legerknecht bezoeken,
„ En schroomde geen besmette lucht;
„ Voldaan, op 't spoor van uw Bataaven,
„ Den kranken oorlogsman te laaven,
„ Die in het armlijk ziekbed zucht.

„ De koorts bespringt uw frissche leden;
„ De afgrijsselijke doodsharpij
„ Laat, door haar draaken voortgereeden,
„ 't Gespan den ijz'ren teugel vrij.
„ Haar pijl doorsnijd uwe ingewanden,
„ En doet een doodlijk vuur ontbranden,
„ Welks woede elk uur in kracht vergroot,
„ En dat, in spijt van 't wijst bedoelen
„ Der Artzen, zich niet laat verkoelen,
„ Dan door de koude van den dood.

„ Straks

„ Straks liet toen de arend, fel bevangen 1799.
„ Door fiddering, het hoofd, de kuif,
„ En de uitgefpreide vlerken hangen,
„ En fcheen, door rouw, een tortelduif,
„ Die we om haar wederhelft zien treuren;
„ De krijgsgod dreigt het kleed te fcheuren,
„ De ftraffe krijgsman zucht en fchreit;
„ De Donau fchijnt in floers begraaven;
„ Hoe zuchten de edele Bataaven,
„ Nu gij van de aard' voor eeuwig fcheidt.

„ o Held! zoo, na uw grootsch vermeeten,
„ Onze en Germanjes achting waard,
„ Gij, nu in 't zalig licht gezeeten,
„ Nog weetenfchap hebt van deeze aard',
„ Laat uwe fchim zich niet ontrusten,
„ Dat ge aan uw Vaderlandfche kusten,
„ Niet rust bij uwer Vad'ren asch;
„ Het lot heeft, na uw roemrijk leven,
„ Uw lijk een' grond ten graf gegeeven,
„ Die 't Vaderland der Helden was.

„ Hoe ziet gij u verwellekomen
„ In 't helder zalig zielenveld!
„ Hoe zien we u bij de hand genomen,
„ Door deugdenvrind en oorlogsheld!
„ De vroome WILLEM, Neêrlands vader,
„ Treed u met dapp'ren MAURITS nader,
„ Van FREDRIK HENDRIK nagetreên;
„ De Derde WILLEM, duizend helden,
„ Beroemd door moed in de oorlogsvelden,
„ 't Dringt al met eerbied om u heen.

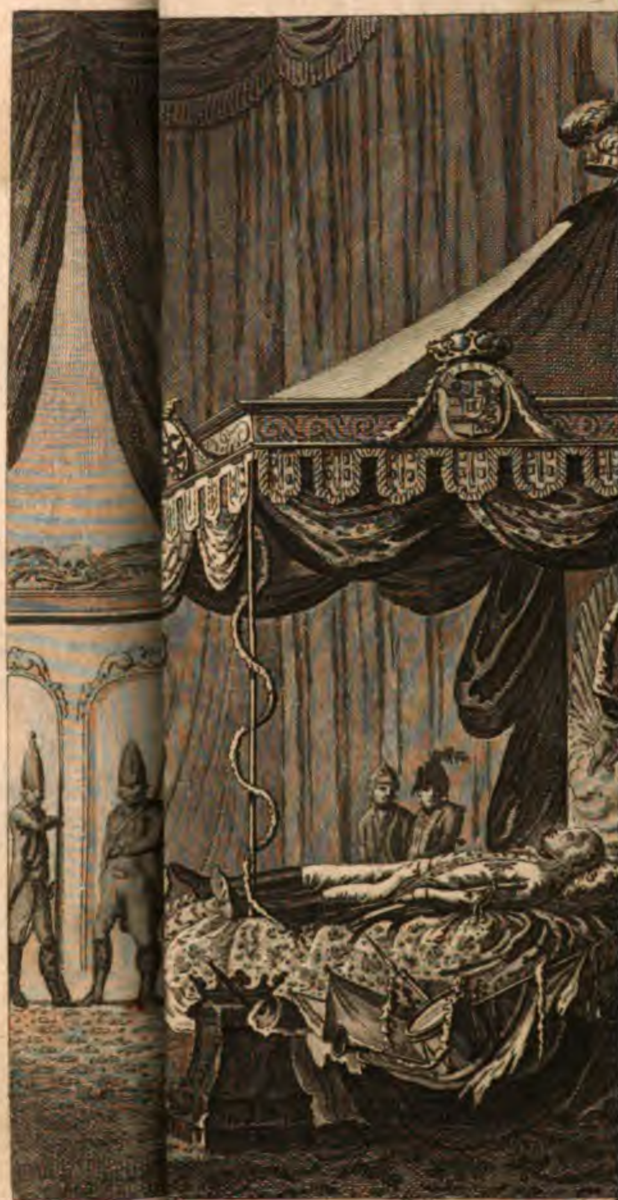
1799.

„ Dat denkbeeld trooste uw hart, Bataaven!
„ De Held die zoo veel roems verwierf,
„ Wiens daaden Neêrland luister gaven,
„ En in de baan der glorie stierf,
„ Ten vierentwintigst jaar van 't leven,
„ Zij op zijn graf een zucht gegeeven,
„ Ten dank voor de eere ons aangedaan.
„ Men zag den dapp'ren Gal hem achten,
„ Wat moet men van uw grootheid wachten?...
„ Wat vreugd! gij eert u door een traan!"

Aanwijzing der Plaat.

De zesde van Louwmaand was de noodlottige dag toen de jonge Vorst verscheidde. Overstelpend was zeker de droefheid zijns Legers. *De Tekenkonst heeft hier de moeilijke taak op zich genomen om de eerbied hem, op het Paradebed liggende, door zijne Officieren beweezen, te schetzen.* Wel mogt indedaad de traan des weldenkenden de gedachtenis, ook in een vreemd Land, gedenken van eenen Vorst, die, reeds in zijne tedere jeugd beminnelijk en eerbiedwaardig, door de lotgevallen der waereld verstooten wierdt uit het Vaderland, welks schepping de roem zijner Voorouderen hadt uitgemaakt! Ook toen deeze algemeen erkende verdiensten van zijn Huis, door staatkundige omstandigheden, bij de Ingezetenen van dat Vaderland, niet meer algemeen in den Persoon zijns Doorluchtigen Vaders erkend bleeven, was hij nog steeds, zelfs in de onzalige tijden des burgerkrijgs, eene uitzondering in het gevoelen zijner haaters! Thans, bij het ophouden van de oorzaaken der tweespalt, moet elk Nederlander in hem den Held, den Landgenoot, den Nakomeling van den Stichter des Gemeenebests erkennen!

EINDE DER VIERDE AFDEELING.

C. Groene… C. Brouwer sculp…

De overl… zyne Officieren betreur…

BERICHT VOOR DEN BINDER.

Het Afscheid neemen van Prins FREDRIK te *Osnabrug*, tegen over pag. - - 307.

Prins FREDRIK op het Paradebed liggende door zijne Officieren betreurd, tegen over pag. - - - - - - - 336.

Bij het Inbinden der Vier Stukken moet de Naamlijst der Inteekenaars voor het Eerste Stuk geplaatst worden.

GODSDIENSTIGE OVERDENKINGEN, EN CHRISTELIJKE WAARSCHUWING.

Wee U — gij Schriftgeleerden en Phariseën — gij geveinsden — gij blinde leidslieden, die gij de mug uitzuigt en den kemel doorzwelgt. — — —

Wee U - gij Schriftgeleerden en Phariseën — gij geveinsden — want gij zijt de wit geplaasterde graven gelijk, die van buiten wel schoon schijnen; maar van binnen zijn ze vol doodsbeenderen en aller onreinigheid. — Alzoo schijnt ook gij wel den menschen van buiten regtvaardig, maar van binnen zijt gij vol geveinsdheid en ongeregtigheid. — Gij slangen — gij adderen-gebroedsels — hoe zoudt gij de helsche verdoemenis ontvlieden? —

JEZUS CHRISTUS (Matth. XXIII: 23 en verv.)

Hij slaat zijne handen aan de genen die vrede met hem hadden, hij ontheiligt zijn verbond. — Zijn mond is gladder dan boter, maar zijn hart is krijg: zijne woorden zijn zagter dan olie, maar dezelve zijn blote zwaarden. — — — Maar — Gij — o God! zult die doen nederdalen in den put des verderfs: — de mannen des bloeds en bedrogs zullen hunne dagen niet ter helft brengen: — Ik daar en tegen zal op U vertrouwen. —

DAVID (Ps. LV: 21, 22 en 24.)

GODSDIENSTIGE OVERDENKINGEN,

EN

CHRISTELIJKE WAARSCHUWING

VAN

WILLEM GEORGE FREDERIK,

PRINS VAN ORANJE ENZ.

BIJ DE STAATSGEBEURTENISSEN IN FRANKRIJK EN DUITSCHLAND.

Getrokken uit eigenhandige Brieven, in de Jaren 1797 en 1798 door dien Vorst geschreven aan zynen ouden en trouwen vriend

B.. G...,

gewezen Kolonel van de Guarde.

Naar het eigene handschrift uit het Fransch vertaald, en opgedragen aan de

Hollandsche Natie,

door eenen liefhebber van Zuiveren Godsdienst, Christelyke Vryheid en Maatschappelyke Orde.

Te AMSTERDAM, bij

A. B. SAAKES.

MDCCCVIII.

VOORBERIGT

VAN DEN

VERTALER.

De meeste Hollanders denken nog, met eenen liefdevollen eerbied, aan Prins WILLEM GEORGE FREDERIK; — niet alleen, om dat Hij een afſtammeling geweest is van die Oranjehelden, aan welke wij, — als verdedigende grondleggers van onzen Godsdienst en onze Vrijheid, — eene groote verpligting hebben: — maar ook — wijl *Hij in het bijzonder*, door zijn edel karakter en roemrijke bedrijven, zich beminnelijk gemaakt heeft bij elk eenen, die mannenmoed — verdiensten en braafheid regt weet te waardeeren. —

 Aan

Aan zulken kan dit geschrift niet anders als een verkwikkend genoegen geven, om dat zij, daar door, in hunne gevoelens bevestigd, en — broederlijk vermaand worden, onder alles, wat dreigt — drukt of benaauwt, zich zwijgend aan den wil van den Alregeerder te onderwerpen. — en, wat er ook gebeure, hunne burgerpligten, met volstandige en Christelijke getrouwheid, te blijven vervullen. — — — Misschien zullen zij ook hier in nog wel iets vinden, dat hun sommige Staatsgebeurtenissen uit een ander oogpunt doet beschouwen — en — te gelijk op hunne gemoedsgesteldheid eenen heilzaam bedarenden invloed heeft, terwijl het een behoedmiddel kan zijn tegen morrende ontevredenheid, en een onrustig verlangen *naar dingen, die meer wenschelijk, dan waarschijnlijk zijn.* ..... —

Er

Er zijn er ook, die het gedrag en de gezindheden van FREDERIK niet zoo geheel gunstig beoordeelen. — Deze kunnen, bij het lezen dezer overdenkingen, van hunne dwaling — van hunne bedilzieke partijdigheid, overtuigd — en aangevuurd worden, om het ongelijk, dat zij welligt dezen Vorst aangedaan hebben, eenigzins te vergoeden, door het eerbiedigen van zijne nagedachtenis — door het in acht nemen van zijne raadgeving — en — door het naarvolgen van zijne grootmoedige menschenliefde. —

Tot onze leering en waarschuwing, wordt ook hier eene akelige, maar niet minder *ware* beschrijving gegeven van de ijsselijke rampgevolgen, die de geest van ongeloof en regeeringloosheid, zoo wel voor als na de Fransche Staatsomwenteling, naar zich gesleept

 heeft,

heeft, daar ons te gelijk de gronden van alle Christelijke burgerpligten worden aangewezen, en nadrukkelijk voorgesteld die middelen, waar door wij, (voor al ook in onze dagen) *met eene volgzame tevredenheid onder het wijze Godsbestuur*, den maatschappelijken geluksstaat kunnen helpen bevorderen en bevestigen. —

Zeker wordt het een en ander wel eens uitgedrukt met sterke bewoordingen — maar niet te sterk, om de helsche kunstgrepen van den Antichrist — en, de gruwelen, die door hem gesticht zijn, levendig af te schilderen. — Men kan ook niet altoos even bedaard en gelijkmoedig blijven, als ons jeugdig bloed driftig door de aderen vloeit — en, eene mengeling van aandoeningen onze pen bestuurt. — — —

Daar bij — wat ook de vitlust tegen dit geschrift moge aanmerken — dit blijft zeker, dat

het

het karakter van Prins FREDERIK zich hier in een gunstig licht vertoont, zoo, dat het niet alleen vrienden, maar ook *vijanden* moet dwingen tot ſtille bewondering en dankbare hoogachting van eenen held, die, wanneer de dood braafheid en krijgsmoed verſchoonde, zeker zoo ſpoedig niet zou geſtorven zijn... —

Ja! — mijn dierbre landgenooten!
  Eert zijn nagedachtenis: —
Wijdt aan zijne grafplaats tranen —
  Tranen van erkentenis. —
Denkt aan 't geen Hij heeft geleden
  In den dienst van Nederland —
Hoe Hij doodsgevaar trotſeerde
  Tot behoud van 't Vaderland:
Denkt aan deze zijne lesſen —
  Volgt zijn' wijzen liefderaad,
Dan zult gij de ſteunſels wezen
  Van een' Christen burgerſtaat. —

Denkt, hoe een van zijn Vad'ren
  Ons ontrukte aan 't Spaansch geweld —
Hoe, door hunne trouwe zorgen,
  Onze bloeiſtaat werd herſteld,

Toen,

Toen, door *wetten* — *regt* — en *orde*,
Elk *belangloos* en met lust
't Algemeene heil bedoelde,
Als de bron van vrede en rust. —
Dan zult ge *uwen* KONING eeren (*)
En de magt, door God gesteld; —
Dan wordt ook het tweedragtsmonster
Krachteloos ter neer geveld. —

Ja! mijn dierbre landgenooten!
Godsdienst droogt uw tranen af —
Hij — uw Vriend — de roem der Helden
Rust in 't eenzaam — stille graf: —
Daar is Hij voor MUITZUCHT veilig; —
Nu geniet Hij 't heilgenot,
Dat aan 't weldoen is verbonden
In de wet van onzen God! —

(*) Dit is eene *wet* van God — een voorschrift van het Evangelie der zaligheid, dat, voor *alle* Christenen — in *alle* tijden en in *alle* omstandigheden, eene verbindende kracht heeft. (Rom. XIII: vs. 1. Tit. III: 1. — 1 Pet. II: 13 en 17, verg. met het VII Hoofdst. uit het boek Ezra vs. 26.) — — — Deze eerbied en onderdanigheid, die wij, volgens de Bijbelleer, aan *alle Opperste Magthebbers* verschuldigd zijn, wordt, aan het einde van deze overdenkingen, ons ook voorgesteld, op eene wijze, die het verstand en hart van den vorstelijken Schrijver eere aandoet. —

Hoe

Hoe wisselend zijn de lotgevallen der menschen — hoe wankelbaar zijn de troonen der vorsten — hoe nietig en vergankelijk is alle aardsche luister en heerlijkheid! —

Waar is de Koning, die zich op de vastigheid van zijnen rijkszetel — waar de wetgevende Gebieder, die zich op de duurzaamheid van zijn gezag kan beroemen?

Het zelfde volk, dat *heden* ons afgodisch vereert, en laag kruipende onze gunst afbedelt, zal ons *morgen* vervloeken, verwenschen of ten minsten koelboedig zien mishandelen, zoo ras het, door den verleidenden toverzang der

met vuur — met het zwaard — met het woeste geweld van eenen satan. —

Te voren bespotteden en smaadden zij Jezus en zijne aanhangers ; — nu lasteren zij Hem luid en schaamteloos ; — zij vervolgen, mishandelen en verbannen zijne vereerders ; — ja ! zij dwingen hen, die het vaderland niet kunnen of willen verlaten, aan een nietig voortbrengsel van hunnen hoogmoed, dat zij *vernuft* noemen, eene Goddelijke eere te bewijzen, of ten minsten, met gesmoorde zuchten en ingehoudene tranen, dezen helschen tempeldienst bij te woonen. —

Het is waar, dat deze razernij zich nog niet algemeen verspreid heeft — maar, onloochenbaar zeker is het ook, dat vijf en twintig millioenen menschen daar van het slagtoffer waren — en honderdduizenden van hun, door hare moord- en foltertuigen, het leven verloren hebben. —

Niet slechts in *Frankrijk*, maar ook in andere naburige gewesten, bijzonder in *Duitschland*, heeft dit afgrijsselijk monsterdier zijn doodend vergif uitgebraakt. —

De

De woede van den zielenmoorder, den verklaarden en geslagenen vijand niet alleen van den Christelijken, maar van alle godsdiensten, heeft ook *daar* de altaren vernield — den God des hemels gelasterd — de dienaars van zijn woord verjaagd — en dus aan het arme verblinde volk, met het laatste middel van hun politiek bestaan, ook nog dien eenigen troost ontroofd, om, bij eene verzamelde Christengemeente, hunnen nood aan God te klagen, en Hem hunne beste belangen aan te bevelen. —

Zoo teugelloos, zoo gewelddadig, zoo schrikkelijk woedend, zoo algemeen, zoo doelmatig is het Christendom, van de vroegste tijden af, niet vervolgd. — Nooit was de godsdiensthaat zoo uitgebreid, dan in den afloop van deze eeuw. —

De heidensche Keizers lieten de menschen, om het geloof, niet wurgen — moorden — en verbranden — onder de verleidende leus van *vernuft*, van *vrijheid* en van *volksregten!* — De vijanden der eerste Christenbelijders waren geene huichelaars, maar alleen bloeddorstige tijrannen. — Zij offerden en wierookten niet aan den *afgod der rede*, om daar door eene ijdele

 praal-

praalvertooning te maken. — Zij bedekten hunne tijgerwoede niet met het kleed der schijnheiligheid. — Zij verontschuldigden hunne gruweldaden niet met eene valsche welsprekendheid en een alles overschreeuwend gezwets. — Neen! dit doen alleen de tegenwoordige wet-, regt- en deugdschenders, die (even als de waanzinnige vrijheidsapostel CLOOTS) juist om dat zij gezworene Christushaters zijn, zich den schitterenden eerenaam van *Wijsgeeren*, ruimschoots, toeeigenen. —

Wie ijst niet, bij de herinnering, dat een trotsche bloodaard DUPONT, in de vergaderzaal der Fransche Volksvertegenwoordigers, uitgilde: „*Ik ben een Atheïst!*" Deze hemeltergende lastertaal werd door het handgeklap van anderen toegejuicht — en dus bragt men een offer aan de zoogenaamde *Philosophie*. — De bloedzwelger ROBESPIERRE verbeeldde zich Gode eenen dienst te bewijzen, met openlijk dit *Decreet* voor te stellen: „*Er is een Opperwezen.*"

De geest der duisternis, de menschenmoorder van den beginne, vestigde zijnen zetel niet slechts in Frankrijk, om alleen daar zijne vervolgings-

woe-

woede den teugel te vieren: — overal had en heeft hij ook nog zijne vurige aanhangers. — De luidruchtigste vrijheidschreeuwers zijn juist de grootste tijrannen, de ergste vijanden van orde, zedelijkheid en wetten. — En, ook deze dragen den moordfakkel van den Christushaat, van het eene einde der wereld tot aan het andere.

Reeds lang te voren, eer deze alles verteerende vlam van physieke en zedelijke verwoesting uitbrak, verzamelden VOLTAIRE en DIDEROT, nevens andere gezworene tegenstanders van Jezus en zijn Evangelie, daar toe de brandstof. — Zij waren de wervers en verleiders eener tallooze menigte. — Hunne naamloos afschuwelijke en godtergende geschriften zijn in millioenen handen, worden nog dagelijks gelezen en, als het ware verslonden. — Zij worden herdrukt, bestudeerd, op nieuws uitgelegd, naargevolgd en aangeprezen, in allerleije vormen en gedaanten. — Er is geen beschaafd volk op den aardbodem, bij hetwelk zij onbekend gebleven zijn. — Ja! zelfs een grootmagtige en schrandere Vorst, een, *in andere opzigten*, roemwaardige man — Hij, wiens nagedachtenis ik moet eerbiedigen, om dat hij niet alleen een zeer groote krijgsheld, maar

ook *een van mijne naaste bloedverwanten geweest is* — Hij werd de eerste en voornaamste verbreider der helsche leer van VOLTAIRE en deszelfs vloekgenooten. — Zijn voorbeeld en bijval had eenen verbazenden invloed op het aanzienlijkste gedeelte der Natie. — Van zijnen leeftijd af kan men de openbare zedenverbastering beginnen te rekenen, die ligtzinnigheid en wanorde naar zich gesleept heeft, — — Van zijn hof en zijne residentieplaats verspreidde zich de geest des ongeloofs door geheel Duitschland. — Nu zag men dien helgeest niet meer, gelijk te voren, somtijds, in den donkeren nacht, vermomd rondsluipen, Neen; hij trad openlijk te voorschijn met den valschen schitterglans der kunst, en hij maakte duizenden proselieten.

Een nieuw politiek leerstelsel stootte, om zoo te spreken, het vat den bodem geheel in. — Nu openbaarden zich vele verborgene raadslagen, en *het licht scheidde zich van de duisternis.* —

De losbandig misbruikte vrijheid, die, reeds voor het uitbersten der Fransche Omwenteling, de Duitsche regeeringen besmet had, werd de vruchtbare moeder van eene teugellooze onbeschaamd-

schaamdheid in het leeren — spreken en schrijven, tot onherstelbaar nadeel van den Staat, zoo wel als tot verderf van Gods Kerk.

En in weerwil van de schrikkelijk waarschuwende stem der ervaring, willen zij dit kwaad niet beteugelen — deze rustvernielende vrijheid, door geen *verstandig gezag*, *beperken*.

Ik moet zeggen: *zij willen niet* — want zeker, indien de gebiedvoerders dit wilden doen, en zich daar toe vereenigden — indien zij het *wilden* doen, ter eere van den Koning der koningen — dan zou Hij hun kracht en wijsheid geven, om hunnen belangrijksten hoofdpligt te betrachten — om *openlijk Hem te belijden en te vereeren*, *die hen op den troon plaatste*, *en onder wiens wijze toelating zij het volksbestuur in handen hebben*.

Nu storten zich millioenen verleide ellendelingen in een tijdelijk en eeuwig verderf, om dat zij geloof — Godsdienst — zedelijkheid — eerbied voor regten en wetten verzaakt — om dat zij het besef van deugd en pligt, zoo wel als het gevoel voor alles, wat heilig, edel en eerwaardig is — verdoofd hebben — menschen, die, door de op-

lettende zorg van hunne vertegenwoordigers, of wetgevers, nog te redden geweest waren, vallen nu, met eene woeste verblindheid, in de klaauwen van die verleidende monsters, die lieflijk klinkende woorden in den mond, maar ingekankerden Christushaat in hun hart hebben.

Vrijheid, of liever *losbandigheid*, egoismus, verkeerde zelfsliefde met alle hare buitenſporige gevolgen, Gods- en godsdienstverachting, liefdeloosheid, onleschbare gouddorst, *onverzadelijke baatzucht* en *begeerte*, *om zijn geluk te vestigen op de puinhoopen der* ALGEMEENE *welvaart*, gedachteloosheid aangaande de toekomst, onrust, woelziekte, nieuwigheidslust, een geest van regeeringloosheid en verwarring, zedelijke en phyſieke barbaarschheid, — dit, dit is het karakter van den ſchriktijd, dien wij beleven.

Deze afzigtige ſchilderij — hoe flaauw ook geteekend, om dat de verwen gedurig door mijne tranen worden uitgewischt — deze afſchuwelijke ſchilderij wilde ik u, mijne dierbaarſte Landgenooten! voor houden, om u, in dit algemeene beproevingsuur, te waarſchuwen tegen ligtzinnigheid en zorgelooze onverſchilligheid — om u

aan

aantesporen tot een ernstig nadenken en eene heilige bedachtzaamheid.

Het belang en de noodzakelijkheid hier van, in onze dagen, wil ik u door de volgende bijzonderheden aantoonen. —

De heerschende tijdgeest is voor den braafsten man even gevaarlijk, als voor den roekeloosten booswicht, *om dat hij geene verleidingmiddelen te slecht acht, om zijn gruwelplan uittevoeren.* — Hij besmet, met zijnen vergiftigenden adem, alles, wat onder zijn bereik valt. Overal ziet men hem rondwaren. — Hij verguist, met eene woedende kwaadaardigheid, de heiligste regten en instellingen. — Hij spot met het teederste en reinste zielsgevoel. — Hij is een gezworen vijand van rust, en de vertreder van alle wettig gezag; — de edelste, algemeen geeerbiedigde — en, door dagelijksche ervaring bevestigde waarheden maakt hij twijfelachtig en belagchelijk. — Hij veracht en verdoemt elk eenen, en *zich zelven* acht hij boven alles verheven. — Hij kent geene billijkheid of welvoegelijkheid. — Hij ontzenuwt alle liefdebetrekking en vriendschapstrouw. — Hij vernietigt alle tractaten en volksverbintenissen. —

Het

Het eenigste, dat hij beoogt, is *zijne eigene grootheid.* — Zijne uitwendige gedaante en zijnen opschik ontleent hij van de Cynische (*) wereldwijsheid. — Het vleit zijnen hoogmoed, om daar voor aangezien te worden, als konde hij alles ontbeeren. — Hij *rust op zelfsvermogen en eigene genoegzaamheid*, terwijl hij, gelijk een roofzieke gier, zijne scherpe klaauwen naar alles onverzadelijk uitstrekt; en, met eene gewetenlooze boosaardigheid, alles zoekt te verstooren en te verslinden, dat hij zelf niet genieten kan. —

Barbaarschheid noemt hij *mannenmoed*, mededogenloosheid, gemoedsverstoktheid en steenharde ongevoeligheid dragen, bij hem, den naam van *zielesterkte*, en een *vast karakter.* — Hij trapt op den nek van millioenen menschen, met die zelfde koelbloedige onverschilligheid, waar mede kinderen wel eens een insect vertreden. — De woor-

(*) *Secte Cynique*, Eene philosophische secte, die haren oorsprong ontleende van *Artisthenes*, een van de voornaamste wereldwijzen bij de Grieken: — Deze had zijne leerschool te *Cynosarges*, eene buitenwijk van *Corinthus.* — De *cynische* wijsgeeren *spraken zeer veel van deugd.* — Zij verachtten alle uitwendig aanzien en grootheid; zij volgden hunne natuurdriften zonder eenige schaamte. —

woorden: — „ *grondſtellingen en menſchenregten*" heeft hij gedurig in den mond, terwijl intusſchen zijn gedrag geheel is ingerigt naar dien verfoeijelijken regel: „ *Doe wat u goed dunkt en voordeel geeft.*"

Dat ik de waarheid niet overdrijve, zal elk een, die met de hedendaagſche tijdſchriften en ſtaatsgebeurtenisſen ſlechts eenigzins bekend is, toeſtemmen. —

Uit tallooze voorbeelden en bewijsgronden, wil ik alleen dit bijbrengen: dat er, op eene der voornaamſte Univerſiteiten in Duitschland, openlijk geleerd, en, onder voorzitting van *Christen leeraars*, deze ſtelling verdedigd wordt:

„ Geene contracten of tractaten hebben
„ in zichzelven eene verbindende kracht;
„ zij kunnen geheel of gedeeltelijk vernie-
„ tigd worden, wanneer eene der partij-,
„ en zich benadeeld of in haar regt verkort
„ acht."

Welk eene helſche leer! — Geene woorden zijn ſterk genoeg, om de innige afſchuwelijkheid daar

van

van uit te drukken, als men overweegt, tot welke grondstellingen zij de menschen moet vervoeren, als zij algemeen geloofd en gevolgd wordt. —

Welk eene helsche leer! — Zij verkracht alle regten, zij ontbindt alle begrippen van eerlijkheid, van trouw, liefde en braafheid. — Zij verscheurt de banden der zamenleving; want deze rust op niets anders, dan op de *onschendbaarheid en heiligheid der tractaten en verbintenissen.* — Neemt men deze onschendbare heiligheid weg, dan wordt de aarde eene algemeene slagtbank, daar niets meer geldt dan *willekeur* en *vuistregt.* —

Het gene, bij de eerste schrikkelijke opwelling der driften in Frankrijk, alleen het gevolg was eener listig aangeblazene woede en het *uitwerksel van geestvervoering* eener natie, die, door geestelijke zoo wel als wereldlijke geweldenaars, in hare regten verkort en onderdrukt was — dit brengen onze Duitsche en Nederlandsche bastaardwijsgeeren terug op *grondregels*, die de aarde tot eene hel maken. — Deze stellingen prediken zij, als *oorspronkelijke waarheden*,

waar

waar uit al het overige van zelfs volgen moet. — Dit doen zij met al het aanzien van drooge schoolgeleerdheid, met de houding van het diepste nadenken. —

En zulke waanwijze deugenieten werpen zich op als staatshervormers en zedenleeraars! — Men make slechts de toepassing van hunne voorgemelde hoofdstelling, (*geene contracten of tractaten hebben in zich zelven eene verbindende kracht* enz.,) men make slechts daar van de toepassing op een voorafgegaan *vredestractaat*, en oordeele over deszelfs *duurzaamheid* onder volkeren en hunne bestierders, die eenmaal met deze helsche philosophie vertrouwd geworden zijn. —

O! mogt mijne zwakke stem doordringen tot uwe staatsbestuurders! — Mogt ik hen *kunnen* overtuigen van het belang, om deze gruwelleer niet te begunstigen, en het volk, waar over zij gesteld zijn, daar tegen te waarschuwen! — O! mogten zij zich gedurig herinneren: *dat zij het gerigt houden niet den mensche, maar den Heere* —

en

en dat, als zij deze grondbeginfelen straffeloos laten voortplanten en aanprijzen, zij daar van rekenfchap zullen moeten geven voor den regterftoel van den Koning aller koningen, in den algemeenen vergeldingsdag. —

Deze heerfchende tijdgeest neemt, om zijne fnoode oogmerken te bereiken, allerleije valfche en fchijnheilige gedaanten aan, terwijl hij eene diepe verachting toont tegen alles, wat ordentlijk en doelmatig is. Zijn eenig hoofddoel is *verftooring in het rijk der zeden, en het vernietigen van alle inrigtingen, die op verftandige voorfchriften en heilzame volksverbintenisfen gegrond zijn.* — Hij gelooft aan niets, dan aan *zich zelven* — arbeidt voor niets, dan voor *zijn eigen belang.*

Hoe zal ik dit fchriktafereel voltooijen? — Ik weet voor het wangedrocht, dat ik u, in zijne bijzondere eigenfchappen, en in zijn helsch karakter, heb zoeken te befchrijven, geenen korteren, geenen beteren naam uit te denken, dan *egoismus* of geest van den *Antichrist*, welke ons in den Bijbel wordt voorgefteld, als *die*

zich

zich zelven tot eenen God en Albeheerscher op-werpt. — Deze is het, die alle zijne listige kunst-grepen in het werk ſtelt, om ons te verleiden en te beroeren. – Hij ſluipt niet meer, gelijk voorheen, heimelijk naar binnen — en ſtrooit zijn kwaad zaad uit in de duistere nachturen — Neen! op den helderen dag gaat hij rond, in zijne ware gedaante, gelijk een brullende leeuw, die alles verſlindt en verbrijzelt, wat onder het bereik van zijne klaauwen komt. —

Met de beestachtigſte onbeſchaamdheid, en zonder eenige vermomming, ſtoot hij den Eeuwigen van den troon, en zet zich zelven daar op. —

Ja! *hij verbreidt den gruwel der verwoesting in de heilige plaatſen — en geeft zich uit voor eenen God.* —

Ook dit — mijne Vrienden! — is geene overdrevene maar eenvoudige zuivere waarheid. —

Van het einde des Oceaans af, tot aan de oevers van den Rhijn heerschte, voor weinige

jaren, het ruwste Atheismus — en, nu worden daar zoogenaamde *Tempels der Rede* opgerigt, waar in, door smeerige zwetzers en waanwijze schoolredenaars (*die ook hunne naarpraters en bewonderaars onder de Bataafsche natie hebben*) de Allerhoogste gruwelijk gelasterd, en zijn heilig woord schandelijk verdraaid of ligtzinnig veracht wordt. (*)

Ja!

(*) Hier mede vergelijke men de krachtige teekening van den godsdienstigen toestand in Duitschland, door den beroemden Heer BILDERDIJK uit eigene ervaring ontworpen: — *In zijne Nieuwe Mengelingen I Deel. bladz.* 300. —

„ De Neologen (gelijk men hen noemt) hebben zich van „ de Leerstoelen — de Kerkregeeringen — de Hoogescho„ len meester gemaakt, en de mindere Scholen met hunne „ aanhangeren vervuld. — Zy hebben de Vorsten en hunne „ Staatsdienaars gevormd en hun oor gewonnen — en terwijl „ zy openbaarlijk alle wettig gezag op losse schroeven stel„ len, hen echter zoodanig weten te verblinden of te over„ heerschen, dat zy het niet zien of 't ontveinzen te zien. „ Wie onder dezen door de ondervinding wijs geworden „ zijn, betreuren met een werkeloos leedwezen, dat zy „ hun macht tegen God ten verderve van Volk en Staat ge„ leend hebben: — die jong zijn, offeren alles aan den „ schoonklinkenden eernaam van uitbreiders der verlichting „ te zijn. — Vorstelijke Ordonnancien gebieden het Kerkbo-

„ wind

Ja! het vergiftigd zaad des ongeloofs heeft ook in mijn geliefd Holland, als in eenen luchtigen zandgrond, wijd uitgebreide wortelen geschoten — en is hemelhoog opgegroeid; — Schrandere mannen, zoo wel als verwaande domkoppen, hebben ook, daar, voor de *Godheid der Rede* nedergeknield, en aan het *vernuft* gewierookt.

Hoe

„ wind, dat ze zelf bekuipt of afgedrongen heeft, niemand
„ tot openbare Kerkbedieningen of Onderwijs toetelaten
„ dan die deze nieuwe *Uitlegkunde*; (zoo zy zich heet)
„ aangenomen en daar van blijk afgelegd hebbe. Deis-
„ tische Cathechismen zijn alom ingevoerd — de le-
„ zing des Bybels, en het Gebed algemeen verworpen:
„ kinderen mogen op de scholen geenerlei indrukken van
„ Godsdienst ontfangen, maar worden er met de snoodste
„ vooroordeelen des ongeloofs tegen vooringenomen. —
„ Met één woord: de Antichrist, in den eigenlijken zin
„ van het woord, regeert; en wiens voorhoofd en rech-
„ terhand zijn vervloekt brandmerk niet wilvaardig aanneemt,
„ maar nog blozen of sidderen kan, als het de verzaking
„ van Jezus Godheid en zoendood geldt, met dien is geen
„ gemeenschap van menschlijkheid — geen *commercium*
„ meer. — Waar het dus gesteld is, bevat ieder, dat geene
„ Voorzienigheid, gelijk zy in de Heilige bladeren geleerd
„ wordt, in aanmerking komen kan. — 't Bloote Heiden-
„ dom, dat by alle zijne gruwelen, toch nog eenige over-

Hoe vele ſtroomen bloeds zijn er in Frankrijk niet vergoten ter eere van dezen vuilen afgod, door deszelfs priesters, die de gedaante hadden van ſatansdienaars — die hunnen roem zochten in de benaming van *Sansculotten* en *Revolutionaristen*, terwijl zij, met mond en hart, alles hoonden en onteerden, wat anders den mensch, als Gods evenbeeld, van de beesten moet onderſcheiden. —

Dit zijn daadzaken en gruwelen, die door geene listige volksbedriegers verbloemd — door geene ſchijnheilige tempeldienaars of Sophistiſche predikers van het ongeloof ontkend kunnen worden. —

De eeuwige Almagtshand teekende dezelve op in hare boeken; de bitterſte ſmart drukte daar van de diepſte ſporen in de ziel der troosteloos lijdende menschheid. —

Het is waar, in deze oogenblikken verbergt het

„ blijffels van den werklijk geopenbaarden Godsleer (hoe „ vervalscht en verduisterd dan ook) behouden had, bezat „ meer van een' leer van Voorzienigheid, dan de Evange- „ liſche en Hervormde Kerken in Duitschland." — V.

het ijsfelijk monsterdier zijne verfcheurende klaauwen. — Wij zien het magtige volk, dat van zijne woede het eerfte flagtoffer was, terug keeren tot meer gematigde en redelijke gevoelens — Geen weldenkende Franschman zal thans den naam van ROBESPIERRE en zijne vloekverwanten uitfpreken, zonder eene innige verontwaardiging —

Op het Staatstooneel vertoont zich een BUONAPARTE — Door het fchrander beleid van dezen dapperen Veldheer, zijn in het burgerbewind, zoowel als in het krijgswezen, heilzame veranderingen gemaakt. — Wie weet, wat zijne Expeditie naar Egypten zal uitwerken. (*)

Evenwel is het broeinest van volksverleiders en menfchenbeulen nog niet geheel uitgeroeid. — Er zijn nog Jacobijnen, die niets te heilig achten om hun affchuwelijk moorddoel te bereiken. — De woorden *Gelijkheid*, *Vrijheid*, *Volksfouvereiniteit* zijn het fchitterend fchoone dek-

(*) Men moet hier voor al in het oog houden, dat dit gefchreven is in de maand Julij van het Jaar 1798. V.

dekkleed, waar onder zij hunne zwarte gruwelda-
den verbergen, om zoo veel te beter hunne ligt-
geloovige medeburgers te misleiden en te verder-
ven.

Om dat welligt velen onder u aan deze mode-
woorden een verkeerd of verward denkbeeld
hechten, wil ik u mijne gevoelens hier over zeg-
gen, en — daar bij zulke waarſchuwingen voe-
gen, die, onder Gods zegen, geſchikt kunnen
zijn, om u voor den wegſlependen ſtroom der
verleiding te hoeden en te beveiligen. —

Volſtrekt *gelijk* zijn wij allen, in het oog en
voor den regterſtoel van God. — Daar heeft de
booze koning — de ſlechte edelman — de ſchijn-
heilige kerkleeraar — de woekerende en geweten-
looze rijkaard, volſtrekt niets voor uit boven den
goddeloozen bedelaar. —

Maar — dit alles is geen nieuws — Chris-
tenen weten dit uit den Bijbel, — en — er was
geene Revolutie noodig, om hun deze waarheid
te prediken. —

Gelijk zijn ook alle ſtaatsburgers, *ten aanzien*

van

van de onderwerping aan menschelijke wetten — derzelver bescherming en uitspraak. Ook dit is, reeds over lang, geleerd in de Heilige Schrift, daar een vloek bedreigd wordt over allen, die naar aanzien des persoons oordeelen en — uit partijdigheid of menschengunst het regt verdraaijen. — (*)

Wij hebben dus de uitvinding hier van niet te danken aan ROBESPIERRE en zijnen aanhang; doch, — dit is, helaas! zeker, dat niemand deze *Gelijkheid* minder heeft in acht genomen, dan hij. —

Maar, *gelijk in geestvermogen, en allerleije aardsche voorregten*, dit zijn de menschen niet, om dat zij het *niet wezen kunnen.* — De Natuur, die zich, door vooroordeelen, niet laat dwingen, en noch door wetgevers, noch door schriktijrannen, zich van haren, door God voorgeschrevenen, loop laat afleiden, heeft wijsselijk hier voor gezorgd, wijl allen niet met *gelijke ziels- of ligchaamskrachten* geboren worden — en voor allen *dezelfde weg* niet

(*) Levit. XIX: 15. — Deut. I: 17, en voor al 2 Chron: XIX: 6, 7. —

niet open ſtaat, om die te ontwikkelen en te vervolkomenen. —

De luiaard, de domkop, de kreupele of kranke — de bloodaard en booswicht kunnen dien hoogen trap van geluk niet beklimmen, dien de werkzame, de verſtandige, de ſterke en gezonde, dien de kloekmoedige vriend der deugd kan bereiken; — zelfs dan niet, wanneer zij in denzelfden aanzienlijken ſtand geboren en opgevoed waren. —

En — deze *tragen*, *ſlechten* en *nietswaardigen* zijn het juist, die zulk eene onnatuurlijke en *hun alleen voordeel gevende Gelijkheid* zoeken intevoeren, wijl zij, daar door, zonder talenten en bekwaamheid, zonder ijver of moeite, zich kunnen verheffen, ten koste van edelere en betere menſchen, die — (zij zelve of hunne voorouders) — door onvermoeiden arbeid — door noesten ijver, door zware zelfsverloochening, zich en hunne nakomelingen plaatſten in eenen toeſtand van welvarendheid en onderſcheidend aanzien, die altoos het regtvaardig loon is van verdienſten en braafheid. —

De-

Deze oproerige wargeesten en kwaadſtookers, die, alleen met de vuist en het ſtaal, alles zoeken gelijk te maken, willen maaijen zonder gezaaid te hebben. — Zij treden alle verbintenisſen met voeten, onder dit voorwendſel: — *een vrije man bindt zich aan niets*, (dus ook niet aan de inſpraak van rede en billijkheid!) — Zij ſpreken, ja! van *overoude menſchenregten*, *die*, *door geen verdrag*, *zelfs niet door eene vrijwillige verbintenis*, *kunnen vernietigd of afgeſchaft worden.* — Doch met dit alles zijn hunne begrippen hier omtrent zoo onbepaald, zoo grenzeloos, als hunne begeerten — voor elke geweld daad, die zij, aan weerloozen en braven, zich veroorloven — voor elke nieuwe gaauwdieverij, voor elk nieuw ſchelmſtuk verzinnen zij *een nieuw menſchenregt*, om ſtraffeloos te kunnen doen wat hun goed dunkt. —

Van *regten* ſpreken deze onregtvaardige, deze ſchelmſche wetverklaarders, in het algemeen, zeer veel, maar van *pligten* zoo veel te minder, wijl zij niet weten willen, het gene toch eeuwig waar is, en waar blijft, dat de mensch: (het zij dan in een maatſchappijelijk of alleen in het huisſelijk leven,) *geene regten hebben kan*, *die niet op*

PLIGTEN, *gegrond zijn.* — Of, om het met de eigene woorden van den besten, van den Goddelijken Zedenleeraar uit te drukken — „ dat *al-* „ *les, wat wij willen, dat anderen ons doen* „ *zullen,* WIJ HUN OOK ALZOO MOETEN „ DOEN."

Dit laatste is een *pligt*, die eene onvermijdelijke voorwaarde en een hoofdvereischte van het eerste (t. w. van het *regt*) is.

Men kan niet als *regt* vorderen, wanneer men onwillig is, *de pligten* te vervullen, die de aanspraak, welke wij daar op hebben, bewijzen en wettigen. — Een, die zich alles veroorlooft, is *buiten de wet.* — Hij, die weigert het gene hij aan anderen verpligt is, ontslaat ook hen van het gene zij aan hem schuldig zijn, terwijl hij zijn regt en zijne aanspraak weggeeft. — Hij, die geen verdrag, hoe ook genaamd, als heilig en onverbreekbaar wil laten gelden, — hij, die voor niemand iets wil opofferen, *doet zich zelven in den ban, en rukt zich los uit de zamenleving.* —

Op zulke gronden rust het *nieuwe gebouw* van zedenkunde en politieke verlichting, waar

van

van *Gelijkheid* de hoekfteen is. — De ergfte roovers hebben reeds lang, naar deze hedendaagfche ftelregels, gehandeld. — Nu worden zij, in Duitschland, zoo wel als onder u, fchriftelijk verbreid, ja zelfs op fommige leerftoelen, meer of min ingewikkeld, aangeprezen. —

Genoeg van de *Gelijkheid.* — Nu nog iets van de *Vrijheid.* —

Ik wil hier niet fpreken van de *Vrijheid der dieren*, die alleen hunne natuurdriften volgen, ook niet van die *Vrijheid*, die MARAT, CLOOTS, BARRERE, HEBERT, CARRIER, gepredikt hebben — niet van die *Vrijheid*, welke de RAZENDE POISSARDES, (vischwijven) in Parijs, en DERZELVER LOFREDENAARS *in Holland en Duitschland* zochten intevoeren. — Alleen wil ik iets zeggen van de *Vrijheid der menfchen*, en van die der *Christenen.* —

De mensch is niet vrij, als hij *volftrekt geene zedenregels* of voorfchriften erkent — maar — dan, wanneer hij *zich zelven tot eene wet is*, of wel wanneer hij *zich zelven beheerscht.* — Deze weinige woorden ontledigen alles, wat men over

dit

dit onderwerp kan fchrijven of zeggen. — Hier uit volgt dan, dat geen fterveling op aarde, in den eigenlijken zin, *vrij* is, wijl er geen gevonden wordt, die, bij de zwakheid zijner natuur, zich zoo geheel meester is, dât hij geene andere voorfchriften behoeft, dan *zijn eigen verftand en wil.* —

Als zwakke, onvolmaakte en ligt dwalende menfchen, hebben wij dus eene wet en eenen wetgever *buiten ons zelven* noodig. —

Ook is dit beftaanbaar met die maat en dien trap van vrijheid, waar voor wij, in onzen tegenwoordigen zedentoeftand, vatbaar zijn. —

In het algemeen kan men zich geene maatfchappij voorftellen, zonder *pofitive* (ftellige) wetten. — Zij zijn de eenige waarborgen voor onze menfchen- en burgerregten, de befchermzuilen voor onze eigendommen en bezittingen, de vaste ringmuren voor de zekerheid en de rust van den ftaat, zoo wel als voor die van elken burger. — Zij beftemmen onze pligten, en wijzen ons de gronden, waar uit dezelve voortvloeijen. —

Wil-

Willekeurig mag niemand in de zamenleving handelen, zelfs dan niet, al is zijn doel edel — en het middel, dat hij daar toe gekozen heeft, uitnemend goed. — In den ſtrengſten zin, kan men dus, *op zich zelven*, in de Burgermaatſchappij volſtrekt geene *politieke* onbepaalde vrijheid genieten. —

Laat mij u dit, door een voorbeeld, ophelderen:

Vooronderſtelt eens, eene wijze ſtaatswet verbiedt elk eenen aalmoesſen te geven aan ſtraatbedelaars. — Dit verbod beneemt ongetwijfeld aan bijzondere burgers de vrijheid en het menſchenregt, om hunne weldadigheid, *naar goeddunken*, uit te oefenen: — het doet dus, uit dit oogpunt beſchouwd, hunner natuurlijke vrijheid een openbaar geweld aan, en, is ook wel eens een gevoelige dwang voor hunne lofwaardige deelneming aan het treurlot der behoeftige ellendelingen. — Maar met dit verbod is te gelijk *een bevel* vereenigd, om de gift, die ieder een, tot onderſteuning van zijne noodlijdende broeders, heeft afgezonderd, ter hand te ſtellen *aan de beſtuurders van Wees- en Armenhuizen*, of van andere openbare liefdegeſtichten. — Hier door

wordt

wordt wederom de natuurlijke vrijheid belemmerd. — Alleen, dit *verbod* en *bevel* zijn voor het belang van de geheele Maatschappij volstrekt noodzakelijk. — Zij zijn doelmatig berekend naar onze burgerlijke vrijheid, en te gelijk weldadig voor hun, die aalmoessen geven, en die dezelve ontvangen. —

Deze natuurlijke *vrijheid van elk in het bijzonder*, dit edel gevoel der ziel, om de ellende van onzen naasten *naar eigen goedvinden* te verligten, moet hier worden opgeofferd aan het *algemeene welzijn*, dat, alleen door zulke inrigtingen, op de beste wijze kan bevorderd worden. —

Gij ziet dus, hier vervalt alle *willekeur* van iederen burger, *op zichzelven* beschouwd, zelfs bij het *beste oogmerk* en de best geschikte middelen. — Te gelijk vervalt, behalven de natuurlijke, ook de burgerlijke vrijheid, om over zijn regtmatig verkregen eigendom op eene, buiten dien zeer loffelijke, wijze te heerschen en te beschikken.

Beoordeelt nu hier naar alle andere gevallen;

daar

daar uwe natuurlijke en *perſoneele* vrijheid tegen de algemeene *belangen van het geheel* wordt overgeſteld. —

Alle zulke bepalingen, door een verbod of ſtellig voorſchrift, zijn echter beſtaanbaar met de voorregten van onze redelijke Natuur. — De wet doet niets verder, dan dat zij de *willekeur*, *in de toepasſing*, *voor zoo verre* beperkt, dat alle afzonderlijke vrije daden en handelingen *op een punt* en doel uitlopen. —

Nietige tafelſchuimers en landlopers mogen, in zulke en dergelijke gevallen, met een ſchreeuwend gezwets, over het verlies van vrijheid en voorregten zich beklagen; zij hebben geene zuivere begrippen van regten en pligten der Maatſchappij, waar in het belang en de vrijheid van een *afzonderlijk lid* altoos aan het belang en de vrijheid *van het algemeen* wordt opgeofferd, wijl zij anders niet kan blijven voortduren. —

Beheerscht nu hier elke burger *zich zelven* zoodanig, dat hij zijnen vrijen wil, met overtuiging, aan het algemeene welzijn *gaarne* onderſchikt, dan eerst (*en niet eer*) is hij zelfs onder

den dwang, dien hem het gezellige leven oplegt, zoo vrij als hij, in dezen onvolmaakten ſtaat, met mogelijkheid zijn kan; — of, om het, met andere woorden, uit te drukken: — *als mensch* geeft hij, zonder dwangmiddelen en uit eigene overtuiging, iets van zijn regt over, om *als burger* zoo veel te vrijer en gelukkiger te kunnen leven. —

Wat de *Christelijke* Vrijheid betreft, door de edele pligten, die ons het Evangelie voorſchrijft, wordt deze nog veel naauwer begrensd, dan de natuurlijke en burgerlijke. — „ *Het vleesch* (dit „ is de leer van den Bijbel) *het vleesch, dat ons* „ *zoo gaarne met ſlavenketenen geboeid houdt,* „ *is gekruist, op dat de geest zou leven en vrij* „ *zijn.*"

Hier over wil ik nu niet breedvoerig uitweiden, om dat het mij te ver zou afleiden. —

Het derde toverwoord van onze *politieke* fariſeeuwen en ſtaatshervormers is: *Volksſouvereiniteit.* —

Eenige oproerige tuimelgeesten en trotſche ei-

genbelangzoekers konden niet dulden, dat, uit millioenen menfchen, niet meer dan *een* of *weinige* uitgekozen werden, om, overeenkomftig de landsgefteldheid — volgens een heilig aangegaan en wettig goedgekeurd verdrag, het volk te befturen en — *in zekeren zin*, van het zelve onafhankelijk te zijn. — Voor al waren zij hier over misnoegd, wijl zij zelve tot dit getal niet behoorden. —

Dit was voor hun reden genoeg, om alle ftaatsverbintenisfen voor krachteloos en niets beduidend te verklaren, gelijk zij dan ook alle menfchen met den titel van *fouverein* vereerden, maar de ziel, *het wezen daar van*, *zich zelven bij uitfluiting* voorbehielden. —

Wie is er, die flechts half bij zijne zinnen is, en niet duidelijk voelt, dat deze benoeming niets anders, dan eene ijdele gril is? — Wie is er onder u, die niet begrijpt, dat, — als een millioen menfchen alle *fouverein*, en dus *onafhankelijk* moeten wezen, het eene lid der Maatfchappij dan op het andere volftrekt niet kan werken, maar, elk afzonderlijk, zonder het min-

ſte, verband, geheel hulpeloos op zich zelven ſtaat? —

Is ieder een onafhankelijk, dan zijn er, bij voorbeeld, in een klein land, daar vijftig duizend zielen woonen, niet minder dan even zoo vele onafhankelijke heeren, die *hunnen eigenen* (doorgaans zeer verkeerden) zin volgen *mogen*; — ten minſten hebben dan alle deze ſouvereine *Egoïsten het zelfde regt om dit te willen doen.* — Vertegenwoordigt u nu de radelooze verwarring, indien (dat toch zeer mogelijk is) elk van deze vijftig duizend den inval kreeg, om juist het tegendeel te willen van de overige — wie zou dan de beſlisſende ſcheidsman wezen, daar de zin van den eenen voor even geldig gehouden werd, als die van den anderen? —

Daar bij, een volk beſtaat uit verſtandigen en dwazen, uit braven en ſlechten, uit onderneemzuchtigen en kleinmoedigen, uit ſterken en zwakken, uit eerlijke menſchen en bedriegers, uit vrouwen, kleine kinderen e. z. v. — Moeten nu de zotten, de booswichten, de lafhartigen en zwakken, de vreesachtigen, de ſtraatroovers en dieven, de vrouwen en de kleine wiegkinderen

ook

ook *souverein* zijn? — *Kunnen* zij het zijn? — Evenwel, volgens de leerwijze der *nieuwe Verlichters*, moeten zij toch wezen het gene zij niet zijn kunnen.

Men kan hier uit dit gevolg afleiden:

Deze valsche regtsverkondigers en vrijheids-apostelen zijn, of in de hersfenen geslagen, om dat zij, in ernst, *eene onmogelijkheid* willen — of hun doel is, door duistere en onverstaanbare woorden — door zinneloos verwarde uitdrukkingen, u te misleiden — en, als hun dit gelukt, u over uwe domheid en ligtgeloovigheid uit te lagchen. —

Neemt er slechts de proef van — en de ondervinding zal u dit overtuigend leeren. —

Beroept u eens op uwe *Souvereiniteit*, als zij u de hunne pijnelijk doen gevoelen. — Dit toonde de *souvereine* ROBESPIERRE. — Hij liet duizenden *guillottineeren*, terwijl zijn *souvereine* kop *alleen* moest willen en onafhankelijk zijn van millioenen hoofden, die, in weerwil van hunne verklaarde *souvereiniteit*, zelfs niet eens,

 naar

naar hunnen eigenen vrijen wil, mogten lagchen of weenen. (*)

Dit voorbeeld, geliefde Landgenooten! is duidelijk en zelfs bevattelijk voor hun, die een gering of ongeoefend verstand hebben. — O! mogt het u tot nadenken brengen — en tot eenen waarschuwenden schrikspiegel verstrekken! —

Er is dus geene *Gelijkheid*, in eenen onbepaalden zin, — geene *Vrijheid* der dieren kan onder beschaafde menschen worden ingevoerd — en er bestaat geene *Volkssouvereiniteit*, dan alleen in de, door geestdrift verwarde, verbeelding.

Evenwel zijn deze drie schoonklinkende woorden de spil, waar op alles draait. — Zij zijn aan de orde van den dag — zij staan, immers twee daar van, boven alle nieuwspapieren en staatsstukken. — Zij zijn het afgezongen straatdeuntje, waar mede rustverstoorders en volksbedriegers de bedwelmzieke menigte in slaap wiegen. —

Zelfs

(*) Het schreijen bij de *guillottine* was, in die schrikdagen, genoeg, om iemand van *contrarevolutionaire* oogmerken te beschuldigen, en, door den bloedraad, te doen veroordeelen. —

Zelfs de gezonde reden, zonder nog het edeler onderrigt der Christelijke Godsdienstopenbaring in aanmerking te nemen, verſpreidt hier over een genoegzaam helder licht voor elken eerlijken en waarheidzoekenden mensch. —

En — wat zegt onze dierbare Bijbel? — Zij wijst ons, bijna op elke bladzijde, naar het voorbeeld van den heiligſten en deugdzaamſten bij uitnemendheid. —

Men kan zich geene rampzaligere ſtaatsgeſteldheid voorſtellen, dan die der Joden, toen de Zaligmaker op aarde verkeerde. — Er kunnen geene ſlechtere en ſtrengere wetten worden uitgedacht, dan de drukkende lasten, waar mede de fariſeeuwen het verſtand en hart van het volk bezwaarden, en hunne redelijke vrijheid aan banden legden. — Nooit zijn er ſnooder dwingelanden en grooter volksverdrukkers geweest, dan onder de Landvoogden of Stadhouders, die de Romeinſche *Deſpoten* over hunne wingewesten ſtelden. — En — Jezus, de edele, de hoog verhevene Jezus toonde nogtans eerbied voor, en onderwerping aan het toenmali-

lige ſtaatsbewind. — Hij betaalde de *Didrachmen*, en, dat meer is, Hij ontweek hun, die Hem koning wilden maken, *om van de overheerſching der Romeinen bevrijd te worden.* —

Door ootmoed en voorbeeldige ondergeſchiktheid bekrachtigde Hij dit zijn bevelwoord: „ *geeft den Keizer, dat des Keizers is.*"

En, lezen wij, met oplettendheid, zijne voortreffelijke *bergrede*, dan vinden wij, daar in, *de pligten van den mensch en den burger* zoo juist voorgeſteld, hunne *regten* zoo duidelijk verklaard, dat alles, wat *politieke* dweepers en razende windmakers, ſedert dien tijd, over *Vrijheid*, *Gelijkheid* e, z. v., geſchreeuwd of geſchreven hebben, den *waren* navolger van Jezus in het minst niet kan misleiden of verblinden. —

Is dit zoo, mijne Landgenooten! dan kunt gij nooit te veel in dit Godsboek lezen, en de voorſchriften, die u daar in gegeven worden, biddend overdenken. —

Waarlijk, het is het beste behoedmiddel, om,

door

door den zuurdeesfem der hedendaagfche farifeeuwen en fchriftgeleerden, niet befmet te worden, en, wat er ook gebeure, indachtig te zijn, *dat de Overheid Gods dienaresfe is.* —

O! indien gij u aan deze eenvoudige Evangeliewaarheid altoos gehouden haddet, dan zoudt gij nu minder ongelukkig wezen — dan zou *geen oproerige nieuwigheidslust of woelzieke ontevredenheid......* (*)

* * *

Belangrijk acht ik het ook, u te waarfchuwen tegen het vermetel oordeelen over dingen, die gij niet verftaat. — Dit is de zwakke zijde, daar de tegenwoordige tijdgeest, bij vele brave menfchen en eenvoudige Christenen, zijne verderfelijke aanvallen beproeft. — Hij wikkelt u, daar door, in ongelegenheden en tegenfpraak. — Dus ontrooft hij u den kostelijken tijd — verzwakt uw gezond verftand, verftoort uwe inwendige rust. — Dus vleit hij uwe verkeerde eigenliefde, en verwart uwe denkbeelden aangaande het voorzienig Gods-

(*) De volgende woorden kunnen niet vertaald worden, om dat zij doorgehaald en onleesbaar zijn. — V.

Godsbeſtuur. — Dus vervult hij uwe zielen met bitterheid, met misnoegen en ontevredenheid. —

Laat u toch niet wijs maken, dat, *overeenkomſtig de regten van den mensch, elke burger een beſlisſend en willekeurig oordeel mag uitſpreken over alle ſtaatszaken — over alles, wat er in het Politiewezen voorvalt.* —

Dit is de onbeſchaamdſte leugen, die er ooit verzonnen kan worden. — Zonder uitvoerig bewijs, zult gij daar van grondig overtuigd worden, als gij, met betrekking tot u zelven, de zaak ſlechts een weinig doordenkt: — Bijaldien iedere ſchelm of tuchthuisboef zich het regt aanmatigde, over de daden en beroepsbedrijven van u of de uwen, het dolzinnigſte — verſtandelooste — eerbeledigendſte getuigenis af te leggen, dat hij met mond of pen ſlechts kon uitbraken, zoudt gij hem dit toeſtaan? — Zoudt gij u dit laten welgevallen? —

Zeker neen. — Nu, waarom zou het dan overeenſtemmend met de regten van den mensch zijn, over God, Godsdienst, Wetten, Overigheidsperſonen, en over alle ſtaatsgebeurtenisſen, *naar*

goed-

goeddunken, *zonder de minste bepaling*, een luid oordeel te vellen? —

„ *Het gene gij niet wilt*, *dat anderen* U *doen* „ *zullen*, *doet* HUN *dat ook niet*." Deze goddelijke stelregel is alleen voldoende, om ons, in deze gewigtvolle zaak, onze verpligting te leeren kennen — en, op de verantwoording, die wij eens aan den Hemelregter zullen moeten geven, ernstig te doen bedacht zijn. —

* * *

Wanneer de meesten der zoogenaamde *Clubisten* zich verbeelden, dat zij schoorzuilen van het zinkend vaderland — dat zij voorname steunpilaren van de kerk zijn, dan vergeten zij, dat het voor hun beter ware, steunsels en bevorderaars te wezen van hunne verwaarloosde huisbelangen; — dan vergeten zij, wat zij, zonder zich in spitsvindige redeneeringen of staatszaken te verdiepen, voor de kerk en den burgerstaat, waarlijk zijn konden. —

Een ambachtsman, die zich met het moeijelijk te leeren en altoos gevaarlijk werk der re-

genten bezig wil houden, zonder daar van iets te weten, is even zulk een dwaashoofd, als de Koning, die op eenen drieſtal of op eene kleêrmakers tafel gaat zitten. —

Als LODEWIJK DE XVI en de bierbrouwer SANTERRE te Parijs dit ernſtig bedacht hadden, dan zou de eerſte geene ſleutels gemaakt hebben, en misſchien zoo ſpoedig niet onttroond zijn. — De andere zou dan ook geen Generaal hebben willen wezen, maar een welgeſtelde en eerlijke burgerman gebleven zijn. — Welligt zou er dan ook in Frankrijk en Holland geen verſtandig denkende mensch ooit getwist hebben over deze, door de treurige ervaring zoo zeer bevestigde, waarheid: „ *dat het onëindig verkiezelijker* „ *is, om onder eenen Souverein te ſtaan, dan* „ *door vele Souvereinen overheerscht te worden*". —

* * *

Bij de beſchouwing van den akeligen toeſtand van Kerk en Vaderland, moet gij u voor al wachten voor eene zorgelooze ligtzinnigheid. —

De mensch gewent zich aan alles — door een

lang

lang aanhoudend lijden maakt hij zich vertrouwelijk, zelfs met den schrikkelijksten ellendestaat. — Kan hij aan zijne rampspoeden geen einde zien, dan wordt hij verdrietig — geeft de hoop op — verstaalt zijn hart, of — is geheel gedachtenloos aangaande de toekomst. —

Dit nu is juist het oogenblik, waar op *de verleider* wacht, om hem aantevallen. — Daar staat dan de arme mensch, geheel blootgesteld aan de vurige pijlen, die op hem worden afgeschoten. — Met nedergeslagene oogen en een hangend hoofd, vertrouwt hij niet meer op den bijstand van God — heeft niets, waar op zijn geloof steunt — en wordt zoo de speelbal van helsche *intrigues*. — Zijne ziel, geheel bezig met zich zelven en zijn rampzalig aanwezen — voelt niets meer van het lijden zijner natuurgenooten. — De geest der broedermin verdwijnt, en met hem de liefde tot God. — En — geen wonder. Hoe kan hij eene belang stellende deelneming toonen in het lot van anderen. — Hij — die hoop- en gedachtenloos (het zij dan uit verhardheid — uit een verdoofd gevoel of uit ligtzinnigheid) zich zelven aan de slavernij zijner zielsvijanden geheel overgeeft? —

Ne-

Nederlanders! — begeert gij een treffend fpiegelbeeld van zulk eenen ijsfelijken toeftand uit de nieuwfte dagverhalen? — Befchouwt dan de Franfche natie, onder het fchrikbewind van den dwingeland ROBESPIERRE en zijne vloekgenooten. — Het ellendig volk had zich laten in flaap wiegen. — Het zag noch hoorde niets van God — Godsdienst of burgerbelang. — Het kromde zijnen hals onder het *revolutionaire* foltertuig — niet met lamsgeduld — niet met Christelijke gelatenheid — niet met een heugelijk uitzigt op de gloriekroon der onfterfelijkheid. — Neen! — Duizenden eindigden hun leven met die ijskoude ongevoeligheid, waar voor anders alleen fommige dieren vatbaar zijn (*). — Ouders zagen hunne kinderen, kinderen hunne ouders, vrouwen hare mannen *guillottineeren*. — De eene broeder zag den anderen onfchuldig vermoorden, en — bleef fprakeloos bedwelmd daar bij ftaan. — Wat was hier van de reden? —

„ *De*

(*) Men moet — men *mag* dit, *niet zonder uitzondering*, toepasfelijk maken op *alle* de ongelukkige flagtoffers der Franfche *Revolutie*. — Eenige van hun zullen zeker *meer menfchelijk gevoel* gehad hebben — en *meer Christelijk* geftorven zijn. —

„ *De dood is een eeuwige ſlaap*". —

Dit was het opſchrift boven alle de begraafplaatſen te Parijs — en deze troostelooze woorden grifte het *Atheismus* in de ziel van alle die arme ellendelingen, die, in den maalſtroom der gruwelen, nog eenige zelfsbewustheid hadden overgehouden. —

Dit, mijne Vrienden! is de gevaarlijke toeſtand, waar mede thans het ganſche menschdom bedreigd wordt. — Dit is het groote werk, waar aan de helſche tijdgeest rusteloos arbeidt. — Dit is de Wijsgeerte van den dag: „ *Geniet het tegenwoor-* „ *dige, zoo goed of zoo ſlecht als gij kunt,* „ — *eet, drinkt, weest vrolijk, morgen zult gij* „ *welligt ſterven — en dan volgt er — eene eeu-* „ *wige vernietiging!* —

Deze is de leer, die de tempelpriesters der *Rede* algemeen zoeken te maken; — deze zijn de grondſtellingen van het zoo hoog geroemde en afgodisch aangebedene *Vernuft*. — Grondſtellingen, die zelfs den beſchaafdſten mensch tot den dierenſtand verlagen — en weerloos doen

buk-

bukken onder het flagtmes van onleschbaar bloeddorstige geweldenarij.

En, hoe vele belijders, hoe vele vereerders heeft deze affchuwelijke *modephilofophie* onder aanzienlijken en geringen, onder geleerden en domkoppen, onder kerkleeraars en hunne gemeenten! — Sedert langen tijd was zij zoo uitgebreid niet, dan in den afloop van deze eeuw. —

Waar henen zullen wij ons wenden? — Overal hooren wij het gebrul van leeuwen en tijgers, die ons willen verflinden. — Daarom, Geliefden! flaapt niet zorgeloos op den rand van den afgrond des verderfs — opent de oogen, eer het voor eeuwig te laat is. —

* * *

De onheilen, die uwe arme broeders, in Frankrijk en Duitschland, getroffen hebben, kunnen ook u overkomen. —

God geve, dat mijn vermoeden niet bevestigd worde! —

Ja!

Ja! — Batavieren! — gedurig beangstigt mij de vrees, dat ook gij nog eens in het zelfde jammerlot zult deelen, om dat bij u dezelfde bronnen gevonden worden, waar uit het bij uwe naburen langzaam is voortgestroomd — als daar zijn: — eene overhellende neiging tot wellust, overdaad, en losbandigheid, ondankbaar miskennen van de heerlijkste der Goddelijke weldaden, en van de edelste zijner vaderlijke gunstbewijzen. — *Egoismus* en een geest van *Anarchie* in den hoogsten graad — gruwelijke verachting van de eenvoudige troostwaarheden van het Evangelie — onverschilligheid, ergernis, ja zelfs haat tegen de leer des kruises, en tegen Hem, die voor ons aan het vloekhout stierf. — Ijdelheid, werelddienst, geldzucht, liefdeloosheid jegens uwe broeders, hemeltergende oneerbiedigheid jegens de wetten en derzelver handhavers, onverzoenelijke haat en nooit verzadigde woede tegen hen, die *den algemeen aangebeden afgod* willen vernederen — en, den blinddoek, die uwe oogen bedekt, zoeken weg te rukken. — Ik kan niet verder voortgaan — de pen ontvalt mijne bevende hand, bij het herdenken aan alles, wat ik van, wat ik bij u gezien, gehoord en ondervonden heb. —

Wa-

Wapent u tegen den doorbrekenden ftroom des ongeloofs — tegen de aanvallen van den *vorst der duisternis*, welke men gewoon is *Verlichting* te noemen. — Houdt u flechts aan het eenvoudige Evangelie — toetst daar aan de woorden en werken van hun, die het licht prediken. —

Wordt gij bedroefd en benaauwd bij het vooruitzigt, dat welligt *Baalsdienaars* uwe leerftoelen zullen beklimmen, en *trotfche geweldenaars* in uwe raadzalen zitten, ... laat dit u niet te zeer ontmoedigen — laat het u voor al nooit doen vergeten uwe verpligting, om onder het hooge beftuur van den Alregeerder te zwijgen, en *te eeren allen, die, door Hem, in hoogheid gefteld zijn.* — Befchouwt gij, moedeloos weenende, de gedurig meer toenemende magt van het rijk des Satans? Vreest gij voor den geheelen ondergang van Kerk en Staat? Denkt dan aan den profeet ELIAS, die, bij het algemeene verval van Godsdienst en zeden in zijnen tijd, zich verbeeldde, dat hij de eenigfte aanbidder was van den waren GOD — en — evenwel waren er nog *zeven duizend, die hunne knien voor den Baal niet gebogen hadden.* —

Ziet

Ziet gij, met een innig harteleed, de bloedgierige geweldhebbers ſtraf- en teugelloos voortwoeden — troost u dan met het vaste geloof, dat God, op zijnen tijd, der boosheid perk en paal zal ſtellen — en — dat zijn ſtrafgerigt wel eens met langzame — maar ook, met gewisſe ſchreden nadert. —

„ *Die voor anderen eenen kuil graaft, zal zelf daar in vallen*" — deze ſpreuk is waarachtig — en, in onze dagen, meer dan ooit, bevestigd. —

Waar zijn de eerſte oproermakers, de *revolutionaire* twistſtookers, die, in Frankrijk, de altaren vernielden, en, aan den voet van dezelve, zoo veel Christenbloed deden ſtroomen? —

Waar zijn die afſchuwelijke wangedrochten, die vijf en twintig millioenen menſchen aan den rand van den afgrond des verderfs voerden? —

Hij, die in den hemel woont, lachte over hen. — De dwazen, die zeggen: *daar is geen God* — zij, die eenen hemelhoogen afgodstempel wilden ſtichten, werden, even als de Babelſche toren-

 bou-

bouwers, daar in, verhinderd door spraakverwarring, zoo dat zij, op het laatst, elkanderen — ja! dat meer is, *zich zelven* niet konden verstaan. — Zij vonden woorden uit, zonder zin — alle hunne leerstellingen rustten op eenen losfen zandgrond en — hun einde was even verschrikkelijk als hunne daden. — Zij vielen onder dezelfde moordbijl, die zij, voor anderen, geslepen hadden. — Eenige werden verbannen naar woeste landstreken — daar zagen zij hunne ellende voltooid — daar braakten zij hunne godlasterende zielen uit, met ijsselijke verwensching van zich zelven en het gruwelijk jammerlot, waar van zij zelve de bewerkers waren. — Eenige hebben, door zelfsmoord, hun misdadig leven geeindigd — of zij zijn het offer geworden van de lang getergde woede hunner mishandelde natuurgenooten. — Alle, die nog overig zijn, voelen, met helsche wroeging en gewetenspijn, de rampzaligheid van hunnen toestand — sidderen voor den naderenden vergeldingsdag — en, door zielverscheurende wanhoop voortgejaagd, vereenigen zich nog alle hunne pogingen, om door nieuwe gruweldaden dit tijdstip te bespoedigen. —

Wacht

* *

* * *

* *

Wacht u ook voor die wijsgeerige schrijvers, die — schoon zij het ongeloof in verhevene bewoordingen inkleeden, en het zelve, doorvlochten met bloemen van vernuft en smaak, voorstellen, — evenwel niet anders doen, dan uwe zinnen verblinden — uw hart bederven, en van de waarheid, die in Christus Jezus is, afkeerig maken. (*)

Be-

(*) Onder den vloed van godonteerende geschriften, waar mede men, in onze dagen, het eenvoudig Christengeloof zoekt te overstroomen, is ook een zeker werkje van den beruchten KOTZEBUE, onlangs, gedeeltelijk vertaald, uitgegeven, onder den titel: *Kinderen mijner luimen.* — Een boek, waar tegen men de Jeugd niet genoeg kan waarschuwen, om dat, daar in,

de

Beproeft alle zoo genaamde *sterke geesten*, die zich, onder eene schoonschijnende gedaante, vertoonen; — beproeft hunne leerstellingen, die zij u willen opdringen, aan het woord van God — alles, wat daar mede eenigzins strijdig is, blijft *leugen* en *duisternis*, al wordt het *Verlichting* genoemd door den geheelen raad der nieuwe *Farizeeuwen*, en door alle de *Overpriesters van den tempel der Rede*.

Verlichting over God en goddelijke zaken — over den eenigen grond onzer zaligheid — en, het eenvoudige middel, om daar aan geloovig deel te hebben — dit, mijne Vrienden! is eene verlichting, die van geene menschen komen kan, maar *alleen van God*. — Zij is vervat in het heilig Evan-

de heiligste troostwaarheden, ingewikkeld — met dubbelzinnige redenen — met geestige invallen en eenen *sierlijk verbloemden spotlust*, boosaardig worden aangerand. — Wat is het ongelukkig, dat zulk een schrandere man zich *heimelijk* vereenigt met de openbare bestrijders van het Evangelie! — Wat is het betreurenswaardig, dat zulke geschriften, om derzelver verpestenden inhoud nog verder te verspreiden, in onze moedertaal worden overgezet! — Doch, dit alles geschiedt onder het hoog bestuur en de toelating van den wijzen Hemelkoning, die, wat er ook gebeure, wel zorgen zal, dat de *magt der hel* zijne Kerk niet overweldige. —

Evangelie, en *nergens anders* kunnen wij dezelve vinden. —

Politieke Verlichting hebt gij in het geheel niet noodig, als alleen in zoo verre, dat gij regte begrippen zoekt te verkrijgen van den omvang en de gronden uwer burgerpligten. — Vervult elk een die *naar het voorschrift van Gods woord*, dan zijn ook zijne regten, tegen alle aanvallen, gedekt, en volkomen gewaarborgd — dan zijn de wetten niet meer drukkend, maar worden even zoo geeerbiedigd, als de zeden rein blijven. —

Het *willekeurig* bedillen van het gedrag der Overigheid — het waanwijs redentwisten over uit- en inlandsche Staatszaken, in wijnhuizen en bierkroegen — dit betaamt geenen weldenkenden Burger, veel min den redelijken Christen, die weet, hoe veel er toe noodig is, om slechts het geringste staatsampt *goed* waar te nemen. —

De nieuwe geschiedenis van Frankrijk en van de stad Maintz leeren duidelijk, welke de gevolgen zijn, wanneer baardschrappers — bankeroetiers — bedorvene ligtmisſen en listige straatboeven de teugels der regeering in handen krijgen —

 en,

en, (als de zaken, door hunne domheid — onkunde of dolzinnigheid, niet zoo uitvallen, gelijk zij zich, in hunne verhitte verbeelding, hadden voorgesteld) — dan hunne toevlugt nemen tot plunderen, bannen, verjagen, onthoofden en *fusileeren* van eene tallooze menigte eerlijke en brave burgers. —

Een eenige van zulke schelmachtige fortuinzoekers (als b. v. CARRIER — de tooneelspeler COLLOT D'HERBOIS in Frankrijk, of een EULOG SCHNEIDER te Straatsburg) *een eenige* van zulke twistzaaijers is grooter burgerplaag, als *alle de vorige Magistraatspersonen te zamen* ooit hebben kunnen wezen. —

Zulke ondieren beelden zich veel meer in, dan iemand van geboorte — opvoeding en braafheid. — Waarlijk er behoort meer toe, om een volk gelukkig te maken, dan de ellendige kunst, om deszelfs Politiewezen te vernietigen, en *alles ten onderste boven te keeren.* —

Als een huis *geheel* wordt afgebroken, is er nog, zoo spoedig en gemakkelijk, geen nieuw weder opgebouwd, voor al wanneer men *de oude stee-*

ſteenen, die nog goed waren, te gelijk met het puin heeft weg gedaan. —

Zoo lang er zondige menſchen, op deze aarde, woonen, zullen zij ook *gebrekkige* beſtuurders hebben; — geene regeeringsvorm is volmaakt: maar ook geene is zoo ſlecht, dat zij, *wel ingerigt, behoorlijk bepaald* en *verſtandig gewijzigd*, de algemeene rust en het volksgeluk niet zou kunnen bevorderen. —

* * *

Voor u, die in den burgerſtand geplaatst zijt, is er maar *eene nuttige en onontbeerlijke Verlichting*, — en wel bijzonder deze, die u de middelen aanwijst, om uw eerlijk handwerk of bedrijf tot den hoogſten trap van volkomenheid te brengen, en de moeijelijkheden, die daar aan verknocht zijn, zoo veel mogelijk, te verminderen. – De *andere Verlichting* moet gij maar aan de geleerden — aan de ſtaatsmannen — aan de fijne kunſtenaars rustig overlaten — aan de uwe hebt gij genoeg; elk een toch, die weet, wat het woord *volkomenheid* in zich bevat, weet ook te gelijk, dat er geen handwerk zoo onäan-

zienlijk is, of de meester en beoefenaar heeft daar in altoos *nog iets* te leeren — en, te beschaven. —

Een schrandere en naarstige werkman zal ook zeker zijnen kostelijken tijd beter besteeden, dan met het eindeloos oordeelen over dingen, waar van hij, of niets weet, of ten minste eene al te geringe kennis heeft, om die te beslissen. — En, al ware het, dat hij zich daar toe in staat gevoelde, kan hij dan, hier door, meer genoegen hebben en zijnen gelukstoestand verbeteren? — Welk heilgenot geeft het aan hem, of aan zijn huisgezin, als hij (even gelijk de *Geneefsche Horologiemaker* ROUSSEAU, of de *beruchte Kleêrmaker* JAN VAN LEIJDEN (*) met deszelfs medeapostel KNIPPERDOLLING) tot nadeel van zijn, in de kindsheid aangeleerd, en waarlijk nuttig beroep, een ander werk bij de hand neemt, dat hem geheel vreemd is? — Of meent gij

(*) JAN VAN LEYDEN was de Koning der zoogenaamde *Wederdoopers*, die, in het jaar 1535, te Munster, zoo veel oproerige en aandoenlijke beweging maakten. In hoe verre deze ellendeling gelijk gesteld *kan* worden met J. J. ROUSSEAU, laat de Vertaler over aan het oordeel van den *onpartijdig nadenkenden* lezer. —

gij, dat een Kleermaker, Linnenweever, Broodbakker, of een grasgroene schooljongen, die Kerk en Staat wil hervormen, zich belagchelijker aanstelt, dan een Lid van den Hoogen Raad zou wezen, die u de maat voor eenen rok, voor een paar schoenen wilde nemen, of de dikbuikige kloostermonnik, die, met een schootsvel voor, uw handwerk wilde bedillen en baas zijn op uwen winkel? —

Zijn deze vergelijkingen niet duidelijk genoeg, om uwe verbeelding en uw gezond verstand op den regten weg te leiden en te bewaren, brengt u dan eens voor den geest eene schilderij, die ik dikwijls, op de Leipziger Mis, in eene prentekraam heb zien hangen. — Boven aan stond gedrukt: *De verkeerde Wereld.* — Deze nu werd afgebeeld door eenen beestendrijver, die een ontzagchelijk zwaar pak op zijnen rug had, en gevolgd werd van eenen muilezel, die Hem gedurig voortzweepte. —

Bij de beschouwing van den laatsten moet gij denken aan onze *ongeroepene en onbevoegde Hervormers*, *aan vele zoogenaamde staatkundige en godsdienstige Verlichters* — dan zal het u

niet moeijelijk zijn, uit te vinden, wat door den *lastdragenden drijver* wordt aangeduid. —

Het beeld is zeer leerzaam, en elk verstandig kind kan het verklaren.

* * *

O Gij, wier belangen en behoeften mij gestadig voor den geest zweeven! — Gij, die ik zoo gaarne in uwen alouden luister, in uwen voorvaderlijken bloeistaat hersteld zag! — Wat zal — wat kan ik meer zeggen tot uwe waarschuwing — tot uwe opbeuring en uwen troost? — Uw toestand is zeker gevaarlijk — beweenenswaardig — maar, niet reddeloos en hopeloos. —

Wanneer alles rondom u zoo akelig duister wordt, dat gij niet meer weet, wat gij moet wenschen — hopen of verwachten, vertegenwoordigt u dan nog eens den veegen toestand van het Vaderland, onder de regeering mijner doorluchtige Voorvaderen. —

Denkt nog eens terug aan den Grondlegger uwer Vrijheid — aan WILLEM DEN Eersten —

De-

Deze ſchrandere Vorst was eens zoo geheel moedeloos, dat Hij voorſtelde, om alles in te ſchepen, en, tot behoud van Vrijheid en Godsdienst, eene andere landſtreek op te zoeken (*). —

Wie zou toen hebben durven denken: „ De oude Batavieren zullen *hunnen vijanden nog eens de wet voorſchrijven*, en eene voorname hoofdrol ſpelen, op het ſtaatstooneel van Europa?" —

Nog leeft die zelfde God, die alle bedroevende rampen en wereldberoeringen zal doen medewerken tot wezenlijk heil van zijne opregte vereerders! —

Nog leeft die zelfde God! — Nog is Hij even magtig en gewillig, om u te verloſſen, en uit den diep vernederden ellendeſtaat, waar in gij, door uwe volksſchuld, zijt nedergezonken, glorierijk te verheffen.... Maar — nimmer zult gij zoo gelukkig en welvarend worden, als uwe voorouders, *zoo lang gij hunne godsdienſtige en burgerlijke deugden niet naarvolgt.* —

Ne-

(*) Men kan dit omſtandig en uitvoerig lezen in de Vaderlandſche Historie van het Jaar 1576.

* * *

Nederlanders! — nimmer moet het verlangen naar eene *Revolutie* — de hoop op een Stadhouderlijk Bestuur — of de liefdevolle begeerte, om eenen afstammeling uit het Oranjehuis aan het regeeringsroer te zien — u tot een woelend misnoegen opwekken — veel min de oproerkreet doen aanheffen, of het gevoel van pligt en betamelijke ondergeschiktheid, die gij aan *alle* Overigheidspersonen (*wie zij ook zijn mogen*) verschuldigd zijt, uitdoven en verdelgen. —

Bedenkt toch, dat elke omwenteling eenen vernielenden schok geeft aan uw waggelend Staatsgebouw, en op nieuws een hevig vuur doet ontbranden, waar door de veerkracht van uw politiek bestaan verlamd, en de bronnen van uwe welvaart worden uitgedroogd. —

Daar bij, zijn de tegenwoordige gesteldheid en inrigtingen van dien aard, dat wij uwe belangen *niet meer* kunnen behartigen *als te voren*. —

Evenwel, zoo lang ik leef, zal ik mij gedurig herinneren aan u, aan uwe liefdebewijzen, aan uwen trouwen en welmeenenden ijver, —

Zijn

Zijn er onder u, die mij miskend en verongelijkt hebben — ik vergeef het hun zoo gaarne, als ik wensch, dat de hemelsche Vader ook mij zal vergeven alle zwakheden — misslagen en jeugdige onbedachtzaamheid, waar aan ik mij, welligt ook ten uwen opzigte, heb schuldig gemaakt. —

* * *

Met deze overdenkingen, ontvangt gij mijn laatste vaarwel. — Het is niet waarschijnlijk, dat ik u, in dit leven, zal wederzien — maar, God geve, dat wij elkanderen eens mogen ontmoeten in het rijk van volmaakten vrede — rust en vreugd — daar zal geen *vijandige dwang* — *geene liefdelooze partijdigheid* — *geen willekeurig gezag* gevonden worden. — Neen! — Daar — daar eerst zal ware *Gelijkheid*, *Vrijheid* en *Broederschap* heerschen, onder allen, die, op deze wereld, als menschen — als burgers — als Christenen hunnen pligt betracht — en aan het verhevene doel hunner bestemming voldaan hebben! —
